

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**TRABZON İLİ GELENEKSEL GİYİM KUŞAM KÜLTÜRÜ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HİCRAN KARATAŞ

HAZİRAN -2010

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

**TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI PROGRAMI**

**TRABZON İLİ GELENEKSEL GİYİM KUŞAM KÜLTÜRÜ
ÜZERİNE BİR İNCELEME**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hicran KARATAŞ

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

HAZİRAN -2010

ONAY

Hicran KARATAŞ tarafından hazırlanan Trabzon İli Geleneksel Giyim-Kuşam Kùltürü Üzerine Bir İnceleme adlı bu çalışma 29.06.2010 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oy birliği ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim dalında **Yüksek Lisans Tezi** olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Ahmet DOĞAN

Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ

Doç Dr. Mehmet OKUR

Yukarıdaki imzaların , adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

..../..../2010

Enstitü Müdürü

Doç. Dr. Yusuf ŞAHİN

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada, orijinal olmayan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda, her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.

Hicran KARATAŞ

11. 06. 2010

ÖNSÖZ

Trabzon tarihsel süreçte farklı boy ve kültürlere bir çok ev sahipliği yapmıştır. Her millet soyut ve somut kültürel mirasını bırakmıştır Bu tarihsel süreçte atalarımızın izini sürmemizde şüphesiz giyim-kuşam elemanlarının bilinmesi önem taşımaktadır. Giyim-kuşam elemanlarının yerinde ve hala kullanım halinde tespit edilmesi, sadece Türk giyim kültürü için değil, aynı zamanda Türk kültür tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Giyim elemanlarında kullanılan kumaşlar, motifler, üretim malzemeleri ve teknikleri nereden geldiğimizi ve tarih boyunca kimlerle nasıl ilişkiler kurduğumuzu da anlamamızda bize yol gösterecektir. Bu çalışma ile Trabzon' a ve Trabzon halkına olan vefa borcumun bir kısmını ödemiş olmayı umut ediyorum.

Trabzon' da, daha önce benzeri yapılmamış sistemli bir çalışmayla, akademik kariyerime başlamakla vesile olan, öğrencisi olduğum iki yıl içinde bana öğrettiği ilmi bilgilerin yanında iyi ve kaliteli bir bilim insanı olma yolunda, bana sağlam bir örnek olan, sevgili Hocam Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Lisans eğitimim sırasında bana emek veren sevgili hocalarım Prof. Dr. Nevzat GÖZAYDIN, Prof. Dr. M. Muhtar KUTLU, Prof. Dr. Hasan ÖZDEMİR, Prof. Dr. Tayfun ATAY' a, Trabzon' da ki Yüksek Lisans yıllarım boyunca sevgi ve ilgisini benden esirgemeyen Sayın Hocam Prof. Dr Ali ÇELİK' e, Prof. Dr Ahmet DOĞAN' a, rahmetli hocam Doç. Dr. Ahmet Hilmi İMAMOĞLU'na, araştırma boyunca bize kaynak kişi olarak yardım eden, evlerini ve sofralarını sevgi ve samimiyetle açan, tüm kaynak kişilere, giyim tarihi konusunda ellerindeki yazılı kaynakları paylaşan Trabzon Olgunlaşma Enstitüsü Müdürü ve öğretmenlerine, Trabzon ilçelerinin Halk Eğitim Müdürlerine, araştırma boyunca çok zahmetimi çeken, dara düştüğüm her an, katkılarıyla yanımda olan sevgili eşim Dr. Metin KARATAŞ'a, benden maddi ve manevi desteklerini esirgemeyen sevgili annem Sevim TAŞKIRAN ve babam Mustafa TAŞKIRAN'a, kardeşlerim Bircan TAŞKIRAN, Serdar TAŞKIRAN ve Ercan TAŞKIRAN'a ve son olarak hayata sıkı sıkı tutunmamı sağlayan, beni bir adım ileriye taşıyan sevgili kızlarım Mehlika KARATAŞ ve Fatma Nilüfer KARATAŞ'a teşekkürlerimi sunarım.

11.06.2010

HİCRAN KARATAŞ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER.....	VI
ÖZET.....	XII
SUMMARY	XIII
KISALTMALAR LİSTESİ	XIV

GİRİŞ.....	1-49
------------	------

1. Araştırmanın Amaç Kapsam ve Yöntemi.....	1
1. 1. Amaç.....	2
1. 2. Kapsam.....	3
1. 3. Yöntem.....	5
2. Giyim-kuşam Kavramı Hakkında Genel Bilgiler	7
2. 1. Bir Kavram Olarak Giyim-kuşam ve Yaklaşımlar.....	7
2. 2. Avrupa Ülkeleri ve Amerika’ da Yerel Giyim–Kuşam Araştırmaları.....	12
2. 3. Türk Giyim –Kuşam Tarihi.....	16
3. Trabzon İlinin Tarihi, Coğrafi, Kültürel ve Sosyal Durumu.....	28
3. 1. Tarihi Arka Planı.....	28
3. 2. Coğrafi Özellikleri.....	35
3. 3. Kültürel ve Sosyal Durum.....	38
4. Trabzon İlinde Giyim-Kuşam Unsurlarının Tasnif ve Tasviri.....	44
4. 1. Trabzon İli Erkek Giyim- Kuşamının Yazılı Kaynaklardaki Tasviri.....	45
4. 2. Trabzon İli Kadın Giyim- Kuşamının Yazılı Kaynaklardaki Tasviri.....	47

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BEDENİN BAŞ BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI.....49-99

1. 1. Bedenin Baş Bölgesiyle ilgili Kadın Giyim-Kuşam Unsurları.....	49
--	----

1. 1. 1. Fes.....	50
1. 1. 2. Tepelik.....	53
1. 1. 3. Tabla.....	55
1. 1. 4. Pullu Çember.....	57
1. 1. 5. Çember / Çömber / Yazma.....	60
1. 1. 6. İp oyalı Yazma.....	61
1. 1. 7. İğne Oyalı Yazma.....	64
1. 1. 8 . Eşarp.....	65
1. 1. 9. Atkı.....	66
1. 1. 10. Keşan.....	67
1.1. 11. Çıngıl / Gümüş (Başlık Olarak Çıngıl.....	76
1. 1. 12. Araklı gelin Başlığı.....	80
1. 1. 13. Çift Çember.....	81
1. 1. 14. Silecek.....	83
1. 1. 15. Trabzon İli Kadın Baş Bağlama Teknikleri.....	84
1. 1. 15. 1. Başın Üstünden Bağlama Tekniği / Arkadan Bağlama Tekniği.....	84
1. 1. 15. 2. Başa Atma Tekniği.....	85
1. 1. 15. 3. Başı Önden Bağlama Tekniği.....	87
1. 1. 15. 4. Çember Üzerine Çember Sararak Baş Bağlama.....	89
1. 1. 15. 5. Başa Dolama Tekniği / Çember Sarma Tekniği.....	91
1. 2. Bedenin Baş Bölgesiyle ilgili Erkek Giyim-Kuşam Unsurları.....	92
1. 2. 1. Fes.....	92
1. 2. 2. Şapka / Kasket.....	94
1. 2. 3. Kabalak.....	96
1. 3 Bedenin Baş Bölgesiyle İlgili Çocuk Giyim-Kuşam Unsurları.....	97
1. 3. 1. Pullu / Boncuklu Çember.....	97
1. 3. 2. İp Oyalı Yazma.....	98
1. 3. 3. İğne Oyalı Yazma.....	98
1. 3. 4. Trabzon İli Çocuk Baş Bağlama Teknikleri.....	99
1. 3. 4. 1. Başın Üstünden Bağlama Tekniği / Arkadan Bağlama Tekniği.....	99

İKİNCİ BÖLÜM

2. BEDENİN ÜST BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI.....100-158

2. 1. Bedenin Üst Bölgesiyle ilgili Kadın Giyim-Kuşam Unsurları.....	100
2. 1. 1. İçlik / İşlik / Göynek / Gönlek / İç Gömlek.....	100
2. 1. 2. Gömlek / Ceket.....	104
2. 1. 3. Cumalık Gömleği.....	110
2. 1. 4. Cepken / Aba / İsparel / Libadi.....	116
2. 1. 5. Yelek.....	121
2. 1. 6. Atkı.....	131
2. 1. 7. Öğlük / Göğüscek / Göğüslük.....	133
2. 1. 8. Çingıl(Üst Bedene Takılan Kısmı).....	135
2. 2. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim-Kuşam Unsurları.....	139
2. 2. 1. Göynek / İçlik / Tevek Gömlek / Keten Gömlek / Foreديو / Ketan....	139
2. 2. 2. Gömlek, Mintan.....	141
2. 2. 3. Aba.....	142
2. 2. 4. Yelek.....	143
2. 2. 5. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim-Kuşamını Tamamlayıcı Unsurlar.....	144
2. 2. 5. 1. Köstek.....	144
2. 2. 5. 2. Çerkez Kemerı / Sırma Silahlık.....	146
2. 2. 5. 3. Kemer.....	147
2. 2. 5. 4. Hamayıl / Hamail.....	149
2. 2. 5. 5. Nuska / Muska.....	152
2. 2. 5. 6. Kav Torbası / Kavlık.....	153
2. 2. 5. 7. Yağdanlık.....	153
2. 2. 5. 8. Bıçak.....	154
2. 2. 5. 8. 1. Kama / Gama.....	154
2. 2. 5. 8. 2. Sürmene Bıçağı / Çift Bıçak.....	155
2. 2. 5. 9. Kuşak / Tarabulus Kuşağı / Trablus Kuşağı.....	156
2. 3. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Çocuk Giyim-Kuşam Unsurları.....	158
2. 3. 1. Yelek.....	158

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BEDENİN ALT BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI.....159-265

3. 1. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Kadın Giyim-Kuşam Unsurları.....	159
3. 1. 1. Şalvar / Don.....	159
3. 1. 2. Etek	163
3. 1. 2. 1 Kırmalı Etek.....	164
3. 1. 2. 2. Çal Eteği.....	167
3. 1. 2. 3. Cumalık Eteği.....	168
3. 1. 2. 4. Düz Etek.....	170
3. 1. 2. 5. Yanar Döner Etek.....	172
3. 1. 3. Kuşak.....	173
3. 1. 3. 1. Tonya Kuşakları.....	174
3. 1. 3. 1. 1. Pamuklu Kuşak.....	174
3. 1. 3. 1. 2. Urum Kuşağı.....	177
3. 1. 3. 1. 3. Lahor Kuşak.....	178
3. 1. 3. 2. Şalpazarı Kuşakları.....	179
3. 1. 3. 2. 1. Pamuklu Kuşak.....	179
3. 1. 3. 2. 2. Direm Kuşağı.....	181
3. 1. 3. 3. Düzköy Kuşağı.....	183
3. 1. 3. 4. Akçaabat Kuşağı.....	184
3. 1. 3. 5. Araklı Kuşağı / Ecem Şalı.....	188
3. 1. 3. 6. Pamuk Kuşağı.....	188
3. 1. 3. 7. Şal Kuşağı.....	189
3. 1. 4. Peştemal / Dolaylık / Oğluk / Önlük.....	189
3. 1. 4. 1. Dokuma peştemal / Kırmızı Dastarlı Peştemal.....	191
3. 1. 4. 2. Kumaş peştemal.....	194
3. 1. 4. 3. Filligoz (Kırkkalem) peştemal.....	197
3. 1. 4. 4. İpek peştemal.....	204
3. 1. 4. 5. Araklı Peştemali.....	205
3. 1. 4. 6. Gerilik.....	207
3. 1. 5. Ayağa Giyilen Kadın Giyim-kuşam Unsurları.....	208
3. 1. 5. 1. Çarık.....	208
3. 1. 5. 2. Çapula.....	210
3. 1. 5. 3. Yemeni.....	212
3. 1. 5. 4. Mest.....	214

3. 1. 5. 5. Patik.....	214
3. 1. 5. 6. Çorap.....	217
3. 1. 5. 6. 1. Yün Çorap.....	217
3. 1. 5. 6. 2. Beyaz ve Üzeri İşlemeli Çorap.....	218
3. 1. 5. 6. 3. Alaca Çorap / Andasa Çorabı / Fildegoz Çorap / Dizleme...	219
3. 1. 5. 6. 4. Tozluk.....	223
3. 1. 5. 7. Naylon Ayakkabı.....	223
3. 1. 5. 8. Cizlavet / Cizlavit.....	224
3. 1. 5. 9. Kara Lastik.....	226
3. 1. 6. Kadın Giyim-kuşamını Tamamlayıcı Unsurlar.....	226
3. 1. 6. 1. Bel Bağı / Bel Kınığı / Bel Kılığı / Kılık Bağı / Bel Kaytanı / Yörek Bağı	226
3. 1. 6. 2. Gümüş Kemer.....	233
3. 1. 6. 3. Çanta.....	234
3.1.6.4. Sarma.....	240
3. 2. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim-Kuşam Unsurları.....	241
3. 2. 1. Zıpka / Zivka.....	242
3. 2. 2. Süvari Pantolon / Külot Pantolon.....	246
3. 2. 3. Ayağa Giyilen, Erkek Giyim-kuşam Unsurları.....	247
3. 2. 3. 1. Çarık.....	247
3. 2. 3. 2. Çapula.....	249
3. 2. 3. 3. Yemeni.....	250
3. 2. 3. 4. Kara Lastik / Derbey Lastik / Trabzon Lastiği.....	251
3. 2. 3. 5. Naylon Ayakkabı.....	252
3. 2. 3. 6. Mest.....	253
3. 2. 3. 7. Çizme.....	254
3. 2. 3. 7. 1. Lastik Çizme.....	255
3. 2. 3. 7. 2. Deri Çizme.....	255
3. 2. 3. 8. Çorap.....	257
3. 2. 3. 8. 1. Yün Çorap.....	257
3. 2. 3. 8. 2. Kıl Çorap / Avcı Çorabı / Çoban Çorabı.....	257
3. 2. 3. 8. 3. Tozluk.....	259
3. 3. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Çocuk Giyim-Kuşam Unsurları.....	259
3. 3. 1. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Kız Çocuğu Giyim-Kuşam Unsurları.....	259

3. 3. 1. 1. Kırmalı Etek.....	259
3. 3. 1. 2. Düz Etek.....	260
3. 3. 1. 3. Kuşak.....	261
3. 3. 1. 4. Peştemal.....	261
3. 3. 1.4. 1. Filligoz (Kırkkalem) peştemal.....	261
3. 3. 1. 4. 2. Kumaş peştemal.....	262
3. 3. 1. 5. Alaca Çorap / Andasa Çorabı / Fildegoz Çorap.....	263
3. 3. 1. 6. Naylon Ayakkabı.....	264
3. 3. 2. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Erkek Çocuğu Giyim-Kuşam Unsurları..	264
3. 3. 2. 1. Kara Lastik.....	264
3. 2. 2.2. Naylon Ayakkabı.....	265

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4.BEDENİN BÜTÜNÜYLE İLGİLİ GİYİM- KUŞAM UNSURLARI.....265-285

4.1.Bedenin Bütünyle İlgili Kadın Giyim- Kuşam Unsurları.....	265
4.1.1.Entari / Fistan / Endare.....	265
4.1.2.Üçetek.....	276
4.1.3.Gelinlik.....	281
4.1.3.1.Şalpazarı Gelinliği.....	281
4.1.3.2. Araklı Gelinliği.....	282
4.1.3.3. Çarşaf Gelinlik.....	284
4.2.Bedenin Bütünyle İlgili Çocuk Giyim- Kuşam Unsurları.....	285
4.2.1.Fistan / Entari / Endare.....	285
SONUÇ.....	286
KAYNAKÇA.....	289
EK 1.....	295
ÖZGEÇMİŞ.....	327

ÖZET

“Trabzon İli Geleneksel Giyim-Kuşam Kültürü Üzerine Bir İnceleme” adlı bu çalışmamızda Trabzon ilindeki geleneksek giyim-kuşam unsurları derlenmiş, sınıflandırılmış ve değerlendirilmiştir.

Giriş bölümünde giyim-kuşam ile ilgili literatür bilgileri yer almakta ve giyim-kuşamın kültürel ve tarihsel gelişim süreci ile ilgili bilgi verilmektedir.

Birinci bölümde, baş bölgesiyle; ikinci bölümde, bedenin üst kısmıyla; üçüncü bölümde, bedenin alt kısmıyla ve dördüncü bölümde, bedenin tümüyle ilgili giyim-kuşam unsurları ele alınmıştır.

Bu değerlendirmeler yapılırken giyim-kuşam unsurlarında var olan motifler, çeşitli kataloglarda taranarak, daha önce nerelerde kullanıldığı ve daha önceki kültürlerle bağlantı taşıyıp taşımadığı tespit edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: ,Trabzon,giysi, motif, yöresel

ABSTRACT

Traditional folk costume of Trabzon Province have been compiled, classified and evaluated based on ‘The Study About Traditional Folk Costume of Trabzon Province’.

In the introduction part, information about folk costume found in literature and cultural and historical history of clothes have been given briefly.

In the first section of the study, components of folk costume related with head region of the human body have been handled. In the second section, units of folk costume associated with the upper part of the body have been evaluated. Next section of the study includes folk costume components regarding the lower part of the body. In the final section, traditional folk costume related with the whole body have been handled.

After evaluation of all components of costumes, motives, decorative figures that are repeated in a design, found in these costumes have been scanned in various catalogues in order to establish relationship with previous cultures.

Key Words: Trabzon, folk costume, motives, traditional

KISALTMALAR LİSTESİ

DTCF Dil ve Tarih - Coğrafya Fakültesi

MEB Milli Eğitim Bakanlığı

TTK Türk Tarih Kurumu

TDK Türk Dil Kurumu

AKM Atatürk Kültür Merkezi

S: Sayı

s. :Sayfa

C :Cilt

Ans. Ansiklopedi

Yay. Yayınları

vb. Ve benzeri

v. s. Ve saire

t. y. : Tarihi yok

y. y. y: Yayınlandığı yer ismi yok

B.B.O.B.T.M.A.: Başlangıcından Bugüne On Bin Türk Motifi Ansiklopedisi

GİRİŞ

Türk milleti, tarih boyunca geniş bir sahaya hakim olmuştur ve hakim olduğu her sahada kültürüyle, sanatıyla ve mimarisiyle kendisinden izler bırakmış ve katkıda bulunmuştur. İz bırakan kültür unsurlarından birisi de giyim-kuşamdır.

Giyim-kuşam konusu günümüzde en az incelenen konulardan biridir. Bu nedenle incelenmesi gereken konulardan biridir. Bu konuda yapılan çalışmalar yetersizdir. Bunun sebeplerinden biri konuyla ilgili kaynakların çoğunun Türkiye dışındaki ülkelerde kalmış olmasıdır.

Türk milletinin giyim-kuşam unsurlarında gerçek bir tarih gizlidir. Motiflerin ve renklerin zenginliği, giyim-kuşam unsurlarının üretilmesinde kullanılan hammadde ve teknikler, giysilerin nitelik ve nicelikleri Türk milletinin göçer evli iskânına ışık tutmakta, kılavuzluk yapmaktadır. Bu unsurlardan yola çıkarak Türklerin Hunlardan başlayarak günümüze gelene dek uğradıkları sahalar, kurdukları ilişkiler, sosyal ve siyasal örüntüler hakkında fikir sahibi olunabilmektedir.

Maddi kültür unsurları arasında yer alan giyim-kuşam, köklü Türk kültür tarihinin somut izlerini taşır. Giyim-kuşam, aynı zamanda bir milletin zevkini, gelişmişlik seviyesini de ortaya koyar. Yine giyim-kuşam bir milletin tarihi, sosyolojik, siyasal geçmişiyle ilgili ipuçları taşımaktadır. Bu ipuçlarını anlamak, giyim-kuşam unsurlarını doğru yorumlamaktan geçmektedir.

Bu çalışmada Türk giyim-kuşam tarihinde Hunlardan başlayarak giyim-kuşamın tarihsel seyrinin Trabzon'daki izdüşümleri takip edilmeye çalışılmıştır. İlk çağlardan bu yana Türklerin varlığını sürdürdüğü Trabzon sahasında Türk giyim-kuşam unsurlarının izleri sürülmeye çalışılmıştır. Trabzon doğu-batı ve kuzey-güney yönlerinde göç alıp göç veren daha da ötesi jeopolitik ve ticari açıdan tarihin her döneminde dikkatleri üzerine çeken bir kent olmuştur ve tarih boyunca bir çok kereler çeşitli milletlerden misafirleri ağırlamıştır. Giyim-kuşam unsurlarındaki renk ve motif zenginliği bu sebeple şaşırtıcı değildir. Trabzon giyim-kuşam unsurlarındaki zenginlik ve işlevsellik Trabzon'un Türk kültür tarihindeki konumuna ayna tutmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMAÇ, KAPSAM VE YÖNTEMİ

AMAÇ

Giyim-kuşam, ilk insanın tarih sahnesine çıktığı günden bugüne insanın örtünmek ihtiyacından ileri gelen en temel gereksinimleri arasında yer almıştır. İnsanın olduğu her yerde mutlaka giyim-kuşam da var olmuştur. Tarihsel süreçte insan, temel ihtiyaçlarını (beslenme, barınma, korunma) doyum noktasında karşılayabildiği sürece giyim-kuşamını güncellemiştir.

Giyim, bazen örtünme gereksinimini karşılarlarken bazen etnik aidiyet duygusuna lisan, bazen de bir başkaldırı, protesto olmuştur. Giyim ile bireyin ait olduğu etnik topluluktan, ait olduğu toplumsal statüye; içinde bulunduğu inanmalar sistemine kadar bir çok ön fikir sahibi olabilmek mümkündür. Her halükârda giyim-kuşam, modern dilbilimsel anlamıyla “anlam / mesaj üreten ve ileten” bir olgu olması itibarıyla çözümlenmesi, anlaşılması gereken bir metindir.

Değişen toplum ve dünya gereksinimleriyle tarih boyunca yeniden ve yeniden giyim-kuşam güncellenmiş, bunu yaparken bir öncekilerin kıymeti göz ardı edilmiştir. Her güncellemeyle daha eski olan giyim-kuşam eğer kıymeti bilindiyse sandıklara kaldırılmış, bilinmemiş ise yok sayılmıştır. Geride kalalar ise ya hor görülmüş ya da modernleşme yozlaştırıcısına tabii olarak asıl formuyla birbirine hiç benzemeyen yeni formlara dönüşmüştür.

Çalışmamızda çıkış noktamız, sürekli güncellenme içinde bulunan giyim-kuşam elemanlarımızı tamamen kaybolmadan, kullanımdan kalkmadan tespit etmek olduğundan yer yer kullanımı tamamen terk edilmiş tarih ve kültür sayfasında sadece adı yaşayan giyim elemanlarını da kayda geçirmek amacıyla hiç değilse adıyla bahsedilecek mümkün ise daha önce yapılmış çalışmalardan fotoğrafı ile kayda geçirilmeye çalışılmıştır.

Giyim-kuşam elemanlarının yerinde ve hâlâ kullanım halinde tespit edilmesi sadece Türk giyim kültürü için değil, aynı zamanda Türk kültür tarihi açısından da büyük önem taşımaktadır. Giyim elemanlarında kullanılan kumaşlar, motifler, üretim malzemeleri ve

teknikleri Türklerin nereden geldiğini ve tarih boyunca kimlerle nasıl ilişkiler kurduğunun da anlaşılmasında yol gösterici olacaktır.

Konuyla ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde Trabzon ili geleneksel giyim-kuşam kültürü ile ilgili yapılmış derli toplu ve sistemli bir incelemenin yokluğundan yola çıkılan bu çalışmanın, kuşkusuz eksikleri vardır.

Bu çalışmada amaç; Trabzon ilinin giyim, kuşam özelliklerini tarihsel süreç içerisinde art zamanlı olarak ortaya koyarken eşzamanlı olarak da bu giysilerdeki Türk giyim kültürüne ait kolektif unsurları, giyim tasarımıındaki motif yapısından hareketle Türk motif birikimi ile ilişkisini ortaya koymaktır. Bu anlamda yaptığımız bu çalışma geleneksel Türk giyim-kuşam kültürünün bir karesini tamamlamıştır. Türkiye'nin tüm illerinin benzer bir şekilde taranıp ayrıntılı giyim-kuşam kataloglarının hazırlanıp bilimsel yöntem ve tekniklerle güvenilir bir literatür elde etmek ihtiyacı vardır. Benzer şekilde Türk ve Türkî milletlerde de her birinin tek tek sistemli, bilimsel anlayış ve metotlarla konuyla ilgili literatürlerinin ve maddi kültür unsurlarının kayda geçirilip mukayeseli çalışmalar yapabilmeye ortam hazırlanması gereği mevcuttur.

2. KAPSAM

Araştırmanın konusu, Trabzon il sınırları ile sınırlandırılmıştır. Trabzon ilinin coğrafi özelliklerinin incelendiği bölüm, bu sınırlar hakkında açıkça bilgi verse de burada da zikretmek yerinde olacaktır. Batı sınırında Çarşıbaşı'ndan başlayarak Doğu sınırında Hayrat, güneyde Maçka: kuzeyde Karadeniz sınırları içinde kalan bölge araştırmanın sahasıdır (Tablo 1).

Akçaabat, Araklı, Arsin, Beşikdüzü, Çarşıbaşı, Çaykara, Dernekpazarı, Düzköy, Hayrat, Köprübaşı, Maçka, Of, Sürmene, Şalpazarı, Tonya, Vakfikebir, Yomra ilçelerine araştırma kapsamında tek tek gidilmiştir. Her ilçeye gitmeden önce, doğma büyüme ilçeye bağı olan, köyleri iyi bilen kaynak kişilerle irtibata geçilmiştir.

Tablo1. Trabzon İl Sınırları İçindeki İlçeleri

İlçe	Top. Yüzölçümü	Top. Nüfus	Belediye sayısı	Köy sayısı
Akçaabat	354 km ²	108151	15	50
Araklı	372 km ²	50539	4	20
Arsin	183 km ²	29704	4	20
Beşikdüzü	63 km ²	21517	3	25
Çarşıbaşı	67 km ²	16301	1	17
Çaykara	573 km ²	16268	5	27
Dernekpazarı	82 km ²	3797	1	10
Düzköy	88 km ²	16335	4	6
Hayrat	336 km ²	10944	2	18
Köprübaşı	244 km ²	5899	2	4
Maçka	968Km ²	26984	3	57
Of	178 km ²	42324	2	52
Sürmene	226 km ²	29191	5	24
Şalpazarı	121	12745	2	23
Tonya	254	16766	2	34
Vakfikebir	143	26670	2	34
Yomra	223	31338	4	17
Merkez	189	283509	8	35

Kaynak: Trabzon Valiliği Resmi Web Sitesi(2009)

Araştırmanın kapsamı Trabzon il sınırları içinde, her ilçenin köyleri saha çalışması ile taranarak var olan kadın, erkek ve çocuk giyim-kuşam elemanları derlenmiş, sınıflandırılmış ve sonuç olarak değerlendirilmiştir.

Tasnif yapılırken benzer amaçlı kıyafetler aynı grup içinde tasnif edilmiştir. Örneğin; çember ve keşan baş bölgesiyle ilgili kadın giyim-kuşam unsurları arasında tasnif edilirken; yelek ve gömlek bedeninin üst bölgesine giyilen kadın giyim-kuşam unsurları içinde tasnif edilmiştir.

Değerlendirme aşamasında çeşitli motif katalogları da taranarak, giyim-kuşam elemanlarının daha önce nerelerde görüldüğü tespit edilmeye çalışılmıştır. Derlenen giyim-kuşam elemanları ile ilgili kaynak kişilerden elde edilen bilgi, ilgili bölümlerde belirtilerek kaynak kişilerin bilgisi referans olarak kullanılmıştır. Referans bilginin ait olduğu kaynak kişinin künyesi, ekler bölümünde sunulmuştur.

Bu çalışma, bilimsel bir araştırma olması nedeniyle belli sınırlılıklara sahiptir. Araştırma kapsamımıza giren alan, sonuç itibarıyla idarî taksimat sonucu oluşturulmuş bir alandır. Yörenin diğer kültürel özelliklerinde olduğu gibi giyim-kuşam konusunda da sınırı olan illerle ortak özellikleri vardır.

3. YÖNTEM

Araştırma yöntemi olarak öncelikle malzemenin sahadan derlenmesi esnasında alan araştırması tekniği seçilmiştir. Alan araştırması tekniği sahada kullanılırken serbest görüşme tekniği de kullanılmıştır. Sahaya gitmeden, saha hakkında çeşitli kaynaklardan bilgiler edinilip ardından köyleri çok iyi bilen kaynak kişiler aracılığıyla araştırma için görüşülen diğer kaynak kişilere ulaşılmıştır.

Sahada çeşitli güçlüklerle karşılaşmıştır. Bu güçlükler içinde aşılması en zor olanı, kaynak kişilerin fotoğraf çekirmek istememeleri ve konuşmaya zaman ayırmak istememeleri olmuştur. Bu güçlükler, karşılıklı diyalogla ve ikna ile aşılmıştır. Yüzlerini göstermek istemeyen bayan kaynak kişilerin yüzlerini örtmelerine izin verilmiştir. Ulaşımla ilgili sıkıntılar, özel taşıtla aşılrken hava muhalefeti durumunda kaynak kişilerle üstü kapalı mekanlarda görüşülmüştür. Fotoğraf çekimi içinse uygun olan her ortam kullanılmıştır.

Araştırma sırasında fotoğraf makinesi ve video kamera (Canon Power Shot S5 I S - 8 mega pixels, 12 x zoom) günümüzün ilerleyen teknikleri (Sony Vaio Laptop, HP Scanner-HP PSC 1410) ile sahada elde ettiğimiz bilgi ve malzemeler, derlemenin ardından sınıflandırılıp değerlendirilmiştir.

Değerlendirme sırasında tespit edilmiş olan giyim-kuşam unsurunun il sınırları içinde başka nerelerde giyildiği de ortaya konulmaya çalışılmıştır. Ek olarak giyim unsurları üzerinde kullanılmış motifler, çeşitli kataloglar taranarak daha önce kullanıldığı yerler tespit edilmeye çalışılmıştır.

Çalışmada tarihi sürekliliği tespit için art zamanlı [diachronique] yayılım ve yaygınlığı tespit için ise ardışık zamanlı [senchronique] bir yöntem kullanılmıştır.

Ayrıca bir kültürel olgunun sadece işlev ve form olmadığı ilkesinden hareketle malzemenin ortaya çıktığı bağlam özellikleri (tarihi, coğrafi, kültürel, sosyal) incelemenin bilgi zeminini oluşturmuştur.

Giyisi ve motifleri mukayese ederken sahada daha önce yapılmış bilimsel nitelikli tez ve kataloglardan istifade edilmiştir.

Alan araştırması sırasında görüşülen ve bilgisinden faydalanılan kaynak kişiler, kaynak kişi künyeleri ekler bölümünde yer almaktadır. Kaynak kişilerin künyeleri hazırlanırken şu tablo izlenmiştir:

Adı soyadı:

Doğum Yeri ve Yılı:

Cinsiyeti:

Medeni durumu:

Mesleği:

Öğrenim Durumu:

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu:

Görüşmenin yapıldığı Tarih:

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi:

Derlemeler sırasında görüşülen her bir kaynak kişi için kaynak kişi künyesi doldurulmuştur. Kaynak kişi künyeleri listesi Ek 1’ de yer almaktadır. Araştırmada tasnifi ve değerlendirilmesi yapılan tüm giyim elemanları ve ilgili kaynak kişi bilgileri fotoğrafların alt kısmına konulmuştur.

2. GİYİM- KUŞAM KAVRAMI HAKKINDA GENEL BİLGİLER

2. 1. Bir Kavram Olarak Giyim-kuşam ve Yaklaşımlar

Bugüne kadar giyimin ne anlama geldiğine, hangi öğelerden oluştuğuna ve işlevlerinin neler olduğunu açıklamaya dair bir çok tanım yapılmıştır. Bu tanımlama çalışmalarından birkaçı şöyledir:

Giyim insanın bedeni örten giysi, aksesuar makyaj ve bunları kullanma biçimidir. Giyim; coğrafi koşullar, cinsiyet, yaşam tarzı ve kültürün etkisiyle tarih boyu değişime uğramıştır. Kültür geleneksel giyim tarzına da yansımış, hiyerarşik yapı, ekonomik durum, toplumsal statü, meslekler ve uğraşı alanları, giyim tarzını belirleyici olmuştur (Türkoğlu, 2002: 22).

Giysi, insan vücuduna giyilen parçaların bütününden oluşan takım şeklinde tanımlandırılabilir. Her şeyden önce vücut ısısının düzenlenmesi ve çevresel etkilerden korunmak için giyilmektedir. Farklı iklim bölgelerine göre elbise türlerinin dağılımı ve hava koşullarındaki değişikliklerle giyilen elbiselerdeki çeşitlenmeler, giysilerin pratik ve koruyucu işlevlerini göstermektedir (Enginner, 1998: 92).

Giyim-kuşam insanoğlunun tabii ihtiyaçlarındandır. Tabiatın sıcağından, soğuğundan ve vahşi hayvanlardan korunma amacıyla örtünme, mahrem yerleri örtme şeklinde ortaya çıkan giyim-kuşam, zamanla süslenmeyi de kapsamına alarak hayatın vazgeçilmez bir unsuru olmuştur (Tan, 1992: 11).

Giyim-kuşam ve süslenmeler, milletlerin kendi milli karakterlerini ve zevklerini yansıtır. Bütün milletlerde ortak olanlar yanında, bir nevi o milletin sembolü haline gelmiş renkleri ve motifler de vardır (Çelik, 1999: 501).

İnsanın tarih yolculuğu boyunca tam olarak hangi noktada giyinmeye başladığı kestirilememektedir. Giyim-kuşamın insan hayatında ne zaman var olduğu soğuktan ve fiziki çevreden korunmak için mi yoksa örtünme içgüdüleriyle mi olduğunu kestirebilmek çok

güçtür. Çeşitli çevrelerde bu konuyu aydınlatmak için girişimler olmuşsa da bu görüşler tam bir mantık çerçevesine oturtulamamıştır.

İnsanlık tarihinde giysi kullanımının hangi dönemde başladığı bilinmemekle beraber en erken dönemlerde insanların avladıkları hayvanların postlarından yapılmış giysiler kullandıkları varsayılır(Ökse, 2008: 1).

Yeni bulgular ve kaynaklar Eski Taş Devrinde, Neandertal insanın yaşadığı günümüzden 50 bin yıl öncesine ait arkeolojik bulgular (Ölü gömme merkezlerinde) bu dönemde giyim-kuşam ve süslenmenin varlığını göstermektedir.

1856'da Almanya'nın Neander vadisinde bulunmuş insan fosillerine buluntu yerinden dolayı Neandertal insanı adı verilmiştir. Günümüzden 200 bin yıl ila 30 bin yıl önce yeryüzünde yaşamışlardır. Orta Paleolitik Dönem boyunca yaşadıkları saptanan Neandertal insanları bir çok alet üretmiş ve kullanmışlardır. Yaşadıkları ortamlarda avladıkları hayvanlardan ürettikleri giysilerle örtünmüşlerdir. Neandertaller süslenmek amacıyla kemik ve deniz kabuklarından boncuklar yapmışlardır (Emiroğlu ve Aydın, 2003: 624-627).

Giysi ve süs eşyaları Orta Paleolitik Dönemde kullanılmaktaydı. Süslenmek için çeşitli deniz kabukları ve kemiklerden yapılmış boncuklar kullanıldığına arkeolojik bulgular ışığında şahit olmaktayız.

Giysinin kökeni ve insanın ne zaman giyinmeye başladığı konusu karanlık kalmıştır. Yine de prehistorik ve arkeolojik çalışmaların Neandertal ölü gömme merkezlerinden sağladığı verilere göre ilk süslenmenin Orta Paleolitik Döneme (hemen hemen 400 bin yıl önce) gittiği tahmin edilebilir. İlk giyim de yaklaşık 50 bin yıl önce Eski Taş Çağında Kuzey Rusya'da görüldüğü kaydedilir (Kaiser, 1985: 28-29).

Daha sonraki dönemlerde ilkel avcı toplayıcı insan avladığı hayvanatın derisini örtünmek için kullanmıştır.

İlkel toplumda erkekler, avladıkları hayvan postlarıyla örtünmüşlerdir. Bu postlar kesilmeden, vücuda oturmamış olarak ve çoğunlukla iki parça halinde omuzdan bağlanarak kullanılmıştır (Tizer ve Sapmaz, 1965: 3).

Konuyla ilgili ilginç ve açıklama getirmesi güç olan bir olgu da insanın hangi sebeple giyinmeye başladığını açıklayabilmektir. Örtünme ya da utanma içgüdüsü ile bu soruyu cevaplamak oldukça sıkıntılıdır. Çünkü Eskimolar'ın dışarıda ve ev içinde aile ortamında çıplak gezmeleri bu tezi çıkmaza sokmaktadır. Başka bir görüş(Tezcan,1983:255) ise aile kavramı ve ailenin bir arada yaşaması ile çıkmış ise bugün klanlar halinde yaşayan ilkeller ve yine Eskimolar'ın durumu bu teze de soru işaretleri getirmektedir.

Giyimle ilgili çeşitli görüşler vardır: kötü havalardan korunma, süslenme, büyüsel inançlar, utanma duygusu. Bu görüşlerin hepsinde de derece derece gerçek payı vardır ancak en geçerli olanı hayvanlarda ve süslenme etkenleridir. Kimi ilkeller cinsel organlarının büyüsel etkilerle gücünü kaybedebileceğinden korkarlar ve onları örterler. Utanma duygusuyla giyinmek üçüncü dördüncü derecede önemli etkindir. Çünkü dışarıda çok sıkı bir şekilde giyinen Eskimolar, kulübelerinin içinde çıplak dolaşabilmektedir. Esasen ilkelerde utanma sonucu giyinme Hristiyan Misyonerler sonucu olmuştur. Çoğu ilkel kabilelerde giyinmenin toplumsal bir önemi vardır; giysi, sahibinin toplum içindeki yerini belirlemektedir. İlkelerde en basit giyim, bacaklar arasına geçirilen ve cinsel organları gizleyen basit bir örtüden ibarettir. Bu örtü ottan, çayırdan, sazdan, işlenmiş ağaç kabuklarından, deriden, posttan ve kumaştan ibarettir. Bu örtünün daha gelişmiş olanı, önlük biçiminde olanıdır. Pantolon daha çok binici halklarla, kutup kuşağında yaşayanlarda kullanılır. Ayakkabı giyimi genellikle iklim ve coğrafi koşullarla ilgilidir. Bedevi kabilelerin bazıları ayak tabanlarını çölün kızgın kumundan koruyabilmek için çorap giyerler. Kutup bölgesinde deri çizmeler kullanılır. Örne sandallar Asya ve Kuzey Afrika'da çok yaygındır. Deriden yapılma ayakkabı ve sandallara Asya'nın yüksek kültürleriyle Kuzey Amerika yerlilerinde rastlanır (Mokasen). Başa giyilen şeylerde kültür bölgelerine göre değişir (Örnek, 1971: 94-95).

Giyim bir çok etmen tarafından etkilenmekte, korunmakta ya da güncellenmektedir. Giyim sosyal etmenler tarafından şekillenirken, bireyin de toplumla olan uyum bağıını korumuştur.

“Çok önceki devirlerde insanın kendi toplumunda, sosyal statüsünü belirleyen ve giymek zorunda olduğu giyimi vardır. Aslında bu bir zorunluluktan çok geleneğin insanlara sunmuş olduğu bir yaşama biçimi anlayışıdır. Geleneksel öğeler içeren bir giyim-kuşam örneği, bize ait olduğu toplulukla ilgili pek çok bilgi sunabilir” (Artun, 2008: 46).

Giyim-kuşam, insanoğlunun kültürel gelişim ve yaşam sürecinde, kökeninde koruma amaçlı olmasına karşın, gelişim sürecinde geniş kültürel işlevler olgudur. Ekolojik koşulların toplumsal ve kişisel değer yargılarının törelerin kültürel ve ekonomik koşulların biçimlendirdiği önemli kültürel öge ve aynı zamanda da kültürün bir taşıyıcısıdır (Erden, 1998: 6).

Giyim-kuşam ve süslenme kavramlarının sosyo-kültürel yönü göz ardı edilmemelidir. Sosyal, kültürel açıdan giyim toplum ve toplumun estetik değerleri, normlarıyla şekillenen ailenin ortaya çıkışı ile başlayıp daha sonra örtünmenin gelenek haline dönüşmesiyle ilintilidir.

Giyim, insanlıkla birlikte olan, ilkel toplumdan çağdaş topluma geçerken önemini daha da arttıran bir olgudur. Giyim aslında maddi kültürün bir ögesidir. Fakat aynı zamanda toplumsal bir içeriğe sahiptir. Giyim elbise, çamaşır, saç şekilleri, makyaj ve ayağa giyilenlerin tümü demektir. Ailenin ortaya çıkışı ile örtünme başlamış ve zamanla gelenek olmuştur. İnsanların giyimi, bir çok etmene bağlıdır. Onların toplumsal ve estetik değerleri, dinsel inançları ve uygulamaları, cinsiyet ve yaş, tabaka ve meslekleri ve o anki durumları gibi bir çok etmenler ne, ne zaman, nerede giyiniliri etkiler (Tezcan, 1983: 255).

“Tarih içinde giyim kültürü incelendiğinde her toplumun yaşadığı coğrafya, yaşam biçimi, günlük uğraşları, değerleri, giyilen giysilerin biçim ve çeşidini bunlara ek olarak takı aksesuar ve makyaj biçimlerini etkilediği görülmüştür (Artun, 2008: 46).

Giyim aynı zamanda bireyin iletişim kurma araçlarından biridir. Bireyler gün içinde bulundukları ortamlarda giyim-kuşam ve süslenmeleriyle kendi varlıklarını fark ettirmeye çabalarlar.

“Giysi öncelikle bir toplumsallaşma aracıdır. Gelenek kişinin toplumdaki yerini cinsiyetini, konumunu belirlemek için çeşitli giysiler giydirir. Modern insan için giysi aynı zamanda bireyselleşmenin de aracıdır” (Kutlu ve Özmen, 2008: 309).

Çünkü insan ilişkilerinde giyinmenin rolü yadsınamaz. Bireyler ilk iletişime göz temasıyla geçerler ve bu temas sırasında karşısındaki bireylerin giyim-kuşamının niteliği, rengi vb. ölçüleri kullanarak fikir sahibi olamaya çalışırlar.

Giysi kullanımı başka bir anlamda da gösterge niteliğine sahiptir. Dil gibi, bir gösterge sistemi olan giysi, sosyal birimlerin üyelerince paylaşılan kazanılmış bilginin bir bölümüdür. Bir gösterge sistemi olarak giysinin, sözlü gösterge sistemleriyle (Doğal diller) bir diğer benzerliği de çeşitliliğidir. Kültürel çeşitlenmeler, bölgesel çeşitlenmeler, sosyal çeşitlenmeler, cinsiyet çeşitlenmeleri, işlevsel çeşitlenmeler, bireysel çeşitlenmeler bu çeşitliliğin birimleridir (Enninger, 1998: 93).

Giysi kişisel, kişiler arası, grup ve örgütsel, toplumsal ve kültürlerarası alanlarda motivasyon, rol, kimlik, uyum, statü, makam, estetik, ahlaki değerler ve etnosantrik açılardan sembolik anlamlar içerir (Kaiser, 1985: 4-19).

Kimliğin inşasında giysi bir kimlik dilidir. Etnik aidiyetin simgesidir. Topluluğun içinde kişinin ait olduğu toprakları, grubu gösteren bir bayraktır. “Ben buradayım ve yalnız değilim” in sessiz ifadesidir. Kendisinden olanı yanına çağıran ortak bir dildir.

“Kimlik kurucu, kimlik pekiştirici ya da kimliği görünür kılan kıyafet, bizim kim olduğumuza dair kesin bir ifadeden çok, sadece bunu düşündürmekle yetinen bir imgedir (Davis, 1997: 15).

Cinsel kimlik de giyim-kuşamın sayesinde pekişen yerli yerine oturan kimliklerdendir. Kız çocuklarına eteği erkek çocuklarına pantolon giydirmek, kız çocuklarına pembe giysiler giydirmenin, erkek çocuklarını koyu ve haki renklerle giydirmenin altında yatan etken de aslında bu olmalıdır. Giyim, cinsel kimlik dilinin ilk sözcüklerine dönüşmektedir. Dinsel kimlik de giyim-kuşamın sessiz diliyle dışa vurulan bir kimliktir.

Baştan aşağı çarşafı bir kadın, turuncu kumaşlar içinde bir rahibin dini inancının ne olduğu giysiler ve bu giysilerin diliyle karşı tarafa iletebilmektedir.

Giyim-kuşam; etno-kültürel, cinsel, dinsel ve politik sınırları temsil ettiği gibi bu sınırları aşmaya olanak tanır. Kimi insanların kimi kimliklerden kurtulmasının da araçlarından biridir. Yani giyim-kuşam ve süslenme bir entegrasyon aracı olduğu gibi, aynı zamanda bir dışlanma ve ötekileştirme aracıdır (Kutlu-Özmen, 2008: 31).

Giyim-kuşam ve süslenme bazı işlevlere sahiptir. Birey kendisini fiziksel ve çevresel etmenlerden (Soğuk ya da sıcak hava, fiziksel darbeler, çeşitli böcek, sinek vb hayvanlardan gelebilecek zararlar v. s.) koruyabilmektedir. Güzel giyinerek kişi içinde yaşadığı toplumda yer sahibi olmaya çalışmaktadır. Bu şekilde “Temiz, düzenli, zengin, şık, güzel vb. “bir çok sıfatla anılmasının yanı sıra güzel giyinmek güzel olmak için de bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır. Bireyin ait olduğu toplumsal statünün de bir göstergesi olma işlevi de üstlenmektedir. Üniformalar, takım elbiseler, markalar da bu dili tamamlayıcı unsurlar arasında yer almaktadır. Giyim toplumun normlarına uyum ya da protesto için de bir aracılık işlevi görebilmektedir. Bireyin kendine olan güveninin de tamamlayıcısıdır giyim. Kişi vücudunun çirkin sayılabilecek yerlerini giysileri sayesinde kapatabilmektedir. Ek olarak bireyin dünyayı algılayış biçimi olarak da karşımıza çıkmaktadır.

2. 2. Avrupa Ülkeleri ve Amerika’da Yerel Giyim-kuşam Araştırmaları

Ruth Benedict, giyim-kuşam kavramından bahsederken “Folk costume”yani halk giyimi, halk giysisi sözcüklerini kullanmaktadır. Sosyal Bilimler Ansiklopedisinin “Dress”yani elbise, giysi maddesi altında giysiyi “bireyi görünür kılan bir nişan bir rozet olarak tanımlamaktadır. “Bireylerin giysilerini bilinçli olarak seçtiklerine bu tercihi yaparken anlatmak istedikleri bir vurgu olduğunu belirtmektedir (Benedict, 2007: 235-238).

Avrupa ülkelerinde geleneksel giysiler köylülere mahsus olarak görülmektedir.

Avrupalı uzmanlar genel olarak folklorik giysiyi köylü giysisi olarak tanımlamaktadır. Avrupa’da halk giysisi tanımı genel olarak şu şekildedir: “Köylü, kırsal nüfusun giydiği

bugünkü anlamda 19. yy. da giyilen giysilerden farklı geleneksel, değişikliğe uğramamış giysi” (Yoder, 1972: 296).

Avrupa ve Amerika’da yerel giyim konusunda bazı yaklaşımlar mevcuttur. Bu yaklaşımlar ve konuyu ele alış biçimleri şöyledir.

20. yy. İsviçre’nin halk hayatı ve halk kültürü konusunda en önemli uzmanlarından biri olan Richard Weiss konuya fonksiyonellik açısından yaklaşmaktadır. Geniş açılı tanımıyla Weiss, halk giysisini insanların toplum hayatı içinde giydikleri her şey onların sosyal hayatları ile bağıyla ilgilidir şeklindedir. O yalnızca ne giyildiği ile değil nasıl giyildiğiyle de ilgilenmektedir. İlginç açıklamasında görüşlerini şöyle özetler; “Halkın kültürel giysisi, giysinin kullanılış amacı ve şekliyle ilgilidir. Toplum olarak halk içinde giysinin bireye sağladığı fonksiyonla ilgilidir evde üretilmiş olmakla ilgili değildir” (Yoder, 1972: 296).

Fonksiyonalist yaklaşımın özünde iki fonksiyon vardır. Bunların ilki, halk giysisi bir elbise formudur. Görünüşte cemaat olarak halkın ruhunu sembolize etmektedir. İkinci olarak da bireylerin ait oldukları topluluk içindeki çeşitli ilişkilerine ışık tutmaktadır.

Başka bir yaklaşım da halk giysilerini giysiler diyalektiği (lehçe) ile analoji yaparak açıklamaktır. Bu yaklaşımda halk giysilerin bölgeler arası varyasyonlarına değinilmektedir. Halk giysisi ve halk lehçeleri hem bölgesel hem de yöresel açılardan farklılıklar göstermeleri bakımından ilişkilendirilmiştir. Her iki kavramın da özün de kültürle yakından ilişkili olması bu yaklaşımın temelini teşkil etmektedir. Yaklaşımın sorunlu yanı ise Lehçenin milli kalması modanın ise uluslararası etkiye sahip olmasındadır (Yoder, 1972: 296).

Amerikan popüler romantik yaklaşımda, eski ve çok güzel kıyafetlere hak ettiği kadar fazla değer verilirken çiftçilerin ve işçi sınıfının giysileri ise aşağılanmış, kıymet görmemişti (Yoder, 1972: 296).

Avrupalı folklor uzmanları konuyla Amerikalı meslektaşlarına nispetle daha yakından ilgilenmektedirler. Bunun sebebi muhtemelen giyim-kuşam kültür tarihleri üzerinden köklerine ulaşmak çabasıdır. Amerika ise tarihsel olarak koloniciler ve kıtaya ilk yerleşen

öncülerle başlamış olduğu ve yakın tarihte var olan bir yapı olması nedeniyle derin çalışmalara girmemişlerdir.

Avrupa ülkelerinde konunun uzmanları Amerikalı meslektaşlarına oranla giyim-kuşam tarihi çalışmalarına daha çok önem vermektedirler. Avrupanın giyim tarihinin izleri moda tarihinden ve üst sınıfın giysilerinden sürülmektedir. Bunun basit sebebi ise orta ve üst sınıfın giysilerinin günümüze muhafaza edilmiş biçimde ulaşmış olmasından ileri gelmektedir. Bu giysilerin her biri kayda geçirilmiş ve sınıflandırılmıştır (Yolder, 1972: 296).

20. yüzyılda Avrupalı halkbilimciler, halk yaşayışı uzmanları dikkatlerini geleneksel köylü giyim-kuşamına çevirdiler. Her yerde hem altyapı çalışmaları hem de metodoloji çalışmaları başlatıldı (Yoder, 1972: 296).

Günümüzde Avrupa'da köy ve kasaba giyimi ve kentli giyimi arasındaki fark kalmamıştır. Bu durumun altında yatan tarihsel sebepler içinde en önemlisi kuşkusuz Fransız Devrimi'dir.

Avrupa'da Fransız Devrimiyle beraber sınıfsal yapıların kırılması kentsel ve kırsal kesimlerde yaşayan insanların elbiseleri genel yapılar dönüşmüştür. Bununla birlikte geleneğe olan bağlılık günümüzde de varlığını sürdürmektedir. Giyim-kuşamla ilgili yapılan çalışmalar gruplar üzerinden yapılmaktadır. Köylüler, çobanlar, baca temizleyicileri vb. (Yoder, 1972: 296).

Amerika'da geleneksel, mesleki, etnik, mezhep ve tarikatlarla ilgili hemen her aşıdan giyim skalaları hazırlanmıştır. Kültürel haritalar oluşturulmuştur. Sahayla ilgili çalışmak isteyenler için tablolar hazırlanmıştır (Yoder, 1972: 296).

Giyim-kuşam materyallerinin kıymetinin anlaşılmasıyla birlikte Avrupa hemen derleme çalışmaları başlatmıştır. Avrupa'nın her yerinden toplanan giysiler sınıflandırılmış ve haklarında çeşitli yayınlar yapılmıştır.

Avrupa'da konuyla ilgili olarak yapılan ilk adım tüm Avrupa'nın her yerinden halk giysilerinin müze arşivlerince toplanıp kayda geçirilmesi olmuştur. Halk kültürü enstitülerinde uzmanlar konuyu bir halk kültürü parçası olarak ele alarak yaklaşmışlardır.

Bazı uzmanlar bölgesel sınıflamalar yaparak yayınlar yaparken bazıları da toplanan malzemenin fotoğraflarını yayınlamışlardır. Bu süreçte arkeologların da sahaya olan katkıları büyük olmuştur (Yoder, 1972: 298).

Halk giysisi cemaat ruhunu yansıtan bir semboldür. Kültürel değerlerden bir tanesidir. Bir sembol olarak cemaatin basit ihtiyaçlarının yanı sıra cemaatin basit yapısının da açıklamasıdır (Yoder, 1972: 302).

Avrupa'da bir kişinin ne giyeceğini belirleyen faktörler cinsiyet, sosyal statü, yaş, meslek, iş veya işsizlik hali, dini seçimlerdir (Yoder, 1972: 302).

Amerikan folklorunda giyim-kuşamla ilgili akademik çalışmalar gruplar bazında tutulmuştur. Bu sınırlama da ülkenin tarihsel alt yapısının yakın çağ zamanlarına rastlamasıyla ilgili olmalıdır.

Amerika'daki giyim-kuşamla ilgili çalışmalar, Avrupa'yla kıyaslandığında henüz olgunlaşmamıştır. Faydasal tarihçi, bölgesel, etnik, mesleki ve mezhep ve tarikatlarla ilgili alanlarla sınırlı kalmışlardır. Amerikan folklorunda tarihsel giyim iki aşamalı olarak incelenmiştir. Birinci Kolonilerin kostümleri ve ilk yerleşiklerin, öncülerin kostümleri tarihsel açıdan büyük önem taşımaktadır. Erken dönem Amerikan giyim dokümanları içinde Kuzey Doğu Amerikan Eyaletleri, Güney Batı İspanya, Pensilvanya, Almanya, Hollanda, Güney Atlantik ve merkezden uzak (Taşra, gerikalmış) bölgelere ait giysiler bulunmaktadır (Yoder, 1972: 310).

Sonuç olarak, Amerika'da ve Avrupa Ülkelerinin genelinde ev içinde üretilen giyim eşyasının var olduğu dönemler çok gerilerde kalmıştır. Hayat biçimlerindeki temel ve köklü değişiklikler, 20. yüzyılın her sahada medenileşmiş ve modernleşmiş dünyasında geleneksel giysiler için yok denecek kadar az bir yer kalmıştır. Dünyadaki akademik çevreler için ise halk giysileri eski moda kalmış bir kelimedir (Yoder, 1972: 320-321).

2. 3. Türk Giyim- Kuşam Tarihi

Arapça “Kıyafe “sözlükte masdar olarak “birinin peşinden gitme; çocuğun fiziki özelliklerine bakarak nesebini tesbit etme”gibi anlamlara gelir. Giyim-kuşama da hem insanın kişiliğini yansıtmaması hem de geleneğin takip edildiğini göstermesi açısından kıyafet denir (İslam Ans. , 2002: 508).

Türkler tarih boyunca giyim-kuşam ve süs eşyaları için çeşitli sözcükler kullanmışlardır. Bunlar arasında en yaygın olanları kıyafet, ton, elbisedir.

Türkler elbise için genellikle ton-don kelimesini kullanmışlardır. Bunun yanında kehdgü (giysi), kedhüt, kadim (giysi), kedin, kedgü kelimelerine de yer vermişlerdir (Özbay, 1997: 54).

Türklerin giyim-kuşam tarihinde diğer milletlerden ayrı bazı unsurlar vardır. Bu unsurlar içinde en önemlileri dar ve vücuda yapışan pantolon, deri çizme, kemer, kaftan ve cekettir. Tarih boyu göçer evli at sırtında yaşayan Türkler at binerken ancak bu kıyafetlerle rahat edebilmişlerdir.

“Demir çağındaki Türk mezarlarında paçaları dar pantolonlara rastlanıyordu. Bu pantolonlarda ayrıca paça bağları da görülüyordu. Öyle anlaşıyor ki, “dar paçalı pantolonlar, çizme ve dizlik giyebilmek için”, daha uygun ve rahat oluyorlardı (Ögel, 2000: 103).

Eski Türk boylarının hayatlarının büyük bölümü at üzerinde geçtiğinden kalın pantolon ve çizme giymek zorundaydılar. Yiyecek ve silahlarını asabilmek için deri kemerlere ihtiyaçları vardı. Daima açık havada yaşadıklarından dolayı soğuktan korunmak için kalın keçeden ve kürkten giyimler giymeleri gerekiyordu. Eski Türk kıyafetlerinin esasını yün, deri ve kürk meydana getiriyordu (Tavkul, 1993: 40).

Hun kültürüne ait Pazırık ve Noin Ula kurganlarında ele geçen keçe çoraplar, taraklar ve aynalar dönemin hayat tarzını yansıtır. Keçe çorap ve çizme Türk Kültürüne aittir, ayna ise Çin’den getirtilmiştir (Ögel, 1984: 65).

Türkler her dönemde bulundukları coğrafi sahanın kendilerine sundukları hammaddelerden giysilerini elde etmişlerdir. Bu hammaddeler arasında en yaygın olanı kuşkusuz deridir. Çeşitli hayvanlardan elde edilen deriler, Türk giyim-kuşamının genel itibarıyla hammaddesini deri teşkil etmektedir. Ek olarak kürk, keten, ipek, yün, pamuk da hammadde olarak karşımıza çıkmaktadır.

Talas’ da ortaya çıkarılan bir Hun mezarında, erkek cesedinde ipek gömlek ve deri pantolon bulunuyordu. “Türk elbiselerinin esasını, yün, deri ve kürk meydana getirirdi” (Ögel, 2000: 2).

Çinliler de Hunlarla yaşanan çekişmeler sonucu kültürel etkileşime girmişler. Onları taklit etmeye başlamışlardır. Giyim-kuşam yönünden de Hunların giysilerini örnek alarak onlar gibi giyinmeye başlamışlardır.

Hunlarla olan uzun savaş devresi içinde Çinli savaşçıların kıyafetleri de teçhizatları da değişti. Ağır yol alan harp arabasını bir yana bırakarak Çin askeri tıpkı rakibi olan Hun gibi ata bindi. Keçeden ve bezden yapılan eski pabucunu bırakıp süvari çizmesi giydi. Vücuda yapışan dar elbiseler giydi. Bunu eskisi gibi bezden beline sarıp önünde bağladığı kuşakla değil tokalı kayışla sıktı (Ligeti, 1986: 43).

Türkler, iklimlere göre kıyafetler üretmişlerdir. Yazlık ve kışlık kıyafetlere sahiptirler. Başlıklar, pelerinler bu kıyafetlerden birkaçına örnek teşkil eder.

Bozkırın tipik elbisesi ise ceket-pantolon idi. Süvari en rahat şekilde ancak böyle giyilebilirdi. Soğukta ve sıcak havalarda ayrı ayrı giyilen pelerinler de kullandıkları anlaşılan Türkler, ayaklarına çizme, başlarına börk giyiyorlardı. İleri gelenler ve makam sahibi olanlar daha uzun gösterişli olmasından tanınırlardı (Kafesoğlu, 1999: 320).

“Türkmen giyimi bir atlı göçebe giyimidir. Bu tarz geleneksel giysiyle ata rahat binilir. Bir yerden başka bir yere uzun yürüyüşlerle göçler yapılabilir. Evde tarlada, dağda, ovada çalışılabilir. Doğa koşullarına karşı korunma olanağı sağlanabilir. Her türlü ihtiyaç kolayca giderilebilir” (Tansuğ, 1984: 536).

Milletlerin giyim-kuşam tarzları, giyim eşyası üretmekte kullandıkları teknik ve hammaddeler kültürel gelişmişlik seviyeleri hakkında bilgi sahibi olmakta önemli bir ipucudur.

Hayvancı ve göçebe Türkler, yaşadıkları coğrafya ve tabiat şartlarına uygun üretim biçimlerine göre şekillenen tarzda giyniyorlardı. Eski Türkler için arazi şartlarına ve soğuğa karşı dayanabilen elbiseler gerekliydi. Bozkır Türk giyim eşyasının başlıca malzemesi koyun, kuzu, sığır, tilki az miktarda ayı derisi ile koyun ve deve yünü idi (Kafesoğlu, 1984: 306).

Tarihi Türk erkek kıyafetlerinin en eski örneği şüphesiz ki “Altın Elbiseli Adam” olarak bilinir. M.Ö. 5. yy. . da yaşamış bir Türk prensine ait olan bu buluntu, Türk kültür tarihi için çok değerlidir.

Altın elbisenin başlığı ok ve tuğlarla süslüdür. Alın hizasında koç, geyik ve at kabartmaları vardır. Bu kabartmalara kama kılıfında ve öteki eşyalarda da rastlanmaktadır. Belindeki kemerin solunda kılıç, sağında ise bir kama asılıdır. Ceketin altındaki düz pantolonun paçaları çizmenin içine girmektedir. Ceket yüzlerce üçgen altın parçanın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Çorabın çizme ile diz kemiği arasında kalan kısmında yine üçgen parçalar, çizmede ise dörtgen parçalar vardır (Tavkul, 1993: 40-41).

Göktürk devrine ait elbiselerin başında Katanda’ da bulunan elbise gelir. Katanda kurganındaki elbiseleri ipekli ve kürklü olarak iki bölümde ele almak gerekir. Kürklü kaftan uzundur. Kaftanın kolları uzun ve kol ağızları dardır. Dikiş yerleri kaytanla kapalıdır. Elbisenin altı pantolon şeklinde ve çoğu zaman da kürklerle süslüdür (Tavkul, 1993: 41).

Uygurlar Maniheizmin etkisiyle savaşçı özelliklerinden ayrılmışlarsa da giyim-kuşamlarındaki niteliği muhafaza etmiş olmalıdır. Çünkü ata binmeyi ve ok atmayı spor olarak da olsa terk etmemişlerdir. Ata binen kavimlerin kıyafeti pantolondur. Muhtemeldir ki Uygurlar da Maniheizme tabi oldukları süreçte pantolon ve diğer giyim-kuşamlarını terk etmemişlerdir.

Uygurlar erkeklerinin en çok hoşlandığı şey, ata binme ve ok atma talimleri idi. Buda ve mani dinini kabul eden Uygurların artık savaşıclıkları kalmamıştır. Fakat eski alışkanlıklarını bir spor olsun diye devam ettirmeyi unutmamışlardır. Zaten Türklerde ok atma talimleri kutsal ve her gün yapılması gereken bir iş halindeydi (Ögel, 1971: 126).

Erken dönem Türk giyim-kuşamında Türklere mahsus unsurlar; bacakları sıkı saran pantolon, yarım ya da uzun çizme, genelde kısa çok nadiren de olsa uzun kaftan ve kemerdir. Bu unsurların her biri kullanımda ayrı hassasiyetlere sahiptir.

Erken dönem Türkler (M.Ö. 6. yy. ortalarından; M.Ö. 8. yy. ortalarına kadar) Türk erkek giyim-kuşamında üç ana unsurla karşılaşmaktayız. Bu unsurlar Kaftan, pantolon, kemer, içlik (ya da içliğe benzer bir giysi) ve çizmedir. Türk kaftanının en önemli unsurlarından biri üçgen kesimli yaka biçimidir. Bu dönemde yaka kesiminin üçgen olması Türk kaftanını diğer milletlerinkinden ayıran önemli bir ayrıdır. Kaftan boyu genel olarak dizlere kadar olmakla birlikte çok nadir de olsa ayak bileği hizasında da olabilmektedir (Alp Er Tunga Duvar boyabaları [Kabartmaları] esas alınmıştır.) Kaftanlar bazen omuza alınarak kullanılırken bazen de kollarıyla beraber vücuda giyilmektedir. Türk kaftanının başka bir farkı da uzun kol boyu ve kola ağzının genişliğidir. M.Ö. 7. ve 8. yy. . ortalarında Türk erkeğinin giysilerinde beyaz ve kırmızı ağırlıkta olmakla birlikte az da olsa yeşil ve sarıya da rastlanmaktadır. Çok önemli kişilerde vücudun üst bölümüyle ilgili kıyafetlerde yeşil ve koyu ya da açık mavi renk görülmektedir. Başlıklarda ve ayağa giyilen giysilerde ise siyah görülmektedir. Antik Asya insanından kalan bir gelenek olarak kırmızı pantolon giyme geleneği bu dönemde devam etmektedir (Altaylardaki Pazırık kültüründen kalma). Ek olarak beyaz üzerine dikey konumlanmış siyah çizgili pantolonlar da yine bu dönemde Türk erkeğinin giydiği pantolonlar arasında yer almaktadır (Yatsenko, 2009: 9).

Pantolon genel olarak çizme ya da bot benzeri bir ayakkabının içine sokulmakta ve ek olarak da oldukça dar vücuda yapışan bir kesimdedir (Yatsenko, 2009: 3). Bu kesimin nedeni ise yüksek ihtimalle at süren Türk erkeğinin ancak bu durumda rahat edebiliyor olmasıdır.

Kemer Türk insanı için çok değerli bir giyim unsurudur. Sadece bir giyim eşyası değil aynı zamanda bireyin sahip olduğu sosyal statüye de ışık tutmaktadır. Beyler ve beylerin yanında çalışanlar aynı tip kemerler kullanmamaktadırlar.

Erken dönem duvar kabartmalarının da dikkat çekici başka bir giyim unsuru da kemerlerdir. Erken dönem Türk kemerleri orijinalinde siyah renktedir. Beylerle, beylerin yanında çalışanların kemerleri farklıdır. Çalışanların kemerlerinde toka mevcuttur (Yatsenko, 2009: 4).

Türklerin kullandıkları kemerler bele iki kez sarılacak uzunluktadır. Açık renkte giysiler yüksek statü göstergesidir.

Kemer çok uzundur öyle ki bele iki kez dolandıktan sonra bağlanmaktadır. Ek olarak Üst bedendeki giyside açık pembe ya da beyaz rengin mevcut olması o giysiyi taşıyan kişinin üst kademedeki sosyal rütbeye sahip olduğunun bir göstergesidir (Yatsenko, 2009: 2-9).

Çizmeler de sosyal ve siyasi statünün göstergesidir. Yüksek statüde bulunanların çizmeyi kullanma biçimiyle diğer grupların kullanma biçimi arasında fark vardır. Bu fark da muhtemelen giyen kişinin atlı süvari olmasıyla ilişkilendirilmelidir.

Erken dönemde beyler kısa bot ya da çizme giyerken beylerin yanında çalışanlar ise uzun bot ya da çizme giymektedir (Yatsenko, 2009: 7).

M.Ö. 6. yüzyılın ortalarından M.Ö. 8. Yüzyılın ortalarına kadar olan erken Türk döneminde renk ve motiflerde yüksek oranda bolluk görülmektedir.

Erken dönem Duvar resim ve kabartmalarında Türk kıyafetlerinde motiflerin bolluğu, detayların yüksek oranda oluşu ve renklerin çeşitliliği önemli bir unsurdur (Yatsenko, 2009: 3).

Türklerin giyim kültürü de tarih boyunca değişimler kaydetmiştir. Türk toplumu, Orta Asya göçebe toplumunda kadın erkek benzer giysileri giyerdi. Türkler Anadolu'ya

ayak bastıktan sonra da geleneksel giyim biçimlerini devam ettirmişler; ancak karşılıklı kültür alışverişiyle yeni coğrafyada hem etkilenmiş hem de etkilemişlerdir. Türklerin Orta Asya'da kullanmakta oldukları ve Anadolu'ya göç ettikten sonra da kullandıkları deri ve astragan başlıklar hacılı seferleri ile Avrupa'ya taşınarak yayılmıştır. Öte yandan Orta Asya step toplumunun geliştirdiği pantolon da Türklerin Avrupa'ya taşıdığı bir giysi olarak bilinir (Artun, 2008: 47).

Türk giysilerinin başka bir özelliği de yaka biçimidir. Türk kaftanlarının yakası üçgen şeklindedir. Bu üçgen tipteki yaka ve soldan sağa ilikleme Türk kaftanının diğer milletlerin giysilerinden ayıran önemli bir husustur. Çinliler Türklerle ilişkileri sonucu çeşitli Türk giysilerin kullanmaya başlamışlardır.

“Köktürk Hakanı Kültigin’ in kaftanının yakaları soldan sağa kapatılan bir yaka özelliğine sahiptir” (Yatsenko, 2009: 8).

Türklerle olan etkileşimleri sonucu Çinliler de kaftan giymeye başlamışlardır. Çin kaftanı mordur. Bu renk (mor) kaftan bir dönem Tuva Türkleri ve Moğolistan’ da yaşayan Türkler arasında da etkileşim sonucu moda haline gelmiştir. Hem kesim hem de kol ve yaka özellikleriyle Türklere özgü bir giysidir (Yatsenko, 2009: 6-8).

Türkler İslam dinini kabul edip benimsedikten sonra da milli ve geleneksel kıyafetlerini terk etmemişlerdir. Osmanlı dönemine gelene kadar kadın ve erkek kıyafetleri arasında birkaç ayrıntı dışında çarpıcı farklar yoktur. Bu dönemde kadın giysilerini erkek giysileriyle olan benzerliğinde, kadının sosyal hayat içinde ve at üstünde olmasının önemi yadsınamaz.

Kaynaklarda Oğuz ve Türkmen kıyafetlerinden bahsedilmesi Türkler’in İslamdan önceki kıyafetlerini koruduklarını göstermektedir. Kaşgarlı Mahmut’un verdiği bilgilerden çeşitli bölgelerde yaşayan Oğuz, Karluk, Çiğil, Kıpçak, Yağma, Kençek ve Uğrak gibi Türk kavimlerinin de kendilerine has kıyafetlerinin olduğu anlaşılmaktadır. Türklerin kıyafetleri biraz daha vücuda oturan modellerdi. Başlarına börk, vücutlarına kaftan, altına hırka, gömlek ve şalvar yahut potur, ayaklarına çizme veya ayakkabılar giyerlerdi. Bunlardan başka kuşak, kemer, uçkur, mendil eldiven gibi kıyafet çerçevesine giren

unsurlar da vardı. Fistan dışında kadın ve erkek kıyafetleri dışında fazlaca bir fark yoktu (İslam Ans. , 2002a: 510).

Dede Korkut kitabında giyim-kuşam “Ton”sözcüğü tarafından karşılanmıştır. Bu kelime dışarıda giyilen tüm giyim-kuşam unsurlarını kapsamıştır. Giysi için genel olarak ton sözcüğü kullanılmıştır. Börk, külah, yaşmak, nikab, cübbe, çuha veya çuka, hilat, kaftan, kuşak, kürk, şalvar, edük, paşmak (Başmak), sermuze ve sokman Dede Korkut Kitabında adı geçen giyim-kuşam unsurlarıdır (Gökyay, 2006: 1134-1143).

Orta Çağ boyunca kurulmuş çeşitli İslam Türk Devletlerinde resmi ve hususi kıyafetlerin varlığı bilinmekle birlikte uygulamanın nasıl olduğu, halkın giyim-kuşama hakkındaki bilgiler yetersizdir (İslam Ans. , 2002a: 510).

Selçuklu dönemine gelindiğinde tarihi giysimiz kaftan bu dönemde de Türk giyim-kuşamının unsurları arasında yer almaktadır. Selçuklu dönemine ait tasvirler ve bilgiler daha ziyade kadın giyim-kuşamıyla ilgilidir. Erkek giyim-kuşamından ise kaftan ceket ön plandadır.

Selçuklu devrine ait tasvirlerde en çok geçen giyim-kuşam elemanı kaftandır. Kaftan, eski Türklerin de giyimidir. Hem Köktürklerde hem de Uygurlarda dize veya yere kadar uzanan beli kuşaklı dik ve devrik yaka kaftanlar görülmektedir. Öyle görünüyor ki Köktürklerin giyim tarzı Selçuklulara ilham vermiştir (Süslü, 2007: 144).

Selçuklu devri giyim-kuşam unsurları içinde adı geçenler; külah, börk, kavuk ve sarık, yaşmak, kaftan, hırka, şalvar, pantolon, don, ayakkabı, kol bantları, kemer, kuşak geçmektedir (Süslü, 2007: 137-154).

Selçuklu döneminde Ferace, kaftan, cepken, hırka ve şalvar, kadınların giydiği giysilerdir. Ferace ve kaftanın altına dar kollu hırka ve cepkenler, altına da bol paçalı şalvarlar giyilmiştir. Üç etek entariye benzer giysiler de kullanılmıştır. Giysilerin kumaşları yün, ipek, pamuk karışımı ve ipek karışımı ipliklerden dokunmuştur. Kırmızı ve yeşil renk kumaşlarda hakimdir (Komşuoğlu ve diğerleri, 1986: 213).

Selçuklu kadın giyiminin tesirleri Anadolu’da yıllarca bir gelenek olarak sürmüştür. Bölgeler arası bazı ayrılıklar varsa da Selçuklu izlerini bulmak mümkündür (Komşuoğlu ve diğerleri, 1986: 213).

15. yy.’a kadar Türklerin başlık olarak börk, kedük, yalgalduruk, bürünçük adlarını verdikleri başlıklar kullanmışlardır. Kaftan, kürk (içük), hırka (Çengşü), yağmurluk (kepenek, yağmurluk), şalvar (üm), pantolon bedene giyilen giyim-kuşam unsurları arasında görülmektedir. Çarık, edük, izlik (deriden yalpıma çarık), mükim (Kadın pabucu) ayağa giyilen giyim-kuşam unsurları arasında yer alır (Özbay, 1997: 53-56).

Osmanlı dönemine gelindiğinde İslam dininin toplum hayatında oturmuş olmasının da etkisiyle kadın ve erkek kıyafetleri iyice birbirinden ayrılmıştır. Farklılıklar bu dönemde belirginleşmeye başlamıştır.

Osmanlı dönemine gelindiğinde kadın giyimi entari, şalvar, içlik, etek, ceket vb. giyim unsurlarından oluşuyorken; Erkeklerde ise kaftan, çakşır (pantolon), yelek, cepken, cübbe, başlıklar, kuşaklar kullandıkları bazı giyim unsurlarındandır (Komşuoğlu ve diğerleri, 1986: 214-224).

15. yy.’ın sonlarında yerli ve yabancı ressamırlar tarafından albümler yapılmıştır. Bunlar arasında hayali ve tahmin olanları, birbirinden kopya edilenleri olmakla beraber bir çoğu müşahedeye dayanan orijinal albümlerdir. Çoğunlukla resmi makamlarda bulunanlar bu albümlerde ağırlıktadır. 16. yy.’da itibaren döneme ait minyatürlere bakılarak kıyafet çeşitliliği hakkında bilgi sahibi olabilme mümkündür.

17. yy. halk şairlerinden Karacaoğlu bu bakımdan bizim için önemli bir ipucudur. Çünkü onun şiirlerinde geçen giyim-kuşam unsurlarıyla ilgili detaylar bize Güney Anadolu halkının giyimi ile ilgili ipuçları vermektedir.

Karacaoğlu’nın şiirlerinde kutnu kumaştan yapılmış zıbın (Trabzon’da Zibun ismiyle gelinlik parçası olarak da kullanılmaktadır.), saya (Bu giysinin şalvar anlamında mı yoksa üçetek anlamında mı kullanıldığı çok açık değildir.), don, Libas, şalvar, önlük (Muhtemelen Trabzon’da günümüzde de kullanılan peştemale gönderme yapmaktadır.), cepken, kuşak (saçaklarından bahsedilmiş olması ve bele bağlanıyor olması pamuklu kuşak

ya da urum kuşağının ön tipleri olabileceğini düşündürmektedir. Ayakkabı olarak kadınlar yemeni, nalın, mes, çizme, edik giymektedirler (Yılmaz, 1995a: 74).

Karacaoğlan şiirlerinde karşımıza çıkan diğer giyim-kuşam unsurlarından yazma, yemeni, fes, atkı, börümcek, hotoz, vala, yağlık, mahrama baş bölgesiyle ilgilidir (Yılmaz, 1995b: 70).

1800'lü yıllarda kadın ve erkek giyim-kuşamlarıyla ilgili düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler arasında daha sonra Osmanlıyla özdeşleştirilecek olan fes de halkın hayatına girmeye başlamıştır.

1828'li yıllarda, II. Mahmut döneminde yenilik arayışları içinde yapılan yenilik ve düzenlemelerle erkek kıyafetleri Batılı erkeğin giyimine uydurulmuştu. Aslında bir Yunan başlığı olan kırmızı renkte ve püsküllü fes resmi bir kisve olarak toplum hayatına girmişti (Mumcu, 1988: 167).

Giyim-kuşam tarihinde önemli bir dönüm noktası da Tanzimat Fermanı'dır. Bu dönemde Gardırop batıcılığı yapılmış. Avrupa giyim-kuşamı, milli unsurlarla karışmıştır. Özellikle kadın giyim-kuşamında, çarpıcı farklılıklar görülmeye başlanmıştır.

Tanzimat Fermanı'nın ilan edilişinin ardından kadınlar, daha serbest giyinmeye başlamışlardır. Kadın kıyafetlerinde ve sokağa çıkma yasaklarında bir yumuşama meydana gelmiştir. 19. yüzyılın ortalarında İstanbul'da ilk kez çarşaf denilen bir giysi ortaya çıkmıştır. Önceleri tek parça olan bu giysi Meşrutiyet'ten sonra iki parçalı bir dış giysi halini almıştır. Bu dönemde Ferace de dışarıda giyilen bir dış giysisiydi. 1880'li yıllarda bazı kesimlerde çarşaf benimsenmeye ve giyilmeye başlanmıştır (Aktaş, 2006: 63-70).

19. yüzyıla gelindiğinde Avrupa işi giyim-kuşam Türk giyim-kuşamını etkilemeye başlamıştır. Milli unsurlarda değişiklik olmasa da hızla terk edilmeye başlanıp yerlerine Avrupa işi giyim eşyaları konulmaya başlamıştır. Milli giyim-kuşam unsurları, otantiklik kazanmaya muhtemelen bu dönemde başlamış olsa gerektir. Bu dönemde giyim-kuşam çeşitliliğinde bir karmaşa söz konusudur.

1925 yılı sonlarında bir kanunla erkeklerin şapka giymesi kabul edilmiş; ceket, pantolon, kravat benimsenmiş, Türk kadınları ise bir kanun çıkarılmasına gerek görülmeden çarşaf ve peçeyi bırakarak çarşaf ve peçeyi bırakarak çağdaş modern kadın giyimine geçmişlerdir (Tan, 1992: 11).

19. yüzyılın ortalarına doğru Avrupa hayranlığı giyim-kuşamda da kendisini belli ediyordu. Kadınlar dış giyimlerinde Avrupai bir görünüm kazanmaya önem veriyorlardı. İstanbul içinde çarşaf giymeyi yeğleyen hanımlar sayfiyelerde maşlah, yeldirme, kaşpusiyer ya da harmaniye gibi dış giysiler giyiniyorlardı. Bol, ön tarafı açık, kol yerleri yarık bir üst giysisi olan maşlah, torbaya benzediği ve boyu kısa olduğu için kadınları hantal gösteriyordu. Bu sebeple modası kısa sürdü ancak Birinci Dünya Savaşı'nın sonuna kadar sürdü. Yeldirmeler ise, bugünkü kadın mantolarına benzemekle birlikte kolları daha geniş olan ve çoğunlukla halktan kadınların kullandığı bir dış giyimiydi (Tuğlacı, 1984: 80).

“Sayfiyelerde giyilen sokak kıyafetinin adıdır. Şimdiki mantolara benzerdi. Sadakordan ve Kaşmir dokusundan yapılırdı. Yeldirmeyeyle yaşmak örtülmez mutlaka başörtü örtülürdü” (Pakalın, 1993: 616).

Kaşpusiyer, Avusturya türü bir üst giysisiydi ve hanımlar bunu da kırlarda ve mesire yerlerinde giyerlerdi. Harmaniye kolsuz, uzun, etekleri geniş, bütün vücudu saran bir üst giysisiydi ve pelerine benzerdi (Tuğlacı, 1984: 80).

Türk giyim-kuşam kültür tarihinin seyri için Anadolu insanı önemli bir başvuru kaynağıdır. Anadolu insanı, tarihi milli dokusunu koruyabilmektedir. Zaman olgusunun yıpratıcı etkisine rağmen Anadolu insanı kendisinden önceki kuşaktan aldığı bazı gelenekleri güncelleyerek bazen olduğu gibi sonraki kuşağa aktarabilmiştir.

Türk giyim-kuşam kültürü kalitesi, motif zenginliği, canlılık ve zarafeti ile Anadolu insanının yaşam biçimini ve dünya görüşünü büyük ölçüde yansıtır. Geleneksel yaşamda her kuşak kendinden önceki kuşağı izleyerek bu giyim-kuşam anlayışını, günümüze taşır. Giyim-kuşam anlayışında zamana göre değişim olabilir. Bu malzemede, işçilikte, yaşanan günün modalarından etkilenme gözlemlenmektedir (Artun, 2008: 47).

Kadınlar tabiatları gereği daha renkli ve çeşitli giyim-kuşam birikimine sahiptir. Kadınlar; ayağına, bedenine, başına giydikleriyle her dönemde erkeklerden daha fazla nicelik gösterir.

Kadınlara ait giyim-kuşam her zaman erkeklere göre daha fazla çeşitlilik gösterir. Anadolu’da kadın giyimi, bedenine ve ayağına giydikleri, bunların bezemeleri ve takıları ile oluşan bir bütündür. Kadın bu bütün içinde, gelenekleri ve toplumdaki yerine göre, neyi, nerede, ne zaman, nasıl giyeceğini yaşayarak öğrenir (Artun, 2008: 47).

Cumhuriyetin ilanından sonra Türkiye yeniden yapılanma sürecine girmiştir. Bu süreçte yenilik hareketleri ön plandadır. Medenileşmenin ön koşulu olarak giyim-kuşamın Avrupa insanıyla uyum halinde olması gereği görülmüş ve bununla ilgili düzenlemeler yapılmıştır.

Resmi ve sivil kıyafetlerle ilgili düzenlemelere Cumhuriyet döneminde de çok önem verilmiş ve çıkarılan kanunlarla giyim şekli belirlenmiştir. Böylece yeni Türk toplumunda modern görünüşün hakim olmasına gayret edilmiştir. Özellikle Cumhuriyetin Kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün kıyafetleri, yakın çevresindeki devlet adamlarından başlamak üzere zamanda ve toplumun çeşitli kesimlerini içine alacak derecede önemli bir örnek oluşturmuştur (İslam Ans. , 2002a: 512).

Yapılan düzenlemeler arasında II. Mahmut döneminde Osmanlı toplum hayatına giren “Fes” yapılan yenileşme düzenlemeleriyle toplumun hayatından çıkarılmıştır.

Erkek giyim-kuşamının bir unsuru olan fes 25 Kasım 1925 gün ve 671 sayılı “Şapka İktisası [Giyilmesi] Kanunu” ile yerini Şapkaya bırakmıştır. Kadın giyim-kuşamında da Avrupalı kadın tipi örnek alınmıştır.

Genel bir değerlendirmeye dikkat edilmesi gereken birkaç husus şöyledir. Türk giyim-kuşam kültürü renk, motif, hammadde, yapılış teknikleri açısından oldukça zengindir.

Sanıldığıının aksine Türk insanı pantolonu ithal etmemiştir. Erken dönem (M.Ö. 6. yy. ortalarından; 8. yy. ortalarına kadar) Çin sınırları içindeki, bugünkü Moğolistan sınırları içindeki sahada ve Tuva Türklerinde pantolonun yaygın bir biçimde kullanıldığı, takiben Uygur ve Göktürklerinde bu giyimi devam ettirdikleri açıkça anlaşılmaktadır (Ligeti, 1986: 43 ; Ögel, 1971: 126; Yatsenko, 2009: 1-8).

Türk giyim-kuşam tarihini Hititlerle başlatmak Türk kültür tarihini küçümsemek olacaktır. Kaftan da bu bakımdan bir Türk giysisidir. Oğuzlardan çok daha eski dönemlerde kullanılmıştır. Pantolonun Hunlar zamanının bugüne Türkler tarafından kullanılan bir giysi olduğu defalarca kaynaklarla birlikte ortaya konulmuştur. Kemer de aynı şekilde hem bir giysi hem de toplumsal statülerin bir göstergesi olarak Türk giyim-kuşamında önemli bir yer tutmaktadır.

Türkiye Coğrafi sınırları farklı fiziksel ve iklim özellikleri ile çeşitli coğrafi bölgelere ayrılmıştır. Bu bölgeler arasında belirgin farklar olduğu gibi çeşitli benzerlikler de mevcuttur. Ekonomik, siyasi, fiziki, kültürel bir çok etken tarafından bu bölgelerin giyim-kuşam karakterleri değişikliğe uğramaktadır. Türk giyim-kuşamı başlangıçta kadın ve erkek kıyafetlerinde çok keskin ayrılıklar yoktur. Bu dönemde kadın alp tipindedir. Ata iyi binen bir kadın tipi vardır. Bu sebeple giyim-kuşamda net ayrılıklar yoktur. Takip eden süre içinde İslami kuralların toplum hayatında oturmasıyla beraber kadın ve erkek kıyafetlerinde gözle görülür ayrılıklar meydana gelmiştir. Cumhuriyetin ardından bu ayrılık biraz aza indirse de bu dönemde de kıyafetler yinede kadınsı ve erkeksi şeklinde birbirinden uzaklaşmıştır. Günümüzde ise isteyen istediğini giymektedir. Sonsuz bir çeşitlilik içinde giyim-kuşam unsurları metalaşmıştır.

Bu dönemde yapılması elzem olan Türkiye'nin bir giyim-kuşam haritasını çıkarmaktır. Bu haritayı ilerleyen zamanlarda genişletip tüm Türk sahasının giyim-kuşam atlasını vücuda getirmek şarttır. Böyle bir atlas hazırlandığında Türk kültür tarihi ve tarih yolculuğunda hangi noktada bulunduğu ile ilgili daha net fikirler yürütmemiz mümkün olabilecektir.

3. Trabzon İlinin Tarihî, Coğrafi, Kültürel ve Sosyal Durumu

3. 1. Tarihî Arka Planı

Trabzon adının nereden geldiği hakkında çeşitli görüşler vardır: İlki, Trabzon sözcüğünün, Grekçe “trapez” kelimesinden türemiş olduğudur. Trabzon’a ilk yerleşenlerin şehre geldiklerinde masa genişliğinde taşları görüp bu nedenle bu şehre “Trapezus” adını verdikleri söylentisine dayanırlar. Bir başka iddiada Sinop’tan bölgeye gelen Rumlar, deniz kenarlarında dörtgen biçiminde taşlar görmüşler bu nedenle şehre “Trapeza” adını vermişler şeklindedir. Başka bir görüş de Trabzon’un çok eğlenceli ve güzel bir şehir olmasından dolayı Tarab-Efzun şeklinde adlandırıldığı zamanla Trabzon halini aldığı yönündedir (Eroğlu ve diğerleri, t. y: 11).

Dede Korkut Hikayesinde de Trabzon ismi “Turabuzon” şeklinde geçmektedir (Ergin, 1989: 185). Bu sözcük de Trabzon isminin Tuğra-Bozan sözcüğünden geldiğine dair olan söylentileri anımsatmaktadır.

Trabzon ismi son şeklini alana kadar bir takım değişiklikler geçirmiştir. İlkçağda şehre Trapezus veya Trapeza denilmiş, batı dillerinde bir süre Trapezunte, Trebizonde gibi değişik adlarla anılmıştır. Ortaçağ Müslüman yazarları tarafından ise şehre, Trabezunde veya Atrabezuni denilmiştir (Öksüz, 2006: 17).

Trabzon tarihi geçmiş olarak çok eski zamanlara dayanmaktadır. Trabzon dünyanın en eski şehirlerinden biridir. Yevsey’in hronikasında Trabzon’un kuruluşu M. Ö 756 olarak gösterilir (Hahanov, 2004: 9).

Proto Türkler M. Ö 3000 ile 2000 yıllarından itibaren bölgede Türk varlığı bilinmektedir.

M.Ö. III. bin ile II. bin arasında Oğuzların öncü kollarından biri olarak kabul edilen “Gas / Kas ve Gud / Gutiler”in M.Ö. 675 yıllarında da Kimmerlerin Doğu Karadeniz’e yerleşmeye başladıkları ve bunların Anadolu ve Azerbaycan’da ilk Bozkır kültürünü yaşayan Proto-Türkler olduğunu göstermektedir (İnan, 2001: 106).

Benzer bir görüş de M.Ö. III. bin ile II. bin yılları arasında bölgeye ilk olarak Oğuzlar'ın öncü kollarından "Gas / Kas ve "Gud / Gutilerin yerleştiğini ifade etmektedir (Bostan, 2002: 9).

Konu ile ilgili Mehmet Bilgin de M.Ö. 8. asırda Karadeniz'in kuzeyinde Kimmerler'in var olduğunu bu yüzyılın sonunda Kimmerler'in Orta Asya'dan gelen İskitler'in baskısıyla bölgeden çıktığını ve hali hazırda Karadeniz'in kuzeyinde ve güneyinde var olan Helenleri tamamen yok ettiklerini belirtmektedir (Bilgin, 2000: 13).

M.Ö. 625 yılında Kimmerlerin bölgeye geldikleri daha sonra da Puladinlerin, Mosineklerin, Perslerin, Makedonyalıların, Asların, Canların, Macarların ve Col (Cul), Luviler, Busir, Tiral, Katagon, Roma, Bizans, Turan, Laz, Çerkez, Abhaz, Yunan gibi milletlerin aynı zamanda Yıva, Çepni gibi Oğuz boylarını yerleştiği görülmektedir. Değişik tarihlerde yörede İranlıların, Avarların, Selçukluların, Danişmentoğullarının, Saltukluların, Mengüceklilerin, Artukoğullarının da saldırılarının olduğu bilinmektedir. Trabzonda bazı evlerde, mutfak ve baca süslemelerinde, köylerdeki cami mihraplarında "Sion Davut" yıldızı da eski Hazar Türklerinin varlığını göstermektedir. Pontuslar döneminde yöre sakinlerinin tamamının mutlaka Asya Kökenli olduğu, zira Pontus çağında Pontus kıyılarında Yunan kolonizasyonu henüz başlamamıştır (Uzun, 2007: 30).

M.Ö. 9. yy.'da İskitlerin baskısıyla yerlerinden oynayan bir Kimmer kolu daha sonraki yıllarda Güney Karadeniz kıyılarına yerleşmişlerdir. Bu göç sonucunda Kimmerler, batıda Karadeniz Ereğlisi (Sinop dahil) doğuda Trabzon'a kadar olan kıyı kesimine yayılmışlardır (Özsait, 2000: 36).

Trabzon şehrinden ilk kez bahseden Xenophon (Kesenophon)' dur. Onun aktardığı bilgilere göre M.Ö.400 yılında Doğu Karadeniz'de yaşayan kavimler Kolhlar, Driller, Mossinoikler, Haibler ve Tibarenler'dir (Bilgin, 2000: 16-37).

Doğu Karadeniz bölgesine Kimmerler'den sonra İskitler, Medler, Persler hakim olmuştur. Bu hakimiyet Makedonya kralı İskender'in M. Ö 334 yılındaki doğu seferine kadar devam etmiştir. M. Ö 312-280 tarihleri arasında bölge İskender'in komutanları

hakimiyetinde kalmıştır. Bölge M. Ö 280-63 yılları arasında Pontus Devleti idaresi altında kalmıştır.

M.Ö. 1500 yıllarında İskitler hali hazırda Karadeniz'in kuzeyinde yaşamaktaydılar. Trabzon'a da inmiş olmaları muhtemeldir. Bununla birlikte kendilerine bağladıkları bu topraklarda şehir kurmamışlardır (Hamdi Bey, 1873: 200-201' den aktaran: Yağan, 1978: 67).

M.Ö. 63–M. S. 395 yılları arasında ise Doğu Karadeniz Roma İmparatorluğunun hakimiyeti altına girmiştir (Trabzon Yıllığı, 2006: 56).

Romalıların Pontus Rum Devletini yıkıp da Doğu Karadeniz Bölgesi'ni egemenliği altına aldığı bu süreçte Kafkasya'daki Türkler de batıya göçerek Sürmene'yi de içinde alan Trabzon kıyılarına yerleşmişlerdir (Goloğlu, 2000: 3).

Trabzon ve yöresinde İslamiyet öncesi Türk unsurlarının canlı bir biçimde yaşaması bu bölgeye diğer Türk boylarının, Oğuz Türklerinden çok önce gelip yerleşmesi ile ilgili olmalıdır. Gerçekte Türkiye'nin en önce Türkleşen bölgesi Trabzon ve çevresidir. Tarih içersinde Hun Türkleri, Bulgar Türkleri, Alanlar, Hazarlar, Sabarlar, Macar Türkleri, Uz Türkleri, Avarlar, Karluk Türkleri, Kıpçaklar, Kırgızlar ve Peçenekler tarihin çeşitli dönemlerinde çeşitli sebeplerle Orta ve Doğu Karadeniz Bölgesine gelip yerleşmişlerdir (Demir, 2006: 35).

Doğu Karadeniz Sahilleri büyüteç altına alındığında her döneminde Türk kavimlerin gölgesinin düştüğü bir bölgedir. Hunlar, Avarlar, Hazarlar, Sabirler, Bulgar Türkleri, Karluklar, Macarlar, Uzlar, Peçenekler, Kumanlar ve diğer Türk boyları Bizans tarafından 5. Ve 11. asırlarda bölgeye yerleştirilmiştir. Bu kavimler ve onların boylarının isimlerinin bölgede yaygın olarak yer ismi ve akraba ismi olarak karşımıza çıkmasının nedeni budur. Aynı siyaseti 12 ve 13. yy.'da Gürcistan ve Trabzon Krallıkları izlemiş Kumanları Kuzeydoğu Anadolu'ya yerleştirerek devletlerini bu taze güçten yararlandırmışlardır (Bilgin, 2000: 130).

1071 Malazgirt savaşı akabinde Anadolu Müslüman Türkler tarafından feth edilerek bugüne kadar devam eden Türk Devletleri ardı ardına kurulmaya başlamıştır. Bu devletlerin en önemlileri Büyük Selçuklu Devlet, Anadolu Selçuklu Devleti, Osmanlı Devleti' dir. Bu devletlerin kurucuları 11. yy. dan itibaren Türkmen olarak adlandırılan Oğuzlardır (Sümer, 1992: 5).

Türkiye tarihinin yerli kaynaklarında adı ilk önce anılan Oğuz boyu muhtemelen Çepnilerdir. Çepni Türkleri 1277 yılında Trabzon Rum İmparatorluğuna karşı denizde bir zafer kazanarak dönemin en önemli ticaret limanı Sinop'un hakimiyetini ele geçirmişlerdir. Bu önemli başarının ardından Çepniler Karadeniz Fatihleri arasında yer almışlardır. Giresun-Kürtün ve Vakfıkebir arasında kalan bölge Çepniler tarafından fethedilmiştir (Sümer, 1992: 5).

Fatih, Trabzon seferine çıktığı sırada Kürtün-Dereli-Giresun-Tirebolu-Eynesil arasındaki kırlık arazilerde Çepni beylerinin elinde idi. Osmanlı kuvvetleri Trabzon Devleti topraklarına girdiğinde Çepni beyleri Osmanlı fethine yardımcı olmuşlardır.

1456 senesinde II. Murat döneminde Trabzon üzerine taarruz maksadıyla gönderilen Osmanlı donanması şiddetli fırtına sebebiyle başarısızlığa uğramıştır (Uzunçarşılı, 1983: 52).

Bu yıl içinde etrafına Türkmenleri toplamış olan Şeyh Cüneyt Trabzon Devleti topraklarına akın düzenlemiştir. Bu akın da Akçakale'yi ele geçirmiş fakat ilerleme girişimi sırasında uğratılmıştır. Bu olayı takiben Rum beylerbeyi Hızır Bey Osmanlı kuvvetleri ile Trabzon'a doğru akına çıkmışlardır (Yücel, 1991: 210-211).

Bu gelişmelerin ardından Trabzon Rum Devleti kendisine güçlü bir müttefik aramaya başlamıştır. Akkoyunlu desteğini almak için yapılan bir takım evliliklerin ardından 1458 yılında Uzun Hasan Trabzon Devleti'ni Osmanlılara karşı koruma garantisi vermiştir.

1461 yılında Fatih Sultan Mehmet Anadolu'nun Karadeniz kıyılarını tamamen Osmanlı hakimiyetine dahil etmişti. Bu dönemde Trabzon Rum Devleti'nin toprakları

Giresun'dan başlayıp yaklaşık olarak Batum civarına kadar uzanan Karadeniz kıyılarını kapsamaktaydı. Bu topraklar dahilinde yaşayan külliyeti miktarda Türk nüfusunun bulunduğu ve Türk kültürünün bir çok alanda etkisini hissettirdiği bir gerçektir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 62).

Trabzon'un fethi hadisesini eserlerinde zikreden Osmanlı tarihçileri fethin hangi ay ve günde yapıldığı konusunda bilgi vermemektedir.

Trabzon seferinde büyük ihtimalle Mahmut Paşanın maiyetinde bulunan Tursun Bey, Fethin H. 865 / 1461 yılında gerçekleştirildiği bildirmekte ancak gün ay verememektedir. Fetihten bahseden diğer Osmanlı kaynaklarından Aşık Paşazade, Neşri ve Oruç Bey'de 865 / 1461 yılını vermekteyken gün ve ay verememektedirler. Bizans tarihçilerinden Dukas ve Sphrantzes'de fetih tarihini 1461 olarak açıklamaktadır (Atsız, 1972: 118).

Fahrettin Kızıloğlu da çeşitli kaynaklara dayanarak fetih gününü 15 Ağustos olarak zikreder (Kırzioğlu, 1993: 31) Buna karşılık başka bir kaynakta ise İsmail Hakkı Uzunçarşılı (1983) bu tarihin 26 Ekim 1461 olduğunu söylemektedir. Bu tarihe dayanak olarak Trabzon sukutunu Macaristan'daki Venedik elçisine bildiren Venedik Vesikasının tarihinin 26 Ekim 1461 olmasına dayanmaktadır (Uzunçarşılı, 1983: 55).

Fatih Sultan Mehmet, fetihten sonra Trabzon'a Orta Anadolu'dan Türk aileleri getirterek yerleştirmiştir. Fatih Sultan Mehmet Trabzon'dan ayrılmadan evvel Trabzon'un doğu taraflarının da fethini Şehzade Beyazıd'ın lalası Hızır Beye emretmiştir. Hızır bey Mesochale denilen bu yerleri fethederek Türk topraklarına katmıştır. Bir müddet sonra Trabzon sancak merkezi haline gelmiştir (Cihanoğlu, 2004: 77).

Fetihten sonra Orta Hisar ve Kule denilen kısımlar Türklere iskan edilerek, yönetici kadro burada ikamet etmiştir. Trabzon Rum eyaletine bağlı bir sancak halinde teşkilatlandırılarak önemli bir Osmanlı sancağı olmuştur. Sancağın Merkezi Trabzon olduğu için sancak da bu adla anılmıştır. Trabzon sancağı 1514'de Erzincan Bayburt vilayetine, 1520'de yeni kurulan "Vilayet-i Rum-ı Hadis'e, 1535'te de Erzurum eyaletine bağlanmıştır. Trabzon sancağı, 1581 yılından itibaren Batum beylerbeyliğine bağlanmıştır.

Bu tarihten 17. yy.'ın başlarına kadar Trabzon bir sancak olarak Batum beylerbeyliğine bağlı gözükmektedir. Bununla birlikte bu döneme ait yazışmaların bir kısmında Trabzon beylerbeyine direkt olarak hitap edilmesi akla beylerbeyliğin iki adla anıldığını getirmektedir. 1650'den sonra Beylerbeylik sadece Trabzon eyaleti adıyla anılmıştır (Bostan, 2002: 18-23).

1653 ve 1669 yıllarında Trabzon eyaleti, Trabzon ve Batum sancaklarından oluşmaktaydı. 17 yy. ortalarında Osmanlı Devleti'nde 34 beylerbeylik mevcut olup, Trabzon salyanesiz eyaletlerden biriydi (Kılıç, 2000: 180-181).

18. yy.'a gelindiğinde Osmanlı Devleti'nin yönetim birimlerinden 28 eyaletten biri de Trabzon'dur (Özkaya, 1985: 19).

19. yy.'da Trabzon vilayetinin idari alanı genişlemiştir. 1860 yılında Trabzon vilayeti Trabzon merkez sancağı ile beş sancaktan oluşmaktaydı. Sancaklar dahilinde bulunan Batum Osmanlı-Rus savaşı sonunda imzalanan Berlin Antlaşması ile Ruslara bırakılmıştır. 1916 yılında Rus işgaline uğrayan Trabzon 1918 yılında Ruslardan geri alınmıştır (Aygün, 2005: 21).

Milli Mücadelenin ilk yıllarında Trabzon velayeti, bugünkü Rize, Trabzon, Gümüşhane, Giresun, Ordu illerini kapsamaktaydı. 1919 yılında Rize ve Gümüşhane Trabzon vilayetine bağlı birer sancak; Giresun ve Ordu ise aynı vilayete bağlı birer kaza durumundaydılar (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 94).

Bu tarihte Rumların bir kısmı İnebolu'dan Batum'a kadar uzanan Karadeniz kıyılarında Trabzon merkez olmak üzere Pontus Rum Devleti kurmak istiyorlardı. Bu Rumlar Karadeniz kıyılarına Rum göçmenler getirmeye çalışıyorlardı. Trabzon halkı bu girişimlerin farkına varıp mani olmuştu (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 94).

Trabzon halkı silahlanmaya başlamış Halkın bir kısmı Boztepe sırtlarında, bir kısmı Ayasofya'da kavak Meydanında askerlik talimi yapmaya başlamıştır (Tarakçıoğlu, 1984: 42).

Bu bağlamda, İttihat ve Terakki Trabzon şubesi ileri gelenleri, öğretmenler derneğinde geceleri yaptıkları görüşmeler sonunda, Trabzon'da siyasi bir cemiyet kurulmasını kararlaştırdılar. 15 Şubat 1919 akşamı toplanılıp kurulması kararlaştırılmış olan Muhafaza-i Hukuk-u Milliye Cemiyeti nizamnamesini görüşüp kabul ettiler. Kongrede her ne yönden gelirse gelsin milletin direnmesi meseleleri karar altına alınmıştır (Tarakçıoğlu, 1986: 44).

Bu tarihlerde Trabzon Valisi Ali Galip idi. Vali Ali Galip İstanbul Hükümetinin emirlerinin dışına çıkmıyor. Milli direnme duygularının hareketlenmesine de elinden geleni yaparak mani oluyordu. Erzurumlu Milli görüşçüler durumun farkında ve rahatsızdılar. Bir yemek tertibi ile valiyi Gümüşhane'ye çağırıp oradan da Erzurum'a götürdüler. Böylece vali Ali Galip Trabzon'dan uzaklaştırıldı. Milli direnme taraflısı Deli Hamit Bey Trabzon'a vali tayin edildi (Tarakçıoğlu, 1986: 44).

Milli Mücadele yıllarında diğer pek çok katkı ve faaliyetlerinin yanında orduya yardım ve Milli Mücadele heyecanının taze kalmasında önemli rol oynadılar (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 95).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'un nüfusu homojen bir yapıya kavuştu. Lozan'da imzalanan Türk-Rum Ahali Mübadele Sözleşmesi gereği Rumlar Yunanistan'a gitti. Yunanistan'dan Trabzon'a gelen mübadillerin oranı az olmakla birlikte, iskanları sıkıntılı olmuştur. Çoğu Akçaabat ve Çömlekçi semtine yerleştirilmiştir. 1924-1943 yılları arasında 77 aileden oluşan 363 mübadil iskan edilerek bunlara ev, dükkan ve tarla verildi (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 98).

Trabzon aydınları, milliyetçilik ve inkılap hareketlerini hal efkarına kabul ettirip yerleştirmek için Türk ocağı ile Muallimler Birliğinde toplanmış olan aydın ve vatanperverlerin emeği çok büyüktür (Tarakçıoğlu, 1986: 82).

Trabzon ahalisi gerek şalvar, zıpka yerine pantolon, fes yerine şapka ve kasket giyip örtünmek, gerekse okullardaki Arapça ve acemce derslerin kaldırılması konusunda herhangi bir isyan hareketi göstermediği gibi, yıllar yılı hatta akraba arasında kadın erkek yana yana gelmediği halde, yeni gidişe uyarak kadınlı erkekli toplantılar yapılmış, yüzünü

amcaoğulları gibi yakınlarına bile göstermeyen Trabzon kadını, çarşafı, peçeyi atmış ve ciddiyetini koruyarak sosyeteye karışmıştır (Tarakçıoğlu, 1986: 77).

Trabzon Atatürk'ün en çok ziyaret ettiği şehirlerden biridir. Trabzon'a üç gezi yapmıştır. İlk gelişi 15 Eylül 1924 son kez geliş 10 Haziran 1937'dedir. Atatürk'ün Trabzon'a ilk geliş tarihi olan 15 Eylül; 1937 yılından itibaren Atatürk Günü olarak kutlanmıştır. Atatürk, Trabzon'a son gelişi sırasında bugün Atatürk Köşkü olarak bildiğimiz köşkte, tüm mal varlığını hazineye bağışladığını bildirmiştir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 100).

İkinci Dünya Savaşı (1939-1945), Trabzon ekonomisini olumsuz yönde etkilemiştir. Halk temel ihtiyaçlarını dahi karne ile temin eder hale gelmiştir. Trabzon limanı ve gümrüğünde hareketlilik gittikçe azaldı. Savaşın başlamasıyla birlikte bir çok ürünün ihracatı da durdu. Bu yıllarda başta sıtma olmak üzere, tifüs ve uyuz gibi salgın hastalıklarla mücadele edilmiştir. Savaşın sona ermesinin ardından ekonomide genel bir rahatlama olmuş fakat yine de sıkıntılar bu dönemde tam olarak bitmemiştir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 105).

Değişik dönemlerde farklı kültürlere ev sahipliği yapmış olan Trabzon ister istemez bu kültürlerin izlerini taşımaktadır. Çünkü bu kültürler şehirde çeşitli tarihi, mimari ve kültürel eserler bırakmışlardır (Öksüz, 2006: 293).

3. 2. Coğrafi Özellikleri

Trabzon ili 38° 30' – 40° 30' doğu meridyenleri ile 40° 30' – 41° 30' kuzey paralelleri arasında yer almaktadır.

Trabzon ili arazisi kuzeyden Karadeniz ile sınırlandırılmıştır. Buradaki kıyı uzunluğu, Rize-Giresun il sınırları içinde yaklaşık 110 km. kadardır. Doğudan Rize, Batıdan Giresun ve Güneyden de Gümüşhane ve Bayburt illeri ile komşudur (Şekil 1-2).

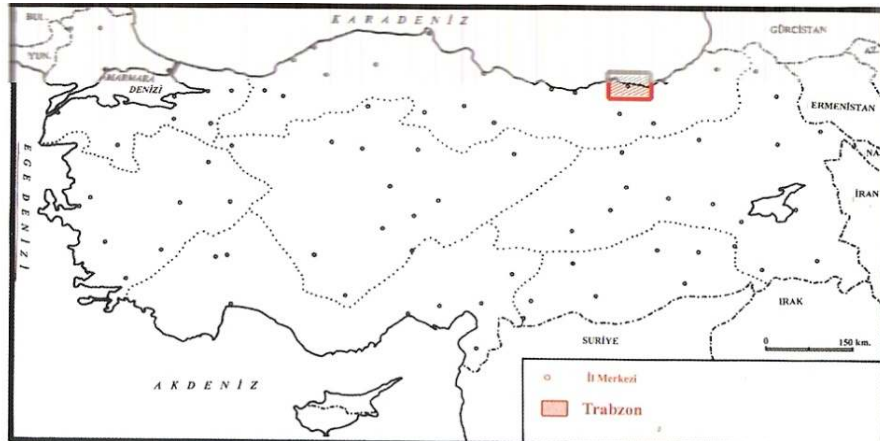
Doğu Karadeniz Bölgesi illerinden biri olan Trabzon, hem bir kent yerleşkesi olarak hem de 4. 664 km² arazisi ile 81 il arasında 67. sırada gelir. Doğu Karadeniz

arazisinin yaklaşık %14'ünü, Karadeniz coğrafi bölümünün %3'ünü, Türkiye'nin ise %0.6'sını kapsar (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 25).

İl arazisinin kuzey kıyılarında yerleşmeler, yer yer 8-10 m. Yüksekliklerdeki taraçalar üzerinden başlarken, 1000-1500 m. lerde devamlı yerleşmeler son bulmakta ve bundan sonra başlayan geniş plato düzlüklerinde, geçici yerleşmeler olan, yayla yerleşmeleri önem kazanmaktadır. Söz konusu platolar arasında, 33 dolayında mezra ve plato yüzeylerinde ise, 285 dolayında yayla yerleşmesi bulunmaktadır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 25)

İlde 573 köy yerleşkesi olup bunların % 85'ten biraz fazlası, farklı derecelerden eğimli yüzeylerde yer almaktadır. Bu da arazi yapısının topografik açıdan dağlık ve eğimli yapıda olduğu anlamına gelmektedir. Deniz seviyesinden başlayarak güneye doğru artan yükseklik bölgede 3000 metreyi bulur. Yüksek kesimlerde genellikle dağlar, tepeler ve yaylalar yer almaktadır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 25).

Şekil 1. Trabzon İlının Coğrafi Konumu

Kaynak: Trabzon İl Yıllığı, 2006: 26

İl arazisinin, Karadeniz'de belli bir kıta platformu sahasının bulunması, ailelerin eskiden beri deniz ekonomisi kaynaklarından yararlanmalarını sağlamıştır. Nemli ve ılıman subtropikal iklim özellikleri, orman zenginliğinin oluşmasını ve ormancılık ekonomisini, yine bu iklim özelliklerinin bir sonucu olan yüksek Alpin çayırılıkları sayesinde de

yaylacılık ve hayvancılık ekonomisi gelişmiştir. 500-600 m. Yükseltilere ve 30-40 km. iç kesimlere kadar çay ve fındık bahçeleri gibi önemli iki ekonomik etkinliğe sahip olması her şeyden çok sıcaklık, nem ve yağışların elverişli olmasıyla ilgili ekonomik sonuçlardır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 25-26).

Şekil 2. Trabzon İlinin İlçeleri ve Komşuları

Kaynak: Trabzon İl Yıllığı 2006: 26

İl arazisi, büyük çoğunluğuyla eğimli ve dağlık yüzeylerden oluşur. Dağlar, toplam arazi içinde en yüksek payı tutmaktadır. Çok net olmamakla birlikte 4664 kilometre karelik il arazisinin hemen hemen 3600 kilometresini yani toplam il arazisinin %77 gibi yüksek payını dağlar tutmaktadır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 27).

3. 3. Kültürel ve Sosyal Durum

Trabzon dünyanın en eski şehirlerinden biridir. Yevsey'in hronikasında Trabzon'un kuruluşu M. Ö 756 olarak gösterilir (Hahanov, 2004: 9).

M.Ö. III. bin ile II. bin arasında Oğuzların öncü kollarından biri olarak kabul edilen "Gas / Kas ve Gud / Gutiler" in M.Ö. 675 yıllarında da Kimmerlerin Doğu Karadeniz'e yerleşmeye başladıkları ve bunların Anadolu ve Azerbaycan'da ilk Bozkır kültürünü yaşayan Proto-Türkler olduğunu göstermektedir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 56).

Trabzon'un fethinden 16. yy. sonlarına kadar Trabzon sancağında büyük bir kısmı sürgün yoluyla olmak üzere hem dışa dönük hem de içe dönük bir iskan siyaseti takip edilmiştir. Fetihten sonraki yaklaşık yüz yıl sonrasında iskan hareketleri neticesinde Müslüman Türk nüfus, gayrimüslim nüfusu geçmiştir (Bostan, 2002: 75).

Trabzon şehri, 1486 yılındaki nüfus ile Anadolu'daki şehirler arasında önemli bir yere sahiptir. 1520-1553 yılları arasındaki tahmini nüfusu 7753'tür. Trabzon'un fethinden sonraki süreçte nüfusu 11. 000'e ulaşmıştır (Bostan, 2002: 75).

1774 yılında Rusya ile yapılan Küçük Kaynarca Antlaşması ile Karadeniz'in uluslararası ticarete ve deniz taşımacılığına açılması Trabzon'un ekonomisini kalkındırırken hem de demografik değişime yol açmıştır. 1835'te şehrin nüfusu 25-30 bin iken 1856 bu sayı 70 bin olmuştur. Nüfus büyüklüğü Trabzon liman ticareti ile doğrudan bağlantılıdır. Ticaretin yoğun olduğu dönemlerde kasaba ve köy nüfusunu kente çekmiş, ticaret durgunlaştığında gelenler köylerine geri dönmüşlerdir (Turgay, 1994: 67-68).

Cumhuriyetin ilk yıllarında Trabzon'un nüfusu homojen bir yapıya kavuştu. Lozan'da imzalanan Türk-Rum Ahali Mübadele Sözleşmesi gereği Rumlar Yunanistan'a gitti. Yunanistan'dan Trabzon'a gelen mübadillerin oranı az olmakla birlikte, iskanları sıkıntılı olmuştur. Çoğu Akçaabat ve Çömlekçi semtine yerleştirilmiştir. 1924-1943 yılları arasında 77 aileden oluşan 363 mübadil iskan edilerek bunlara ev, dükkan ve 1746-1789 yılları arasında Trabzon'da çok sayıda cami, mescit, kilise, manastır, hamam ve vakıf gibi çeşitli sosyal ve dini kurumların varlığı tespit edilmiştir. Özellikle fetihle birlikte, bölgenin Türkleşmesi ve İslamlaşmasına bağlı olarak camiler inşa edilmiş veya bazı kiliseler camiye çevrilmiştir. Ancak yine de sosyal ihtiyacı karşılayacak kadar kilise de hizmet vermek amacıyla bırakılmıştır. Bu mimari yapılardan Osmanlı öncesi döneme ait olanlar, yeni ilavelerle geliştirilmeye çalışılmış, bir kısmı orijinalliğini yitirirken bir kısmı nispeten özelliklerini muhafaza etmiştir. Dini ve sosyal kurumlar içinde medrese ve vakıflar halka önemli hizmet veren kurumlar olarak dikkat çekmektedir (Öksüz, 2006: 293).

Trabzon, limanından dolayı sürekli batılı ticaretin doğuya açılan bir transfer merkezi olmuştur. 1868 yılında Trabzon'da dokuzu aşkın konsolosluk mevcuttur ve bunların her biri gemi acente sahibi idi. Bunlar arasında en önemlileri İngiliz, Rus, İran, Fransız, Belçika, Yunan, Prusya, Avusturya, İtalyan konsolosluklarıdır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 146).

Trabzon limanı 18. yy.'da, buraya yakın bölgelerde meydana gelen savaşlar sebebiyle önemli bir rol üstlenmiştir. Buradan savaş bölgelerine asker ve para gönderilirken, İstanbul'dan savaş bölgesi için gelen askeri mühimmatın ve askerlerin sevki de Trabzon Limanı vasıtasıyla olmaktadır. Öksüz, 2006: 296) Öteden beri Ticari açıdan dikkatleri çeken Trabzon Boğazlar ve Ege yoluyla Akdeniz'e ve Avrupa'ya bağlanmasının yanı sıra Karadeniz üzerinden de Rusya'ya ve Avrupa içlerine giden yolların kavşağındaydı (Öksüz, 2006: 25 ; Turan, 1990: 52).

1900'lü yılların başlarında İran ticaret yolu üzerinde önemli bir limana sahip olan Trabzon'da bir çok devletin (Rusya, İran, Belçika, İngiltere, İtalya, Almanya...) konsoloslugu bulunmaktaydı. 1908'de II. Meşrutiyet'in ikinci defa ilanı Trabzon'da önemli siyasi ve sosyal değişikliklere sebep olmuştur. İlk Mebusan Meclisine Trabzon Vilayeti Merkez Sancağında 7 mebus katılmıştır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 90).

Trabzon'un bölgesel ve uluslar arası ticaretteki önemi dolayısıyla tüccarlar şehrin hayatında önemli bir yer edinmişlerdir (Öksüz, 2006: 295).

Trabzon'un, liman kenti olması ve geniş bir coğrafi bölgenin denize açılan kapısı vazifesi görmesi, ek olarak kuzeyden güneye Anadolu ve Kafkasya sahası arasında bir geçiş koridoru olması Türk kültür dünyasının gelişiminde önemli bir pozisyonda bulunmasını sağlamıştır. Trabzon hem doğulu için hem de batılı için bir geçiş noktası bir uğrak yeri olmuştur. Bu geçişler de kültürel geçişlilik ve etkileşim açısından oldukça değerlidir.

Milli Mücadele yıllarında Trabzon halkı Trabzon halkı 12 Şubat 1919'da Trabzon Muhafaza-i Hukuk-i Milliye (Müdafa-i Hukuk) Cemiyetini kurdular. Milli Mücadele yıllarında diğer pek çok katkı ve faaliyetlerinin yanında orduya yardım ve Milli Mücadele heyecanının taze kalmasında önemli rol oynadılar.

İnkılapların halka tanıtılması ve benimsetilmesinde Trabzon Türk Ocağı ve 1925'te tekrardan kurulan Muallimler Birliği'nin önemli bir rolü olmuştur. 1931 yılında Türk Ocaklarının kapanmasından sonra bu derneğin faaliyetlerini daha kapsamlı bir şekilde Halk Evleri sürdürmeye devam etti. Trabzon Halkevi 1951'de kapanışına kadar bir çok kültür ve sanat faaliyetlerinde bulundu; Akın ve İnan dergilerini yayınladı (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 99).

1937 yılında Trabzon'un etnik ve bölgesel tarihinin araştırılması için oluşturulan Tarih Encümeni önemli bir işlev görmüştür (Azcan, 2003: 77). Trabzon Halkevinin tüm kolları etkin bir şekilde faaliyette bulunmuştur. Faaliyet yürüten başlıca kolları: Dil ve Edebiyat şubesi, Güzel Sanatlar Şubesi, Temsil şubesi, Spor şubesi, Sosyal Yardım Şubesi, Halk Dershaneleri şubesi, Kütüphane ve yayın şubesi, Köycülük Şubesi, Tarih ve Müze şubesi idi (Azcan, 2003: 75).

Şehrin kültürel hayatının gelişmesinde eğitim kurumları da ayrı bir yere sahiptir. Trabzon merkezinde, 1944 yılı içinde 22 dernek ve bunlara kayıtlı 5376 üye vardı (Trabzon İli Yıllığı, 2006: 105).

1949 yılında Trabzon'da önemli kültürel çalışmalar görülmektedir. Temmuz ayında Trabzon'da gelen Devlet Tiyatrosu sanatçıları lise binasında oyunlar sergilemişlerdir. Trabzon, savaşın tüm sıkıntılarına rağmen canlı bir sosyal hayata sahipti. Halkevi şehirdeki kültür çalışmalarının merkezi durumundaydı. Bu yıllarda Temsil Kolu tarafından bir çok oyun sahnelenmiştir. Trabzon'a zaman zaman dışarıdan amatör tiyatro toplulukları ve gösteri sanatçıları gelmekteydi. Trabzon'un ziyaret eden devlet ricaline yönelik programlar da çoğu kez Halkevinin öncülüğünde yapılmaktaydı. Tiyatro kadar sinemanın da şehrin sosyal hayatında önemli bir yeri vardı (Trabzon İli Yıllığı, 2006: 105).

Trabzon'da sinema tiyatrodan çok sonra başlamış olmasının yanında sinemanın icadından 18, Osmanlı Sarayında ilk kez sinema gösteriminden ise 13 yıl sonra Trabzon'da sinemanın hayata geçirilmiş olması oldukça dikkate değerdir (Uzun, 2006: 14).

Trabzon'da yirmi üç yazlık ve kışlık sinema hizmet vermektedir. 7 ekim 1987'de Trabzon Devlet Tiyatrosu kalıcı bir salona kavuşmuştur. Sinema salonları aynı zamanda bu dönemde özel ve resmi toplantılara, özel günler, siyasi konferanslar, kongreler ve müzik konserleri hatta okul müsamereleri için uygun mekanlardı. Gençlerin birbirlerini tanımalarını da sağlıyordu (Uzun, 2006: 15).

Şehirde tiyatro, sayısız sinema salonu, konferans salonu mevcuttur. Yıl içinde çeşitli konserler de düzenlenmektedir. Tiyatro kumpanyaları, şehri sık sık ziyaret etmekte yılda bir kez de tiyatro festivali gerçekleştirilmektedir. Özel teşebbüsler, üniversite ya da belediyenin girişimleriyle sayısız konser şehirde verilmektedir. Bilimsel kongre ve toplantılar, KTÜ bünyesinde yıl içinde düzenlenmektedir.

1933 yılında şehirde 1 erkek lisesi, 1 kız lisesi, 1 öğretmen okulu, 1 ticaret okulu, 12 ilkokul, 2 hastane, 2 hamam, 2 plaj, 1 dispanser, 3 eczane, 1 kütüphane, 2264 mağaza ve dükkan, 30 lokanta, 102 kahve ve gazino, 1 sinema, 52 han ve ahır, 34 otel, 12 fabrika, 39 fırın, 38 cami, 10 kilise, 5 kışla mevcuttu (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 103).

Bugün ise tüm yerleşim birimlerine kadar inmiş okulların yanı sıra Trabzon'un kültür hayatına renk veren, yeşermesini sağlayan kütüphane ve kültür merkezleri açısından

da oldukça zengin Trabzon'da, İlköğretim çağından yüksek eğitime kadar aranan bütün eğitim kurumları bulunmaktadır. KTÜ de Yüksek Okuldan Tıp Fakültesine kadar tüm bölümler mevcuttur.

Trabzon kütüphanelere erişim bakımından zengin bir şehirdir. Tarihi süreçte var olan kütüphanelerin çoğu bugüne aktarılabilmektedir. Bu kütüphanelerden bazıları aşağıda sıralanmıştır (Trabzon Kültürel Gelişimi, <http://www.trabzon2011.org/detay/29/Trabzon>).

Saraçzade Kütüphanesi: Saraçzade Mustafa Efendi tarafından 1762 tarihinde kurulmuştur. Ortahisar Camii'nin karşısında bulunan mescidin üst katında bulunmaktadır.

Fetvahane Kütüphanesi: Trabzon Valisi Hazinaderzade Osmanpaşa tarafından 1845 tarihinde hizmete açılmıştır. Ortahisar Camii'ne batı yönünde bitişik yer alan bu kütüphanede önemli eserler bulunmaktayken: Trabzon'un işgali sırasında Rus asar-ı atika müzesi müdürü Prof. İnavovitch Ouspenski tarafından 497 kitap seçilerek Rusya'ya nakledilmiştir.

Ortahisar Kütüphanesi: Ortahisar Camii doğu tarafında yer alan bir odasında 1842 yılında valiliğinin son yılında Trabzon Valisi Hazinedarzade Osman Paşa tarafından açılmıştır.

Hatuniye Kütüphanesi: 1844 yılında Gülbahar Hatun Camii külliyesi içinde Trabzon Valisi Hazinedarzade Osman Paşa tarafından açılması tasarlanmasına rağmen, onun ölümü üzerine kardeşi Abdullah Paşa tarafından açılmıştır.

Müdafa-i Hukuk Cemiyeti Kütüphanesi: Milli Mücadele yıllarında Trabzon'da kurulan Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kütüphanesi olarak hizmet vermiştir. Trabzon halkını milli mücadele fikri etrafında birleştirmek için kurulan bu kütüphaneye çeşitli yollardan kitaplar hediye edilerek zenginleştirilmiştir.

Trabzon Muallimler Cemiyeti Kütüphanesi: Mustafa Reşit Tarakçıoğlu tarafından Trabzon'da kurulan Muallimler Cemiyeti olarak faaliyet gösteren kuruluşun kütüphanesi idi. "Gelecek kuşakların modern irfan ve milli düşüncelerle cihazlanmaları, milli

duygularla hürmetli vatanperver, çalışkan eleman olarak yetiştirilmelerini temin için kurulan Muallimler Cemiyeti'nin kitaplarının daha sonra kurulan Trabzon Halkevi Kütüphanesi'ne devredilmiştir.

Trabzon Türk Ocağı Kütüphanesi: Gençlerin kahve köşelerinden kurtulmasını temin etmek maksadıyla Trabzon'da Türk Ocağı tarafından ilk kez 1925 yılında Çocuk Kütüphanesi kurulmuştur. Milli şuurun güçlenmesini amaçlayan Türk Ocağı'nın kütüphanecilik faaliyetleri de bu amaç doğrultusunda sürmüştür.

Trabzon Halkevi Kütüphanesi: Trabzon Halkevi 24 Haziran 1932 yılında kurup, kütüphanesini hizmete açtı. Kütüphane 1943 yılında 3000 ciltlik kitaba ulaştı. Çıkardığı "İnan" isimli dergi ile kentin kültürel hayatına katkıda bulundu. 47. 000'e ulaşan kitap sayısı ile okuyucu hizmetlerini geniş halk kitlelerine yaydı.

Trabzon İl Halk Kütüphanesi: Trabzon İl Halk Kütüphanesi 1 Ekim 1927 yılında hizmete açıldı. Açıldığı sırada adı Milli Kütüphane idi. Daha sonra Trabzon Genel Kütüphanesi olarak adı değişti. 1960 yılından itibaren de İl Halk Kütüphanesi olarak tüm Türkiye'de birliktelik sağlanmış şekilde bugünkü ismini almıştır. 19 Mayıs 1966 tarihinde Kütüphaneler Genel Müdürlüğü tarafından 400. 000 liraya yaptırılarak bugünkü Atapark' daki yerine taşınmıştır. Daha önceleri bugün Gazeteciler Cemiyeti olarak hizmet veren meydana tarihî binada faaliyetini sürdürmekteydi. İl Halk Kütüphanesi bugün 50. 000'i aşkın kitabı, yıllık 100. 000'i aşan okuyucusu ile bilgisayarlı sisteme geçmiş vaziyette hizmet vermektedir. Ayrıca nadide el yazmaları ve "şeriye sicilleri" ile de araştırmacılara ve tarihe ışık tutacak kaynak eserlere sahip önemli bir kültür merkezidir.

Trabzon Belediyesi'nin Semt Kütüphaneleri ile İsmail Hakkı Berkmen Tarih Kütüphanesi kent merkezinde önemli hizmet vermektedir. Karadeniz Teknik Üniversitesi'nin bünyesinde hizmet veren kütüphaneler de mevcuttur.

Bugün Trabzon'da kütüphanecilik hizmetleri kırsal alana kadar yayılmıştır. İlçelerin yanı sıra beldeler de halk kütüphaneleri hizmet vermektedir.

Değişik dönemlerde farklı kültürlere ev sahipliği yapmış olan Trabzon ister istemez bu kültürlerin izlerini taşımaktadır. Çünkü bu kültürler şehirde çeşitli tarihi, mimari ve kültürel eserler bırakmışlardır (Öksüz, 2006: 293).

Trabzon bir çok millete ev sahipliği yapmıştır. Her millet soyut ve somut kültürel mirasını bırakarak ayrılmıştır Trabzon'un tarihsel gelişim sürecinden. Bu tarihsel süreçte atalarımızın izini sürmemizde şüphesiz giyim-kuşam elemanlarının bilinmesi önem taşımaktadır.

4. TRABZON İLİNDE GİYİM-KUŞAM UNSURLARININ TASNİF VE TASVİRİ

Trabzon farklı Türk boylarının tabakalaşması kuzey-güney; doğu-batı istikametleriyle bir liman kenti olarak geçiş yolları üzerinde olması münasebetiyle zengin bir giyim-kuşam repertuarına sahiptir.

Trabzon giyim-kuşam unsurlarının hammaddesini; yün, keten ve deri oluşturmuştur. Bunun sebebi, Trabzon'un coğrafi yapısının tarıma çok elverişli olmaması, tarım arazilerinin kısıtlı olması, bölgede tekstile dayalı bir sanayi alt yapısının olamayışıyla açıklanabilmektedir.

İlçeler arasında kültürel öğelerde geçişlilik var olduğu gibi sınır illerle de geçişlilikler mevcuttur.

Trabzon erken dönem Türk giyim-kuşam kültürü unsurlarının izlerini kendi giyim-kuşam unsurlarında yaşamaktadır. Kemer (Göktürkler, Uygurlar), süvari pantolon (Hunlar, Göktürkler, Tuvalar, Uygurlar), çizme (Hunlar, Göktürkler, Uygurlar), pantolonu çizme içinde kullanma (Hunlar, Göktürkler, Uygurlar, Tuvalar), pantolonun kenarlarındaki kaytan kullanma (Hunlar, Göktürkler), tozluk (Selçuklular) vb. bir çok Türk milletinden günümüze kalan izlerdir.

4. 1. Trabzon İli Erkek Giyim- Kuşamının Yazılı Kaynaklardaki Tasviri

Trabzon erkeğinin tarihsel giyim-kuşamıyla ilgili çeşitli kaynaklardan derlenen bilgiler bu bölümde yer almaktadır. Trabzon erkeğinin eski dönemlerinde giyim-kuşamı buradan takip edildiğinde saha çalışması sırasında güncelliği koruyan giyim-kuşam unsurları daha iyi anlaşılabilecektir.

Eskiden erkekler kalın yünlü kumaştan (aba) giyerlermiş (Yağan, 1978: 69).

Müslüman Trabzonlunun giyiminin en büyük özelliği bolca işleme ve silahtır. Bu silahları tamamlayan bütün aksesuarların üzerine sedef, mercan, firuze ve inci kakmalar, gümüş oymalar deri veya kadife üzerine pullar ve sutaşlarla süslemeler yapılır. Trabzonlu Müslüman, kırmızı deriden kayışla silahlığına astığı, bir mücevher kadar üslü kamayı iddiasızca belinde taşımaktadır. Trabzonlu kakmalı, süslü kamasını kırmızı marakenden, üstü altın simle işli silahlığında taşır. Silahlığını da sarı, kırmızı çizgili, ipekli bir Tunus kuşağı üzerine takar (Yağan, 1978: 69-70).

Siyah ipekli işlemlerle tamamen örtülmüş koyu mavi cepken, şalvar ve tozluklar birer sanat harikasıdır. Üzerindeki siyah işlemler, kıyafeti tamamlayan diğer parçalarla uyum halindedir. Cepkenin içinde açık renk ipekliden mintan, fesin etrafında bulunan beyaz renkte sarıkla birlikte kıyafeti bütünler (Yağan, 1978: 71).

Başlık; bir süs değil, bir şemsiyedir. Şık olmak kaygusu ile değil, fesinin etrafına sardığı mendil, rüzgara, fırtınaya karşı yeterli olmadığı zaman başını korumak için başlığını kullanır. Başlığının önünde kavuşturduğu uçları, her iki omuzdan serbestçe sarkar. Mintanın kolları ise bileklerde daralmıştır. Lazın ayaklarında rahat ve sağlam çarıklar bulunur.

Kıyafetini kemerinde taşıdığı üzerinde; süslü fişekliği; barut kabı, tüfek çakmak taşlarının bulunduğu kesesi, tütün kesesi, para kesesi ve bakırla süslü kemik saplı uzun yatağan bıçağının bulunduğu silahlık tamamlar. Bütün bunlara ek olarak bir maşa, su taşı ve zamanın modasına göre Trabzon'da imal edilen bir tüfeği de eklemek gerekir (Yağan, 1978: 71).

Trabzon giyiminin en önemli özelliği bolca işlemenin yanı sıra taşınan silahlar da olup, cepkenin iki yanında sağlı sollu fişeklik cep bulunmaktaydı. Cepkenin içine zibun ya da kimi yörelerde kavuşmalı yelek adı verilen sol omuzdan aşağı bolca düğmeli, yakası kaytan işlemeli bir yelek giyilmekte cepkenin önü yelek üstünde kavuşturularak iliklenmekteydi. Alta ise iç donu üstüne bacakları sıkı sıkıya saracak şekilde paça kısmı dar, dizden yukarısı bol ağ pantolonu giyerken ayaklarına da sabuk denilen altı ince köseleden uzun konçlu çizme ya da çapula denen geleneksel bir ayakkabı giyerlerdi. Fakirler çarık giyerken, zenginler de yemeni giyerlerdi. Yaşlılar çorap üzerine mest giyerlerdi. Çoğunlukla gümüşten, bazen çarık bezinden yapılp gümüş bir zincirle boyuna asılan veya sol omuzdan sağ bel üzerine konumlandırılan üçgen veya dörtgen biçiminde muska kutusu olan hamayıl ile bele, her iki tarafında da dörder tane gümüşten sallantısı olan çerkes kemeri erkek giyiminin vazgeçilmez aksesuarıydı. Kayışın sağ tarafında tabanca, sol tarafında ise keskin kama veya kavga bıçağı olarak kullanılan sürmene bıçağı sokulurdu. Kayış üzerine ayrıca yağdanlık kavlık gibi diğer aksesuarlar da bulunmaktadır. Maddi durumu iyi olanların beş altı kolon uzunluğunda gümüş saat kösteği de olurdu (Öztürk, 2009: 14-15).

Trabzon'un şehir merkezinde erkeklerin büyük kısmı yazın üstlerine ince kumaştan pantolon ve ceket, ayaklarına ise iskarpin ve fotin giyerlerdi. Kış giysileri ise, kalın kumaştan palto, ayaklarına, giydikleri fotin ve lastikten ibaretti. Yazın iç çamaşırı olarak hafif fanila veya yerli dokuması pamuktan imal edilen gömlek, kışın da yün fanilas ve kalın kumaştan yapılmış Frenk gömleği giymekte, başlarına muhtelif şekillerde şapkalar koymaktaydılar (Çapa, 2004: 30-31).

Erkekler eskiden zıpka, mintan, kaytanlı yelek, ayağa çapula giyerler; başlarına da siyah koyu renkte çuhadan yapılma başlık bağlarlardı. Şehirli erkekler ise onlarda ağılı geniş şalvar üst kısmı da uzun ceket yahut kürk giyerler, başlarına sarık sararlardı. Sade fes giyen delikanlılar da olurdu. Birinci Cihan Harbinden sonra bu kılıklar yerlerini tamamen Avrupalı kılığına bırakmıştır (Ciravoğlu, 2009: 237).

4. 2. Trabzon İli Kadın Giyim- Kuşamının Yazılı Kaynaklardaki Tasviri

Trabzon kadınının tarihsel giyim-kuşamıyla ilgili çeşitli kaynaklardan derlenen bilgiler, bu bölümde yer almaktadır. Trabzon kadını eski dönemlerinde giyim-kuşamı buradan takip edildiğinde saha çalışması sırasında güncelliği koruyan giyim-kuşam unsurları daha iyi anlaşılabilir. Saha çalışması sırasında Trabzon'da tespit edilen giyim-kuşam unsurlarından yola çıkılarak, Trabzon kadınının giyim-kuşamıyla ilgili kaynaklarda adı geçen bir çok unsur zaman içinde korunmuş ve bugüne taşınmıştır.

“Trabzonlu Müslüman Hanımın ev içi kıyafeti oldukça zengin, şık ve süslüdür. İşlemeler ve takılarla bu kıyafet daha da gösterişli hal alır. Takıların her biri, birinci sınıf bir sanat müzesinde yer alacak kadar değerli birer ziynet eşyasıdır” (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ten aktaran Yağan, 1978: 64).

Fesi Yassıdır. Etrafında “Yemeni” adı verilen ince bir mendil sarıdır. Fesin üstüne konulan tepelik, alnın büyük bir kısmını örtecek şekilde yana yatmıştır. Tepelik; daire biçiminde altın kaplama gümüşten, tepesi hafifçe kabarıktır. Üstü, geometrik şekiller, yaprak ve çiçek desenleri ile kabartma ve oyma şeklinde işlenmiş, yer yer taşlar dahi yerleştirilmiştir. Tepeliğin kenarındaki deliklerden, uçlarında “Fındık altını” adı verilen, en ufak bir baş hareketiyle oynayan altın sikkeler takılı çok zarif zincirler sarmaktadır” (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ ten aktaran Yağan, 1978: 64).

Tepeliği fesi tamamen örter. Tepeliğin altından ancak yer yer fark edilen fes, mavi ve kırmızı tonların karışımında ipektendir. Alelade bir süs eşyası değil bir ziynet eşyası olan tepelik, altın gümüşten yuvarlak plaka halindedir. Üzerinde, yaprak ve çiçek biçiminde oymalar bulunan yuvarlak toplar vardır. Tepeliğin kenarından çok ince işlenmiş zincirler sarkar. Zincirlerin ucuna takılı altın paralar, alında kaşlara kadar iner (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ ten aktaran Yağan, 1978: 64).

Saten hırkanın altın sim işlemelerle çevrilmiş etekleri önde kısa arkada ise entari eteği gibi yere kadar uzundur. Yerli Tezgahlarda dokunmuş, kalın çizgili ipekli kuşak, hırkanın üstünden bele bağlanmıştır (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ten aktaran Yağan, 1978: 73).

“Düz taftadan bol şalvar, çok zarif, çiçek biçiminde inciden işlemlerle süslü renkli ipek pabuçların üstüne dökülür” (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ten aktaran Yağan, 1978: 71).

“Hırkanın üstünde yakasız, bele kadar ve kenarları el genişliğinde altın sim işlemeli “Salta “adı verilen kadifeden bir ceket bulunur. Büyük bir sanat değeri taşıyan işlemlerle, yaprak desenleri ve aralarında yer yer yerleştirilmiş mercan inci ve turkuvazlar görülür. Salta’nın kollarından inci, gümüş ve altından bileziklerin görünmesini sağlayacak şekilde bürümcük gömleğin geniş, şeffaf kolları çıkar” (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ ten aktaran Yağan, 1978: 71).

Trabzonlu Müslüman hanım sokağa çıkarken yüzünü, at kılı siyah kanevadan kenarları sim işlemeli bir peçe ile örter. Ve iri dokulu beyaz ipekliden, bazen bütün bazen parçalı, çoğu zaman da gümüş simden yıldız biçiminde damla düzenli çarşafı tamamen örtünür. Sokakta gördüğümüz bu koza eve girer girmez açılır ve içinden bir kelebek çıkar” (Hamdi Bey, 1873: 204-205’ ten aktaran Yağan, 1978: 71).

Kadınlar feretiko adı verilen beyaz keten bezinden dikilmiş yakasız kamis adlı iç gömleği üzerine boyundan ayak bileğine kadar uzun zibun adı verilen bol dikimli keten elbise giymektedir. Zibunun üzerine ise Fermene denilen bir yelek giymektedir. Bele bağlanan iş sırasında önlük işlevi gören dikine çizgili peştemallerin rengi yöreden yöreye değişmektedir. Kutni adlı kuşaktan bir çeşit önlük olan göğüslük boyun ve belden bağlanmaktaydı. Bazı yörelerde beyaz yazma altına fes ve tepelik giyilirken bazı yörelerde Keşan denilen baş örtüsü örtülmektedir. Ayağa yün çorap üzerine çarık yemeni giymektedirken Cumhuriyetten sonra yerini kara lastiğe bırakmıştır (Öztürk, 2009: 15).

Köy kadını öteden beri peştemalle örtünür, şehirli kadın ise eskiden çarşaf giyerken bugün ise zarif bir şekilde manto giymektedir. Şehir kadınları eskiden başlarına bir dizi altın veyahut bir dizi altından yapılmış alınlık takarlardı. Entari olarak da önceleri peşli denilen önden ilikli entariler giyilirdi. Sonradan peçli entariler yerine üç etek denilen entari kaim oldu. Üç etek entarinin yanları ve önleri yırtmaçlıdır. Köy kadınları eskiden ayağına çapula yahut yemeni denilen iskarpinler giyerken bugün onlarda şehirli biçimi fantezi iskarpin giymektedir (Ciravoğlu, 2009: 237).

Trabzon’da, “Milli mücadele döneminde daha ziyade yabancı ve gayri Müslim kadınlar arasında İstanbul kadın giyiminin tesirini görmek mümkündü. Müslüman kadınlar arasında da modaya uygun giysiler tercih ediliyordu” (Çapa, 2004: 30).

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BAŞ BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM -KUŞAM UNSURLARI

Türkler her dönemde başlarında çeşitli başlıklar kullanmışlardır. “Türkler, ayaklarına çizme, başlarına börk giyiyorlardı. İleri gelenler ve makam sahibi olanlar daha uzun gösterişli olmasından tanınırlardı” (Kafesoğlu, 1999: 320). Börk, külah, yaşmak Dede Korkut Kitabında adı geçen, başla ilgili giyim-kuşam unsurlarıdır (Gökyay, 2006: 1134-1143).

1. 1. Bedenin Baş Bölgesiyle İlgili Kadın Giyim-Kuşam Unsurları

Kadınların Anadolu’da başlarını örtmeleri çok eski bir pratiktir. Başlarına örttükleri örtüler, çeşitli adlarla tarihsel süreçte anılmıştır.

Kadınların başlarına örttükleri başörtüleri, hemen hemen dünyanın her yerinde, ufak değişikliklerle birbirine benzerler. Buna, kadınların moda ve yaratış kabiliyetlerini de eklemek lazımdır. Ayrıca yine örtme ve bağlama değişiklikleri ile kadın başörtülerinin, ayrı adlar alabileceği ihtimali unutulmamalıdır (Ögel, 2000: 191).

Dünyanın değişik bölgelerinde olduğu gibi Anadolu’da da çok eski tarihlerden beri giysi kültürleri içinde kadınları yaygın olarak başlarını örttükleri tespit edilmiştir. Eski Çağ uygarlıklarının heykel, mozaik türü arkeolojik kalıntılarından da anlaşılacağı gibi, M.Ö. 10. yüzyılda Anadolu’da kadınlar başörtüyü özel başlıklarla kullanmaya başlamışlardır (Aktaş, 2006: 43).

Hitit devri mezar taşı kabartmalarından birinde (M.Ö. 8. yy. sonu -7. yy. başı) başörtüsü omuzlarından aşağıya doğru sarkmış bir kadın figürü görülür. Bu bulgulardan yola çıkarak Hititli kadınların uzun ve kapalı giysileri ayak bileklerine kadar

uzanmaktaydı. Bu giysilerin üzerine kapişon denilebilecek sivri başlıklı bir manto almaktaydılar (Darga, 1976: 86-87).

Türk kadını başına örttüğü başörtüleri çeşitli isimlerle adlandırmıştır.

Bürüncek, bürgü, bürü, derinçek, baş çemberi, yaşmak, közenek, ak yaşmak, yaşmak, ağı, ağinçe, ak bez, tülbent, kıvrak, tartamak, uçtu, yırtma, yırtmeç, sorguç kelimeleri tarihsel süreçte kadınların başlarına örttükleri başörtüleri adlandırmak için kullandıkları kelimelerdendir (Ögel, 2000: 189-192).

1. 1. 1. Fes

Keçeden dokunur. Fes, üzeri “Börümcük” denilen bir örgü tekniği ile örüldükten sonra başa takılan bir kadın başlığıdır. Çeşitli kaynaklardaki tanımları şöyledir:

Kadın başında fesin, daha XVI. yüzyılda çok yaygın olduğu görülür. Müslüman Türk kadınının günlük ev hayatının tuvaletinde başını hotozdan çok tepelikler, inciler, elmaslarla bezenmiş, altın tellerle bezenmiş, altın tellerle işlenmiş fesler süslemiştir. Anadolu kadını sokağa çıkarken fesli başın üstüne bir bürgü, car atmıştır (Koçu, 1967: 116).

İnsanların başlarını havanın tesirinden korumak için kullandıkları yünden yapılmış serpuşlardan (başlık) birinin adıdır (Pakalın, 1993a: 610).

Türk lugatlarında fesin icad edildiği memleket olarak gösterilen Fas ,İslâmiyetin yayılışından sonra fes giyilen ilk Müslüman memleketidir.Cezayirliler ve Tunuslular da fashılar gibi fes giymişlerdir.

Kuzey Afrika'nın batısında Fas şehrinde icad edilmiş kırmızı renkli bir baş giysisidir.XVI. ve XVII. Yüzyıllarda erkek fesleri Cezayirli gemicilerin başlarında görülüyordu,İstanbul hanımları ise daha o asırlarda başlarına fes giymeye başlamışlardı (Koçu,1967:113).

Kırmızı çuhadan yapılır. Tepeye doğru daralan silindir şeklinde olup üstünden sarkan bir püskülü bulunur. Türkiye’de çıkarılan özel bir kanunla 1925’te yasaklanan fesin ülkeye gelişi II. Mahmut devrine rastlar. Fesin düz olan tepe kısmına tabla denir ve bunun merkezindeki “ibik” denilen çıkıntıya lacivert ya da siyah ipek bir püskül bağlanır. Fesler yapağıdan yapılır bunun için en uygunu merinos koyunundan elde edilendir. Boyayı iyi tutması ve çabuk sertleşmemesi için yapağının kalitesinin yüksek olması gerekir. Fesin dokunuşu çorap örgüsüne benzer ve önce torba gibi bir şekil alır. Daha sonra bol su ile keçeleştirilir. Boyanmış fesler tekrar su ile yıkanarak “Dink” işlemi yapılır ki bundan sonra küçülür ve külah haline gelir. Bir sonraki safha havalandırma ve tüylendirme, son safha ise kalıplama ve perdahtlamadır (İslam Ans., 2002a:416).

Fotoğraf 1. Fes

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fes, Anadolu kadını tarafından geçen asrın sonlarına kadar daima hotoza tercih edilmiştir. Sokağa çıkılırken fesli başın üstüne bürgü, car atılmıştır (Koçu, 1967:116).

Fes kadın baş bölgesi giyim- unsurları arasında önemli bir yer doldurmaktadır. Trabzon sahasında tespit edilen kullanımında yalın halde kullanımına rastlanılmamıştır. Özellikle Şalpazarı ve Tonya’da kullanımı tespit edilmiş olan fes ,çember ve yazma ile birlikte kullanılmaktadır.

Trabzon sahasında kadın baş bölgesi giyim-kuşam unsurları içinde fes, iki ilçede tespit edilmiştir. Tonya ve Şalpazarı ilçelerinde bugün de kullanımı devam etmektedir.

Tonya’da fesin üzerine alınlık çemberi denilen çember bağlanmaktadır. Alınlık çemberi bağlandıktan sonra genelde yaşlı kadınlarca siyah ve beyaz renkte “Allı çember” bağlanır. Saçlar örgü yapıldıktan sonra fesin etrafında dolandırılarak baş şekillendirilmektedir. Günümüzde de nadiren de olsa fes kullanan kadına rastlamak mümkündür.

Şalpazarı’nda gelin olacak kızın başına da fes takılmaktadır. Fesin olmadığı ya da şeklinin kullanmaktan yıprandığı durumlarda gelin kızın saçını uzun ise örülüp fes şeklinde başa sarılmaktadır. Gelin olacak kızın saçının kısa olduğu durumlarda da siyah renkte yazmalar şeritler halinde, başa sarılarak yapay fes şekli elde edilmektedir.

Fotoğraf 2. Yapay Fesin Hazırlanışı

[Kaynak Kişi: Enfiye Nazire Özendi, Şalpazarı]

Fotoğraf 3. Yapay Fesin Tamamlanmış Hali

[Kaynak Kişi: Enfiye Nazire Özendi, Şalpazarı]

Yapay fes yapıldıktan sonra üzerinden siyah çember bağlanmaktadır. Fotoğrafta (Fotoğraf 4) siyah yazma bulunmadığı için çiçekli yazma kullanılmıştır. Asıl formunda siyah yazma kullanılmaktadır.

Fesin takıldığı başta, çember daha düzgün durmaktadır. Başka bir faydası da fes kullanan kişi, olduğundan daha uzun görünmektedir. “Geçmişte sırf bu nedenlerden ötürü takanlar da olmuştur” (Kaynak Kişi: Sonay Bayraktar).

Fotoğraf 4. Fesin Üstüne, Çember Bağlanmış Hali

[Kaynak Kişi: Enfiye Nazire Özendi, Şalpazarı]

Fotoğraf 5. Fesin Baştaki, Son Hali

[Kaynak Kişi: Enfiye Nazire Özendi, Şalpazarı]

1. 1. 2. Tepelik

Tepelik Trabzon giyim-kuşamından doğrudan ya da dolaylı yollardan bahsedilen bir çok kaynakta ismi geçen bir başlıktır. “Fesin üstüne konulan tepelik, alnın büyük bir kısmını örtecek şekilde yana yatmıştır. Tepelik; daire biçiminde altın kaplama gümüşten, tepesi hafifçe kabarıktır. Üstü; geometrik şekiller, yaprak ve çiçek desenleri ile kabartma ve oyma şekilde işlenmiş, yer yer taşlar dahi yerleştirilmiştir. Tepeliğin kenarındaki deliklerden, uçlarında “Fındık altını” adı verilen, en ufak bir baş hareketiyle oynayan altın sikkeler takılı çok zarif zincirler sarmaktadır” (Sümerkan, 1998: 64).

Eski dönemlerde özellikle şehirli kadınlar tarafından kullanılmakta olan tepelik bugün işlerliğini kaybetmiştir.

Eskiden köylü kadınların kullandıkları başlık nevilerinden birinin adıdır (Pakalın, 1993c: 457).

Tepelik çeşitli şekillerde kullanılabilmekteydi. Fesin üzerinde ve çıplak baş üstünde kullanımı bilinen en yaygın kullanımlarıdır.

Tepelik yalnız fes üstünde kullanılabildiği gibi doğrudan saç üstüne de oturtularak kullanılmıştır. Fes üzerine konulanlar, altından gümüşten, yaldızlı bakırdan fes tablasını

örtecek şekilde yapılmış daire şeklinde oymalı nakışlı madeni bir levha olup firdolayı kenarı ziynet altınları yahut inciler, inci püskülcükleri asılarak süslenir. Doğrudan saç üzerine konulan tepelikler de yine altın, gümüş veya altın yaldızlı bakırdan hamam tası gibi yayvan bir tas halinde yapılır yine firdolayı kenarı aynı şekilde süslenirdi (Koçu, 1967: 227).

Fotoğraf 6. Tepelik

[Kaynak kişi: Abdullah TABAKOĞLU, Trabzon-Merkez]

Fotoğraf 7. Tepeliğin sarkıtları

[Kaynak kişi: Abdullah TABAKOĞLU, Trabzon-Merkez]

Tepelik, fesi tamamen örter. Tepeliğin altından ancak yer yer fark edilen fes, mavi ve kırmızı tonların karışımında ipektendir. Alelade bir süs eşyası değil bir ziynet eşyası olan tepelik, altın gümüşten yuvarlak plaka halindedir. Üzerinde, yaprak ve çiçek biçiminde oymalar bulunan yuvarlak toprak vardır. Tepeliğin kenarından çok ince işlenmiş zincirler sarkar. Zincirlerin ucuna takılı altın paralar, alında kaşlara kadar iner (Yağan, 1978: 71; Hamdi Bey, 1873: 204-205).

“İç ve altı şakaklı altın veya siyah floştan yapılmış tepeliklerin düşmemesi için siyah kaytan üzerine altın dikilerek hazırlanmış, saç bağlarıyla başa bağlanan bir giysidir. Zengin kız ve kadınlarda altın tepeliğin ortası elmaslı, saç bağı altındır. Fakirlerde ise siyah floştan yapılmış tepeliklerin alın kısmı tek sıra altın, gümüş ve çiçek desenlidir” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 355).

Fotoğraf 8. Trabzon Kadınının Tepelik Takmış Hali

Kaynak: (Hamdi Bey ve Launay, 1999: 204)

1. 1. 3. Tabla

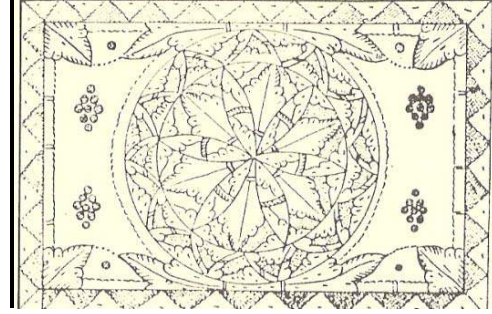
Alnın biraz üstüne kulak arkasından bağlanır. Üzeri tablo şeklinde olduğu için bu ismi almıştır.

Fotoğraf 9. Tabla

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 3. Tabladakine benzer Türk motifi

Kaynak: B.B.O.B.T.M., t.y.: 37

Genç kızlar ve yeni gelinler tarafından kullanılır. Kenarlarında altın paralar vardır.

Fotoğraf 10. Tabla motifinin yakın görünümü

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 4. Benzer bir Türk motifi

Kaynak: B.B.O.B.T.M , t.y.: 211

Tabla, üzerine yaşmak ya da çember kullanılır. Çember değişik renklerde olup her yörede rastlanması mümkündür. Yaşmak ise tek başına bir başlıktır. Beyaz renklidir.

Fotoğraf 11. Boncuk Oyalı Beyaz Renkte Çember

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

1. 1. 4. Pullu Çember

Çemberin kenarlarına pul ya da boncuklar kullanılarak oya işlenmektedir. İsmini de buradan almaktadır. Yapımında kullanılan malzemeler pul ya da boncuk, naylon oya ipi ve tığdır. Genç kız ve gelinler tarafından sıklıkla kullanılmaktadır. İçine fes ya da tabla yerleştirilmeden de ayrı bir şekilde kullanılabilen bir başlıktır.

Fotoğraf 12. Tonya İlçesi Boncuk Oyalı Beyaz Çember

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 13. Akçaabat İlçesi Boncuk Oyalı Çember

[Kaynak Kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 14. Beşikdüzü İlçesi Boncuk Oyalı Çember

[Kaynak kişi: Ayşe UZUNOĞLU, Beşikdüzü]

Fotoğraf 15. Düzköy İlçesi Pul Oyalı Çember

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 16. Şalpazarı İlçesi Pul Oyalı Çember

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

Fotoğraf 17. Düzköy İlçesi Metal Pul Oyalı Çember

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 18. Akçaabat İlçesi Metal Pul Oyalı Çember

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Fotoğraf 19. Beşikdüzü İlçesi Pul Oyalı Çember

[Kaynak kişi: Fadime BEBEK, Beşikdüzü]

1. 1. 5. Çember / Çömber / Yazma

Trabzon'un eski el sanatları arasında yer alır yazmacılık. Siyah zemin üzerine yazma kalıplarının bastırılmasıyla oluşan başlıklardır. “Yörede başörtü (Tülbent), yemeni, yazma olarak da bilinir. İnce ve seyrek dokunmuş, üzerine kalıpla basılmış, elle boyanmış yaprak ve çiçek motifleri bulunan, etrafı çeşitli renklerde ince boncuk, metalik beyaz pul ve iğne oyalarıyla süslü, başta siyah olmak üzere değişik renklerde bez” (Trabzon İl. Yıllığı, 2006: 355).

Siyah zemin üzerine beyaz motifli yazmalar yapabilmek için: 250 gr. göztaş, 250gr. potas ve 1kg. anilin alınır. Göztaş ve potas bir ibrik suyun içinde eriyene kadar karışır. Üzerine iki ibrik su döküldükten sonra anilin eklenir ve o da eritilir. Ardından tekrar iki ibrik su daha eklenir. Karışım toplam beş ibrik ölçüsündedir. Bu karışım yazmanın zeminine siyah rengi verecek olan karışımdır. Motiflere beyaz renk vermek için, 3 litre su, yarım kg. zank ve sönmemiş kireç karıştırılarak kıvamlı bir sıvı hazırlanır. Motifler tahta kalıplarla yapılır. Bu kalıplarda ıhlamur ağacından ve işin ustalarına yaptırılır. Dokumalar kesildikten sonra ilk karışıma batırılıp sıkıca sıkılarak düz bir masaya serilir. Zemin daha önce ıstampa gibi ıslatılmıştır. Kalıplar ikinci karışıma batırılarak istenilen sıklıkta yazmaya bastırılır. Hemen asılır ve gergin biçimde kurumaya bırakılır. En son olarak da duru suda yıkanıp tekrar asılıp normal kurumaya bırakılır (Sümerkan, 1998: 136-137).

Fotoğraf 20. Kalıp Baskı Tekniğiyle Üretilmiş Yazma

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Tonya’da bu çembere “Alınlık Çemberi” denilmektedir. Başa takılan Tablanın üzerine bağlanmaktadır (Kaynak kişi: Yusuf KURT).

Fotoğraf 21. Kalıp Baskı Tekniğiyle Üretilmiş Yazma

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

1. 1. 6. İp Oyalı Yazma

Naylon iplerden tığ ya da firkete yardımıyla elde örme oyların tuhafiyelerden alma fabrika işi yazmalara dikilerek oluştuğu başlık tipidir.

Fotoğraf 22. Tonya İlçesi İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

Fotoğraf 23. Of İlçesi İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Ayşe SEYHAN, Of]

Fotoğraf 24. Şalpazarı İlçesi İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 25. Düzköy İlçesi İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Emine AYGÜN, Düzköy]

Fotoğraf 26. Beşikdüzü İlçesi İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Fadime BEBEK, Beşikdüzü]

Arsin’de de kanaviçe bezeli ip oyalı yazma kullanılmaktadır (Fotoğraf 27). Bu tipte yazmalar, beyaz yazmanın baş üstüne gelen kısmına kanaviçe işlenmesiyle oluşmaktadır.

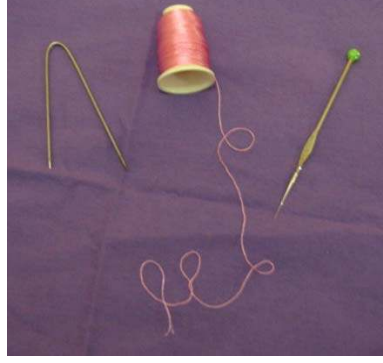
Fotoğraf 27. Arsin İlçesi Kanaviçe Bezeli İp Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin]

İp oyaların yapımında naylon oya ipi ve “Firkete” ya da “Tığ (mil)” kullanılmaktadır.

Fotoğraf 28. Yazma kenarına işlenecek oya için gerekli malzeme tığ, ip, firkete

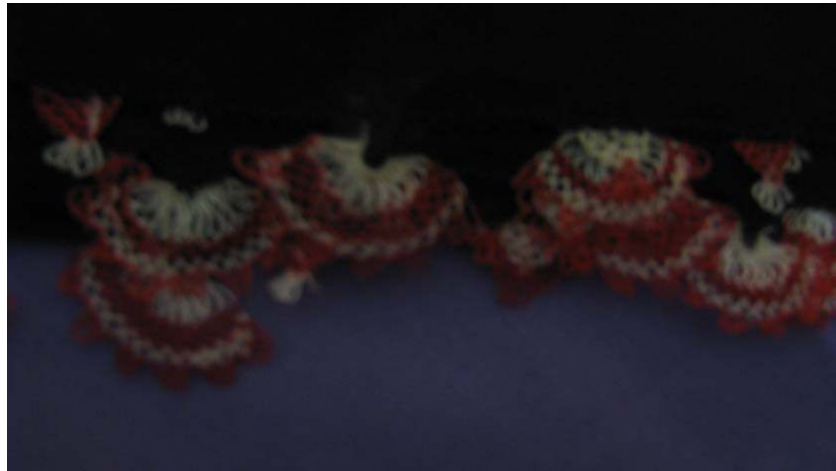

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

1. 1. 7. İğne Oyalı Yazma

İğne oyası, yazmaya direkt olarak işlenen bir oya çeşididir. Çok zahmetli ve zaman alan bir iştir. Yazmanın kenarları iğne ucu ile kırıldıktan (Zurafa) sonra yazmaya tatbik edilir. İğneyle yapıldığı için adı iğne oyasıdır.

Fotoğraf 29. İğne oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

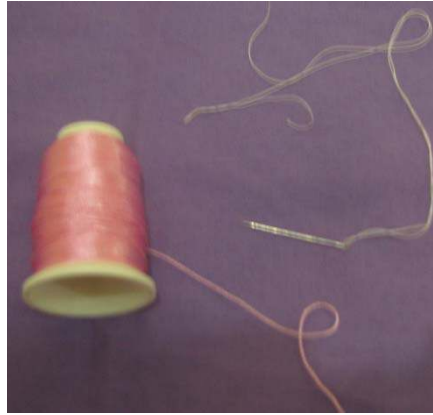
Fotoğraf 30. Şalpazarı İlçesi İğne Oyalı Yazma

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Yapımında kullanılan malzemeler uygun incelikte iğne ve naylon oya ipidir.

Fotoğraf 31. İğne Oyası için gerekli malzemeler: İp ve iğne

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

1. 1. 8. Eşarp

Kışlık bir başlıktır. Kalın dokumadan yapılan bir baş örtüsüdür. Oldukça kalındır. Kışın soğuktan koruyacak niteliktedir. Renkleri isteğe göre değişir. Kare şeklindedir. Önce iki ucundan üçgen şeklinde katlanır. Üçgen şeklinde katlandıktan sonra başa örtülür. Boşta kalan iki uç da ya bağlanarak ya da birbirine tutturularak başa örtülür.

Fotoğraf 32. Eşarp

[Kaynak kişi: Fadime BEBEK, Beşikdüzü]

1. 1. 9. Atkı

Atkı, kışlık bir giyim eşyasıdır. Omuz, sırt atkısını kadınlar kullanır. Kadınlar, atkıyı kışın, yazın; akşam veya gece serinliğinde de kullanırlar (Koçu, 1967: 17).

Hem baş bölgesi hem de bedenin üst bölümüyle ilgili giyim-kuşam unsurlarındandır. Bedenin üst bölümüyle ilgili kullanımına ilgili bölümde tekrar yer verilecektir.

Fotoğraf 33. Atkı

[Kaynak kişi: Fikriye Çebi, Araklı]

Kadınlar, atkıyı soğuktan korunmak amacıyla baş ve omuzlarına alırlar.

Fotoğraf 34. Atkının Baş Bölgesinde kullanılışı

[Kaynak kişi: Fikriye Çebi, Araklı]

1.1.10. Keşan

Trabzon denildiğinde akla gelen ilk giyim eşyalarından biri de keşandır. “Keşan dokuma tekniği açısından ilginç ve farklı özellik gösteren pamuklu bir dokumadır. Yalnızca başı ve omuzları örten bir giyim eşyası olarak kullanılır. 95-110 cm. eninde ve 170-200 cm. boyundadır” (Sümerkan, 1998: 101).

Dokuma tekniği açısından farklı ve ilginç bir dokumadır. Yalnızca yüz ve başı örten bir örtü olarak kullanılır. 95-110 cm. eninde 170-200 cm. boyundadır. Bu tür dokumacılığın çok yaygın olduğu Vakfıkebir, Beşikdüzü, çevresi ve Çarşıbaşı köylerinde dokunur. Keşan adı İpekli dokumalarıyla ünlü, İran’ın Keşan kentinden getirtilen ve “Keşani” denilen peştemallar teknik yönden benzerliği nedeniyle yerleşmiştir. Dokunması peştemaldan farksızdır. Keşana dalgalı görünüm özelliği kazandıran çözümlerine uygulanan ve “İkat” adı verilen tekniktir. İkat tekniğinde, desteklenerek gerilen ipliklerin daha açık renge boyanacak yerleri kapatılarak ilk boyama yapılır. Kapatılan yerler açılarak tekrar boyanır. Boyama işi koyudan açığa doğru sürdürülür. Böylelikle ipler üzerinde birden fazla renkli bölümler oluşur. İpliklerin çekilmesi sonucu oluşan şekiller mihraba benzediği için “Mihraplı Keşan” deyiimiyle isimlendirilmiştir. Kimi yörelerde de bu motifler makasa

benzetilip “Makaslı Keşan” adıyla anılır. Kenarda ve mihraplar arasında kalan düz çizgilerse “Çadır” olarak bilinmektedir (Sümerkan, 1998: 101-103).

Renkleri bakımından iki çeşittir: Kırmızılı ve siyahlı keşan. Siyah keşanda, koyu kırmızı ve bordo hakim renk iken, kırmızı keşanda ise ilave olarak sarı ve pembe renkler de kullanılmaktadır.

Fotoğraf 35. Keşan

Şekil 5. Yaba / Ok –Yay motifi Varyantı

Çizim 44: Resim 174, 175'deki Yaba varyantı / çeşitlemesi.

[KaynakKişi: FevkiyeHAYIROĞLU, Sürmene]

Kaynak: Kırzioğlu, 2001: 205

Kenarından 5-6 cm. içeride keşanın iki ucunda saçaklanmayı ve sökülmeyi önleyen ara bölüm vardır. Bu bölüme ara iş yada makas adı verilmektedir (Fotoğraf 36).

Fotoğraf 36. Makas / Ara iş

[Kaynak Kişi: Fevkiye HAYIROĞLU, Sürmene]

Keşan hem başta hem de omuzda kullanılır. Çarşıbaşı, Sürmene, Hayrat, Araklı, Of, Arsin, Yomra, Çaykara, Dernekpazarı ve Köprübaşı'nda kullanılır. Tonya, Şalpazarı, Vakfikebir ve Beşikdüzü sahasında yapılan alan araştırmalarında kullanımı görülmemiştir.

Fotoğraf 37. Keşanın Başlık
Olarak Kullanımı

[Kaynak Kişi: Ayşe SEYHAN, Of]

Fotoğraf 38. Keşan
Dokuma Tezgahı

[Kaynak kişi: Halil SAKA, Çarşıbaşı]

Keşanın üretiminin yapıldığı yerlerden biri de Çarşıbaşı'dır. Keşan Çarşıbaşı'nın simgesi olmuştur. Keşan, bu ilçede dokunmasına rağmen yerel bir kıyafetten çok, ticari bir metadır. Saha çalışması sırasında ilçede keşanın kullanımını çok az görebildik. Keşan, ilçede bir çok dokuma atölyesinde dokunmakta ve yine bu atölyelerden satışa sunulmaktadır. Keşan, eskiden sadece eni ve boyu, renkleri deseni sabit bir baş, omuz ya da bel için kullanılan bir giyim malzemesi iken, günümüzde artık akla gelebilecek her türlü sahada, ticari çıkar dürtüsüyle kullanılmaktadır.

Keşan, el tezgahında sabit renklerde dokunan bir giyim eşyası iken bugün akla gelebilecek her şeye ve her renge bürünmüştür. Günümüzde süs eşyası halini almış, kişileri ve evleri süslemektedir. Eski fonksiyonu olan giyinmek yerini estetiğe bırakmıştır. Bundan da öteye, turistik satış amaçlı asıl formundan çok uzak metalar da üretilmiştir. Çocuk başlıklarından erkek gömleklerine kadar bir çok giyim ya da dekor eşyası satılmak üzere mağazaları doldurmuştur. Keşanın orijinal halini sevmeyenler için, değişik form ve renklerde Keşanlar da bu mağazalardan temin edilebilmektedir.

Fotoğraf 39. Keşandan üretilmiş
Ticari Ürünlerden: Çocuk Başlığı

[Kaynak kişi: Halil SAKA, Çarşıbaşı]

Fotoğraf 40. Keşandan üretilmiş
Ticari Ürünlerden: Çantalar

[Kaynak kişi: Halil SAKA, Çarşıbaşı]

Çarşıbaşı'nda, derlememiz sırasında semt pazarı olmasına rağmen ve köylerden kente pazar alışverişine gelen köylü sayısının çok olmasına rağmen, yine de alan araştırması sırasında kullanım halinde keşanın başlık olarak kullanımı ile ilgili örneği görülmemiştir.

Genelde orta yaş üstü kadınlar omuzda kullanılmaktadır. Başta başörtüsü gibi, omuzda da şal gibi kullanılmaktadır.

Fotoğraf 41. Keşanın Omuzda Kullanılışı

[Kaynak kişi: Salih Oğuz Yüksek, Çarşıbaşı]

“Çarşıbaşı, ne bulursa onu giyer. Keşan, bizim simgemizdir. Bunu kimse inkar edemez ; ama biz kullanmıyoruz. Rize’ye gidiyor. Süs eşyası haline geldi. Eskiden bele kuşak dikilirdi keşandan. Ben hatırlarım, annemin vardı. Hem de iki tane olurdu. Birini evin içinde, etrafında, işte güçte giyer; öbürü çarşılık dururdu. Pazara gidimlik temiz saklanırdı. Şimdi herkesin keşandan bir giyim eşyası vardır. Elbise etek, hatta erkek gömleği bile var, şimdi kimse onu giyip de gezmeye sokağa çıkmaz ama... Aslıdaysa keşan tektir. Uzunluğu genişliği değişmez. Ya başa ya omuza ya da beli üşümesi diye bele sarılır” (Kaynak kişi: Salih Oğuz Yüksek, Çarşıbaşı).

Keşan, kullanıldığı ilçelerde özellikle orta yaş üstü kadınlar için örtünmeden öte bir anlam ihtiva eden bir giyim unsurudur. Özellikle Of, Sürmene, Hayrat, Yomra, Arsin, Araklı, Çaykara, Dernekpazarı, Köprübaşı, Arsin ilçelerinde keşan orta yaş üstü kadın ve erkekler için derin kültürel anlamlar içermektedir. Bir önceki nesilden gelenler, onların yetiştirdikleri keşanı kültürel bir miras olarak algılamaktadır. Giysi olarak kullanmasa da evinin bir köşesinde bulundurarak, geçmişle olan bağını koparmamaktadır. Of, Sürmene, Araklı, Hayrat, Köprübaşı ilçelerinde hane içinde kullanan kimse olmasa dahi her genç kızın çeyiz sandığına mutlaka konulmaktadır. Böylece halk, kültürel kimliğini askıda, vitrinde, sandıkta da olsa muhafaza etmektedir.

Fotoğraf 42. Keşan Askıda

[Kaynak kişi: Ayşe SEYHAN, Of]

“Benim eşim takmaz. Taktığında boynuna şal niyetine takar. O ne niyetle takarsa taksın, benim çok hoşuma gider. Keşanı boynuna dahi taksa memnun olurum. Memleketimin giysisi. Öyle bir şey yani. Elli atmış yıllık mazisi var benim keşanla olan bağımın. Mazisi ağır yani” (Veysel EFENDİOĞLU, Sürmene).

Keşan, Hayrat'ta hem ilçe merkezinde hem de uğradığımız hemen hemen her köyde, rastladığımız bir kıyafettir. Hayrat kadını, keşanı hem kültürel anlamda hem de modern bir aksesuar olarak sıkça kullanmaktadır. Başına bağlamadığı durumlarda da şal gibi omzuna atılmaktadır.

“Millet sosyetik oldu artık. Herkes omzuna alıyor. Aslında Keşan başa örtülür” (Kaynak kişi: Melahat ÖZŞAMLI).

“Keşan aslında başa alınır. Şimdi omuza alma modasıdır gidiyor. Yok böyle bir şey. Kalktı artık Keşan. Kimse takmaz buralarda. Köylerde takan yok ki şehirde kim taksın” (Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin).

“Eskiden kaynatamın yanında keşanımı çıkartsam kaynanam benimle kavga ederdi. Kıskanırdı. Keşanı baştan atmak böyle bir şeydi. Ha başını açmışsın, ha keşanı çıkarmışsın fark yoktu ki” (Kaynak kişi: Fatma EFENDİOĞLU, Sürmene).

Fotoğraf 43. Bir Başlık Olarak Keşan

[Kaynak kişi: Melahat ÖZŞAMLI, Hayrat]

Fotoğraf 44. Keşanın Çemberle Sabitlenmesi

[Kaynak kişi: Fatma EFENDİOĞLU, Sürmene]

Keşanın baştan düşmesi ihtimali çoğunlukla üzerinden baş çevresini saran ince bir çemberle bağlanarak sabitlenir.

“Ben gelin olduğumda evde kaynatam ve bekâr kayınlarım vardı. Dışarıda zaten Keşansız durulmazdı ama bana kocam evde de keşanı bağlatırdı. Kaynatamın yanında başımda Keşansız hiç durmadım. Kayınlarım evlenene kadar keşanla dolandım evde. Keşan başımdan düşmesin diye çemberi başıma dolardım. Keşanım yerinden oynamazdı o zaman (Kaynak kişi: Fatma EFENDİOĞLU, Sürmene).

“Keşan köy içinde de kullanılmaktadır. Evin dışındaki tüm alanlarda karşı cinsten olan ve namahrem erkeklerle karşılaşılması ihtimali olan her yerde takılması gereklidir. Normal bir örtüyle başını örten kadın üstüne keşanı bağlamaktadır. “Eskiden bir erkekli yere giderken keşan takmayan olmazdı. İyi gözle bakılmaz, uygun olan budur” (Kaynak kişi: Havva KELLEÇİOĞLU, Of).

Fotoğraf 45. Keşanın Başlık Olarak Görünümü

[Kaynak kişi: Havva KELLEÇİOĞLU, Of]

“Eskiden hem köy içinde hem çarşıda hep bunu (keşanı)takardık. Şimdi çarşıya giderken çarşaf giyiyoz, köy içinde erkekli yerde de Keşan takıyoruz” (Kaynak kişi: Havva Kellecioğlu, Of).

Of sahasında keşan, kadınlar arasında yaygın bir kullanım alanı bulmuştur. Of ta kadınlar, keşanı bir örtünme aracı, ısınma aracı olarak görmektedir. Tarikatların etkin bir şekilde varlığını sürdürdüğü Of sahasında, keşan yerini hızla çarşafa terk etmektedir.

Kadınlar eskiden keşanla tesettürlerini temin ederken, bu gereksinim şimdilerde yöre kadını tarafından çarşafı ile karşılanmaktadır.

Araklı keşanın yoğun bir biçimde kullanıldığı yerlerden biridir. Araklı’da çarşıda ve köyde hayatın her alanında keşan bağlamış kadınları görmek mümkündür.

“Eskiden daha çok takardık. Keşansız komşuya dahi gitmezdik. Şimdi Trabzon’a giderken bile takmıyorum misal. Eskiden genç kızlar da takardı. Biz de taktık. Nereye gidiyorsan, gittiğin yere göre takarsın. Araklı’ ya, Sürmene’ye giderken takarım da Trabzon’a giderken takmam. Ortamına göre” (Kaynak kişi: Fevkiye FURTUN, Araklı).

Fotoğraf 46. Sürmene İlçe Merkezinde Keşanlı Kadın

[Kaynak kişi: Fevkiye HAYIROĞLU, Sürmene]

“Eskiden pek takardık. Şimdi de takarız da o kadar da değil. Peştemal da takardık, şimdi onu da bıraktık. Ben pek severim keşanı; ama eşimin hoşuna gitmez takamam. Giresun’da memurduk. O zaman Araklı’ ya gelişten gidişe köy yerinde takardım, bir şey demezdi. Gençken dahi’ Yaşlı mısın sen?’ der der kızardı” (Kaynak kişi: Fikriye ÇEBİ, Araklı).

Fotoğraf 47. Keşanla Yüz Bölgesinin Kapatılışı

[Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin]

“Benim Anam keşansız kapı önüne çıkmazdı, evde gelin varsa kayın da varsa evdeki gelin, evin içinde de bağlardı. İki yengem vardı, ikisi de takardı evde. Şimdi onlar da takmıyor tabii. Hem kocası, hem de kaynanası ister o zaman ki taksın. Bugün başını örten kadına eşarbı nasıl kıymetliyse, o zaman da keşan öyleydi. Başını örtmek gibi misal.

“ (Kaynak kişi: Dursun ÇEBİ, Araklı.

Fotoğraf 48. Araklı’da Keşanın Başlık Olarak Kullanılmasına Örnek

[Kaynak kişi: Fikriye Çebi, Araklı]

1. 1. 11. ıngıl (Başlık Olarak ıngıl)

ıngıl bir gelin giyim eşyasıdır. Şalpazarı’ nda kullanımını tespit ettiğimiz bir başlıktır. Bu başlığın bir adı “ıngıl”, diğ er adı da “Gümüş”tür. Bir kısmı başa takılırken bir kısmı da göğse takılmaktadır. G ğse atkılan kısmı “Bedenin  st bölgesiyle ilgili giyim-kuşam unsurları “bölümünde değerlendirilecektir.

Fotoğraf 49. ıngıl

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Bu bölümde Çıngılın başlık olarak kullanılan parçasına yer verilecektir. Gelin olacak kız, evlendiği günün sabahında başına ve göğsüne Çıngıl takmaktadır. Bugün de isteğe bağlı olarak kullanılmaktadır. Gelin gidilen evin zenginliğine göre çeşitlenmektedir. En kıymetlisi g m şt n olanıdır. Geline gümüş Çıngıl takabilmek zenginliğin kayınpeder olan kişi için zenginliğin göstergesidir. İsmi ni çıkardığı sesten alır.

Gelinin başına evlilikle beraber yeni bir başlık takmak âdeti konar-g erlerden bugüne gelmiştir. Aslı  pni olan Şalpazarı haklıda köylerde bu pratiği devam ettirmektedir. “Konar-göçer ve yerli Türkmenlerde kadın başlıklarına çok önem verilir. Geleneklerin devam ettiği köylerde, yeni evlenmiş gelinin başına, ilk kez kadın başlığı bağlanacağı zaman konuklar davet edilerek özel “baş bağlama” töreni yapılır (Kırzioğlu, 1982: 136).

Türklerde yaygın bir biçimde görülen “gerdek sonrası duvak geleneği” ile yakından ilişkilidir. Aslı Çepni boyundan gelen Şalpazarı halkı bu pratiği bugüne taşımışlardır. Gerek Duvak gerekse Çıngıl (Gümüş) takmak isimleri farklı olsa da işlevsel açıdan aynıdır. “Şekli ve söylenişi ne olursa olsun, düğünün son uygulamalarından biri olan bu gelenek çiftlerin karı-koca olması, gelinin bakireliğini ispat etmesi halinde tertip edilen bir törendir. Gerdek sabahı kadınların gelinin yatağını toplayıp çarşafıta gördüğü değişikliklere bakarak verdikleri kararlar düzenlenen bu törende eşlerin birbirleriyle birleşmelerinden ziyade “genç kızın namusunu, şeref ve haysiyetini koruyarak gelin olması” fikri ön plana çıkmaktadır” (Köse, 2003: 93).

Çıngıl gelin başına takılmadan önce geline ya fes takılır ya da yapay fes denilen bir düzenle (Yapılmasına, ”Fes” bölümünde yer verilmiştir.). Fesin Üzerine beyaz çember örtülür. Çemberin üzerine de çıngıl başlığı takılır.

Fotoğraf 50. Gelinlik Üzerinde Başlık olarak Çıngıl / Gümüş

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Evden kaçarak sevdiği delikanlının evine gelin giden genç kızlar da çıngıl takabilir. Çıngıl takabilmek için düğünle evlenmek şart değildir.

Gümüşün (Çingilin) gelin kıza takılması eskiden mutlaka uygulanan bir pratikken bugün isteğe bağlıdır. Üç gün ile yirmi gün arasında takılmaktadır. “Çok eskiden, ben çocukken yirmi gün takanlar da vardı” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı).

Çingilin önemli işlevleri vardır. Süsleme aracı olmasının yanında gelin olan kızın iffetinin de göstergesidir. Evlendiği gece iffetli olduğunun sessiz dilidir. Evlenen kızın iffetli olduğunun delilidir.

“Eskiden çok kaçılırdı. İsteme âdeti yoktu. Konuşulurdu. İstemede verilmezse kaçılırdı. Evlendiğin gün zaten gideceğin yerin, senin kaçacağından haberi olurdu. İmamı hazır bekletirlerdi. Evlendiğin günün sabahı çingil takardık. İki parçası da beraber takılırdı. Eve misafir gelmeye devam ettiği sürece takılırdı. Misafirin gelip gitmesi kesilince çıkarırdık. Konu komşu, kına falan yapılmayınca gelini nerde görsün, mecbur oğlan evine gelecek. Orada çingiliyle görecektik. Çok eskilerde, otuz kırk yıl önce, yirmi gün bile takan olurmuş. Dul kadına takılmaz. Çingil takıldıysa gelin kızdır” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı).

“Gelin kaçtığıнын gecesi temiz olduğunu, çingil takarak konuya komşuya ispatlar” (Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Çingilin başka bir işlevi de kaçarak evlenen kızın ailesiyle arasındaki dargınlığının sona erdirilmesinde aracılık yapmasıdır. Çingilin uzun süre takılması kızın annesi ve babasıyla barışmadığının da göstergesidir. Evlenen genç kızın ailesi, kızlarının çingilini çıkarmadığını öğrendiklerinde kızlarının yaptığı bu davranıştan, anne ve babasının rızasını almamış olmasından dolayı üzgün ve pişman olduğu mesajını alırlar. Dargınlığı uzatmak zaten yakın köylerde yaşayan dünür aileler için uzayıp giden husumet ve arkası kesilmeyen dedikodular anlamına da gelmektedir.

“Yeni gelin, çingilini çıkarmazsa ailesini ve akrabalarını bekliyordur. Anne babası kızlarına kıyamazlarsa gelir, ellerini öptürürler. Âlemin önünde sahipsiz koymazlar. Biz kızımızın arkasındayız, derler” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Gelinin ne kadar Çıngıl takacağını belirleyen başka bir faktör de evlenmenin gerçekleştiği mevsimdir. Evlilik, iş mevsimine denk düşmüşse, işlerin yarım kalması endişesiyle Çıngıl mümkün olduğunca kısa sürede çıkarılır.

“Ben öyle bir vakit kaçtım ki... Ne acelem vardıysa. Cahilliğim işte. Sabah ıngıllarımı taktım. Misafirler geldi, el aldım, para aldım. İki gün sonra harmana deste taşımaya gittim. Benim de Çıngıl taktığım hepsi hepsi üç gündür” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire Özendi).

ıngıl takan kız, hiçbir iş yapmaz. Bir köşede ayakta bekler. Gelen gidenin ayakta ellerini öper. Misafire hizmet de eder. Gelin kızın oturması hiç hoş karşılanmaz. Ayakta beklemelidir. ıngılı gelinin üzerinde taşıması zor bir iştir. Kat kat gelin giysileri bir yana, Çıngıl ağır ve rahatsız bir eşyadır. ıngılla misafir ağırlamak çok güçtür. Gelen misafirlerin verdiği bahşışler, gelin ve güveye aittir.

“ıngıl rahatsız ve ağır bir şeydir. El alır, para alırsın. Bahşış deriz biz. İş yapamazsın. Gelin ayakta durur, oturmaz. Ayıptır, kınarlar” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

ıngıl, maddi açıdan oldukça pahalı bir eşyadır. Şalpazarı merkezde esnaflarda 1500 ile 2000 lira arasında fiyatı değişmektedir. Kuyumcuların verdiği bu yüksek fiyatı kaldıramayanlar için diğer esnaflarda aslı gümüş olan bu eşyanın sahte çeşitlerini hazırlatmıştır. Bu çeşit sahte ıngıllar da Şalpazarı merkezdeki mağazalarda 100 ile 250 lira arasında değişen fiyatlardan satılmaktadır. Parçalar tek tek de alınabilmektedir. İki parçayı almaya maddi imkanları el vermeyen, tek parçayı da satın alabilmektedir.

ıngıl, pahalı bir eşya olduğuna için her evde bulunmamaktadır. Genelde zengin evlerde bulunan bu eşya, gelin alacak evler tarafından bir süreliğine emanet alınıp, kullanımı sona erdikten sonra iade edilebilmektedir. Gelinin geleceği evdeki kayıvalide, gelin eve gelmeden ıngılı hali hazırda evde bulundurmaktadır. Kayıvalide, ıngılı kendi alır ya da emanet olarak evine getirtmiştir.

Gelin ne bulursa onu takar. Beğenmedim diyemez, takar. Kaynanası ne verirse tak diye, onu takar. Her evde bulunmaz ki zaten. Nasıl beğenmem desin, ne varsa mecbur takacak” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Çingılın motifleri ya lira şeklinde ya da yaprak şeklindedir. Çingıl tek başına kullanılan bir giyim unsuru değildir. Gelinliğin bir parçasıdır. Fesi, çemberi, çingılları, ipek peştemali, direm kuşağı, ipekli peştemalı, gümüş kemeri ve takı bilezikleriyle bir bütün olan gelinliğin (Fotoğraf 50) bir parçasıdır.

1. 1. 12. Araklı Gelin Başlığı

Araklı, Kayacık Köyü’nde derlenmiştir. Gelin kıyafetinin bir parçasıdır. Erkek kasketinin etrafına çullar sarılarak baş kısmındaki kavisli bölüm meydana getirilir. Ardından etrafına Giresun ve Gümüşhane’den temin edilen uzun yazma geçirilir. Bu işlemin ardından başlığa çeşitli ebatlarda düğmeler dikilir.

Fotoğraf 51. Araklı Gelin Başlığı

[Kaynak kişi: Meryem Tekinbaş, Araklı]

Fotoğraf 52. Başlığın İç Görünümü

[Kaynak kişi: Meryem Tekinbaş, Araklı]

Fotoğraf 53. Başlığın Baştaki Görünümü

[Kaynak kişi: Havva TEKİNBAŞ, Araklı]

1. 1. 13. Çift Çember

Trabzon Sahasında sadece Araklı, Kayacık Köyü'nde tespit edilmiştir. Araklı gelinliğinin bir parçasıdır. İki çember büyüklüğünde olduğu için adı çift çemberdir. Çiçek döşeme motifler, Türklerin giyim-kuşam unsurları üzerinde sıklıkla rastlanan motifler arasında yer alır. Doğa ile iç içe olan Türk insanı, doğada gördüklerini giysilerinde ve süslerinde kullanmışlardır.

Fotoğraf 54. Çift Çember

[Kaynak kişi: Havva TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 55. Kadın Başlığı Çift Çemberin Görünümü

[Kaynak kişi: Havva TEKİNBAŞ, Araklı]

Türkler, çeşitli zamanlarda çeşitli çiçek motiflerini süsleme için kullanmışlardır.

Şekil 6

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y.: 95

Şekil 7

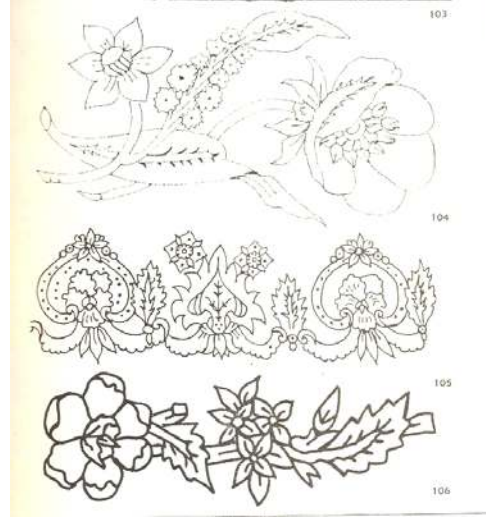
Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t. y: 95

Şekil 8

Kaynak: Ünver, t. y: 17

Şekil 9

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 19)

1. 1. 14. Silecek

Adı bu giyim-kuşam unsurunun aslının havlu olmasından gelmektedir. Kullanımda ise sadece gelin olacak genç kızın baba evinden çıkması sırasında başına atılmakta görülür.

Araklı sahasında gelinliğin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Gelin fesi üzerine atılan çemberin hemen üstüne atılır. İnce bir hamam havlusudur. Gelin olan genç kız, sileceği evlendikten sonra banyo havlusu olarak kullanmaz. Düğününün bir hatırası olara sandığında saklamaktadır.

Fotoğraf 56. Silecek

[Kaynak kişi: Gülcan TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 57. Gelinliğin Bir Parçası ve Başlık Olarak Silecek

[Kaynak kişi: Gülcan TEKİNBAŞ, Araklı]

1. 1. 15. Trabzon İli Kadın Baş Bağlama Teknikleri

1. 1. 15. 1. Başın Üstünden Bağlama Tekniği / Arkadan Bağlama Tekniği

Genelde genç kadınların kullandığı bir baş bağlama biçimidir. Bunun sebebi ise evli bir kadının boynunu açıkta bırakmasının hoş karşılanmayacağı endişesidir.

Fotoğraf 58. Arkadan Baş Bağlama Görünümü

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Çember ya da yazma üçgen şeklinde ikiye katlandıktan sonra başa örtülür. İki uç kısmı da yanlardan sarkıtılır. Bu uç kısımların şık ve güzel durması için oyalı olması şarttır.

1. 1. 15. 2. Başa Atma Tekniği

Daha çok iş sırasında tercih edilir. Çoğunlukla genç kızlar ve kadınlar tarafından kullanılır. Çember ya da yazma üçgen şeklinde ikiye katlandıktan sonra başa örtülür. İki uç kısmı da başın üstüne rastgele atılır yada bağlanarak sabitlenir. Boyun açıkta kalmaktadır.

Fotoğraf 59. Başa Atma Tekniği Başlıktaki Görünümü

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 60. Çember ya da Yazmanın Uç Kısımlarının Başın Üstündeki Görünümü

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 61. Çember ya da Yazmanın Uç Kısımlarının Başın Üstündeki Görünümü

[Kaynak kişi: İlknur BIRASOĞLU, Akçaabat]

Fotoğraf 62. Akçaabat İlçesi Başa Atma Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 63. Akçaabat İlçesi Başa Atma Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Sema DURMUŞ, Akçaabat]

1. 1. 15. 3. Başı Önden Bağlama Tekniği

Başı ve boynu tamamen örten bir baş bağlama şeklidir. Genelde veli ve yaşlı kadınlarca tercih edilir. Genç kızların pek tercih etmediği bir baş bağlama biçimidir. Yazma ya da çember ikiye katlanır. Katlandıktan sonra iki ucu çene altından tutturulur.

Fotoğraf 64. Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 65. Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 66. Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 67. Vakfikebir İlçesi Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe GÜNEŞ, Vakfikebir]

Fotoğraf 68. Of İlçesi Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Havva KELLEÇİOĞLU, Of]

Fotoğraf 69. Maçka İlçesi Başı Önden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka]

1. 1. 15. 4. Çember Üzerine Çember Sararak Baş Bağlama

Baş boyunu kapatacak şekilde örtüldükten sonra ikinci bir çemberle tepe kısmından alın bölgesi sarılır.

Fotoğraf 70. Çember Üstüne Çember Sararak Baş Bağlama Tekniği

[Kaynak kişi: Gülizar DÜBÜŞ, Beşikdüzü]

Fotoğraf 71. Tekniğin Beşikdüzü İlçesinde Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Harbiye UZUNER, Beşikdüzü]

Fotoğraf 72. Tekniğin Beşikdüzü İlçesinde Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe UZUNER, Beşikdüzü]

Fotoğraf 73. Tekniğin Beşikdüzü İlçesinde Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Nazife UZUNOĞLU, Beşikdüzü]

1. 1. 15. 5. Başa Dolama Tekniği / Çember Sarma Tekniği

Yazma ya da çember düz bir şekilde başa örtülür. Oyalı kenar alına hizalanır. Sonra kısa ucu, çenenin altına denk düşecek şekilde başa sarılır.

Fotoğraf 74. Başa Dolama Tekniği / Çember Sarma Tekniği

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 75. Başa Dolama Tekniği Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

1. 2. Erkek Baş Bölgesi Giyim-Kuşam Unsurları

1. 2. 1. Fes

Kırmızı çuhadan yapılır. Tepeye doğru daralan silindir şeklinde olup üstünden sarkan bir püskülü bulunur. Türkiye’de çıkarılan özel bir kanunla 1925’te yasaklanan fesin ülkeye gelişi II. Mahmut devrine rastlar. Fesin düz olan tepe kısmına tabla denir ve bunun merkezindeki “ibik” denilen çıkıntıya lacivert ya da siyah ipek bir püskül bağlanır. Fesler yapağıdan yapılır bunun için en uygunu merinos koyunundan elde edilendir. Boyayı iyi tutması ve çabuk sertleşmemesi için yapağının kalitesinin yüksek olmaması gerekir. Fesin dokunuşu çorap örgüsüne benzer ve önce torba gibi bir şekil alır. Daha sonra bol su ile keçeleştirilir. Boyanmış fesler tekrar su ile yıkanarak dink işlemi yapılır ki bundan sonra küçülür ve külah haline gelir. Bir sonraki safha havalandırma ve tüylendirme, son safha ise kalıplama ve perdahlamadır (İslam Ans., 2002b: 416).

Fesin çok eski bir tarihi vardır. Anadolu’nun mitolojik çağlarında Friky Kralı Midas’ın icat ettiği “Frikyalı külahı” fesin dedesidir (Koçu, 1967: 113).

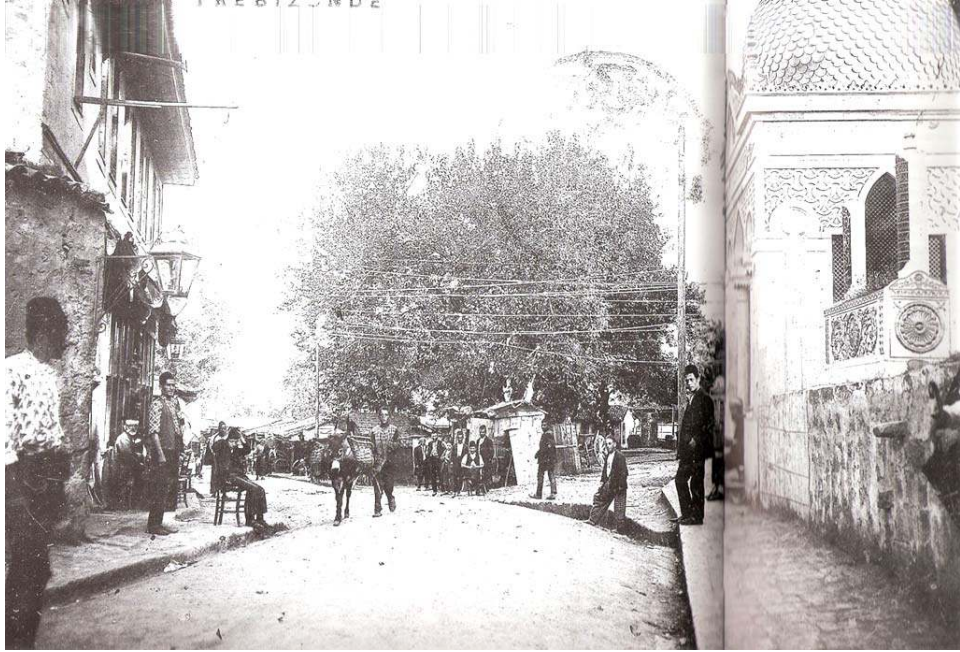
Fes Trabzon erkeğinin Cumhuriyetin ilanından önce kullandığı başlıktır. Cumhuriyetin ilanının ardından Kılık Kıyafet Kanunu’yla fes yerini şapkaya bırakmıştır.

Trabzon 2006 Yıllığı'ndan alıntı yaptığımız bu fotoğrafta (fotoğraf 76) hem genç hem de yaşlı erkeklerde fesin kullanımı açıkça görülmektedir.

“Köy ve şehirlerde giyilen orta kısmı içeri doğru büzgülü yün başlıktır. Şehirliler, fesi etrafına çember sararak giyerler” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

“Babam köy içinde takke giyerdi. Cami takkesi çarşıya, Trabzon'a giderken de başına fes giyerdi. Bazısı da vardı ki bere derdi. Bere dediği de festi “ (Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin).

Fotoğraf 76. Trabzon Sosyal Hayatında Erkeklerin Fesli Görünümleri

[Trabzon İl Yıllığı, 2006: 76]

Fotoğraf 77. Trabzon Sosyal Hayatında Erkeklerin Fesli Görünümleri

[Trabzon İl Yıllığı, 2006: 76]

1. 2. 2. Şapka / Kasket

Şapka; gündelik kullanımı sık görülen, Trabzon erkeğinin sıkça kullandığı bir giyim unsurudur. Cumhuriyetin ilanının ardından gerçekleşen Kılık Kıyafet İnkılabıyla giyimeye başlanılmıştır. Trabzonlu erkekler, festen şapkaya geçmekte uyumluluk göstermişlerdir.

“Trabzon ahalisi gerek şalvar, zıпка yerine pantolon, fes yerine şapka ve kasket giyip Örtünmek gerekse okullardaki Arapça ve Acemce derslerin kaldırılması konusunda herhangi bir isyan hareketi göstermediği gibi, yıllar yılı hatta akraba arasında kadın erkek yana yana gelmediği halde, yeni gidişe uyarak kadınlı erkekli toplantılar yapılmış, yüzünü amcaoğulları gibi yakınlarına bile göstermeyen Trabzon kadını, çarşafı, peçeyi atmış ve ciddiyetini koruyarak sosyeteye karışmıştır” (Tarakçıoğlu, 1986: 77).

Fotoğraf 78. Şapka / Kasket

[Kaynak kişi: Yusuf KURT: Tonya]

Trabzon merkezde, ilçe ve köylerinde de günümüzde kullanılmaktadır.

Fotoğraf 79. Trabzon Sosyal Hayatında Erkeklerin Kasketli Görünümleri

[Kaynak kişi: Ertekin KAYHAN, Vakfikebir]

Fotoğraf 80. Tonya İlçesinde Kasketin Uygulamadaki Görünümü

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

1. 2. 3. Kabalak

“Kukulata” ve “Kara puşu” olarak da adlandırılır. Üstü huni biçiminde olan başlık, kulaklara gelecek şekilde uzun uçları vardır. Bu uçlar, özel bir şekilde düğümlenerek bağlanır. Başa sokulan kısmının ortası öne doğru Türk motifleri ile kaytan işlemelidir. Tepesinde püskül bulunur. Kulaklar yönünde uzanan uzun uçların kenarları da kalın kaytanla süslüdür. Siyah şayak kumaştandır yapılır. Renkler genelde siyah olup bunun yanında lacivert ve gri renkler kullanılır.

“Kukul (Kukuleta) olarak bilinir. 150 -170 cm. uzunluğunda, 24 cm. eninde siyah çuha, karamandula (Sağlam parlak kumaş) veya şayak (kaba bir şekilde dokunmuş, dayanıklı yünlü kumaş, iplikleri köşeden köşeye ve çuhadan daha seyrek olarak dokunmuş lacivert veya siyah renktedir) kumaştandır yapılmaktadır. Ortası başa yerleştirilecek şekilde dikilir. Başlığın tepesine bağlı püskülü vardır. Önde 6 cm. eninde, 20 cm. uzunluğunda kaytan işlemesi vardır. Arka uzunluğunda kaytan işlemesi vardır. Arka tarafında 10 cm. lik bir yırtmaç vardır. Bu yırtmaç kabalağın iyi ve rahat bağlanması için yapılmıştır. Uzun kısımları uç kısımları uç kısmından içe doğru 30 cm. astarlıdır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Trabzon’da 15. yy. da başa kukula adı verilen sivri uçlu siyah şayaktan bir başlık geçirilmekte başlığın üstünde sarık gibi dolanan uçları başın iki yanında kulakları örtecek şekilde aşağı bırakılarak düğümlenmektedir (Öztürk, 2009: 14).

Fotoğraf 81. Kabalak

[Kaynak kişi: Yusuf KURT: Tonya]

1. 3. Çocuk Baş Bölgesi Giyim-Kuşam Unsurları

Trabzon yöresinde, çocuk baş bölgesi için pullu, boncuklu çemberler kullanılmaktadır. Trabzon sahasında başlıkla ilgili unsurlar, çocuklarda sadece kız çocukları için mevcuttur. Kız çocukları için yetişkinler için yapılan çember ve yazmaların küçük boyları hazırlanmaktadır.

1. 3. 1. Pullu / Boncuklu Çember

Çemberin kenarlarına pul ya da boncuklar kullanılarak oya işlenir. İsmi de buradan almaktadır. Yapımında kullanılan malzemeler pul ya da boncuk, naylon oya ipi ve tığdır.

Fotoğraf 82. Çocuk Başlığında Beyaz Renkte Pullu Çember

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 83. Çocuk Başlığında Siyah Renkte Pullu Çember

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

1. 3. 2. İp Oyalı Yazma

Yazmaya, ip oyların sonradan dikilmesiyle oluşur. Kız çocukları için ya özel ebatlarda kesilmiş yazmalara oya dikilerek olur ya da yetişkinler için hazırlanmış ip oyların içe normalden biraz daha kıvrılmasıyla oluşur (Kadın baş bölgesi giyim unsurları içinde genişçe yer verilmiştir.).

Fotoğraf 84. Çocuk Başlığında İp Oya

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Şekil 10. Çiçek Motifleri

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 129

1. 3. 3. İğne Oyalı Yazma

İğne oyalı yazmaya, oya direkt olarak uygulanır (Kadın baş bölgesi giyim unsurları içinde genişçe yer verilmiştir.)

Fotoğraf 85. Çocuk Başlığında İğne Oyası

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

Şekil 11. Çiçek Motifleri

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 129

1. 3. 4. Trabzon İli Çocuk Baş Bağlama Teknikleri

1. 3. 4. 1. Başın Üstünden Bağlama Tekniği / Arkadan Bağlama Tekniği

Üçgen şeklinde katlanan ya da hali hazırda üçgen şeklinde dikilmiş olan çember, başa konulur. İki uç kısım başın üstüne atılır ya da başın üstünden bağlanılır.

Fotoğraf 86. Çocuklarda Başı Üstünden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünüm

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 87. Çocuklarda Başı Üstünden Bağlama Tekniği Uygulamadaki Görünüm

[Kaynak kişi: Gürbüz ÖZTÜRK, Düzköy]

İKİNCİ BÖLÜM

2. BEDENİN ÜST BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI

2. 1. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Kadın Giyim-Kuşam Unsurları

2. 1. 1. İçlik / İşlik / Göyneke / Gönlek / İç Gönlek

Türk kadınları giysilerini direkt olarak bedenin üzerine giyerek kullanmazlar. İçe yani bedene temas eden bir içlik, iç giysi her dönemde Türk kadını tarafından kullanılmıştır.

Tarih boyunca kadınlar, çeşitli iç çamaşırları kullanmışlardır. Hunların kadınlarının içlerine ipekli renkli kumaşlardan gönlek entari giydikleri bilinmektedir (Önge, 1995: 13-16).

İçliğin kaynaklarda geçen tanımları da bunu doğrular niteliktedir. İçlik bedenle dış giysisinin temasını önleyerek, bedenin ter ve kokusundan dış giysisini korumayı sağlamaktadır.

İç çamaşırı olarak kullanılmaktadır. “Ketenden el tezgahlarında örölür. El dikişi ile yanlara parça ve kola altına ek parça (Kuş) koyulur. Ön kısmı robalı, işli oyalı siyah düğmelidir. Hakim yakalı, uzun kollu veya kısa kolludur. Patiska ipekli ya da pamuklu kumaşlardan da yapılır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 355).

“İçlik tabiri, Türklerin çok eski bir giyim tabiridir” (Ögel, 2000: 9).

İç gönlek adından da anlaşılacağı gibi üst bedene giyilen bir iç çamaşırıdır.

Fotoğraf 88. Keten Kumaştan İçlik

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Bugünkü atlet ya da fanila olarak adlandırılan bu iç giysisi adından da anlaşılacağı gibi en iç kıyafet olarak elbise içine giyilir. Yerli dokuma kumaşlardan dikilen bu kıyafet, eskiden sadece kenevirden dokunmuş kumaşla dikilirken, sonraları patiskadan dikilmeye başlanmıştır. Halk arasında kenevirin adı “Kendir” şeklinde geçmektedir. Kenevirden dokunmuş kumaşa da “Tevek” ismi verilir” (Gülay, 2001: 188).

“Ketan bezi: 3 numara olarak tanınan kenevir ipliğinden dokunur. Bu ipliğin İngiliz sistemindeki karşılığı, 12 Ne’dir. Atkısı ve çözgüsü kenevir ipliğidir. Feretiko gibi yaklaşık 30-40 cm. eninde dokunur. İstenirse ağartma (Beyazlatma) işlemi uygulanır” (Sümerkan, 1998: 96).

“Dokunan parçalar deniz ya da dere kenarında ıslatılıp kurutularak beyazlatılır. Bu işlem 20 -30 gün sürer “ (Sümerkan, 1998: 96; Yağan, 1978: 83).

Hayrat’ ta ketenden dokunmuş kumaşı (Foredigo) beyazlatma işlemi olarak küle yatırma işlemi kullanılmaktadır. Kuzinelerde yanan odunların külleri biriktirildikten sonra foredigo kumaş, bu külün içinde bekletilmekte birkaç gün içinde kahverengiden beyaza dönmektedir.

Trabzon'un ilçelerinde ve köylerinde atlet olarak kullanılan bu kadın iç giysisi, fistanın altına giyilmektedir. Yakaları düğmelidir. Uzunluğu kullanan kişinin isteğine göre biraz uzun veya kısa olabilir. Eskiden sadece keten kumaştan yapılırken, daha sonraları kenevirin sınırlı ekimine başlanması ile beraber keten kumaş yerini bez kumaşlara bırakmıştır. “Kenevir ipliği işleyen tezgahlar, 15 yıl öncesine kadar köylerde kullanılmaktaydı. Bu tarihlerden başlayarak kenevir ekilmesine son verilmesi, ipliklerin hazırlanmasının uzun ve zor işlemler gerektirmesi ve piyasada hazır dokumaların ucuz oluşu gerekçesiyle bu dokuma türünden vazgeçildi” (Sümerkan, 1998: 94).

Günümüzde de yeni bez ya da patiskalardan dikilmekte ve kullanımı da daha çok yaşlı kadınlarca devam ettirilmektedir. Günümüzde de kullanılan bir kıyafettir. Yaka kesimi ve yakada yer alan düğmeler, bu giysinin olmazsa olmazlarındandır.

Fotoğraf 89. Keten Gömleğin Yakası

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

İçlik, bir iç kıyafeti olmasının yanında dışına giyilen gömleğe, düğmeleri ile daha şık bir görünüm kazandırma özelliğine sahiptir. Mutlaka düğmeli olmasındaki işlev de budur. Dışına giyilen fistan ya da yeleği daha güzel göstermekte, ek olarak da boynu kapatmaktadır.

Fotoğraf 90. Keten gömleğin Yakasının Gömleğin içindeki Görünümü

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

İç gömleğe, Hayrat’ ta Foredigo denilmektedir. Bunun sebebi, Hayrat’ta keten dokuma kumaşa “Foredigo” denilmesidir. İçlik ya da foredigo gömlek keten kumaştan dikilen bir iç giysisidir. Foredigo keten kumaşın kendisine verilen isimdir. Foredigo kumaş, kendirden üretilmiştir. Kendirin art niyetli kullanımları dolayısıyla dikiminin yasaklanmasından sonra halk da kullanımı terk etmiştir. Kendirin yasaklanması ile birlikte foredigo kumaş üretimi durmuş bu kumaşın yerini “Rize kumaşı” denilen başka bir kumaş türünden içlikler almıştır.

Reşat Sümerkan’ın eserinde (Sümerkan, 1998: 95) bu sözcük “Feretiko” şeklinde geçmektedir. 2 numara denilen ve İngiliz iplik sisteminde 20Ne’e karşılık gelen iplikten yapılan dokuma çeşididir. Rize Bezi” olarak ün yapan dokuma budur (Sümerkan, 1998: 95; Yağan, 1978: 82).

Hayrat alan çalışması sırasında, gittiğimiz köylerin tamamında Foredigo denildiğinde keten iç gömleğiyle karşılaştığımız için bu bölümde adı geçen Foredigo’ yu Rize bezinden ayrı tutmaktayız.

“Bu tipte dokumalar, giysi olarak tercih edilir. Kenevir ipliğinin su ve ter tutma özelliği nedeniyle giysiler ter çekmez ve çabuk kurur” (Sümerkan, 1998: 96).

Keten dokuma iç gömlek, teri emen bir kumaş yapısına sahiptir. Çok sağlıklı olduğu düşünülmektedir. Öyle ki kaynak kişi Şevket KAYA, bunu destekleyen ve kendi başından geçen olayı şöyle anlatmaktadır.

“Ben eski zamandır tam diyemeyeceğim, ayını yılını. Oğlum hastalandı, doktora götürdüm. Doktor da paralı doktor. Hesap et, bugün bir doktor ne kadar alacaksa o kadar ister değil mi? Neyse oğluma baktı, oğlum iyi oldu. Sonra borcumu sordum. Benden bir foredigo gömlek istedi, ücret olarak. Oradan çıktım, geldim Hayrat’a. Birinden buldum, parasını verdim. Götürdüm doktora. Adam sanırsın altın bulmuş. Çok sevindi” (Kaynak kişi: Şevket KAYA, Hayrat).

“Annem de babam da keten gömlek giyerdi. Babam da ölene kadar keten gömlek giyerdi. Kendimiz dokur, kendimiz dikerdik. Annem bilirdi, kaç metre kumaştan ne kadar kumaş çıkacağını, lazım olanı keser küllü suya koyar. Haşlardı. Bir kaç kere daha yapınca beyazlardı (Kaynak kişi: Ayşe tosun, Maçka).

Başka bir kaynak kişi, Cahit Tiryakioğlu da bu gömlekle ilgili şu sözleri söylemiştir. ‘ Çocukluğumda kendir dikerdik. Olunca güzelce döverdük. Pek zahmetlidir, kendiri ip haline getirmek. Kendimiz kendirden foredigo dokuyup kendimiz dikerdik. Kül suyuna batırıp beyazlatırdık. Eskiden hastalık ne bilmezdik. Şimdi ayda bir doktor, hastane geziyoruz. Çok sıhhatliydi. Kendir yasaklanınca bıraktık. Giyen de kalmadı” (Kaynak kişi: Cahit TİRYAKİOĞLU, Hayrat).

2. 1. 2. Gömlek / Ceket

Ceket ya da gömlek, içlik üzerine giyilen bir giysidir. Altına kırmalı etek ya da düz etek giyilir. Ceketin rengi ile kırmalı eteğin uyumlu olması gerekir. Ceketin yaka kısmının içinden içliğin düğmeleri görülmelidir. Bu şekilde ceketin daha şık olduğu düşünülür. Genelde kadınların giydiği bir kıyafettir. Genç kızlar tarafından çok tercih edilmez.

Fotoğraf 91. Gömlek / Ceket

[Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, şalpazarı]

Ceketin, robalı (Göğüs hizası ve omuz arası bölme) kullanılması esastır.

Fotoğraf 92. G mleğın Tam Görünümü

[Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, şalpazarı]

Ceketin göğüs hizasına denk düşen roba kısmı,nakışlarla bezelidir.

Fotoğraf 93. Gömlek
Robasındaki Motifler

[Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı]

Şekil 12. Sekizli Ara
Motifine Benzer Türk Motifi

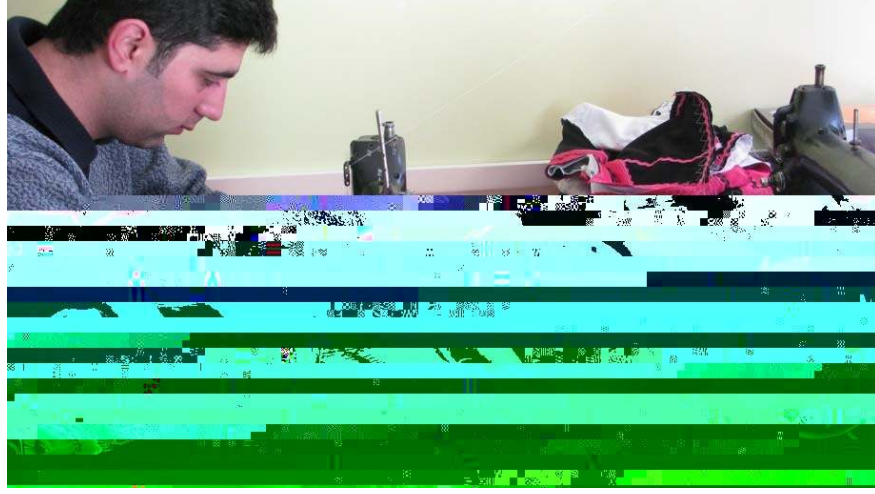
Kaynak: B.B.O.B.T.M.A, t.y.: 319

Türkler tarih boyunca doğayla iç içe yaşamışlardır. Göçer evli zamanlardan tam yerleşik zamanlara kadar, Türkler doğayla özdeş bir hayat sürmüşlerdir. Bu giysi üzerindeki motiflerde muhtemeldir ki doğanın giyim-kuşamdaki yansımasıdır. Beş dallı ağaçlar, ağaçların arasındaki çimen benzeri motifler, Türklerin doğayı giysilerinde resmetmelerine güzel bir örnek teşkil etmektedir. Aslı Çepni Türkü olan Şalpazarı yöresi halkına ait olan bu giysi unsurunda, doğa unsurları süsleme için motif olarak seçilmiştir.

Yakadan aşağıya doğru düz bir çizgi halinde sekizli ara nakışlar uzanır. Robanın içine, ince bir astar geçirilerek nakış yapılır. Bu astar sayesinde nakışlar, daha sert ve düzgün durur.

Sanılanın aksine bu nakışlar, daha önceden programlanmış bilgisayarlı dikiş makinelerinde değil ayaktan hareketli kara makinelerde el işiyle yapılır.

Fotoğraf 94. Motiflerin G mle e Kara Makinede  şleni i

[Kaynak kişi: Muhammet ATALAR, Şalpazarı]

“Fi ek”, kumaşın b ze b ze dikilmesiyle elde edilen bir b zg d r. Eskiden su ta ı yerine kuma ı, kıvrıra kıvrıra yapılan “Fi ek” yerini artık sanayi içi su ta ına bırakmıştır. Robada kullanılır. Fakat ceketin üzerine zaten yelek giyilece i ve yelekten dolayı fi e in g z kmeyece ini düşünenler, isteğe bağlı olarak fi ek istemektedirler.

Fotoğraf 95. Fi ek

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Şalpazarı’nda ceketin kol altlarına “Peş” (Tonya’da Beş denilmektedir.) adı verilen yamalar dikilir. Bu yamalar, ceket giyen kişinin hareket alanını genişletir. Daha rahat hareket edilmesini sağlar.

Fotoğraf 96. Kol altı Yaması / Peş

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Şalpazarı’nda ceketin yakasında ve su taşı ara işinde ne renkte kumaş kullanılmışsa kol manşetine de o renkte manşet dikilir. Bu bir kuraldır. Aksi düşünülemez.

Manşetlerde de yakadakine benzer motifli nakışlar kullanılır. Dağ motifi, beşli ağaç motifi ve ara-sıra motifi manşette görülmektedir. Manşetin kola birleştiği yerlerdeki büzgülere fişek adı verilir.

Fotoğraf 97. Kol Manşeti

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Trabzon sahasında ikinci ceket, Düzköy sahasında tespit ettik. Şalpazarı ceketiyile mukayese edildiğinde daha sade olan bu ceket, Düzköy’de yaş farkı gözetmeksizin giyilmektedir. Düzköy ceketinin roba kısmında manşet kullanılmamaktadır. İçine yakası düğmeli işlik (İçlik, Gömlek) giyilmektedir. Yakasındaki yırtmaç da içliğin düğmelerinin dışarıdan görünmesi içindir.

Fotoğraf 98. Akçaabat İlçesi Gömlek Örneği

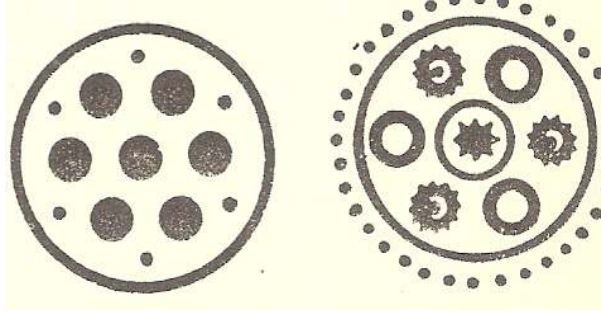
[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 99. Üzerinde altı toptan oluşan çiçek motifi vardır.

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Şekil 13. Altı toptan oluşan Benzer Türk Motifleri

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y.: 227

Fotoğraf 100. Arka Roba Görünüm

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

2. 1. 3. Cumalık Gömleği

“Cumalık Gömleği” Akçaabat ve Düzköy sahasında kullanılan bir gömlek türüdür. Beyaz patiska kumaştan dikilir. Gezmeden gezmeye, çarşıdan çarşıya, düğünden düğüne giyilen bir giysidir. Beyaz bir gömlek olduğu için temizliği güçtür. Bu sebeple özenle kullanılması ve saklanması gerekir. Cumalık gömleğin altına “Cumalık etek” giyilir. Gömleğin üzerine beyaz yelek ya da renkli kumaş yeleklerden yelek giyilir.

Fotoğraf 101. Cumalık Gömlek

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Oldukça süslü ve emek içeren bir g mlektir. Mahalli terziler tarafından, düz gömlek halinde dikildikten sonra kanaviçe i lemeyle süslenmektedir. Yaka hakim yakadır ve göğüs altına kadar d  melidir. Yaka kısımları kanaviçe bezelidir.

Fotoğraf 102. Cumalık Gömlek Robasındaki Motiflerin Genel Görünümü

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Fotoğraf 103. Cumalık Gömlek Robasında Kelebek Motifi

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Fotoğraf 104. Kolları Lastikle B z        Cumalık Gömlek

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Yaka kısmında kullanılan kanaviçe motifler isteğe bağlıdır. G mle i kullanan kişi tarafından yapılmakta ya da yaptırılmaktadır. Kanaviçe de kullanılan motifin ne olduğu isteğe bağlıdır. Kanavi elerin etrafı ise nakış makinelerinde hazır nakış sıra dikimiyle yapılmıştır.

Fotoğraf 105. Cumalık G mlekte    ek Motifi Varyantı

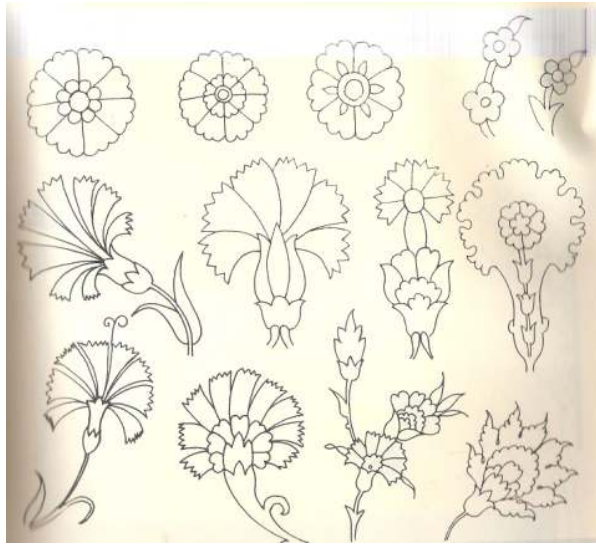
[Kaynak kişi: Sema DURMUş, Ak aabat]

Fotoğraf 106. Cumalık G mlekte   ek Motifi Varyantı

[Kaynak kişi: Saliha DURMUŞ, Ak abat]

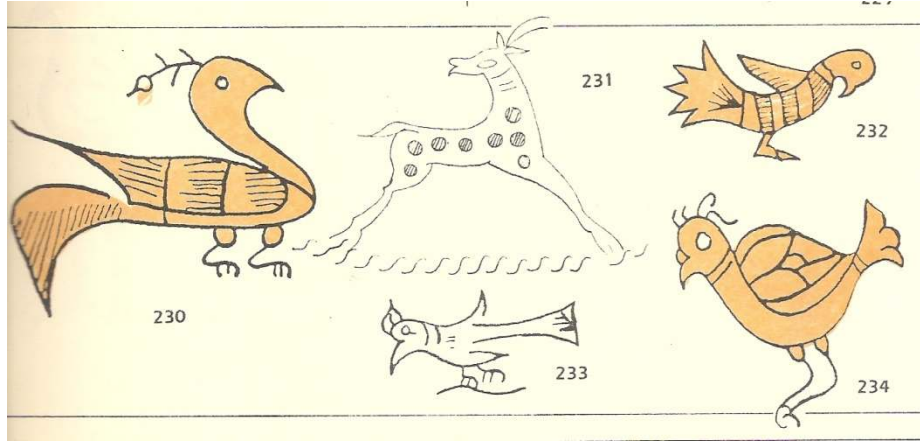
Şekil 14.   ek Motifi Varyantları

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 109

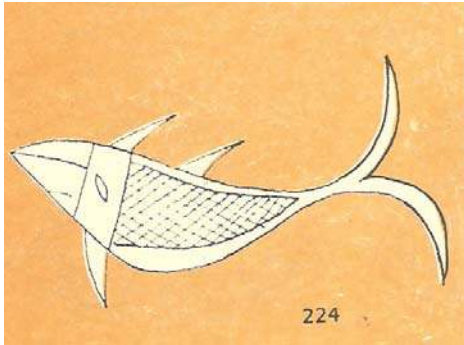
Türkler, çeşitli hayvan figürlerini eşyalarını süslemek için kullanmışlardır. Bunlar arasında en çok bilinenleri; kurt, geyik, kuş ve attır. Bu hayvanların Türk kültür dünyasındaki yeri şüphesiz büyüktür.

Şekil 15. Türklerin Kullandığı Hayvan Motiflerinden Bazıları

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 37

Şekil 16. Balık Motifi

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 37

Şekil 17. Güvercin Motifi

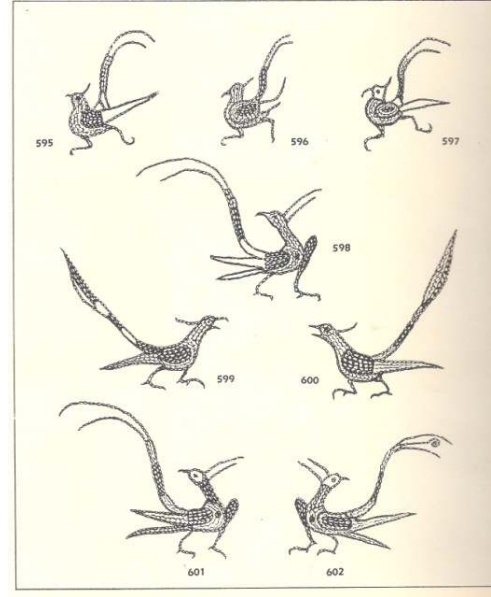
Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 37

Şekil 18. Pazırık Kurganı'ndan Hayvan Motifleri

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 7

Şekil 19. Kuş Motifleri

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y: 86

Bunların dışında farklı hayvanlar da süslemelerde kullanılmıştır. Uğurböceğinin ve kelebeğin en çok kullanıldığı eşyalar, bebek eşyalarıdır. Anneler, bebekleri için hazırladıkları bir çok giyim eşyasını, uğurböceği ve kelebek motifleriyle süslemektedir. Uğurböceği ve kelebek, sembol dilinde belirli anlamlar içermektedir. Bu anlamlar ve bu hayvanların temsil ettiği fikirler, muhtemelen bu motiflerin giyim eşyalarını süslemelerinde de etkilidir.

Kelebek motifi, mutluluğu temsil etmektedir. “Mucizevi metamorfoz döngüsü kelebeği dönüşüm diriliş ve ruhla ilişkilendirmiştir. Mutluluk ve güzellik anlamları taşır (Wilkinson, 2009: 72).

Uğur böceği motifi ise, sembol dilinde uğurun simgesi sayılmaktadır. “Uğurböceğinin zararlı böceklerle dinmeyen iştahı, onun neden uğur simgesi haline geldiğini açıklayabilir. Geleneksel olarak Bakire Meryem’le, bereket ve analıkla ilişkilendirilmiştir (Wilkinson, 2009: 72).

Fotoğraf 107. Bir Bütün Olarak “Cumalık”

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

“Cumalık”, gömleği ve eteğiyle bir bütündür. Ayrı ayrı giyildiğinde de cumalık etek ve cumalık gömlek adını almaktadır.

2. 1. 4. Cepken / Aba / İsparel / Libadi

Zamanımızın ceketi; yerinde askere, esnafa, rençpere mahsus eski bir üstlüğü adı. En makbulleri çuhadan kesilirdi, ayak takımı adi kalınca bezden cepken giymişlerdir. Gömlek üstüne giyilir, giyenin yaşına içtimai mevkiine, mesleğine göre altında uzun çakşır, diz çakşırı, potur, şalvar, hatta kara bez don bulunurdu. Yakası düz kesim, önü düz veya çapraz eteği kısa ; ancak bele kadar inerdi ve kolları uzun el üstüne kadar düşerdi (Koçu, 1967: 52).

15 yüzyıla kadar Türklerin sıkça kullandığı giyim-kuşam unsurları arasında cepken de görülmektedir. 17 yy. . Güney Anadolu Türklerinde de kullanıldığı dönemin halk şairi, Karacaoğlan'ın şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Cepken, dışa giyilen bir giysidir. Kış mevsiminde giyilmektedir. Tonya'da bu giysiye “Cepken” ya da “Aba” denilmektedir. Maçka'da ise, “İsparel” denilmektedir. Bugün bildiğimiz anlamıyla ceketin işlevini görmektedir. İçindeki divitin (pazen kumaş) ya da naylondan astar sayesinde oldukça sıcak tutan bir giyim eşyasıdır.

“Cepken, gömleğin ya da fistanın üstüne giyilen bir çeşit cepkendir. Çeşitli göz alıcı renklerden olan cepken uzun kollu, ön cephesi, omuzları, bilekleri, genellikle siyah manşetlidir. Manşetlerin üzeri çeşitli süslerle süslüdür. Basma, pazen, dokuma keten ve kalın pamukludan yapılır. Yaşlı kadınlar sade ve koyu renkte olanlarını tercih ederler. Buna libadi adı verilir. Kuşak ve peştemalın üzerine serbestçe bırakılır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Fotoğraf 108. Cepken / Aba / İsparel / Libadi

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

İçi naylon kumaş astarlıdır. İçinde kullanılan pazen kumaş; kol, omuz, bel kısımlarında da kullanılmıştır. Çok sıcak tutan bir kıyafettir. Çok güneşli günlerde tersten giyilmektedir. Böylece güneşin cepkenin rengini soldurması önlenmiş olur. Güneşli günlerde astar kısmı dışta kalacak şekilde kullanılarak cepkenin kullanım süresi uzatılmış olur. Tüm giysilerin üstüne giyilir. Bugün kış mevsiminde kadınların giydiği ceket işlevini gören bir giysidir.

Fotoğraf 109. Üçgen ve Dağ Motifleri,
Doğa Tasarımı

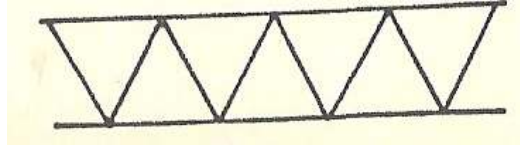
[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Şekil 20. Benzerlikli Türk Motifi

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y:19

Şekil 22. Üçgen Motif Varyantı

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A., t.y:319

Koldaki yamalara “Kolçak” denir. Kolçak kısmında kullanılan kumaşla, kol manşetinde kullanılan kumaş aynıdır.

Fotoğraf 110. Kolçak

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fotoğraf 111. Kolda Kolçak

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fotoğraf 112. Arka Genel Görünüm: Aynı kumaşla cepkenin arkası da süslenmiştir.

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Omzu süsleyen yamalarda kullanılan kumaş da benzer şekilde astar kumaşıyla aynıdır.

Fotoğraf 113. Cepken Omuz Kısım ve Cepkenin İç Astarı

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fotoğraf 114. Farklı Renk Kombinasyonunda Cepken Örneği

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Renk kombinasyonları farklı olsa da kolçak kesimi, kolçağın dikildiği yer ve üzerine işlenen motifler değişmemektedir. Aynı durum, kol manşeti ve omuz için de geçerlidir. Cepkenin arkasından görünümü de önden görünümü gibi renkli ve düzenlidir. Sırt kısmındaki yama ile bel kısmındaki yamanın ortasındaki sivri uçlar, birbirini karşılayacak şekilde hizalanmıştır.

Fotoğraf 115. Farklı Renk Kombinasyonunda Cepkenin Arkadan Görünümü

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Cepken, Tonya ve Şalpazarı'nda bugün de giyilen bir giysidir. Genç ve yaşlı kadınların üzerinde giyilirken görmek mümkündür. Gençler canlı renkleri tercih ederlerken, yaşlılar ise nispeten daha koyu renkleri tercih ederler.

2. 1. 5. Yelek

Kolsuz ve genellikle önü açık, eteği bele kadar kısa, mintanın üstüne; ceket, salta, cepken altına giyilen bir giyim eşyasıdır.

Yeleğin hususiyeti, iki ön parçasının kumaş veya deri olup sırtı örten arka parçasının astar bezinden yapılmış olmasıdır. Eskiden kadınlar da ipekli kumaşlardan ve işlemlerle süslü dış yelekler giymişlerdir (Koçu, 1967: 242).

Uzunluğu bel hizasını geçmeyen bir giysidir. Bunun sebebi ise, bele bağlanan kuşağın görülmesinin istenmesidir. İçi divitin (pazen) astarlıdır. Astar kumaşı içindeki kumaşla dış kısımda kullanılan kumaş birbiriyle uyumlu olmalıdır. Bu yelek, güneşli havalarda tersten giyilir. Çünkü rengi ve kumaşı solmaya müsaittir. İçindeki pazen kumaş ise, yapı itibarıyla güneş ışığına dayanıklıdır. Fistan ya da ceketin üzerine giyilir.

“Fistanın üstüne giyilir. Kırmızı yeşil bordo, yeşil renkleri esas olmak üzere çeşitli renklerde çiçek, yaprak vb. desenleriyle süslü olur. Tam bele inmez, önde kendiliğinden kapanabileceği gibi gizli kanca veya uçkurla içten bele bağlanır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Trabzon sahasında yeleğin, bugün de kullanıldığı yerler: Şalpazarı, Tonya, Düzköy ve Akçaabat’ tır.

Fotoğraf 116. Tonya İlçesi Yelek Örneği

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fotoğraf 117. İçi Astarlı, Önden Bağlanabilir Yelek

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fotoğraf 118. Yelek Eteği Motifleri

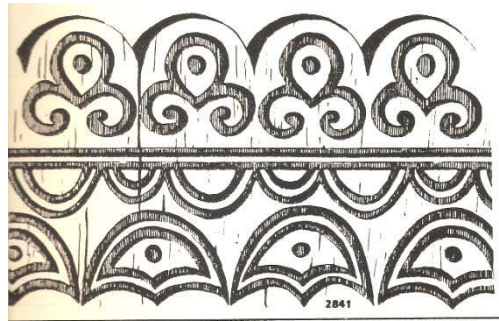
[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Şekil 23. Benzer Motifler

Kaynak: Kırzioğlu, 2001: 265g

Şekil 24. Yeleğin Eteğindeki Motifle Benzerlik Gösteren Türk Motifi

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A, t.y.: 303

Köşe kısımları oval ya da düz kesimlidir. Bugün genç kızların giydiği boleroyu anımsatan bir kıyafettir. Rengi değişse de asla kesimi ve üzerindeki nakış motifleri değişmemektedir. Yeleğin arkası için de aynı durum geçerlidir.

Fotoğraf 119. Yeleğin Arkadan Görünümü

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

“Yeleğin arkasındaki ortadaki işlemeli bölüm, sonradan ekleme olmakla beraber vazgeçilemezdir. Yeleğin yanlarında iki küçük yırtmaç vardır. Bu yırtmaçlar, görünümü zenginleştirmektedir. Bu yelek, en eski Tonya kadın yeleklerindendir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 120. Şalpazarı İlçesi Yelek Örneği

[Kaynak kişi: Saliha DURMUŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 121. Yelek Astarı / Divitin

[Kaynak kişi: Saliha DURMUŞ, Akçaabat]

“Bir genç kız, gelin olana dek hemen hemen bir yelek eskitmektedir. Gelin olurken ikincisi alınmaktadır. Böylece yeleğin yıpranmaması için, güneşli havalarda tersten giyilmesi akla çok yatkındır” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 122. Yelek Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: Saliha DURMUŞ, Akçaabat]

Genelde yeleklerin arkası düzdür. Bununla birlikte Şalpazarı Geyikli Köyü’nde tespit ettiğimiz bir yeleğin arkası, diğer yeleklerden farklıydı. Yeleğin ortasında Geyikli halkının “Direk” adını verdiği bir bölüm vardır. Bu sebeple bu yeleğe Geyikli’de “Direkli yelek” denilmektedir. “Arkasında direği olduğu için biz böyle deriz” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire Özendi, Şalpazarı).

Fotoğraf 123. Şalpazarı İlçesi “Direkli Yelek” Örneği

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 124. Düzköy İlçesi Yelek

[Kaynak kişi: İnci Öztürk, Düzköy]

Şalpazarı’ nda Yelek çok giyilen bir giysidir. Çarşıda, evde, bahçede kısacası her yerde genç ve yaşlı kadınlar tarafından giyilmektedir. Şalpazarı ilçesi merkezindeki bir çok mağazada hatta bakkalda dahi yelek bulmak mümkündür.

“Çal Yeleği”, Düzköy sahasında tespit ettiğimiz, diğer ilçelerde ise rastlamadığımız bir yelektir. Trabzon sahasındaki diğer yeleklerden oldukça farklıdır. “Trabzon sarısı” denilen, sarı ve turuncu arası renge sahip olan bu yelek, bel hizasından daha uzundur. Beli örtmektedir. Fistan ya da gömleğin üzerine giyilen bu yelek, bele bağlanan kuşak ya da peştemalın bel kısmını da örtmektedir. Sadece Düzköy- Çal’da

giyilmektedir. Çal ile özdeşleşmiş bir kıyafettir. Trabzon’un diğer ilçelerinde de bu kıyafet “Çal yeleği” olarak adlandırılmaktadır.

Fotoğraf 125. Şalpazarı Merkezde Market Kapısında Satılmayı Bekleyen Yelekler

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

Fotoğraf 126. Düzköy Çal Beldesi Yelek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Çal yeleğinin eski ve yeni hali birbirinden motif yönünden farklıdır. Çal yeleğinin sırt kısmında eskiden büyük bir artı işareti varken, bu artı işareti daha sonra yöre halkı tarafından “Haç” işaretine (Fotoğraf 127) benzediği için çıkartılmış. Yerine ön

bölümündeki motiflerden serpiştirilmiştir. İçinde astar vardır. Bu astar, hem vücudu sıcak tutan hem de yeleğin üzerindeki nakışların daha sert durmasını sağlayan bir yapıdadır.

Fotoğraf 127. Çal Yeleği Arkasındaki Motif

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

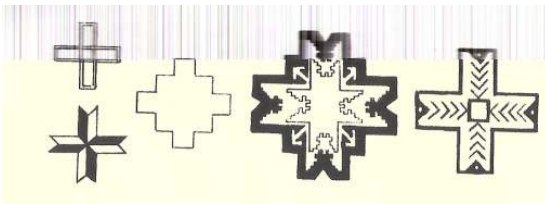
Şekil 25. Pazırık'taki Motif

Kaynak: Kırzioğlu, 2001: 67

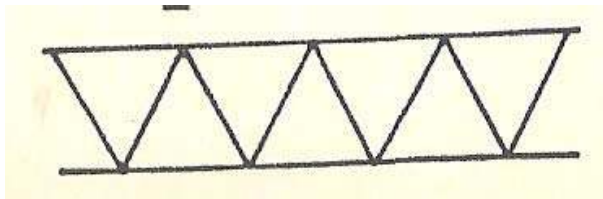
Halbuki yöre halkının haç işareti olarak algıladığı bu motif, bilindik bir Türk motifidir. 817' den 913' yıllarına kadar Türk halılarında yer alan sembolik motifler (Şekil 26) arasında “Artı” işaretine sıkça rastlanmaktadır (Başlangıcından Bugüne On Bin Türk Motifi Ansiklopedisi: 142). Ek olarak, Pazırık Kurganı'ndan çıkan eşyalarda da benzer motife (Şekil 25) rastlanmıştır.

Şekil 26. Sembolik Türk Motifleri

Kaynak: B. B. O. B. T. M. A, t. y.: 142

Şekil 27. Üçgen Motifli Bordürler

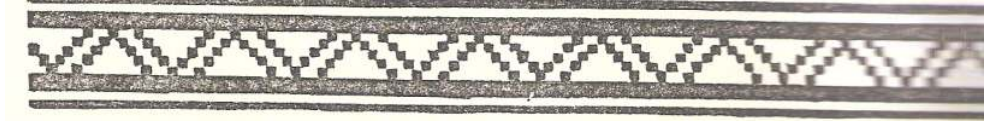
Kaynak: B. B. O. B. T. M. A, t. y.: 319

Fotoğraf 128. Çal Yeleğindeki Üçgen Motifler

[Kaynak kişi: Aslı Öztürk, Düzköy]

Şekil 28. Üçgen Motifli Bordür

Kaynak: B.B.O.B.T.M., t.y.: 347

Fotoğraf 129. Arka Motifi Değiştirilmiş
Çal Yeleği Sırt Kısım

[Kaynak kişi: Alican ÖZTÜRK, Düzköy]

Şekil 29. Baklava Dilimi
Motifli Bordür

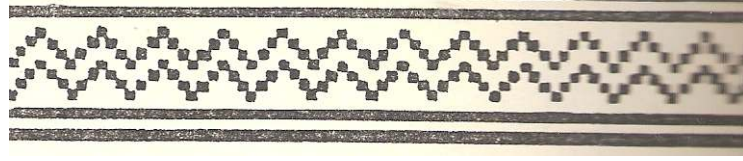
Kaynak: B.B.O.B.T.M.A, t.y: 345

Fotoğraf 130. Çal Yeleği Üçgen Motifleri

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Şekil 30. Üçgen Motifli Bordür

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A, t.y.: 347

Fotoğraf 131. Boncuk İşlemeli Ponpon

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 132. Düzköy İlçesi Çal Beldesi Yöresel Yeleği Genel Görünüm

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Trabzon sahasında sıkça kullanılan başka bir yelek türü de beyaz yünden, şişlerle örülen “Örme yelek” tir. Bu yelek, bel hizasından daha uzundur. Kış ve sonbaharda sıkça giyilir. Beyaz olmasından ötürü ev gezmelerine, düğün vb. törenlerde, çarşı ve pazar alışverişi sırasında giyilen bir yelek türüdür. Akçaabat ve Beşikdüzü’nde tespit edilmiştir.

Fotoğraf 133. Beyaz “Örme Yelek”

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 134. Akçaabat
Örme Yelek Örneği

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 134. Beşikdüzü
Örme Yelek Örneği

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

2. 1. 6. Atkı

Atkı da keşan gibi hem baş bölgesiyle ilgili hem de bedenin üst bölümüyle ilgili bir giyim unsurudur. Bu sebeple, bu bölümde de atkının üst bedendeki kullanımıyla ilgili bilgi verilecektir. Atkı omza ve sırta da örtülen kışlık bir giysidir. Soğuktan korur. Gri ve kahverengi renklerde çeşitlerini bulmak mümkündür.

Fotoğraf 135. Atkı

[Kaynak kişi: Fikriye ÇEBİ, Araklı]

Fotoğraf 136. Atkının Omuzda Kullanılışı

[Kaynak kişi: Fadime BEBEK, Beşikdüzü]

Atkı, battaniye gibi sıcak tutan bir giysi olup, battaniye gibi de kullanılır. Beşikdüzü, Çakırlı Köyü'nde görüştüğümüz kaynak kişi Sabahat KILIÇ bebeğini sırtına bel dırmacıyla bağlamıştır. Üşümesin diye de atkısıyla sarmıştır (Fotoğraf 137).

Fotoğraf 137. Melike Bebeğin Battaniyesi Olarak Atkının Kullanımı

[Kaynak kişi: Sabahat KILIÇ, Beşikdüzü]

Fotoğraf 138. Maçka İlçesi Atkı

[Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka]

2. 1. 7. lk / scek / slk

Genellikle emzikli kadınlar tarafından kullanılır. Elbiseyi temiz tutmayı ve bebeği emzirmeyi kolaylaştırır. stten iki iple boyna; alttan iki iple de bele bağlanır. zerine cepken ya da yelek giyilir. Emzirme sırasında boyundaki bağlar, üzülerek bebek rahatça emzirilmektedir. Sütün aktığı ya da bebeğin sütü çıkardığı durumlarda fıstan kirlenmemekte, scek çıkarılıp kolayca yıkanılmakta elbise böylece temiz kalmaktadır. “Eskiden yalnızca “Kutnu kumaş” denilen bir kumaş türünden yapılırken, sonraları kumaşın ne olduğunun bir önemi kalmamıştır. Kenarları nakışlıdır. “ (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya)

“Kutnu kumaştan yapılır. Kadınların evlenip, çocukları olduktan sonra stken olarak kullanılır. Yalnız scek, fıstanın üzerine takılır. Boyundan ve sırttan bağlanır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Kutni kumaştan yapılan slk, Araklı’ nın Kayacık Köyü’nde, gelinliğin bir parçası olarak kullanım halinde tespit edilmiştir. Araklı’ da gelinliğin bir parçası olan slk iki bağ ile boyuna, iki bağ ile de sırtta bağlanmaktadır. Emzirmekle ilgili bir işlevi yoktur ya da var ise de bugün için kaybolmuş ya da unutulmuştur.

Fotoğraf 139. Araklı Gelinliğinin Parçası Olarak Göğüslük / Göğüscek / Öğlük

[Kaynak kişi: Havva TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 140. Emzirme Fonksiyonlu Göğüslük / Göğüscek / Öğlük

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

2. 1. 8. Çıngıl (Üst Bedene Takılan Kısım)

Çıngıl, bir gelin eşyasıdır. Şalpazarı’ da kullanımını tespit ettiğimiz bir başlıktır. Bu başlığın bir adı “Çıngıl” diğer adı da “Gümüş” tür. Bir kısmı başa takılırken, bir kısmı da göğse takılmaktadır.

Türklerde yaygın bir biçimde görülen “gerdek sonrası duvak geleneği” ile yakından ilişkilidir. Aslı Çepni boyundan gelen Şalpazarı halkı, bu pratiği bugüne taşımışlardır. Gerek duvak gerekse çıngıl (Gümüş) takmak, isimleri farklı olsa da işlevsel açıdan aynıdır. “Şekli ve söylenişi ne olursa olsun, düğünün son uygulamalarından biri olan bu gelenek, çiftlerin karı-koca olması, gelinin bakireliğini ispat etmesi halinde tertip edilen bir törendir. Gerdek sabahı, kadınların gelinin yatağını toplayıp çarşafta gördüğü değişikliklere bakarak verdikleri kararla düzenlenen bu törende, eşlerin birbirleriyle birleşmelerinden ziyade “genç kızın namusunu, şeref ve haysiyetini koruyarak gelin olması” fikri ön plana çıkmaktadır” (Köse, 2003: 93).

Fotoğraf 141. Çıngılın Üst Bedene Takılan Parçası

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Günümüzde isteğe bağlı olarak, kullanılmaktadır. Gelin gidilen evin zenginliğine göre çeşitlenmektedir. En kıymetlisi gümüşten olanıdır. Geline gümüş çıngıl takabilmek, kayınpeder olan kişi için zenginliğin göstergesidir. İsmi çıkarıldığı sestten almaktadır.

Fotoğraf 142. Çingılın Üst Beden Unsuru Olarak Kullanımına Örnek

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Evden kaçarak sevdiği delikanlının evine gelin giden genç kızlar da çingıl takabilir. Çingıl takabilmek için düğünle evlenmek şart değildir.

Gümüşün (Çingılın) gelin kıza takılmasını eskiden mutlaka uygulanan bir pratikken bugün isteğe bağlıdır. Üç gün ile yirmi gün arasında takılmaktadır. “Çok eskiden, ben çocukken yirmi gün takanlar da vardı” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı).

Çingılın önemli işlevleri vardır. Süsleme aracı olmasının yanında, gelin olan kızın iffetinin de göstergesidir. Evlendiği gece iffetli olduğunun sessiz dilidir. Evlenen kızın iffetli olduğunun delilidir.

“Eskiden çok kaçılırdı. İsteme âdeti yoktu. Konuşulurdu. İstemede verilmezse kaçılırdı. Evlendiğin gün zaten gideceğin yerin senin kaçacağından haberi olurdu. İmamı hazır bekletirlerdi. Evlendiğin günün sabahı çingıl takardık. İki parçası da beraber takılırdı. Eve misafir gelmeye devam ettiği sürece takılırdı. Misafirin gelip gitmesi kesilince çıkarırdık. Konu komşu, kına falan yapılmayınca gelini nerde görsün, mecbur oğlan evine

gelecek. Orada çingılıyla görecektir. Çok eskilerde, otuz kırk yıl önce, yirmi gün bile takan olurmuş. Dul kadına takılmaz. Çingil takıldıysa gelin kızdır” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı).

“Gelin kaçtığı gecenin temiz olduğunu, çingil takarak konuya komşuya ispatlar” (Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Çingilin başka bir işlevi de kaçarak evlenen kızın ailesiyle arasındaki dargınlığının sona erdirilmesinde aracılık yapmasıdır. Çingilin uzun süre takılması kızın annesi ve babasıyla barışmadığının da göstergesidir. Evlenen genç kızın ailesi kızlarının çingilini çıkarmadığını öğrendiklerinde kızlarının yaptığı bu davranıştan, anne ve babasının rızasını almamış olmasından dolayı üzgün ve pişman olduğu mesajını alırlar. Dargınlığı uzatmak zaten yakın köylerde yaşayan dünür, aileler için uzayıp giden husumet ve arkası kesilmeyen dedikodular anlamına da gelmektedir.

“Yeni gelin çingilini çıkarmazsa ailesini ve akrabalarını bekliyordur. Anne babası kızlarına kıyamazlarsa gelir ellerini öptürürler. Âlemin önünde sahipsiz koymazlar. Biz kızımızın arkasındayız derler” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Gelinin ne kadar çingil takacağını belirleyen başka bir faktörde evlenmenin gerçekleştiği mevsimdir. Evlilik iş mevsimine denk düşmüşse işlerin yarım kalması endişesiyle çingil mümkün olduğunca kısa sürede çıkarılır.

“Ben öyle bir vakit kaçtım ki...Ne acelem vardıysa. Cahilliğim işte. Sabah çingılarımı taktım. Misafirler geldi, el aldım, para aldım. İki gün sonra harmana deste taşımaya gittim. Benim de çingil taktığım hepsi hepsi üç gündür” (Kaynak kişi: Enfiye Nazire Özendi).

Çingil takan kız, hiçbir iş yapmaz. Bir köşede ayakta bekler. Gelen gidenin ayakta ellerini öper. Misafire hizmet de eder. Gelin kızın oturması hiç hoş karşılanmaz. Ayakta beklemelidir. Çingılı gelinin üzerinde taşıması zor bir iştir. Kat kat gelin giysileri bir yana çingil ağır ve rahatsız bir eşyadır. Çingilla misafir ağırlamak çok güçtür. Gelen misafirlerin verdiği bahşişler gelin ve güveye aittir.

“Çıngıl rahatsız ve ağır bir şeydir. El alır, para alırsın. Bahşış deriz biz. İş yapamazsın. Gelin ayakta durur, oturmaz. Ayıptır, kınarlar” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Çıngıl, maddi açıdan oldukça pahalı bir eşyadır. Şalpazarı merkezde esnaflarda 1500 ile 2000 lira arasında fiyatı değişmektedir. Kuyumcuların verdiği bu yüksek fiyatı kaldıramayanlar için diğer esnaflarda aslı gümüş olan bu eşyanın sahte çeşitlerini hazırlatmıştır. Bu çeşit sahte çıngıllarda Şalpazarı merkezdeki mağazalarda 100 ile 250 lira arasında değişen fiyatlardan satılmaktadır. Parçalar tek tek de alınabilmektedir. İki parçayı almaya maddi imkanları el vermeyen tek parçayı da satın alabilmektedir.

Çıngıl pahalı bir eşya olduğu için her evde bulunmamaktadır. Genelde zengin evlerde bulunan bu eşya gelin alacak evler tarafından bir süreline emanet alınıp, kullanımı sona erdikten sonra iade edilebilmektedir. Gelinin geleceği evdeki kayınvalide, gelin eve gelmeden çıngılı hali hazırda evde bulundurmaktadır. Kendi alır ya da emanet olarak evine getirtmiştir.

Gelin ne bulursa onu takar. Beğenmedim diyemez. Takar. Kaynanası ne verirse tak diye onu takar. Her evde bulunmaz ki zaten. Nasıl beğenmem desin ne varsa mecbur takacak” (Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Çıngılın motifleri ya lira şeklinde ya da yaprak şeklindedir. Çıngıl tek başına kullanılan bir giyim unsuru değildir. Gelinliğin bir parçasıdır. Fesi, Çemberi, çıngılları, ipek peştemalı, direm kuşağı, ipekli peştemalı, gümüş kemeri ve takı bilezikleriyle bir bütün olan gelinliğin bir parçasıdır.

2. 2. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim-Kuşam Unsurları

2. 2. 1. Göynek / İçlik / Tevek Gömlek / Keten Gömlek / Foreديو / Keten Gömlek

Gön kelimesinden türemiş bir kelimedir. Aslı “Gönlek” tir. Gön yani deri, ten demektir. Gönlek, çıplak tene giyilen şey demektir; erkek gömleklerinin eteği dizden yukarıda kalır ve belden aşağı iç donunun içine sokulur (Koçu, 1967: 125).

Trabzon ilçelerinde farklı adlarla bilinen bu giysi bugünkü anlamda bir iç çamaşırdır. Modern tekstil ürünlerinden “Atlet” işlevini karşılamaktaydı. Kolları tercihe bağlı olarak uzun yada kısadır. el tezgahlarında yörede yetiştirilen ve şimdilerde yasaklanan Hint kenevirinden işlenerek dokunur. Yaka kısmı bisiklet yakadır. Tercihe bağlı olarak iç gömlek uzun yapılabilir ve gecelik olarak da kullanılabilir.

Fotoğraf 143. İçlik / Tevek Gömlek / Keten Gömlek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 144. İçlik / Tevek Gömlek / Keten Gömlek Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

İçlik ya da foredigo gömlek, keten kumaştan dikilen bir i  giysisidir. Foredigo keten kumaşın kendisine verilen isimdir. Foredigo kumaş kendirden üretilmiştir. Kendirin art niyetli kullanımları dolayısıyla dikiminin yasaklanmasından sonra halk da kullanımı terk etmiştir. Kendirin yasaklanması ile birlikte foredigo kumaş üretimi durmuş bu kumaşın yerini Rize kumaşı denilen başka bir kumaş türünden i likler almıştır.

Fotoğraf 145. Foredigo Gömlek

[Kaynak kişi: Faik Cahit Tiryakioğlu]

Foredigo gömlek teri emen bir kumaş yapısına sahiptir. Çok sağlıklı olduğu düşünülmektedir. Öyle ki Kaynak kişi Şevket Kaya bunu destekleyen ve kendi başından geçen küçük olayı şöyle anlatmaktadır.

“Ben eski zamandır tam diyemeyeceğim ayını yılını. Oğlum hastalandı doktora götürdüm. Doktor da paralı doktor. Hesap et bugün bir doktor ne kadar alacaksa o kadar ister değil mi? Neyse oğluma baktı, oğlum iyi oldu. Sonra borcumu sordum. Benden bir foredigo gömlek istedi ücret olarak. Oradan çıktım geldim Hayrata, birinden buldum parasını verdim. Götürdüm doktora. Adam sanırsın altın bulmuş. Çok sevindi” (Kaynak kişi: Şevket Kaya, Hayrat).

Başka bir kaynak kişi Cahit Tiryakioğlu da bu gömlekle ilgili şu sözleri söylemiştir. “Çocukluğumda kendir dikerdik. Olunca güzelce döverdik. Pek zahmetlidir kendiri ip haline getirmek. Kendimiz kendirden foredigo dokuyup kendimiz dikerdik. Kül suyuna batırıp beyazlatırdık. Eskiden hastalık ne bilmezdik. Şimdi ayda bir doktor, hastane geziyoruz. Çok sıhhatliydi. Kendir yasaklanınca bıraktık. Giyen de kalmadı” (Kaynak kişi: Cahit Tiryakioğlu, Hayrat).

2. 2. 2. Gömlek / Mintan

Farsça “Nimten” isminden alınmadır. Mintan halk ağzı söyleyişidir. İç gömleği üzerine giyilir. Etekleri kalçaları örtecek kadar uzun, uzun kollu, düz yakalıdır. Mintanın etekleri şalvarın, pantolonun içine alınır; mintan üstüne de yelek, ceket, cepken, camedan gibi üstlükler giyilir (Koçu, 1967: 174).

Mintan da denilen gömleğin, beyaz ipekliden olması tercih edilir. Yakası dik manşetlidir. Yaka önden ya da sol yandan açmalı ve düğmelidir. Düğmeler siyah, gömlek bol ve esnek olmalıdır.

“Gömlek ya da mintan beyaz patiska, poplin ve ipekli kumaştan dikilen hakim yaka, kolları manşetli bol giysidir. Yaka, boğa üzerinde iki üç düğme ile iliklendiği gibi sol omuz üzerinde de iliklenir. Düğmeler siyah renktedir” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

“Kollu, yakalı, önü düğmeli kola ağzlarında genellikle süslemeleri bulunan, ceket veya yeleğin altına giyilen bir giysidir” (Çalışal, 1996: 12).

Fotoğraf 146. Gömlek / Mintan

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

2. 2. 3. Aba

Yeleğin üzerine giyilen kollu bir abadır. Yakasız bir ceket şeklindeki abaya "Kaput" da denir. Kaput denmesinin sebebi kaput bezinden de yapıldığı içindir. “Siyah şayak kumaştan yapılmış yakasız, kolları astarlı olduğu halde bedeni astarsızdır. Sağ ve sol tarafta birer cebi vardır. Kruvaze olarak sağ, solun üzerine kapatılır. Genellikle soğuk havalarda yeleğin üzerine giyilir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Abanın kumaşı çok kalın ve yünlüdür. Adını da bu kumaştan almaktadır. Kumaşına da aba denilmektedir.

Kaba ve kalın yünlü kumaş, bu kumaştan yapılmış esvab; potur, hırka, cepken, bilhassa paltoya da aba denir (Koçu, 1967: 7).

Fotoğraf 147. Aba

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

2. 2. 4. Yelek

Pantolon üzerine, mintanın içine giyilen siyah kumaştan kolsuz bir giyim eşyasıdır.

“Hava alacak surette kolsuz ekseriya önü açık (yaka kesimi açık) eteği bele kadar kısa olup mintan üzerine ve ceket, salta, cepken altına giyilir bir giyim eşyasının adıdır. Yeleğin hususiyeti, iki ön parçasının kumaş veya deri olup sırtı örten arka parçasının astar bezinden yapılmış olmasıdır” (Koçu, 1967: 242).

Yeleğin cepleri oldukça işlevseldir. Trabzonda yeleğin önünde köstekten süsleme yapmak bugünde işlerliğini devam ettirmektedir. Gündelik hayat içinde çok karşılaşılmasa da yayla şenliklerinde köstekli yelek giymiş erkeklere rastlamak mümkündür.

Ufaklık madeni para, çakı ve cep saati koymak için iki altta ikisi üstte sağlı sollu ikişerden dört cebi vardır; saatin altın veya gümüş kösteğini yeleğin iliklerinin birinden geçirerek yelek önünde bir gerdanlık gibi sarkıtmak yakın geçmişe kadar setire pantolonlu erkek giyiminde süs bilinirdi (Koçu, 1967: 242-243).

Yelek, gömleğin üzerine, abanın altına giyilir. Sol omuzdan ve önden aşağı doğru bol miktarda düğmelidir, astarlıdır. Yakası ve ön kısmında kenarları kaytanlarla işlidir.

Kolların alt kısmında cepleri vardır. Yelek de başlığın yapıldığı kumaştan yapılır. Bugün de kullanılan bir giyim unsurudur.

“Ön kısmı siyah şayak kumaştan yapılmıştır. Arka kısmı da boydan boya astarlıdır. Yeleğin iç kısmında 12 cm. eninde sırma işlemeler vardır. Sol omuza yakın bir konumdan aşağıya doğru bir dizi düğme ile iliklenir. Bu düğmeler simetrik olarak solda da bulunur. Kullanılan düğmeler siyah veya metalik beyaz renkte (Gümüşten) olur. Kol altında cepler bulunur. Gömleğin üzerine giyilir (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

Fotoğraf 148. Yelek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

2. 2. 5. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim–Kuşamını Tamamlayıcı Unsurlar

2. 2. 5. 1. Köstek

Sol cebe konulan saate bağlanan, çok sayıda ince gümüş zincirlerden oluşur.

“Sol cebe konulan saate çok sayıda ince gümüş zincir bağlanır. Bu zincirlerin diğer uçları sağ üst yakaya tutturulur” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

Fotoğraf 149. Köstek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 150. Erkek Giyim-kuşamını Tamamlayıcı Unsurlar Olarak Köstek

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

2. 2. 5. 2. Çerkez Kemer / Sırma Silahlık

Türklerde kemer vazgeçilmez bir giyim unsurudur. M.Ö. 6. yy. ve M.Ö. 8. yy. ortalarında erken dönem Türk duvar kabartma ve resimlerde Türklerin erken dönemde kemer kullandıklarını göstermektedir.

Siyah deriden yapılan kemerin aşağıya doğru sarkan parçaları vardır. Uzanan parçalar güçlülüğü sembolize eder. Kemerde bulunan kayış gözlere ve kemere silah, bıçak, av malzemeleri takılır. Buna çerkez kemeri de denir. Yağdanlık ve kav torbasında asılı bulunduğu kemer, bele yeleğin üzerine gelecek şekilde bağlanır” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Bugün kullanılmayan bir giyim-kuşam unsurudur. Sürekli hareket halinde olan Trabzon erkeği dışarıda kendisine lazım olabilecek bir çok şeyi bu kemerin üzerinde hazırda bulundurmaktadır.

“Yörede “Sırma silahlık” ve “Çerkez kemeri” olarak da bilinir. Siyah deriden yapılan kemerin ön kısmında bıçakları koymak için üst üste dikilmiş kayış gözleri bulunur. Bu kemere aşağı doğru sarkan gümüş işli uçları vardır. Bu kemere silah, av malzemeleri, yağdanlık ve kavlık (Kav Torbası) takılabilir. Yelek üzerinden bele bağlanır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

Fotoğraf 151. Sırma Silahlık / Çerkez Kemer

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Çerkez kemeri erkek giyiminin vazgeçilmez aksesuarıdır. Kayışın sağ tarafına tabanca, sol tarafına ise 25-30 cm. uzunluğunda iki tarafı keskin kama veya keskin olmayan kavg ve horon silahı olarak kullanılan sivri uçlu Sürmene bıçağı sokulmakta, tabanca olmasa bile bıçaksız erkek kıyafeti eksik sayılmaktadır. Kayış üzerinde ayrıca yağdanlık, kavlık gibi aksesuarlar konulmaktadır. Maddi durumu iyi olanlar ucunda kuşak içinde sokulan iri bir saat bulunan beş altı kolon halinde uzun bir gümüş saat kösteği de takmaktaydı (Öztürk, 2009: 15).

2. 2. 5. 3. Kemer

Çerkez kemerine oranla oldukça sadedir. Yeleğin üzerinden bele bağlanmaktadır. Kemer bele bir şeyi tutturmak sabitlemek için kullanılır. “Bir şerit şeklinde yapılan ve giyilen esvabı belden sıkı tutmak için veya sadece süs olarak bele yalnız bir defa dolanarak önden toka ile tutturulan şey” (Koçu, 1967: 152).

Erken dönem duvar kabartmalarında dikkat çekici başka bir giyim unsuru da kemerlerdir. Erken dönem Türk kemerleri orijinalinde siyah renktedir. Beylerle, beylerin yanında çalışanların kemerleri farklıdır. Çalışanların kemerlerinde toka mevcuttur (Yatsenko, 2009: 4). Kemer çok uzundur öyle ki bele iki kez dolandıktan sonra bağlanmaktadır.

Türklerde giyim-kuşamı tamamlayan parçalardan bir kemerdir. Türkler sosyal seviyelerine, özel zevklerine ve varlık derecelerine göre, çeşitli maddelerden yaptıkları kemer ve tokalarla giyimlerini tamamlarlardı. Madeni plakalarla süslenen kayışların uçları sarkıktı ve bu uçlara çeşitli malzeme asılıyordu. Bu tip kemerler Orta Asya’ da Uygurlarda görülür, ayrıca Avrupa’ da Avarlara kadar yayılmıştır (Süslü, 2007: 154).

“Babam kemer yerine palaska takardı. Aynı bugünkü kemerin daha kalınıydı. Siyah deriden olurdu. Şimdikininki daha kalınıydı. Usulen bele takılırdı. Pantolon tutmaya yaramazdı” (Safiye ÖRNEK, Arsin).

Fotoğraf 152. Kemer

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 153. Kemer Tokası

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 154. Erkek Giyim-kuşamını Tamamlayıcı Unsur Olarak Köstek

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

2. 2. 5. 4. Hamayıl / Hamail

“Hamaylı ya da muska olarak bilinir. Genellikle olası hastalıktan korunmak ya da tedavi amacıyla yazılarak taşınan nüshalara verilen ad. Çoğunlukla üçgen biçiminde meşin, teneke, gümüş ve altın kaplar içine konarak boyuna takılır. Dört köşeli ve kalp biçimlerinde kaplara da konan hamail, bütün İslam dünyasında yaygın olarak kullanılmaktadır. Hamailere yalnızca sure, ayet, hadis ya da bir dua yazıldığı gibi, Tanrı’nın, meleklerin ya da efsane kişilerin adları, anlaşılmaz tılsımlı sözlerle simgeler yıldız işaretleri, çeşitli şekiller, rakamlar, insan ve hayvan resimleri de yazılıp çizilebilir. İslam öncesi inanç ve geleneklerin izlerini taşıyan bir ikinci tür hamailer daha çok iki kişi arasında sevgi ya da nefret uyandırmak için kullanılmakta ve büyü niteliği öne çıkmaktadır (Ana Britannica, 1992a:330).

“Boyuna veya yeleğin altından omuza bir zincirle asılır, içine ayet veya dua yazılı bir kitap konur. Üçgen, dörtgen veya yürek biçiminde olurdu. Taşıyanın durumuna göre altın, gümüş, teneke, muşamba kaplar içinde saklanır. Hamail çok eski çağlardan kaldı. Nazardan, kötü ruhlardan, cinlerden korunmak için taşınırdı. Hamail’in bir çok türü vardı. Kiminde Allah, kiminde Allah’ın adları, melek adları, Kuran’dan bir sure, kiminde dua, büyü, koruyucu olduğuna inanılan harfler, rakamlar, değişik işaretler yazılıdır. Atlara, koyunlara, gösterişli öküzlere ve ineklere de takıldığı olur. Saralı, hastalıklı, inmeli, çarpılmış insanlar özellikle çocuklar için uğurlu sayılırlar” (Meydan Larousse, 1990a: 571).

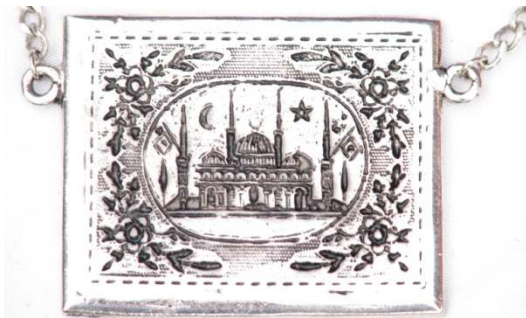
Gümüşten yapılma, sigara tabakası büyüklüğünde zarif ve süslü kutudur. Üzerindeki işlemler, tarihi camii ve padişah armasıdır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

Camii motifi muska süslemelerinde, Bakır süslemelerinde, hat ve tezhip sanatında sıkça kullanılan bir Türk motifidir (B.B.O.B.T.M.A., t.y.: 37, 154, 155, 207, 287).

“Gümüşten yapılmış nazar göz değmesin diye içine muska ve bazı ayetler koyulur. Üzerine çiçek, ay yıldız, cami resimleri, padişah arması ve turası işlenen, sigara tabakası büyüklüğünde zarif bir kutudur. Hamayıl, zincirle birlikte sağ omuzdan sol omuz altına doğru çaprazlama asılır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358-359).

“Nusha, muska, Tılsım” (Devellioğlu, 2006: 320).

Fotoğraf 155. Hamail

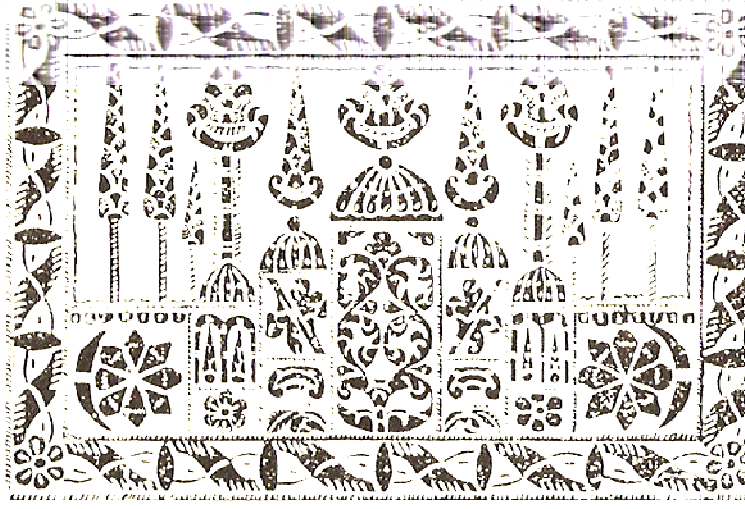
[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 31. Camii Motifi Varyantı

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A. t.y, 37

Şekil 32. Camii Motifi Varyantı

Kaynak: B.B.O.B.T.M.A. t.y, 37

Fotoğraf 156. Erkek Giyim-kuşamını Tamamlayıcı Unsur Olarak Hamail

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

2. 2. 5. 5. Nuska / Muska

Üzerinde ay-yıldız ya da çiçek motifleri yer alır. Boyuna asılarak kullanılır. Kaynaklarda hamaille aynı başlık altında alınmıştır. Çok az kaynak muskaya ayrı bir başlık altında yer vermiştir.

“İnsanları bazı hastalık veya tehlikelerden koruyacağına inanılan, genellikle üçgen şeklinde katlanarak üstte taşınan, üstüne Arap harfleriyle dua yazılmış kağıt. Genellikle boyunda, koltuk altında ve elbisenin belden yukarı ve ön tarafında çokluk görünmeyecek bir yerde taşınan muskalara ya Kuran’dan bir sure, ya birkaç ayet veya dileğe göre hazırlanmış dua yazılır. Bu kağıt en az üç en çok kırk kat muşambaya sarılarak taşınır” (Meydan Larousse, 1990b: 89).

Fotoğraf 157. Nuska / Muska

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 158. Erkek Giyim-kuşamını
Tamamlayıcı Unsur Olarak Nuska

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

2. 2. 5. 6. Kav Torbası / Kavlik

Kav abuk tutuşabilen yanması kolay kuru bir maddedir. Sigara yakmak ya da ateş yakmak için kişinin yanında taşıdığı bir araçtır. Bugün bildiğimiz anlamıyla akmak ya da kibrit işlevindedir.

“Kav, ateş ya sigara yakmak için akmak akarak tutuşturulan maddedir (Mantar kavı, Bez kavı). Kavlik, sigara ya da gerektiğinde ateş yakmak için içine kav, akmak taşı, gazlı bez, pamuk ve akmak konan siyah meşin, bezden bir torbadır. Kemere asılır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

Trabzon sahasında günümüzde kullanımdan kalkmıştır. Fotoğrafını çekmek ve böylece kayda geçirmek mümkün olmamıştır.

2. 2. 5. 7. Yağdanlık

Silah taşımayı çok seven, silahla bütünleşmiş Trabzon erkeği silahını yağlaması gerektiği durumlar için silah yağını yanında taşımaktadır. Kemere takılı bir biçimde bu kutuyu üzerinde taşımaktadır. Böylece de kıyafetin parçası haline gelmiştir. Trabzon sahasında kullanımdan kalkmıştır. İşlevini bugünkü akmakların piyasaya çıkmasıyla birlikte kaybetmiştir. “Silah yağlamak için içinde yağ bulunan küçük bir kutudur” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

Fotoğraf 159. Yağdanlık

[Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359]

2. 2. 5. 8. Bıçak

Hayatın her alanında aktif pozisyonda olan Trabzon kadın ve erkeği kıyafetinde bıçağı mutlaka taşımaktadır. Kadınlar “Çakı” taşırken erkeklerde kıyafetleri üzerinde çeşitli bıçaklar taşımaktadırlar.

2. 2. 5. 8. 1. Kama / Gama

Genelde horon oynayanların taktığı bıçaktır. Bu bıçağa kama (Silah olarak kullanılan, ucu sivri, iki ağzı da keskin bıçak) 25-30 cm. uzunluğunda, siyah bir kın içinde sol taraftan bele asılır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

Fotoğraf 160. Kın İçinde Kama / Gama

[Kaynak kişi: Remzi İBRAHİMBAŞ, Sürmene]

Fotoğraf 161. Kama ve Kını

[Kaynak kişi: Remzi İBRAHİMBAŞ, Sürmene]

2. 2. 5. 8. 2. Sürmene Bıçağı / Çift Bıçak

Diğer adı “Çift bıçak” tır. Bir kın içinde iki bıçak vardır. Bunlardan biri silah olarak diğeri de gündelik olarak kullanılır (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 359).

“Bıçak kınının içindeki ağaç kızla ağaçtadır. Şimez hem de suya dayanıklıdır. Bıçaklardan sivri olan kavga bıçağıdır, diğeri ise günlük bıçaktır. İkisi aynı kında taşınır.

Fotoğraf 162. Kın İçinde Çift Bıçak

[Kaynak kişi: Remzi İBRAHİMBAŞ, Sürmene]

Fotoğraf 163. Ayrılmış Haliyle Çift bıçak ve Kını

[Kaynak kişi: Remzi İBRAHİMBAŞ, Sürmene]

2. 2. 5. 9. Kuşak / Tarabulus Kuşağı / Trablus Kuşağı

Kuşak sözü aslında eski Türkçe kuşak sözünden gelmiş olmalıdır (Ögel, 2000: 74). Kâmûs-ı Türkî’ de “Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş, şal ve saire...” (Sami, 2006: 1101).

Fotoğraf 164. Kuşak / Tarabulus Kuşağı / Trablus Kuşağı

[Kaynak Kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Hem erkeklerin hem de kadınların kullandığı bir kuşaktır. Beli sıkı tuttuğu gibi kıyafetini görüntüsünü de güzelleştirir.

Eski Türk giyim-kuşamında hem erkek hem de kadın belinde çok önemli yeri olmuştur. Erkek kuşakları iki çeşittir. Erkek kuşakları iki çeşittir; biri beli sıkı tutmak için, içdonu ve iç gömleği üstüne esvap altına, arkada kuyruk sokumu hizasından önde meme altına kadar dolanıp sımsıkı sarılır; bu iç kuşaklar mevsimine göre pamuk, pamukla karışık yahut sırf yün olurdu. Diğer üstlük kuşaklardır; şalvar, çakşır, potur ve mintan üstüne sarılır ve saltanın, cepkenin, camedanın, yeleşin etekleri kuşak üzerine düşer. 1828’ den önce daltaban’ dan Padişaha herkes kuşaklıdır. Bazen kuşağın üstüne kemer takılarak lüks olarak kullanılmıştır. Eski kıyafette kuşak, hem bir erkek süsü olmuş, hem de öne gelen kıvrımlarından cep gibi istifade edilmiştir (Koçu, 1967: 161).

Kuşak yalnız bele sarıldığı gibi, önce sarılıp sonra da üzerine kemer de takılabilir.

Kuşak eskiden zipkanın üzerine bele sarılan ipeksi bir dokumadan yapılan bir giyim eşyasıdır. Bele sarılır. Sarıldıktan sonra isteğe bağlı olarak üzerine kemer takılır. “Bele

desensiz büyük kuşak sarılır. Şaldan yapılan kuşağın uçları sarkıtılmaz. Silah kuşağın arkasına sokulur. Genelde şehirliiler tarafından giyilir. Kuşağın uç kısımlarında hesap işi, gümüş kırma tekniğiyle yapılmış motifler bulunur” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

Fotoğraf 165. Kuşak / Tarabulus Kuşağı / Trablus Kuşağı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 166. Erkek Giyim-kuşamını Tamamlayıcı Unsur Olarak Kuşak

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

2. 3. Bedenin Üst Bölgesiyle İlgili Çocuk Giyim–Kuşam Unsurları

Çocuklara eskiden elde var olan kumaşlardan ya da yetişkinlerin giydiği elbiseler küçültülerek giysiler elde edilirdi. Örneğin bir büyük çocuğun kendisine artık olmayan fistanı küçük çocuğa birkaç kesme biçme işlemiyle uyduruluyordu. Çocuk kıyafetleri yetişkinler için dikilen kıyafetlerle aynıdır. Farkı ise boyutudur. Bu sebeple çocuk kıyafetlerinin her biri için teferruatlı açıklamalar tekrar etmemek endişesiyle verilmemiştir. Her bir giyim unsuruyla ilgili teferruat ilgili başlık altında yetişkin kadın ve erkek giyim-kuşamında yer verilmiştir.

“Çocuğa özel kıyafet yoktu ki, birinin bir eteğinin köşesi yırtılır ya da küçülür hemen küçük çocuğa göre kesilir ona etek yapılırdı” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

2. 3. 1. Yelek

Yetişkinlerin giydiği yeleklerin sonradan küçük çocuklara göre küçültülmesiyle elde edilen yelek bugün çocuklara özel siparişlerle de dikilmektedir. Özellikle yayla şenliklerinde kadınlar küçük kızlarını kendileri gibi giydirip yanlarında götürmektedir.

Fotoğraf 167. Kız Çocuğu Yeleği

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Çocuk yeleği yetişkinlerin giydiği yelekle bire bir aynı özellikleri taşır. Farkı boyutlarıdır. Yetişkin yeleğinin küçük formudur. Şalpazarı ve Düzköy’ de kız çocukları köy içinde ve yayla şenliklerinde yelekleriyle gezmektedir.

Fotoğraf 168. Kız Çocuğu Yelek Genel Görünüm İçinde

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BEDENİN ALT BÖLGESİYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI

3. 1. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Kadın Giyim–Kuşam Unsurları

3. 1. 1. Şalvar / Don

Şalvar bir iç giyim eşyasıdır. Eteğin altına giyilmektedir. Çeşitli renklerde, kumaşlarda, desenlerde olabilmektedir. “Kadın şalvarları, giyecek olanın tabakasına göre, en ağır ipekli ve işlemeli kumaşlardan en adi, harcı Âlem pamuklu bezlere kadar her kumaştan kesilirdi” (Koçu, 1967: 215).

Türk kadını için şalvar ya da don bir iç çamaşırından fazlasını ifade etmektedir. Don kadının haysiyetini, onurunu da simgelemektedir. Namusun da nişanesi olmuştur. Don

Türk kadınının her dönemde kullandığı bir giysidir. Alt beden için bir içlik vazifesi görmektedir.

Trabzon kadınları şalvarı bir çeşit alt beden iç çamaşırı olarak giyerler. Bacakların çıplak olması Trabzon kadını için hem ayıp hem de rahatsız edici bir durumdur. Günümüzde de kullanılmaktadır. Trabzon’ un tüm ilçelerinde farklı yoğunluklarda da olsa hala kullanılan bir giysidir.

“Fistanın altına giyilir, paçaları boldur ve dizden aşağı çorapların üzerine dökülür. Şalvarın uçları ayak bileklerine lastik veya iple sıkıca bağlanır ve çorapların konçları şalvarın üzerinden yukarı doğru çıkar. Şalvar, çeşitli renkte desenlerde süslü pamuklu bezden yapılır (Durgun-Sarı, 2005: 467).

“Tonya’da don olarak bilinir. Dizin hemen altına kadar inen sade ve desenli ince çiçekli bezlerden dikilir. Genellikle kumaş olarak ipekli, basma, divitin kullanılır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Fotoğraf 169. Tonya İlçesi Don / Şalvar

[Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya]

Fistanın ya da eteğin altına giyilir, paçaları boldur ve dizden aşağı çorapların üzerine dökülür. Şalvarın uçları ayak bileklerine lastik veya iple sıkıca bağlanır ve

Çorapların kon ları  alvarın üzerinden yukarı doğru çıkar. Şalvar çeşitli renk ve desenlerde süslü pamuklu bezden yapılır. Dikildi i kumaşın, teri emen bir nitelikte olması önemlidir.

   giyim parçası olarak kullanılan bu giysi ete in ya da fistanın altına giyilir. Bacak kısımları eskiden uçkur denilen  ul ya da iplerle tutturulurken bugün artık lastik kullanılmaktadır. Lastik bu giysinin paçalarını b zd rme işlevini sağlamaktadır. Eskiden 5 metre kumaştan dikilen bu giysi Entari ya da ete in pilelerini (Forbela) yukarıya kaldırarak elbiseye hava katmaktaydı. Tonya’da bu giysinin adı “Don” iken A asar’da ise “Dizlik” tir. Tonya’da özellikle beyazı tercih edilmektedir. Bu tercihin sebebi olarak da temizliğin sembolü olarak beyaz rengin algılanması ile ilgilidir.

Akçaabat kadınları Cumalık etek altına koyu renk don giymeyi tercih ederler. Akçaabat genç kızları ise cumalık etek altına beyaz renklere don giymeyi tercih ederler.

Fotoğraf 170. Akçaabat Evli Kadın Donu

[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 171. Akçaabat Genç kız Donu

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Düzköy’de ve Düzköy’e bağlı  al’da daha cıvılcıvılcı renklerde donlar tercih edilir. Donun uzunluğu ayak bileklerine kadar değildir. Diz kapağının hemen altındadır.

Fotoğraf 172. Düzköy İlçesi Don

[Kaynak kişi: Aslı ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 173. Of İlçesi Don

[Kaynak kişi: Havva KELLEÇİOĞLU, Of]

Fotoğraf 174. Hayrat İlçesi Dize Kadar Don

[Kaynak kişi: Selafe BAKOĞLU, Hayrat]

Araklı sahasında kullanılan donlar diğer sahalardaki donlardan hem biçim hem de nitelik olarak farklıdır. Bunun sebebi donun eteğin altında kullanılan kısmında alelade kumaşlar kullanılırken eteğin alt kısmında kalan kısmında dokuma ve yöreye özgü kumaş kullanılmasıdır (Fotoğraf 175). Araklı Kayacık köyünde donun dışarıdan gözüken paça kısmı özel dokuma kumaşlardan dikilmektedir.

Fotoğraf 175. Araklı İlçesi Don

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 176. Araklı Donunun Eteğin Alt Kısımındaki Görüntüsü

[Kaynak kişi: Gülcan TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 2. Etek

Etek, yeleğin, cepkenin, ceketin altına ya da üç etek içine giyilir. Tamamlayıcı bir kıyafettir. Basit bir anlatımla fistanın belden aşağısıdır. Fistanın belden aşağı kısmının kesimi ve diğer tüm özellikleriyle aynılık gösterir. “Diz altına kadar inen, uçları fırırlı veya düzdür. Çiçekli bezlerden, pamuklu kumaşlardan ve çeşitli renklerde yapılır. Şalvarın üzerine giyilir” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

3. 1. 2. 1. Kırmalı etek

Eteğin pilelerine “Kırma” denir. Adını da buradan almaktadır. Etek pileli olduğu için adı kırmalı etektir.

Fotoğraf 177. Tonya İlçesi Kırmalı Etek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şalpazarı’nda kadınlar günlük hayatlarında kırmalı etek giyerler. Evde, bahçede, hayvanların bakımı sırasında kırmalı etek giyilir. Kadınların ve genç kızların gardıroplarının vazgeçilemeyen bir giyim eşyasıdır. Kırmalı eteklerde tercih edilen renkler, kumaşların cinsi, kumaşlar üzerindeki motiflerin yoğunluğu köyler arasında farklılık arz eder.

“Şalpazarı Kabaklı ve Geyikli köylerinde kadınlar daha ince motifli kumaşlardan dikilmiş etekleri severken, Doğanca ve Doğankiriş köylerindeki kadınlar ve genç kızlar ise daha az nakışlı büyük motiflerle bezeli kumaşları tercih ederler” (Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı).

Kırmalı eteklerdeki bu desen, renk ve motif sıklığı köyler arasında farklılık gösterdiği gibi yaş faktörüne göre de farklılıklar gösterir. Genç kızlar daha açık renkleri tercih ederken yaşça daha büyük kadınlar daha koyu renkleri tercih ederler.

Kırmalı eteklerdeki nakışlar, köyler arasında tercih bakımından farklılık gösterir. “Üçlü nakış deriz. üçlü ağaç nakışdır. Kara makinede kendimiz yaparız. El maharetidir yani. Üçlü ağaç nakışını Simenli köyü kadınları çok tercih eder. Onlar farklı nakış istemezler. Simenli köyünün yaşlı kadınları daha çok siyahlı giyer” (Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı).

Kırmalı eteklerde pile aralıkları da köyler arasında farklıdır. “Simenli köyünün kadınları daha aralıklı pileleri tercih ederler. Daha gösterişli oluyor derler” (Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı).

Fotoğraf 178. Pile / Kıрма

[Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı]

Üçlü nakış kullanılan bu etek bir halk oyunu ekibine dikilmiştir. Nakışların altındaki su taşına “Ara işi” denir. Ara işi eskiden elde kumaşı kıvrarak yapılırken günümüzün imkanlarıyla bu zahmetli iş yerini hazır sutaşı denilen bir malzemeye bırakmıştır. Su taşında tercih edilen renk eteğin rengi ile uyumlu olmalıdır.

Kırmalı etekte pilelerin uzunluğu sabit değildir. Giyecek kişinin isteğine bağlıdır. Eteklerde önemli olan başka bir şey de etek için seçilen kumaşın ütüye elverişli olması şarttır. Aksi takdirde pileler şık durmayacak etek istenilen görüntüyü veremeyecektir.

Kırmalı eteklerde, renk uyumu çok önemlidir. Etekte kullanılan kumaş desenli ise kullanılacak olan sutaşı motiflerde var olan bir renkle yada fonun kendisi ile uyumlu olmalıdır.

Eteklerde eskiden bel ayarı için uçkur adı verilen çuldan yapılma parçalar kullanılırken bugün lastik bel ayarlamaya, yani beli büzdürme işlevini üstlenmiştir.

Fotoğraf 179. Kırmalı Eteğin Bel Büzgüsü

[Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı]

“Eteklerde kullanılan sabit bir kumaş türü yoktur. Kumaş seçiminde önemli olan kişisel zevk ve kumaşın ütü tutan nitelikte olmasıdır. “Kumaş ütü tutmayacak gibiyse o kumaşı kabul etmeyiz. Çünkü pileler (Kırmalar) dökümlü durmaz. O zaman başımız ağrır. Biz baştan kabul etmeyip işi sağlama alırız” (Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı).

Fotoğraf 180. Beşli Ağaç Motifi, Ara Sıra Motifi, Su taşı

[Kaynak kişi: Ali Yamaç, Şalpazarı]

Şekilde görülen nakış “Beşli ağaç” nakışdır (Fotoğraf 180). Beş dallı olmasından bu ismi almaktadır. Ağaçların arasında çimen görüntüsü veren ince dalga şeklindeki nakışa da “ara-sıra nakış” denir. Kara makine de el işiyle oldukça zahmetli bir çalışmayla yapılan bu nakışlar Şalpazarı’nda etek ve fistanlarda kırmanın üstünde mutlaka görülür. Bu nakışların üçlü yada beşli olması kişisel zevkler ve tercihlerle tespit edilir. Şekilde görülen bu etek Beşli ağaç nakışının uygulandığı güzel bir örnektir.

3. 1. 2. 2. Çal Eteği

Bu etek şekil itibariyle kırmalı eteğe benzemektedir. Bununla birlikte Pileleri kırmalı eteğe nazaran daha Yukarıdan belin hemen altından başlar. İsmi Düzköy’e bağlı Çal’dan alır. Trabzon sahasında sadece Çal’da giyilen bir etektir. Ev gezmelerinde, çarşı alışverişinde ve törenlerde giyilen bir giysidir.

Fotoğraf 181. Çal Eteği

[Kaynak kişi: Aslı ÖZTÜRK, Düzköy]

3. 1. 2. 3. Cumalık Etek

Akçaabat ve Düzköy'e has bir etektir. Beyaz patiskadan etek formunda dikildikten sonra etek uçlarına kanaviçe motifler işlenmektedir. Cumalık gömlekle takım halinde giyilebileceği gibi ayrı olarak da giyilebilir. Üzerine işlenen kanaviçelerin motifleri eteği kullanacak kişinin tercihiyle ilgilidir.

Fotoğraf 182. Cumalık Etek

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 183. Cumalık Eteğin, Etek Kısımlarındaki Motif ve Fistolar

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 184. Uğur Böceği Motifli Cumalık Eteği

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 185. Cumalık Etek Üzerindeki Uğur Böceği Motifi

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 186. Cumalık Etekte Çiçek Motifleri

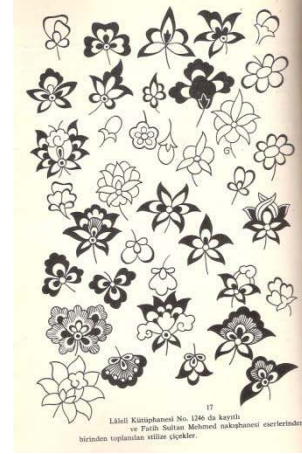
[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 187. Çiçek Motifi ve Sutaşları

[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

Şekil 33. Çiçek Motifleri Varyantları

Kaynak: Ünver, t.y: 17

3. 1. 2. 4. Düz Etek

Pazen, basma yada pamuklu kumaşlardan dikilmiş özelliiksiz düz eteklerdir. Her yerde giyilebilirler. Özellikle ev içinde ve bağ bahçe işlerinde çok giyilen bir etektir.

Fotoğraf 188. Düz Etek

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 189. Of İlçesi Düz Etek

[Kaynak kişi: Ayşe SEYHAN, Of]

Fotoğraf 190. Beşikdüzü İlçesi Düz Etek

[Kaynak kişi: Emine TERZİ, Arsin]

Fotoğraf 191. Düz Eteğin Kullanım Halindeki Örneği

[Kaynak kişi: Ayşe KILIÇ, Beşikdüzü]

3. 1. 2. 5. Yanar Döner Etek

Kadife olması sebebiyle parlamasından dolayı “Yanar döner” adı verilmiştir. Araklı sahasında tespit edilmiştir. Yanar döner etek aynı zamanda gelinliğin de bir parçasıdır. Gelin eteği kırmızı olmalıdır. Diğer renklerde olan yanar döner etekler gündelik olarak da giyilebilmektedir.

Fotoğraf 192. Yanar Döner Etek

[Kaynak kişi: Meryem Tekinbaş, Araklı]

3. 1. 3. Kuşak

Kuşak sözü aslında eski Türkçe kuşak sözünden gelmiş olmalıdır (Ögel, 2000: 74) Kâmûs-ı Türkî’de “Beli sıkı tutmak için sarılan uzun ve dar kumaş, şal ve saire...” (Sami, 2006: 1101).

Eski Türk kadın ve erkek giyim-kuşamında çok önemli bir yeri olmuştur. Eski kadın giyim-kuşamında entariler üzerine sarılan kuşaklar vardı. O eski kıyafetlere ritoresk bir revnak verirdi (Koçu, 1967: 161-162).

Kuşak etek ya da fistanın üzerine giyilen bir giysidir. Eskiden kuşaksız durmak dahi düşünülemezken bugün birkaç ilçe hariç kuşağın kullanımı kalkmıştır. Kuşak bele sarılan beli hem sıkı hem de sıcak tutan bir giysidir. Çok ağır işlerde çalışan ve günün neredeyse tamamını evin dışındaki alanda geçiren Trabzon kadını belini bu kuşakla emniyete almaktadır. Bu şekilde belini soğuktan ve ağır taşımanın verebileceği zarardan koruyabilmektedir.

“Daha çok yüksek kesimlerdeki kadınların bellerine sardıkları kalınca bir kuşaktır. Kuşak sırtında yük taşıyan kadının, belinin incinmemesi bakımından bir yastık görevi

görür. Özel gün ve düğünlerde giyilen püskünlü ve desenli yün kumaşlara Lahori adı verilir. Hindistan'ın Lahor kentinden geldiği için bu isim verilir” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Trabzon kuşağı genel itibarıyla yörelerde aynı şekildedir. Bununla birlikte ayrıntıda farklılıklar vardır. Bu ayrıntıları tek tek ele almak yerinde olacaktır.

3. 1. 3. 1. Tonya Kuşakları

Tonya da üç çeşit kuşak vardır. Bu kuşaklar Pamuklu kuşak, urum kuşağı ve lahor kuşaktır.

3. 1. 3. 1. 1. Pamuklu Kuşak

Trabzon genelinde her ilçede bir dönem kullanılan genel bir kuşaktır. Bugün bazı ilçelerde kullanımı tamamen kalkmışsa da köylerde kullanımını tespit etmek mümkündür. Şu anda da bazı ilçe ve köylerde kullanılmaktadır. Tonya'da en çok pamuklu kuşak kullanılır.

“Üçgen yapılarak bele sarılır. Çalışırken belin incinmemesi için yastık görevindedir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 193. Tonya İlçesi Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Üçgenin sivri kısmı, arkaya gelecek şekilde üstten biraz kıvrılarak bele bağlanmaktadır.

Fotoğraf 194. Kuşağın Bağlanması

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Püsküllü kenarlarının sökülmemesi için püsküllerin üzerine “kazaz” dikilir. Kazaz elde dokunarak elde edilir. Kazaz peştemalın her iki yüzüne de dikilir. Bunun sebebi kuşağın bir yüzünün eskimesi halinde diğer yüzünün yeni gibi kalıp kuşağa yeni görünümü vermesidir” (Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya).

Fotoğraf 195. Kazaz

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 196. Kazazın Şerit Halindeki Formu

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

İki uç kısma birer ana püskül yapılır. Kuşak, üçgen şeklinde katlandığında bu püsküller arka tarafa gelir. Bu püsküle “Toka” denir. Eskiden toka vazgeçilemezken bugün varlığı ya da yokluğu pek önemsenmemektedir. Eskiden tokalar “Eğircek” yardımıyla ipler kıvrılarak yapılmaktaydı.

Fotoğraf 197. Kazaz ve Toka

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 198. Kuşaktaki Motif ve Renkler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

3. 1. 3. 1. 2. Urum Kuşağı

Her zaman kullanılan bir kuşak değildir. Sadece özel günlerde kullanılır. Pamuklu ve simli dokumadır. Kenarları aynı dokumanın ipleriyle püsküllendirilmiştir.

Fotoğraf 199. Urum Kuşağı

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

3. 1. 3. 1. 3. Lahor Kuşak

Adından da anlaşıldığı gibi Hindistan'ın Lahor kentinden ithal edilen bir kuşaktır. Pamuklu kuşaktan daha ince bir kumaştan olup kumaşı ipeklidir. Bugün Tonya'da kullanımı süregelen kuşaklardandır.

Fotoğraf 200. Lahor Kumaş

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 201. Lahor Kuşakta motif ve Renkler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

3. 1. 3. 2. Şalpazarı Kuşakları

Şalpazarı sahasında iki tür kuşak kullanılmaktadır. Bunların ilki pamuklu kuşak diğeri ise direm kuşağıdır.

3. 1. 3. 2. 1. Pamuklu Kuşak

Kuşak, fistan ya da kırmalı eteğin üzerine bağlanılan bir giysidir. Sadece görüntü fonksiyonuna sahip değildir. Aynı zamanda beli sıcak tutmaktadır. “Özellikle gençlikten kuşak bağlamaya alışkın kadınlar yaşlılıklarında kendilerini kuşaksız boş, korunaksız hissederler” (Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı).

Fotoğraf 202. Şalpazarı İlçesi Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

Kuşak üçgen şeklinde katlandıktan sonra bele, kendisine özel bir bağlama metoduyla bağlanır. Önce ikiye katlandığı yerden hafif içe kıvrılır. Ardından kenarlarındaki iplerle belde sabitlenir. Böylece düzgün durması sağlanır.

Fotoğraf 203. Şalpazarı İlçesi Pamuklu Kuşağın Bağlanması

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

Şalpazarı ilçesi pamuklu kuşağını, diğer ilçelerin kuşaklarından ayıran özellik, arka iki ucundaki püsküllerin daha uzun ve renkli olmasıdır.

Fotoğraf 204. Şalpazarı İlçesi Pamuklu Kuşağın Arkadan Görünümü

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Kuşağın arkasından sarkan püsküllere “Toka” adı verilir. Toka kuşağın görüntüsünü zengin kılar. Kuşağın kenarındaki şerite Şalpazarı’nda “Gazez”ya da “Çapan”adı verilir. Gazez hem kuşağı sağlamlaştırır hem de tokenin bağlantı yerini gizler. Yani toka gazez’e dikilir.

Fotoğraf 205. Şalpazarı Pamuklu Kuşakta Gazez , Renk ve Motifler

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

3. 1. 3. 2. 2. Direm Kuşağı

Pırıl pırıl püsküllü, kırmızılı siyahlıca bir kuşaktır. Şalpazarı gelin kıyafetinin de bir parçasıdır. Genç kızlar özel zamanlarda, düğünlerde bu kuşağı bağlarlar. Gündeliğe kullanılmaz.

Fotoğraf 206. Şalpazarı İlçesi Direm Kuşağı

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 207. Direm Kuşağının Bağlanması

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

3. 1. 3. 3. Düzköy Kuşığı

Kenarları oldukça süslüdür. Tam arkaya yani dışarıdan bakıldığında görülen kısımlara uzun püsküller ve ponponlar konulmuştur.

Fotoğraf 208. Düzköy İlçesi Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: Gürbüz ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 209. Süslemeler, Renkli Ponponlar, Boncuk Başlı Toka, Gazez

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Kenarlarındaki şeritlere “Gazez” denilmektedir. Rengarenk püsküllerin altındaki boncuktan püsküle “Boncuk toka” denilmektedir (Fotoğraf 209).

Düzköy’de daha çok yaşlı kadınlar tarafından kullanılan sade kuşaklar da vardır. Bu kuşakların kenarı ya gazezle çevrilidir ya da tuhafiyelerden satın alınan bez şeritlerle çevrilerek sağlamlaştırılmıştır.

Fotoğraf 210. Düzköy İlçesinde Yaşlı Kadınların Tercih Ettiği Kuşak

[Kaynak kişi: Aslı ÖZTÜRK, Düzköy]

3. 1. 3. 4. Akçaabat Kuşağı

Akçaabat’ ta kuşak genç yaşlı bir çok kadın tarafından hala kullanılmaktadır. Sadece yaşlılar değil gençler de severek kuşak bağlamaktadırlar. Etek ya da fistanın üzerine bağlanmaktadır. Özellikle bahçe işlerinde sıklıkla kullanılmaktadır. Bunun sebebi kuşağın beli sıkı tutup, soğuktan korumasıdır. Kuşağın kendisi klasik Trabzon kuşağıdır. Fakat peştemalı de üzerine bağladıktan sonra süslemede kullanılan bel kaytanı kuşağı süslü göstermektedir.

Fotoğraf 210. Akçaabat İlçesi Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Kuşağın kenarına geçirilen şeride Akçaabat'ta “Gazaz” denilmektedir. Süs için kuşağa dikilmektedir. Gazaz (Fotoğraf 211) kuşağa dikildikten sonra “Toka” (Fotoğraf 212) yapıp gazazın ucuna dikilmektedir. Kuşağın üzerine sarılan ipe ise Akçaabat'ta “Bel kaytanı” denilmektedir.

211. Akçaabat İlçesi Pamuklu Kuşak ve Gazaz

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 212.Gazaz ve Toka

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Fotoğraf 213.Gazazın Ucunda Tokalar

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Fotoğraf 214. Akçaabat İlçesinde Bahçe İşlerinde Kuşak Bağlamış Kadın

[Kaynak kişi: Saliha DURMUŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 215.Akçaabat İlçesinde Bahçeye Tohum Saçarken Kuşaklı Kadın

[Kaynak kişi: Sema DURMUŞ, Akçaabat]

Fotoğraf 216-217. Kuşak Üstünde Kumaş Peştemallar ve Bel Bağları

[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Trabzon'un diğer ilçelerinde klasik Trabzon kuşağı kullanılmaktadır. Pamuklu kumaştan ve tokasızdır. Günümüzde, Tonya, Şalpazarı, Akçaabat, Düzköy, Beşikdüzü (Köylerinde), Vakfikebir (Köylerinde), Dernekpazarı (Köylerinde), Çaykara (Sahilden uzak köylerde) değişik yoğunluklarda kullanılmaktadır.

Fotoğraf 218.Trabzon Genelinde Kullanılan Klasik Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

3. 1. 3. 5. Araklı Kuşığı / Ecem Şalı

Pamuklu kuşağa Araklı Kayacık köyünde “Ecem şalı” adı verilmektedir. Kenarlarındaki şerit, yörede “Gazoz” ismiyle bilinmektedir.

Fotoğraf 219. Araklı İlçesi Ecem Şalı

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 3. 6. Pamuk Kuşığı

Pamuk kuşığı eskiden kök boyalarla boyanırken bugün artık toz boyalarla boyanmaktadır. Araklı Kayacık köyünde bugün de kullanılmakta ve yöre kadınları tarafından koyun yününden elde edilen iple dokunmaktadır. Gelinliğin bir parçasıdır.

Fotoğraf 220. Araklı İlçesi Pamuk Kuşığı

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 3. 7. Şal Kuşağı

Araklı’ da, pamuklu kuşağın (Ecem Şalının) üstüne bağlanan el dokuması kuşaktır. Beli sıkı tutması için bele dolanmaktadır. Trabzon sahasında sadece Araklı ilçesinde tespit edilmiştir. Trablus kuşağına benziyor olsa da yöre halkı tarafından şal kuşağı adıyla bilinmektedir.

Fotoğraf 221. Araklı İlçesi Şal Kuşağı

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 4. Peştemal / Dolaylık / Oğluk / Önlük

Peştemal Farsça “Arka örten şey” anlamında “Püştmal” sözcüğünden dilimize yerleşmiştir. Tarihin ilk çağlarında, Asur ve Mısır uygarlıklarına ait duvar kabartmalarında insanların dikdörtgen görünümlü iş önlüklerini peştemal gibi bellerine doladıkları görülmektedir “ (Sümerkan, 1998: 98).

Şalpazarı’nda peştemal kuşağın üzerine sarılır. Fistan hizası uzunluğundadır. Yana ve arkaya olmak üzere iki türlü bağlama şekli vardır. Eskiden yerli dokuma olanlar kullanılırdı ki onun rengi siyahtır. Bu türleri artık yok oldu. Yerini para ile alınan ve

genellikle Trabzon Çarşıbaşı köylerindeki tezgahlarda dokunan peştemallar almıştır (Gülay, 2001: 189).

Peştemal 17. yy. Karacaoğlan şiirlerinde “Önlük” olarak geçmektedir. Türk kadını peştemalı hem bir süs aracı olarak hem de bir çeşit iş önlüğü olarak kullanmaktadır. Bahçe vb. işlerde gerektiğinde içine tohumunu gübresini koyup toprağı buradan saçmaktadır.

Anadolu’da peştemal süs unsuru olarak, günlük kullanım ögesi olarak ve çeşitli merasimlerde simgesel olarak (Osmanlı Lonca teşkilatlarında yapılan yükselme törenlerinde peştemal kuşandırma geleneğı olagelmıştır.) kullanılmıştır. Trabzon özelinde ise genellikle iş önlüğü, önemli gün ve törenlerde farklı bağlanış biçimiyle bir giysi ögesi olmuştur. Peştemal ölçüleri (80-90)X (120-140) cm. kadardır. Keşan dokuma tezgahlarında teknik açıdan en çok 100 cm. eninde dokumalar üretilebilir. Vakfikebir ve Beşikdüzü çevresi peştemal dokumacılığında ünlüdür. Peştemaldaki renk şeritlerine “Kolan” ya da “Tahta” adı verilir. Peştemalların her iki ucunda da düz dokunmuş 10 cm. eninde düz dokunmuş kısım vardır. Bu kısma “Etek payı “denir. Geleneksel görünlü peştemallar yanında 2-3 cm. genişliğinde ince çubuklu ve üç renkli “Kırk Kalem İşi” peştemallar da dokunmaktadır (Sümerkan, 1998: 98-101).

Trabzon kadını için peştemal yaygın olarak geçmişte, nadiren günümüzde de günlük hayatın vazgeçilmezidir. Günlük hayatta kadın yatağından kalkar kalmaz peştemalını bağlamaktadır ve günün geç saatlerine kadar peştemalı üzerinde kalmaktadır.

“Köylü kadınlar hiçbir iş yapamasa bile mutlaka sabahleyin kalkar kalmaz, peştemalını takınır. Peştemal köylü kadın için öncelikli iş aracıdır. Onu takınmadan hiçbir işe başlanmaz. Günün hiçbir saatinde bir köylü kadınına peştemalsız bir köylü kadınına rastlamak mümkün değildir. Peştemalın diğerk bir faydası da elbisenin kirlenmesini önlemektir” (alışal, 1996: 4).

Peştemal etek yada fistanın direkt üstüne ya da kuşak bağlandıktan sonra kuşağın üstüne bağlanan bir çeşit önlüktür. Çok fonksiyonludur. Hem elbiseyi temiz tutar. Hem de içe katlandığında içine bağ bahçe işlerinde lazım olabilecek şeyler (Tohum, tavuklar için yem vb.) yanında taşınabilmektedir.

Trabzon'un farklı ilçelerinde farklı isimlerle anılmaktadır. Peştemala; Hayrat'ta "Dolaylık", Çaykara'da "Dolaylık", Dernekpazarı'nda "Dolaylık", Düzköy'de "Oğluk", Yomra'da "Dolaylık", Tonya'da "Peştemal", Şalpazarı'nda "Peştemal" denilmektedir. Trabzon'un her ilçesinde bir dönem ya da hala giyilen bir giysidir.

"Köy kadınlarının entarilerinin üzerine bellerine bağladıkları genellikle beyaz kırmızı enlice, çizgili ve kareli peştemallar bağlanır. Her gün iş içinde bulunan kadınların tarlada, mutfakta, yolda, pazarda belinde taşıdığı peştemalı oldukça süslü bir giysi olmasının yanında kadınların çalışırken üst başlarını kirlenmekten koruyan bir çeşit önlüktür" (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

3. 1. 4. 1. Dokuma Peştemal/Kırmızı Dastarlı Peştemal

Trabzon'un en eski peştemalıdır. Günümüzde dokuyan çok az kişi kaldığı için dokuyanlarda kendilerine yetecek kadar dokuduklarından dolayı çok az kişi tarafından kullanılmaktadır. Kumaş peştemal, dokuma peştemaldan sonra, dokumanın azalmasıyla ortaya çıkmış bir peştemal formudur.

Üç parça halinde dokunur. Üç parça olmasının sebebi dokuma tezgahının belirli bir ene (genişliğe) kadar dokumaya müsait olmasından ileri gelir. Bu peştemalın başka bir özelliği dokuma sırasında yani başlangıçta aslında beyaz olarak dokunmasıdır. Beyaz yün iplikten el tezgahında dokunarak yapılır. Dokuma peştemal başlangıçta beyaz dokunur. Bir süre beyaz haliyle kullanılır.

Kenarlarına sökülmesini önlemek için el marifeti ile (Parmakları tığ gibi kullanarak) araç kullanmadan örülen "kaytan" ile çevrilir. Kaytan ile kenarlar çevrilirken köşelere süslemeler yapmak ihmal edilmez. Kaytan iğne yardımıyla kenarlara dikilir. Bu uygulama peştemalın kullanım süresini uzatan bir uygulamadır. Peştemalın sağ ve sol alt köşelerindeki süslemeler kaytan ile yapılır ve olmazsa olmazdır. Çok eskiden kaytan yardımıyla peştemalın tüm yüzeyi süslenirken bugün yalnız kenarları süslenmektedir. Bir süre kullanılan, beyaz dokuma peştemal kirlendikten sonra siyaha boyanır. Kullanılan boyaya Tonya'da "Kıbrıs boyası" denilir.

Fotoğraf 222. Dokuma Peştemalın Boyama Öncesindeki Hali

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 223. Dokuma Peştemalın Boyam İşlemi Sonrasındaki Hali

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Üç parça halindedir. Parçalar birbirine dikilmek suretiyle tutturulur. Bu üç parça “Dastar” denilen bir dikiş metodu ile dikilir.

Fotoğraf 224. Dokuma Peştemalda Dastar

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Bu peştemalın adı yörede “Kırmızı dastarlı peştemal” dır. Üst kenarlardan sarkan uçkurlar peştemalı bele bağlamayı sağlar. Uçkurlar ucundaki püsküller süs amaçlıdır. İnce iplerin tek tek elde kıvrılması ile yapılır” (Kaynak kişi: Yusuf Kurt, Tonya).

Fotoğraf 225. Dastar ve Püskül

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

3. 1. 4. 2. Kumaş Peştemal

Genel görünümü dokuma peştemala benzemektedir. Siyah bir kumaştan dikilir. Tonya, Akçaabat, Şalpazarı ve Düzköy’de kullanılır. Günümüzde de kullanılmaktadır. Dokuma peştemalı dokuyanların sayıca azalmasıyla birlikte, dokuma peştemal bulmak güçleşmiştir. Muhtemelen bu sebeple form olarak dokuma peştemale çok benzeyen kumaş formu ortaya çıkmıştır.

Fotoğraf 226.Kumaş Peştemal

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Kenarları dastarla çevrilidir. Üzerinde iğne ile yapılmış süslemeler yer almaktadır.

Fotoğraf 227. Kumaş Peştemal Etrafında Dastar

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 228. Peştemalin Kumaştan Dikilmiş Uçkuru

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 229. Düzköy İlçesi Kumaş Peştemalda Kazez Uçkur Ve Boncuk Tokalar

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 230.Düzköy İlçesi
Kazez Uçkur,Tokalar

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 231.Düzköy İlçesi
Kumaş Peştemal Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 232. Akçaabat İlçesi Bahçe İşlerinde Kumaş Peştemal Bağlamış Kadınlar

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Kumaş peştemanın üzerine bel bağları bağlanmaktadır. Bağda bahçede de olsa kumaş peştemal bel bağıyla kullanılmaktadır.

Fotoğraf 233. Kumaş Peştemal ve Bel Bağı

[Kaynak kişi: Hediye ALTUNTAŞ, Akçaabat]

3. 1. 4. 3. Filligoz (Kırkkalem) Peştemal

Kırkkalem sözcüğü peştemanın üzerindeki çizgilere gönderme yapmaktadır. Trabzon'un her ilçesinde az veya çok yoğunlukta kullanılmıştır. Yakın geçmişte gelin peştemalı olarak da kullanılan filligoz peştemalı günümüzde her an her yerde kullanılmaktadır. Yaygın olarak kullanılan renkleri: Bordo-beyaz, kahverengi-siyah, eflatun-siyah, yeşil-siyah, sarı-siyahtır. Bir çok ilçede günümüzde de kullanılmaktadır. İlçelerin kullandığı peştemalların renkleri arasında fark vardır. Çarşıbaşı ve Şalpazarı'nda krem renk ve bordo hakimdir.

Fotoğraf 234. Kırkkalem Peştema / Filligoz Peştemal

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENİR]

Fotoğraf 235 - 236.Çarşıbaşı İlçesinde Kırkkalem Peştemal Bağlamış Kadınlar

[Kaynak kişi: Salih Oğuz YÜKSEK, Çarşıbaşı]

[Kaynak kişi: Salih Oğuz YÜKSEK, Çarşıbaşı]

Fotoğraf 237. Şalpazarı İlçesinde Kırkkalem Peştemal Bağlamış Genç Kız

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Tonya’da yoğun olarak kahverengi-siyah, çok nadir olmakla birlikte eflatun-siyah da kullanılmaktadır.

Fotoğraf 238. Tonya İlçesinde Kırkkalem Peştemallı Kadınlar

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 239. Tonya İlçesinde Kırkkalem Peştemallı Kadın

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Yomra, Arsin, Araklı, Köprübaşı, Sürmene, Hayrat, Çaykara, Dernekpazarı sahalarında peştemal üç tane renkten oluşur. Kahverengi-siyah dikey çizgilerin üzerinde yeşil ince yatay çizgiler vardır.

Fotoğraf 240. Yomra, Arsin, Köprübaşı, Sürmene, Hayrat, Çaykara, Dernekpazarı Peştemalı Renk ve Deseni

[Kaynak kişi: Fikriye ÇEBİ, Araklı]

Fotoğraf 241. Araklı İlçesinde Ev İçi Alanda Kırkkalem Peştemallı Kadın

[Kaynak kişi: Fevkiye FURTUN, Araklı]

Fotoğraf 242. Kahverengi-Siyah Renk Kombinasyonlu Peştemal

[Kaynak kişi: Naciye İMAMOĞLU, Köprübaşı]

Fotoğraf 243. Eflatun- Siyah Renk Kombinasyonlu Peştemal

[Kaynak kişi: Aslı ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 244. Sürmene’de İstanbul’a Gitmek İçin Yola Çıkmiş
Sürmene Kadınları Peştemal ve Keşanlarıyla (Yıl:1972)

[Kaynak kişi: Fevkiye HAYIROĞLU, Sürmene]

Fotoğraf 245. Çaykara İlçesinde Bahçe İşleri Sırasında Kırkkalem Peştemallı Kadın

[Kaynak kişi: Vildan YÜCE, Çaykara]

Fotoğraf 246. Hayrat İlçesinde Peştemallı Yaşlı Kadın

[Kaynak kişi: Sırma KAYA, Hayrat]

Fotoğraf 247. Hayrat İlçesinde Peştemal ve Keşanlı Kadın

[Kaynak kişi: Melahat ÖZŞAMLI, Hayrat]

Fotoğraf 248. Maçka İlçesinde Ev İçi Alanda Kırkkalem Peştemallı Kadın

[Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka]

3. 1. 4. 4. İpek Peştemal

Adından da anlaşılacağı gibi ipektir. Eskiden gelinlere bağlanan ipek peştemal yalnızca özel günlerde giyilmektedir. Gündelik olarak kullanılması hoş karşılanmaz. Kuşak üstüne bele sarılarak kullanılır. Bugün kullanımı terk edilmiştir. Çok nadir bulunabilen bir peştemaldır. Her zaman krem rengi ve eflatun renktedir.

“İpek peştemal gelinlere takılır. şu an olmadığı için takılamıyor olsa takılırdı. Belki yirmi tane kız olsa ancak bir tanesinde ipek peştemal bulunur. O bile zor” (Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, şalpazarı).

Fotoğraf 249 .Tonya İlçesi İpek Peştemal

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 250 .Tonya İlçesi İpek Peştemal

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Eflatun ve krem renklerden oluşur. Adını kumaşın cinsinden alır ipek dokuma kumaştandır. Sandıklarda muhafaza edilmektedir. Bugün isteğe bağlı olarak düğünlerde, gelinler kullanmaktadır. Gündelik bir peştemal değildir.

Fotoğraf 251. Şalpazarı Gelinliğinin
Bir Parçası Olarak İpek Peştemal

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 252. İpek Peştemal
Genel Görünümü

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

3. 1. 4. 5. Araklı Peştemalı

Araklı'nın sahil kesimlerinde kahverengi, siyah-yeşil peştemal kullanılırken sahilden yukarılara çıkıldıkça kırmızı-sarı peştemallar kullanılmaya başlar. Bele sarması kolaylık olsun amacıyla peştemal bir lastiğin üzerine dikilerek sabitlenir ve bele bu şekilde lastikle geçirilir.

Fotoğraf 253. Araklı Kayacık Köyü Sarı- Kırmızı Renk Kombinasyonlu Peştemal

[Kaynak kişi: Gülcan TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 254. Araklı Kayacık Köyü Genç Kızlarının Peştemalla Görünümü

[Kaynak kişi: Gülcan TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 4. 6. Gerilik

Arka tarafa bağlanan bir çeşit peştemaldır. Araklı sahasında tespit edilmiştir. Günümüzde gelinliğin bir parçası olarak kullanılmaktadır. Kutni kumaştan dikilmiştir. Gerilik zibunun arkasına bağlanır. Böylece ön kısmı ve arka kısmı aynı kumaştan olduğu için bir bütünlük sağlanır. Üzerine ecem şalı bağlanmaktadır.

Fotoğraf 255. Gerilik

[Kaynak kişi: Meryem Tekinbaş, Araklı]

3. 1. 5. Ayağa Giyilen Kadın Giyim-Kuşam Unsurları

Türklerde ayakkabılar çok çeşitlidir. Bu sebeple her ayakkabıya, ayrı bir söz kullanılmıştır. Buna rağmen, bu deyişlerin başında bulunanlar ve en çok kullanılanlar başmak, edik, çarık, çedik gibi sözlerdir. Sokman sözü de çok kullanılanlar arasına katılabilir. Farsça “Halçın” sözcüğü de Türkçeye “kalçın” olarak geçmiştir. Fakat bu geçiş Türklerin Anadolu’ya gelişlerinden çok önce meydana gelmiş olmalıydı (Ögel, 2000: 116).

Ayakkabı Türk giyimini tamamlayan öğelerden biridir. Türkler oldukça önem verir ve her çeşidini kullanırlardı. Türklerde ayakkabı olarak çizme çok kullanılmıştır. Özellikle Göktürklerde çizmelerin keçe veya deriden yapılmış olduğu ve İslam dünyasına da Türklerden yayıldığı bilinmektedir (Süslü, 2007: 150).

Asya Hunları kısa ve uzun konçlu deri çizme, keçe çorap kullanırken Göktürkler de deri ve keçeden yapılmış çizme giymişlerdir. Selçuklular ayaklarına çarık, deri çizme, pataya Anadolu’da dolak) giymişler keçe çizmeyi İslam dünyasına yaymışlardır (Tan, 1992: 14).

3. 1. 5. 1. Çarık

Çarık Trabzon sahasında kullanılmış ve günümüzde artık kullanılmayan bir çeşit ayakkabıdır. Manda ya da inek derisinden yapılan bu ayakkabı türü giyilmeden bir gün önce bir kap içinde suda bekletilmektedir. Sert olduğu için giyilebilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilmektedir. Akşamdan suda bekletilen çarıklar sabah sudan çıkartılıyordu. Sudan çıkan çarıklar iyice sıkılıyor ve çabuk kuruyordu. Tarlada bağda bahçede her yerde çarık giyiliyordu. Çarığın uçlarındaki iki uzun ucla, çarık ayağa giyildikten sonra sıkıca bacağı sarılıyor.

Tuz ile terbiye edilerek gölgede kurutulmuş gönden yapılır, en makbul olanı manda gönünün sırt kısmından yapılmış olanıdır. Tek parça gönden, ayak tabanı, enlerine kadar parmak üstleri, ayak etrafı ile topuğu kapatılır ve sırim ile bağlanarak ayağa geçirilir. Yalın ayak ile katiyen giyilmez; ayağa kalın yün çorap geçirilerek, yahut ayakla baldıra bir

bez dolak sarılarak giyilir. Köylü bilhassa çifte giderken mutlaka çarık giyer. Çobanlar, sığırtaçlar da çarık giyerler (Koçu, 1967: 64).

Trabzon köylüsünün en yaygın olarak giymiş olduğu ayakkabı çarıktır. Manda sırtı deriden yapılmış çarık nadir de olsa yörede giyilmiştir. Saha çalışması sırasında inek derisinden yapılmış çarıklar daha yoğun olarak giyilmektedir. Bundaki etken sebep Trabzon'un iklimi ve coğrafi özelliklerinin, yörede hayvancılık açısından inek beslemeye daha müsait olması ile ilgili olsa gerektir.

“Ayakkabı olarak yörede inek derisinden yapılan çarık giyilir. Çarıkların uçları sivri, boğazları açıktır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Fotoğraf 256. Çarık

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

“Çarığın en değerli zamanlarını gördüm ben. Öyle fakirlik vardı ki çarık delinirdi altına yama yapılırdı. Çarıklarım eskimesin diye çarşıya kadar yalın ayak gider çarşıya girmeden تنها bir yerde çarıklarımı giyerdim” (Kaynak kişi: Gülizar DÜBÜŞ, Beşikdüzü).

“Çarık giydim sonra da lastik naylon çıktı ondan giydim. Şimdi de onu giyiyorum” (Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka).

Çarık Türklere mahsus bir ayakkabıdır. Çarık, Hun kültüründe de kullanılmıştır (Ögel, 1984: 93).

“Çarık giydim. Okulu da çarıkla bitirdim. Çarığı da sağlam bulabilsem, eskiden yamalıydı. Çarıktan sonra kara lastik çıktı. Köylerde bayram ettik ayağımız o zaman ayakkabı gördü. Çoğu ayağı çıplak gezerdi” (Kaynak kişi: Cahit TİRYAKİOĞLU, Hayrat).

Fotoğraf 257. Çarığın Alttan ve Üstten Görünümü

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

3. 1. 5. 2. Çapula

“Deriden yapılmış burun kısmı mübalağalı şekilde havaya kalkık yemeni giyilir. Demir ökçeli ve alt kısmı demir puntalıdır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

Çapula Karadeniz insanına özgü bir ayakkabı çeşididir. Daha çok yazlık bir ayakkabıdır. Hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilmiştir. Çapulanın diğer ayakkabı çeşitlerinden ayıran özelliği altında yani tabanında raptiyeye benzer demir puntoların olmasıdır.

Çapula , Karadeniz yalısında köylü ve kasabalılarda ayak takımının giydiği kaba bir pabuçtur; üst kısmı ön ve arka iki parça olarak kesilir ve yandan dikişlidir. İstanbul sokaklarında da; o yalıdan gelmiş çoğu kayıkçılık, manavcılık gibi işler tutmuş bekâr uşakların ayaklarında yüzyıllar boyunca görülmüştür ve daima sokakta giyilmiştir.

Karadeniz uşğı kayıkçılar, kayıklarına, kara apulalarını mutlaka çıkararak kayığa yazın yalın ayak, kışın da çorapla girmişlerdir. apula yalın ayakla, çorap ile mest ile de giyilmektedir. (Koçu, 1967: 63).

Fotoğraf 258.apula

[Kaynak kişi: Abdullah Tabakoğlu, Trabzon merkez]

Ayıklara “sabuk” adı verilen altı ince köseleden yapılan uzun konçlu çizmeler ya da burnu hafıf kalkık, arka kısmı arka kısmı ekekli, altı kabaralı “apula “adı verilen geleneksel ayakkabılar giyilmekteydi. apulalar Osmanlı Döneminde İstanbul’da kayıkçılık ve manavılık yapan Karadenizliler tarafından yüzyıllar boyunca-yalın ayakla, çorap ve mestle giyilmiş, 1807’de İstanbul’da Karadeniz Boğazı Kalelerini koruyan ve hepsi Karadenizli olan muhafızlar ayaklanıp, III. Selim’i tahtan indirdikten sonra Laz kıyafeti ve apula İstanbul’un bıçkın delikanlıları tarafından ufak değişikliklerle benimsenip moda olunca “Yamak terliği” adı verilen yeni bir terlik de apuladan türemiştir.

“Babam apulacıydı. apulayı erkekler giyerdi. Babama gelirlerdi Çapula diktirmeye. Görünüşü aynı arıktı ama onun altında kalın kalın raptiyeler vardı. Ayağa batmıyordu raptiyeler. Hiç bakmamışım babam nasıl yapardı da onlar ayağa batmazdı diye” (Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin).

Fotoğraf 259. apulanın Yakından Görünümü

[Kaynak kişi: Abdullah Tabakoğlu, Trabzon merkez]

3. 1. 5. 3. Yemeni

Altı kösele, üstü deriden bir ayakkabıdır. Elde dikildiği ve köseleli olduğu için olsa gerek halk tarafından çok kullanılamamıştır. Daha ziyade zengin kesimin kullandığı bir ayakkabıdır.

Yemeni kısa kenarlı, kırmızı ve sair renkte sahtiyandan yapılır, kaba bir pabutır. Yüzyıllar boyunca asker ve halk tarafından giyilmiştir; keleri ve üstü açık bir ayakkabıdır (Koçu, 1967: 246).

arık ineklerin derisinden yapılan en basit ayakkabı tipiydi ve yoksullar tarafından tercih edilirken altı kösele olarak hazırlanmış “Yemeni” ise daha çok zenginler ve ağalar içindi (ztrk, 2009: 15).

Fotoğraf 260.Yemeni

[Kaynak kişi: Süleyman Sırı şen, Arsin]

Fotoğraf 261.Yemeninin Yandan ve Alttan Görünümü

[Kaynak kişi: Süleyman Sırı şen, Arsin]

3. 1. 5. 4. Mest

Günümüzde de kullanılan bir ayakkabıdır. Evin içinde yalın halde giyilirken evin dışındaki alanlarda ise dışına cızlavet, kara lastik, ayakkabı giyilir. Çoğunlukla namaz kılan kadınların kullandığı bir ayakkabıdır.

Tabanı ve yüzü yumuşak deriden, incik kemiğinin üstüne kadar çıkan kısa konçlu, düğmesiz ve bağısız; ayağa tıpkı çorap gibi giyilen ayakkabının adı. Hem kadın hem de erkek tarafından giyilir. İç ayakkabısıdır. Asla sokağa mestle çıkılmaz üstüne mutlaka pabuç veya kundura giyilir. Abdest aldıktan sonra diğer abdestte ayakları yıkamaya hacet bırakmayıp üstüne mesh kabul eden ayakkabıdır. Adını da “mesh, mesih” ten almıştır. İçi kirlenmesin diye çorapla giyilir. Yüzyıllar boyu her tabakadan Müslüman Türk tarafından giyilmiştir (Koçu, 1967: 173).

Fotoğraf 262. Mest

[Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin]

3. 1. 5. 5. Patik

Trabzon kadını evde çoğunlukla patik giymektedir. Patik ipten örülür. Çoraptan daha kısa boğazı açık bir ayakkabı görünümündedir ve ev içinde giyilmektedir. Trabzon kadınları ev içinde ve ev gezmelerinde patiği sıklıkla giymektedir.

Fotoğraf 263. Trabzon Merkez İlçesi Zafanoz Köyü'nde Patik

[Kaynak kişi: Nurdane SIRT KAYA, Zafanoz]

Fotoğraf 264. Düzköy İlçesi Patik

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 265. Tonya İlçesi Patik

[Kaynak kişi: Hatça KARAGÜZEL, Tonya]

Fotoğraf 266. Şalpazarı İlçesi Patik

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 267. Akçaabat İlçesi Patik

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 268. Beşikdüzü İlçesi Patik

[Kaynak kişi: Havva BEBEK: Beşikdüzü]

3. 1. 5. 6. Çorap

Çorap koyun yünü, keçi kılı ya da pamuklu iplerden el maharetiyle örülerek elde edilen ayağı koruyan ve sıcak tutan bir ayak giysisidir. “Çorap ya el örgüsü ya makine örgüsüdür. Zamanımızda ancak köylerimizde örülmektedir” (Koçu, 1967: 78).

Mesh, çarık gibi ayakkabılar ayağa çorapsız giyilememektedir. Trabzon’da hemen hemen her ilçede el örmesi çeşitli çoraplar giyilmektedir. Genç kızların çeyizlerinde de oldukça bol bulunmaktadır.

3. 1. 5. 6. 1. Yün Çorap

Koyun yününden elde edilen, iple örülen, beyaz renkte olan ve yaşlıların tercih ettiği bir çoraptır.

Fotoğraf 269.Yün Çorap

[Kaynak kişi: Fadime BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 270. Şalpazarı İlçesi Yün Çorap

[Kaynak kişi: Havva CENGİZ, Şalpazarı]

3. 1. 5. 6. 2. Beyaz ve Üzeri İşlemeli Çorap

Beyaz yünden örülür. Örüldükten sonra üzerine iğneyle, değişik renklerde motifler işlenir.

Fotoğraf 271. Beyaz Ve Üzer, İşlemeli Çorap

[Kaynak kişi: Havva CENGİZ, Şalpazarı]

3. 1. 5. 6. 3. Alaca Çorap / Andasa Çorabı / Fildegoz Çorap / Dizleme

Alaca çoraplar değişik renk ve desenlerde bolca süslü çoraplardır. Özel günlerde giyilirler. Yarım dokunan (örülen) diğer çoraplara nazaran daha kısadır. Ayak bileğinin biraz üstüne kadar örülür. Altına “tozluk” giyilerek kullanılır. Tozluk beyaz yünden örülür. Ayak kısmı olmaya çoraplardır. Alaca çorapların kirlenmesini önler. İnce şişlerle örülen bu çoraplar günümüzde de kullanılmaktadır. Özellikle genç kızların çeyizleri için çok sayıda örülüp sandıklara kaldırılmaktadır. Tonya, Şalpazarı, Beşikdüzü sahasında bu çoraplara “Alaca” çorap denilmekteyken; Çaykara, Dernekpazarı, Hayrat, Düzköy, Akçaabat sahasında ise “Dizleme” denilmektedir.

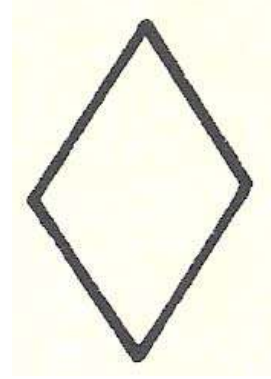
“Yün ve ince sağlam pamuk ipliğinden dokunmuş fildegoz adı verilen değişik renklerde motiflerle süslü diz kapağının altına gelecek şekilde uzunca örülmüş çoraplardır. Değişik renk ve motiflerde örülen bu çoraplara alaca çorap da denir” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Fotoğraf 272.Alaca Çorapta Baklava Dilimi Motifi

[Kaynak kişi: Havva CENGİZ, Şalpazarı]

Şekil 36.Baklava Dilimi Motifi

Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 273. Alaca Çorapta Baklava Dilimi Motifi

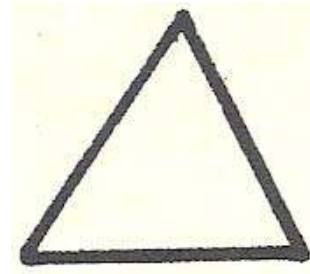
[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 274. Alaca Çorapta Üçgen Motifi

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 37.Üçgen Motifi

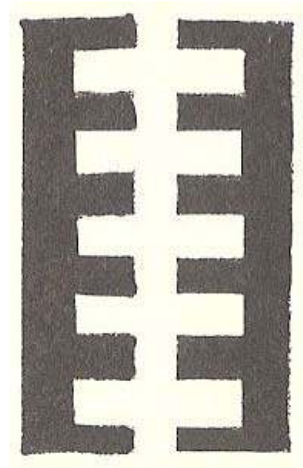
Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 275. Alaca Çorapta Motifler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 38.Benzerlikli Türk Motifi

Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 276. Alaca Çorapta Motifler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 39. Benzerlikli Türk Motifi

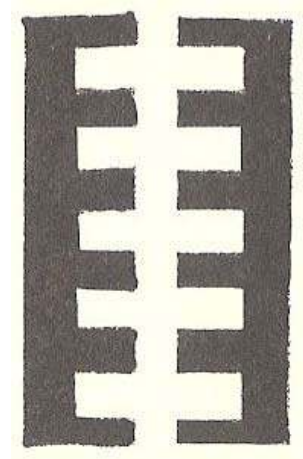
Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 58

Fotoğraf 277.Alaca Çorapta Motifler

[Kaynak kişi: Ayşe BEBEK, Beşikdüzü]

Şekil 40.Benzerlikli Türk Motifi

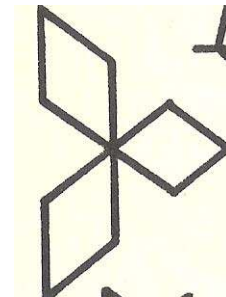
Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 278.Alaca Çorapta Motifler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 41. Benzerlikli Türk Motifi

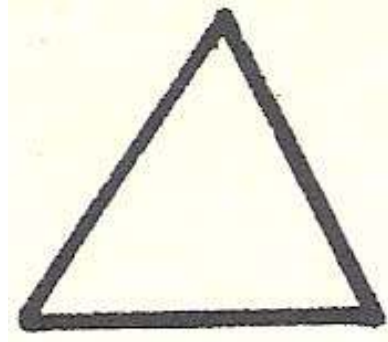
Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 279. Alaca Çorapta Üçgen Motifi

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Şekil 42. Üçgen Motifi

Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.: 262

Fotoğraf 280.Alaca Çorapta Motifler

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 281. Alaca Çorap Ören Yaşlı Kadın

[Kaynak kişi: Havva CENGİZ, Şalpazarı]

3. 1. 5. 6. 4. Tozluk

Ayağa giyilen çorabın kirlenmemesi amacıyla çorabın üzerine giyilen, topukları olmayan bir çeşit çoraptır. Çok eski zamanlardan bu yana Türk kadın ve erkeği tarafından kullanılmaktadır.

“Tozluk Türkler tarafından kullanılmıştır. Tek bir bez (bir nevi çorap) çizme gibi giyilip yandan düğmelenmektedir” (Süslü, 2007: 151).

Fotoğraf 282.Tozluk

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

3. 1. 5. 7. Naylon Ayakkabı

Çeşitli renklerde naylondan bir ayakkabıdır. Plastikten, görünümü ayakkabıya benzeyen bir ayak giysisidir. Günümüzde de her ilçede kullanılan bir ayakkabıdır. Trabzon’da mavi ve gri olan renkleri giyilmektedir.

Fotoğraf 283. Alaca Çorap
ve Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 284. Gri Renkte
Yuvarlak Uçlu Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 285. Mavi Renkte
Sivri Uçlu Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

Fotoğraf 286. Mavi Renkte Yuvarlak
Uçlu Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpaazarı]

3. 1. 5. 8. Cızlavet / Cızlavit

Kara lastik ayakkabının üstü parlak olanıdır. Günümüz rugan ayakkabıya görünüm olarak benzetilmektedir. Kışlık bir ayakkabıdır ve içi sıklıkla keçeli olur. Böylece ayağı da sıcak tutar. Cızlavet, eskiyip üst yüzeyi matlaşınca kara lastik niyetine kullanılır. Cızlavet

gündelik olarak giyilmez. Ev gezmeleri, çarşı alışverişinde giyilir ve köy içinde kara lastik giyilir. Maçka, Hayrat, Araklı, Arsin, Yomra, Çaykara, Dernekpazarı, Sürmene, Of ilçelerinde cızlavet olarak bilinir. Trabzon geri kalan ilçelerinde kara lastik olarak adlandırılır.

Fotoğraf 287. Cızlavet

[Kaynak kişi: Havva KELLEÇİOĞLU, Of]

Fotoğraf 288. Cızlavetin Ayağa Giyilmiş Görünümü

[Kaynak kişi: Fevkiye FURTUN, Araklı]

Cızlavet bir süre sonra üzerindeki parlak görüntüyü kaybeder. Bu aşamada her yerde giyilebilir. Gezmelik ayakkabı vasfı bu durumdayken kalmaz, bağ, bahçe işlerinde de giyilebilir hale gelir. Gündelik ayakkabı olur.

Fotoğraf 289. Cızlavetin Yıpranmış Ve Matlaşmış Hali

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

3. 1. 5. 9. Kara Lastik

Kara lastik görünüşte cızlavete benzer fakat mat ve içi keçesizdir. Bağ bahçe işlerinde giyilen ayağa su girmesine mani olacak bir dokudadır. Temizliği çok kolay olduğu için köylünün çok severek kullanıldığı bir ayakkabı türüdür. Özellikle çimen üzerinde kaymaması sebebiyle Trabzon'un köylerinde ve merkezde de sıklıkla kullanılır. Günümüzde de kullanılan bir ayakkabıdır.

“Trabzon lastiği adıyla bilinir. Kendinden topuklu, birçok renkte ve çeşitte lastikli ayakkabıdır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Fotoğraf 290. Kara Lastik

[Kaynak kişi: Sırma KAYA, Hayrat]

Fotoğraf 291. Cızlavin Yıpranıp Matlaştıktan Sonra Kara Lastik Olarak Kullanımına Örnek

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

3. 1. 6. Kadın Giyim-Kuşamını Tamamlayıcı Unsurlar

3. 1. 6. 1. Bel Bağı / Bel Kınığı / Kılık Bağı / Bel Kaytanı / Yörek Bağı

“Bel bağı, herhalde kemerle ilgili en eski ve açık değişlerden biri olsa gerektir. Bu, Uygur kitaplarından Anadolu'ya kadar uzanan bir tabirdir. Hiç şüphe yok ki ağızlardaki değişmeler, bu söze de tesir etmiştir” (Ögel, 2000: 73).

Kaytan 1, 5 - 2 cm. genişliğinde ve 1, 5 - 2 m. Kadar boyda olup, çok renkli özenle dokunmuşlardır. Oldukça ince eğrilmiş yün ipliğinden yapıldıkları için yumuşak şeritlerdir. Genellikle giysi aksesuarı olarak “Bel Bağı”, “Kılık Bağı”, “Şal Bağı” adlarıyla püskülleri

sarkık biçimde bele bağlanan şerit türleridir. Bele dolanan kaytan, hem kuşak ve peştemalın sarkmasını engellemekte hem de süs görevi yapmaktadır (Sümerkan, 2006: 110).

El tezgahında dokunarak elde edilen bir çeşit kemerdir. İnce bir şeride benzer, çeşitli renklerde bir bağdır. Yaklaşık 2 m. kadar uzunluktadır. Fistan üzerine aksesuar olarak kullanılan bu bağ, aynı zamanda kuşak ve peştemalın da üzerine süs olarak bağlanmaktadır. Tek renk olabileceği gibi birkaç renk bir arada da dokunabilir. Akçaabat'ta "Bel kaytanı", Düzköy'de "Bel bağı", Tonya'da "Kılık bağı"ya da "Bel kınığı" denilmektedir. Sadece "Kaytan" olarak da bilinmektedir.

"Yünden yapılır. Genelde kırmızı renk tercih edilir. Bele bağlanır. Bağ yandan aşağı doğru sarkıtılır. Günümüzdeki kemer yerine kullanılır" (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Fotoğraf 292. Pembe Renkte Bel Bağı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

El tezgahında dokunur. "Bele peştemal üzerine bağlanan, kaytan yünden el tezgahlarında dokunan 2-3 m. uzunluğunda çeşitli desenlere süslü, uçları püsküllü ve boncukludur" (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 357).

Tek renk olabileceği gibi farklı renklerde de dokunabilir. Genelde pembe, siyah ve kırmızı renkler kullanılır. Bel bağı kullanılırken, fistanın rengiyle uyumlu renklerde

Fotoğraf 293. Kaytanın Dokunduğu El Tezgahı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

olmasına özen gösterilir. Uzunluğu iki ile iki buçuk metre arasında değişmektedir. Bele bağlandıktan sonra yan taraftan kuşağın altından görülecek şekilde takılır.

Fotoğraf 294. Kaytanın Ucunda Ponponlar

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Akçaabat, Düzköy, Beşikdüzü, Tonya, Şalpazarı'nda kullanılmaktadır. Trabzon sahasında başka bir ilçede örneğine rastlanmamıştır. Genel olarak birbirine benzese de ponponların sayıları farklıdır.

Fotoğraf 295. Şalpazarı İlçesi Kaytan

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

Fotoğraf 296. Düzköy İlçesi Kaytan

[Kaynak kişi: Aslı ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 297. Düzköy İlçesinde Kaytan Ve Boncuk Başlı Ponpon

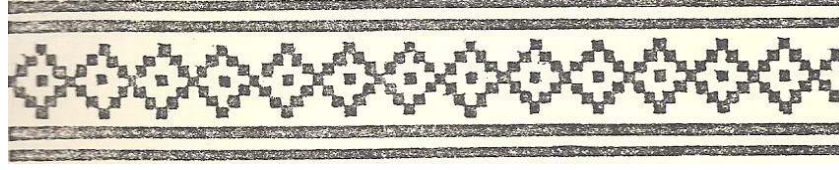
[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 298. Düzköy İlçesi Kaytan

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Şekil 43. Baklava Dilimi Motifi

Kaynak:B.B.O.B.T.M.A.,t.y.:345

Fotoğraf 299.Kırmızı Renkte Bel Bağı

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Fotoğraf 300. Kuşak ve Peştemalin Üzerinde Kaytan

[Kaynak kişi: Kadriye BAYRAKTAR, Şalpazarı]

“Peştemalın üzerine bağlandığında peştemala şekil vermek, peştemalın görünümünü şıklaştırmak hava katmaya yöneliktir. Peştemal katlandıktan sonra bu bağ peştemal üzerine bağlanır. Uçlarındaki püsküller arka tarafa, arttırma ipleri denilen ek ipler ise ön tarafa gelmelidir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 301. Kuşak ve Kumaş Peştemal Üzerinde Kaytan

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

Araklı Kayacık köyünde gelinliğin üzerine takılan ve topluca “Bağ” denilen kaytanlar en ince iplerden aynı tekniklerde oluşan renkli kaytanlardan oluşur. Bir birine bağlanmış çeşitli kalınlıklarda birçok kaytan, ip ve ponponlardan oluşur.

Fotoğraf 302. Araklı Gelinliğinin Bir Parçası Olarak İpekten Dokunmuş Kaytan ve İpler

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 6. 2. Gümüş Kemer

Türklerde giyimi tamamlayan parçalardan biri de kemer şeklindedir. Türkler sosyal seviyelerine, özel zevklerine ve varlık derecelerine göre, çeşitli maddelerden yaptıkları kemer ve tokalarla giyimlerini tamamlarlardı (Süslü, 2007: 154).

Gümüş tendir. Genelde gelin olacak kızlara fistanın üzerine takmak için alınır. Şalpazarı’nda çok sevilen bir aksesuardır. Şalpazarı gelin kıyafetinin de bir parçasıdır. Gümüş kemeri olan her genç kız, gümüş kemerini özel günlerde kullanabilir ve bunu kullanmak için gelin olmak şart değildir. Bu kullanım, Trabzon sahasında Şalpazarı dışında bir ilçede tespit edilmemiştir.

Fotoğraf 303. Gümüş Kemer

[Kaynak kişi: Sonay Bayraktar, Şalpazarı]

Fotoğraf 304. Fistanın Üzerinde
Gümüş Kemer Kullanımı

[Kaynak kişi: Sonay Bayraktar, Şalpazarı]

Fotoğraf 305. Şalpazarı İlçesi Genç Kız Giyim – Kuşamında Gümüş Kemer

[Kaynak kişi: Sonay Bayraktar, Şalpazarı]

3. 1. 6. 3. Çanta

Çanta çoğunlukla kadınlar tarafından kullanılan bir aksesuardır. Süs olmasının yanında ev dışı alanda kadına lazım olma ihtimali olan alet, yiyecek, içecek vb. birçok şeyi taşıma işlevi görür. Gelin çantaları gelin ve damada, yeni kuracakları ev için verilen hediye para ve altınları koymak içindir. Çanta, Trabzon sahasının tamamında değişik yoğunluklarda ve günümüzde de kullanılmaktadır.

Çantalar dörde ayrılır. Tane çantaları tarlaya yün serpmeye kullanılan bazen püskülleri de olan bir çantadır. Kuran çantaları “Musaf Çentisi” olarak da bilinen bu çanta ağzı üçgen kapaklı duvara kuran asmak için kullanılan süslü heybedir. Omuz çantaları Sürmene, Yomra çevrelerinde “Hermence”; Akçaabat’ta “Çanta”; Vakfıkebir, Beşikdüzü,

Şalpazarı yöresinde “Çenti / Çentey” adları ile de bilinen bu çanta bükme bir bağ ya da kaytan ile omuza asılır. Püskül ya da saf yün toplarıyla süslenir. Sırt çantaları Vakfıkebir, Beşikdüzü, Şalpazarı yörelerinde sırta alınarak kullanılır. “Camada” da denilir. Çuval gibi dokunup bir çift örgü omuz bağı ile tam bir sırt çantası biçimde kullanılır ve gerektiğinde de ağzı büzülebilir (Sümerkan, 1998: 112-113).

Çanta en çok Şalpazarı sahasında kullanılmaktadır. Siyah dokuma kumaşlar istenilen ebatlarda kesilip süslenerek çanta elde edilmektedir. Her amaç için kullanılabilir. İki çeşit çanta vardır. Bunlardan ilki kolda ve elde kullanılan çanta diğeri de sırtta ve elde kullanılan çantadır.

Fotoğraf 306. Elde Kullanılan Çanta

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

“Eskiden ipleri ağaç kökü boyalarıyla kaynatır öyle dokurduk. Şimdi bıraktık artık”
(Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı).

Çantalarda boncuk ve pulla yapılan işlemler ev hanımlarına çanta başı ücretlerle yaptırılır. Bu çantalar görünüşte basit gibi görünse de ağır işçilikleri vardır. Püskül

Fotoğraf 307. Çanta Kumaşının ve Süslemelerin Yakından Görünümü

[Kaynak kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı]

başlarına “Alabaş” denilir. Alabaş iğne arkası ile yapılan zahmetli bir şeydir. Ponponların mutlaka alabaşlı olması şarttır.

Fotoğraf 308. Pullarla ve Ponponlarla Süslenmiş El Çantası

[Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı]

“Çantaların püskülleri eskiden eğricekte bükülürdü. Şimdi elimizde yapıyoruz
(Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı)

Fotoğraf 309. Alabaş

[Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı]

Bazı çantalar kola takıldığı gibi bazı çantalar da sırtta takılır. Sırtta takılanlar hem ola hem de sırtta takılabilir. Büyüklük olarak daha hacimli olan bu çantalar, dış işlerinde çok işe yararlar.

Fotoğraf 310. Sırt ve Kol Çantası

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 311. Sirtında Bahçe Gereçlerini Taşıyan Kadın

[Kaynak kişi: Nazife UZUNOĞLU, Beşikdüzü]

antalar eskidikten sonra evde ss olarak da kullanılmakta ve duvarlara asılmaktadır.

Fotoğraf 312. Ev Duvarında Ss Olarak Kullanılan Deniz Kabuklarıyla süslü El antası

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, şalpazarı]

Çantaları süslemek için birçok farklı malzeme kullanılır. İplerle işlemler yapıldığı gibi Boncuklar da süsleme işinde kullanılmaktadır.

Fotoğraf 313. Boncuklarla Süslenmiş Kol Çantası

[Kaynak kişi: Ayşe BEBEK, Beşikdüzü]

Deniz kabukları, boncuklar, pullar ve püsküller de çantaları süslemede kullanılabilir.

Fotoğraf 314. Deniz Kabuklarıyla Süslenmiş Kol Çantası

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Araklıda kenarları ponponla süslü gelin çantasına “Hermence” denilmektedir. Bu çantaya gelinin takıları takılmakta ve güvenilir bir akraba tarafından taşınmaktadır. Bu çantaya altın para vb. hediyeler konulmaktadır.

Fotoğraf 315. Araklı Gelinliğinin Bir Parçası Olarak Hermence

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 1. 6. 4. Sarma

Araklı gelinliğinin bir parçası olan sarma, rengarenk ponponlarla süslü bir çeşit kemerdir. Ecem Şalının üstüne bağlanan sarma bir gelinlik süsüdür. Gelin olacak genç kızın beline kemer olarak takılmaktadır.

Fotoğraf 316. Araklı Gelinliğinin Bir Parçası Olarak Sarma

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

3. 2. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Erkek Giyim-Kuşam Unsurları

Trabzon erkeği çok eski çağlardan bu yana alt bedenine pantolon giymektedir. Trabzon erkeği, Türk erkeğinin sahip olduğu girişken at sırtında ruha sahiptir. Şu anda da yaz gelince hayvanlarını da alıp yaylaya göçen Trabzon ailelerinin reisleri olarak erkekler silahları ve bıçakları yanlarında yaylaya çıkmaktadırlar. Bir tehlike durumunda kendisini ve ailesini koruyabilecek donanımına sahiptirler.

Tarih boyunca at sırtında olduğu görülen Türk milletinin Hunlardan günümüz Türkiye'sine kadar her çağda pantolonu giydiği bilinmektedir. Trabzon insanının hareketli yapısı da sosyal ve günlük hayatta pantolon giymeyi şart koşturmaktadır.

“Şalvar ve pantolon, savaşçı kavimlere ait bir giyim âdeti idi. Ata binen herkes pantolon giymek zorunda idi. Hele hayatları at üzerinde geçenler için durum daha bir başka idi. Çin’de Hunlardan önce pantolon yoktu. Ancak atlı birlikler kurulmağa başlandıktan sonra, pantolon giyme mecburiyeti ortaya çıktı. Çin kaynaklarında “Hun Pantolonları”ndan ilgiyle bahsedilmektedir. Daha doğudaki Moğol kavimlerinde de pantolon giymek çok yaygın bir âdet idi” (Ögel, 2000: 101).

“Türklerin üzerlerine uzun bir kaftan giymeleri sebebiyle, pantolonları dıştan kapanıyor ve âdeti bir iç don, “İç giyim” şeklinde görünüyordu. Bu sebeple kaynaklarımız pantolonları, iç donlar içinde sayarlardı. Ayrıca pantolon, çizmeleri de diz kapağına kadar örtmüş oluyorlardı. Bu sebeple kaynaklarımızda pantolon iç elbiseler arasına girmiş oluyordu” (Ögel, 2000: 102).

“Köktürk Devrine ait elbiselerin başında Katanda’da bulunan elbise gelir. Katanda kurganındaki elbiseleri ipekli ve kürklü olarak iki bölümde mütalaa etmek gerekir. Kürklü kaftan uzundur. Kaftanın kolları uzun ve kol ağızları dardır. Elbisenin yakası yoktur, dikiş yerleri kaytanla kapatılmıştır. Elbisenin yakası yoktur, dikiş yerleri kaytanla kapatılmıştır” (Ögel, 1984: 143).

Uygurlar maniheizmi benimseyip askeri ve savaşçı ruhlarını kaybetmelerine rağmen özlerindeki dinamiği korumuşlardır. At binmeye ve ok atmaya devam ettiklerine göre muhtemelen eski giyimlerini bu süreçte muhafaza etmişlerdir.

Uygur erkeklerinin en çok hoşlandığı şey; ata binme ve ok atma talimleri idi. Buda ve mani dinini kabul eden Uygurların artık savaşçılıkları kalmamıştır. Fakat eski alışkanlıklarını bir spor olsun diye devam ettirmeyi unutmamışlardır. Zaten Türklerde ok atma talimleri kutsal ve her gün yapılması gereken bir iş halindeydi (Ögel, 1971: 126).

“İki türlü pantolon tipi ayırmak, bu duruma göre mecburi görünmektedir. Bunların ilki seyahat ve savaş pantolonları diğeri ise günlük pantolonlardır. Seyahat pantolonları herhalde deriden ve günlük şalvarlar da kumaştan yapılmış olsa gerekti” (Ögel, 2000: 103).

“Deriden yapılmış pantolonlar at yolculuklarına çıkanlar için mecburi ve vazgeçilmez bir giyim şekliydi. Atları olan diğer Orta Asyalıların giyimi de yine “deri pantolon, çizme ve kürk”ten oluşuyordu. Ziraatçı Türklerde (Tarañcı Türkleri) ise durum değişiyordu. Ketenden yapılmış ince ve geniş şalvarlar giyinirlerdi. Eski Türklerin giyimleri de, aynı hayat şartlarına ve mantık yoluna göre değişiyordu” (Ögel, 2000: 102).

3. 2. 1. Zipka / Zivka

“Şalvar ve pantolon, savaşçı kavimlere ait bir giyim âdeti idi. Ata binen herkes pantolon giymek zorunda idi. Hele hayatları at üzerinde geçenler için durum daha bir başka idi. Çin’de Hunlardan önce pantolon yoktu. Ancak atlı birlikler kurulmağa başlandıktan sonra, pantolon giymek mecburiyeti ortaya çıktı. Çin kaynaklarında “Hun Pantolonları”ndan ilgiyle bahsedilmektedir. Daha doğudaki Moğol kavimlerinde de pantolon giymek çok yaygın bir âdet idi” (Ögel, 2000: 101).

“Yalnız Türklerin üzerlerine uzun bir kaftan giymeleri sebebiyle, pantolonları dıştan kapanıyor ve âdeti bir iç don, “İç giyim” şeklinde görünüyordu. Bu sebeple kaynaklarımız pantolonları, iç donları içinde sayarlardı. Ayrıca pantolon, çizmeleri de diz kapağına kadar örtmüş oluyorlardı. Bu sebeple kaynaklarımızda pantolon iç elbiseler arasına girmiş oluyordu” (Ögel, 2000: 102).

“Eski Türkler boylarının hayatlarının büyük bölümü at üzerinde geçtiğinden kalın pantolon ve çizme giymek zorundaydılar. Yiyecek ve silahlarını asabilmek için deri kemerlere ihtiyaçları vardı. Daima açık havada yaşadıklarından dolayı soğuktan korunmak için kalın keçeden ve kürkten giyimler giymeleri gerekiyordu”(Tavkul, 1993: 40-41).

“Deriden yapılmış pantolonlar at yolculuklarına çıkanlar için mecburi ve vazgeçilmez bir giyim şekliydi. Atları olan diğer Orta Asyalıların giyimi de yine “deri pantolon, çizme ve kürk”ten oluşuyordu. Ziraatçı Türklerde (Tarañcı Türkleri) ise durum değişiyordu. Ketenden yapılmış ince ve geniş şalvarlar giyinirlerdi. Eski Türklerin giyimleri de aynı hayat şartlarına ve mantık yoluna göre değişiyordu” (Ögel, 2000: 103).

Zivgaya laz donu da denir. Bacakları dar ve vücuda yapışık şekilde yapılan, arkası körüklü bir çeşit şalvardır. Bacakların ön ve arkası ile diğer ek yerleri kaytanlarla işlidir. Bele uçkur denilen iple bağlanır.

“Belden uçkurlu, ağı körüklüdür. Bacaklardan tamamen yapışacak darlıktadır. Ceplerden aşağı yan kısımlarında çift çizgi halinde siyah sırmalar bulunur” (Bilgin-Yıldırım, 1990: 584).

“Zıbka bir iç donu üstüne giyilir ve iç donu gibi bele uçkurla bağlanır; kalçadan ayak bileğine kadar bacağa sımsıkı yapışır, fakat ağı körüklüdür; yüze yakın kırma ile yapılan bu körüklü ağ, zıbka giymiş kimsenin bacaklarına, tamamen çıplak giyinmiş bir insanın rahatlığını mutlak serbestliğini temin eder” (Koçu, 1967: 167-168).

Siyah şayak kumaştan dikilmiş bir tür pantolondur. Bacak kısmı, bacağı saracak şekildedir. Ağ ve arka kısmı körüklüdür. Zıbkanın ek yerlerinde, bacağın ön ve arkasından aşağıya doğru bir cm. eninde kaytan işleme vardır. Uzun uçkur ile önden arkaya dolanarak bağlanır. Paça kısmında ayağın rahat geçmesi için yapılmış 10 cm. lik yırtmaç bulunur. Yırtmacın uçlarında uçkurlar bulunur. Bu uçkurlar bileğe bağlanır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

“Rusça, Zipun sözcüğünden gelen, şayaktan yapılmış köy giyeceği, dar paçalı potur. Bele uçkurla bağlanır. Bacakları sımsıkı sarar. Ağı körüklüdür. Bu ağ bacaklara

serbestlik sağlar. Genellikle siyah renkli kumaştan yapılır” (Büyük Larousse Sözlük ve Ans., 1990: 12745, İstanbul).

“Köktürk Devrine ait elbiselerin başında Katanda’da bulunan elbise gelir. Katanda kurganındaki elbiseleri ipekli ve kürklü olarak iki bölümde mütalaa etmek gerekir. Kürklü kaftan uzundur. Kaftanın kolları uzun ve kol ağızları dardır. Elbisenin yakası yoktur, dikiş yerleri kaytanla kapatılmıştır. Elbisenin yakası yoktur, dikiş yerleri kaytanla kapatılmıştır” (Ögel, 1984: 143).

Kaytanla dikiş kapatma tekniği çok eski devirlerden günümüze ulaşan bir tekniktir. Kaytan çeşitli iplerden dokunduğu için üzerinden geçen dikiş izleri de bu ipler arasında kaybolmakta böylece zıpka pantolonun yan dikişleri görünmemektedir. Bu tekniğin zıpkadaki varlığı çok eski devirlerde Trabzon’da Türk’lerin varlığını göstermektedir.

Fotoğraf 317. Zıpka/Zivka

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 318-319. Zipka Önden ve Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

Fotoğraf 320- 321. Önden ve Arka Taraftan Zipkanın Giyim Halindeki Görünümü

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

3. 2. 2. Süvari Pantolon / Külot Pantolon

Siyah kumaştan bacak kısımları dar, yandan düğmeli bir pantolondur. Süvari pantolon bacak kısımlarının dar olması ve ağ yerinin geniş olması nedeniyle oldukça rahat bir kullanım sağlamaktadır. Bu tip pantolonun bu yörede bulunması bölgedeki çok erken dönem Türlerin varlığına işaret ediyor olmalıdır. Dar ve vücuda yapışan pantolonlar giymek erken dönem Türk erkeklerinde görülen bir kullanımdır. Süvari pantolonun paçaları Türklerde genel olarak çizmenin içine sokularak kullanılmıştır.

At üstündeki süvari, dar pantolon giymekte ve pantolon paçalarını çizmesinin içine sokmaktadır. Böylece at üstünde rahat edebilmektedir.

Fotoğraf 322. Süvari Pantolon / Külot Pantolon

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 323. Süvari Pantolonunun
Pa a Kısımı Fotoğraf

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

324. Süvari Pantolonunun
Giyim Halindeki Görüntüsü

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

3. 2. 3. Ayağa Giyilen Erkek Giyim- Kuşam Unsurları

“Türklerde ayakkabılar çok çeşitlidir. Bu sebeple her ayakkabıya, ayrı bir söz kullanılmıştır. Buna rağmen, bu deyişlerin başında bulunanlar ve en çok kullanılanlar başmak, edik, çarık, çedik gibi sözlerdir. Sokman sözü de çok kullanılanlar arasına katılabilir. Farsça “Halçın” sözcüğü de Türkçeye “kalçın” olarak geçmiştir. Fakat bu geçiş Türklerin Anadolu’ya gelişlerinden çok önce meydana gelmiş olmalıydı” (Ögel, 2000: 116).

Ayakkabı Türk giyimini tamamlayan öğelerden biridir. Türkler oldukça önem vermiş ve her çeşidini kullanmışlardır. Türklerde ayakkabı olarak çizme çok kullanılmıştır. Özellikle Göktürklerde çizmelerin keçe veya deriden yapılmış olduğu ve İslam dünyasına da Türklerden yayıldığı bilinmektedir (Süslü, 2007: 150).

“Asya Hunları kısa ve uzun konçlu deri çizme, keçe çorap kullanırken Göktürkler de deri ve keçeden yapılmış çizme giymişlerdir. Selçuklular ayaklarına çarık, deri çizme, pataya (Anadolu’da dolak) giymişler keçe çizmeyi İslam dünyasına yaymışlardır” (Tan, 1992: 14).

3. 2. 3. 1. Çarık

Çarık Trabzon sahasında kullanılmış; ama günümüzde kullanılmayan bir çeşit ayakkabıdır. Manda ya da inek derisinden yapılan bu ayakkabı türü giyilmeden bir gün önce bir kap içinde suda bekletilmektedir. Sert olduğu için giyilebilmesi ancak bu şekilde mümkün olabilmektedir. Akşamdan suda bekletilen çarıklar sabah sudan çıkartılıyordu. Sudan çıkan çarıklar iyice sıkılıyor ve çabucak kuruyordu ve tarlada bağda bahçede her yerde çarık giyiliyordu. Çarığın uçlarındaki iki uzun ucla, çarık ayağa giyildikten sonra sıkıca bacağa sarılıyordu.

“Ayakkabı olarak yörede inek derisinden yapılan çarık giyilir. Çarıkların uçları sivri, boğazları açıktır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

“Tuz ile terbiye edilerek gölgede kurutulmuş gönden yapılır, en makbul olanı manda gönünün sırt kısmından yapılmış olanıdır. Tek parça gönden, ayak tabanı, enlerine

kadar parmak üstleri, ayak etrafı ile topuğu kapatılır ve sırim ile bağlanarak ayağa geçirilir. Yalın ayak ile katiyen giyilmez; ayağa kalın yün çorap geçirilerek, yahut ayakla baldıra bir bez dolak sarılarak giyilir. Köylü bilhassa çifte giderken mutlaka çarık giyer. Çobanlar, sığırtmaçlar da çarık giyerler” (Koçu, 1967: 64).

Trabzon köylüsünün en yaygın olarak giymiş olduğu ayakkabı çarıktır. Manda sırtı deriden yapılmış çarık nadir de olsa yörede giyilmiştir. Saha çalışması sırasında inek derisinden yapılmış çarıkların daha yoğun olarak giyildiği görülmüştür. Bundaki etken sebep Trabzon’un iklimi ve coğrafi özelliklerinin, yörede hayvancılık açısından inek beslemeye daha müsait olması ile ilgili olsa gerektir.

“Çarık ineklerin derisinden yapılan en basit ayakkabı tipiydi ve yoksullar tarafından tercih edilirken altı kösele olarak hazırlanmış “Yemeni” ise daha çok zenginler ve ağalar içindi” (Öztürk, 2009: 15).

Fotoğraf 325.Çarık

[Kaynak kişi: Ali Can ÖZTÜRK, Düzköy]

“Çarığın en değerli zamanlarını gördüm ben öyle fakirlik vardı ki çarık delinirdi altına yama yapılırdı. Çarıklarım eskimesin diye çarşıya kadar yalın ayak gider çarşıya girmeden تنها bir yerde çarıklarımı giydim”(Kaynak kişi: Gülizar DÜBÜŞ, Beşikdüzü).

“Çarık giydim. Okulu da çarıkla bitirdim. Çarığı da sağlam bulabilsem, eskiden yamalıydı. Çarıktan sonra kara lastik çıktı. Köylerde bayram ettik ayağımız o zaman

ayakkabı gördü. Çoğu ayağı çıplak gezerdi” (Kaynak kişi: Cahit TİRYAKİOĞLU, Hayrat).

3. 2. 3. 2. Çapula

“Deriden yapılmış burun kısmı mübalağalı şekilde havaya kalkık yemeni giyilir. Demir ökçeli ve alt kısmı demir puntalıdır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

Çapula Karadeniz insanına özgü bir ayakkabı çeşididir. Daha çok yazlık bir ayakkabıdır. Hem kadınlar hem de erkekler tarafından giyilmiştir. Çapulanın diğer ayakkabı çeşitlerinden ayıran özelliği altında yani tabanında raptiyeye benzer demir puntoların olmasıdır.

Çapula Karadeniz yalısında köylü ve kasabalılarda ayak takımının giydiği kaba bir pabuçtur; üst kısmı ön ve arka iki parça olarak kesilir ve yandan dikişlidir. İstanbul sokaklarında da o yalıdan gelmiş çoğu kayıkçılık, manavcılık gibi işler tutmuş bekâr uşakların ayaklarında yüzyıllar boyunca görülmüştür ve daima sokakta giyilmiştir. Karadeniz uşağı kayıkçılar, kayıklarına, kara çapulalarını mutlaka çıkararak kayığa yazın yalın ayak, kışın da çorapla girmişlerdir. Çapula yalın ayakla, çorap ile mest ile de giyilir (Koçu, 1967: 63)

Fotoğraf 326.Çapula

[Kaynak kişi: Abdullah Tabakoğlu, Trabzon merkez]

Ayakkabılara “sabuk” adı verilen altı ince köseleden yapılan uzun konçlu çizmeler ya da burnu hafif kalkık, arka kısmı arka kısmı çekekli, altı kabaralı “çapula” adı verilen geleneksel ayakkabılar giyilmekteydi. Çapulalar Osmanlı Döneminde İstanbul’da kayıkçılık ve manavcılık yapan Karadenizliler tarafından yüzyıllar boyunca-yalın ayakla, çorap ve mestle giyilmiş, 1807’de İstanbul’da Karadeniz Boğazı Kalelerini koruyan ve hepsi Karadenizli olan muhafızlar ayaklanıp, III. Selim’i tahtan indirdikten sonra Laz kıyafeti ve çapula İstanbul’un bıçkın delikanlıları tarafından ufak değişikliklerle benimsenip moda olunca “Yamak terliği” adı verilen yeni bir terlik de çapuladan türemiştir (İslam Ans., 2002, C.25).

“Babam çapulacıydı. Çapulayı erkekler giyerdi. Babama gelirlerdi çapula diktirmeye. Görünüşü aynı çarıktı ama onun altında kalın kalın raptiyeler vardı. Ayağa batmıyordu raptiyeler. Hiç bakmamışım babam nasıl yapardı da onlar ayağa batmazdı diye” (Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin).

3. 2. 3. 3. Yemeni

Altı kösele, üstü deriden bir ayakkabıdır. Elde dikildiği ve köseleli olduğu için olsa halk tarafından çok kullanılamamıştır daha ziyade zengin kesimin kullandığı bir ayakkabıdır.

Yemeni kısa kenarlı, kırmızı vesair renkte sahtiyandan yapılır, kaba bir pabuçtur. Yüzyıllar boyunca asker ve halk tarafından giyilmiştir; ökçeleri ve üstü açık bir ayakkabıdır (Koçu, 1967: 246).

Çarık ineklerin derisinden yapılan en basit ayakkabı tipiydi ve yoksullar tarafından tercih edilirken altı kösele olarak hazırlanmış “Yemeni” ise daha çok zenginler ve ağalar içindi (Öztürk, 2009: 15).

Fotoğraf 327.Yemeni

[Kaynak kişi: Süleyman Sırı Şen, Arsin]

3. 2. 3. 4. Kara Lastik / Derbey Lastik / Trabzon Lastiği

Renginden dolayı kara lastik de denilen bu ayakkabı, erkekler tarafından giyilmektedir. Bununla birlikte altı delinmedik e su almayan ayakkabı ayağı sıcak tutmaktadır.  arıktan sonra giyilmiştir. Derbey lastik, Trabzon lastiği de denilmektedir.

Fotoğraf 328. Kara Lastik / Derbey Lastik / Trabzon Lastiği

[Kaynak kişi: Şanver BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 329. Kara Lastiğin Ayağa Giyilmiş Haliyle Görüntüsü

[Kaynak kişi: Muzaffer KAYA, Hayrat]

Fotoğraf 330. Of İlçesi Kara Lastik Örnekleri

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

3. 2. 3. 5. Naylon Ayakkabı

Gri renkli, plastik, naylon bir ayakkabı çeşididir. Günümüzde de kullanılan bir ayakkabı türüdür. Tarihsel süreç olarak kara lastikten sonra piyasaya çıkmıştır.

Fotoğraf 331. Gri Renkte Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Ömer FURTUN, Araklı]

3. 2. 3. 6. Mest

Günümüzde de kullanılan bir ayakkabıdır. Evin içinde yalın halde giyilirken evin dışındaki alanlarda, dışına cızlavet, kara lastik, ayakkabı giyilerek kullanılmaktadır. Çoğunlukla namaz kılan erkeklerin kullandığı bir ayakkabıdır.

Tabanı ve yüzü yumuşak deriden, incik kemiğinin üstüne kadar çıkan kısa konçlu, düğmesiz ve bağısız; ayağa tıpkı çorap gibi giyilen ayakkabının adıdır. Hem kadın hem de erkek tarafından giyilen bir iç ayakkabısıdır. Asla sokağa mestle çıkılmaz üstüne mutlaka pabuç veya kundura giyilir. Abdest aldıktan sonra diğer abdestte ayakları yıkamaya hâcet bırakmayıp üstüne mesh kabul eden ayakkabıdır. Adını da “mesh, mesih” ten almıştır. İçi kirlenmesin diye çorapla giyilir. Yüzyıllar boyu her tabakadan Müslüman Türk tarafından giyilmiştir (Koçu, 1967: 173).

Mesh, daha çok namaz kılan erkeklerin giydiği bir ayak giysisidir. Dışına ya kara lastik ya da deri ayakkabı giyilir. Namaz abdesti alırken çorap çıkarıp ayak yıkama gereğini ortadan kaldıran bir içi ayakkabısıdır. Deriden yapılmıştır. Yandan fermuarlı, ayak bileği hizasında kolçaklıdır. “Üzerine pabuç giyilen, kısa konçlu hafif ve yumuşak ayakkabı”(Trabzon İl Yıllığı, 2006: 356).

Fotoğraf 332. Mesh

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

3. 2. 3. 7. Çizme

Çizme ayağı saran uzunluğu dize kadar ya da diz altı mesafesine kadar olan genelde deriden yapılmış bir ayak giysisidir.

“Boğaz kısmı yumuşak deriden ve meşinden yapılan altı kösele, alçak topuklu, ince dikimli ve sivri burunlu siyah çizmedir. boğaz kısmı katlanarak da giyilir. Yörede körüklü çizme de giyilir”(Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358)

Türkler çok eski dönemlerden bu yana çizme giymektedirler. Çizme atlı süvari için çok uygun bir ayakkabı çeşididir. Hunlar zamanından günümüze kadar çizme Türklerin kullanmış olduğu ayakkabılardan biridir.

Hunlarla olan uzun savaş devresi içinde Çinli savaşçıların kıyafetleri de teçhizatları da değişti. Ağır yol alan harp arabasını bir yana bırakarak Çin askeri, tıpkı rakipleri olan Hunlar gibi ata bindi. Keçeden ve bezden yapılan eski pabucunu bırakıp süvari çizmesi giydi. Vücuda yapışan dar elbiseler giydi. Bunu eskisi gibi bezden beline sarıp önünde bağladığı kuşakla değil tokalı kayışla sıktı (Ligeti, 1986: 43).

Türkler çizmenin üzerine dizlik adını verdikleri ve paçaları çizmeye sokulan vücuda yapışan bir pantolonla giymekteydiler. Türk giyim-kuşamının tarihi seyrini takip edebildiğimiz en değerli bulgulardan biri de Altın Elbiseli Adam'dır.

Altın elbisenin başlığı ok ve tuğlarla süslüdür. Alın hizasında koç, geyik ve at kabartmaları vardır. Bu kabartmalara kama kılıfında ve öteki eşyalarda da rastlanmaktadır. Belindeki kemerin solunda kılıç, sağında ise bir kama asılıdır. Ceketin altındaki düz pantolonun paçaları çizmenin içine girmektedir. Ceket yüzlerce üçgen altın parçanın birleşmesiyle meydana gelmiştir. Çorabın çizme ile diz kemiği arasında kalan kısmında yine üçgen parçalar, çizmede ise dörtgen parçalar vardır (Tavkul, 1993: 40-41).

Türkler, ayaklarına çizme, başlarına börk giyyorlardı (Kafesoğlu, 1999: 320).

3. 2. 3. 7. 1. Lastik çizme

Yağmurlu ve karlı havalarda giyilir. İçine su almayan bir ayakkabı türüdür. Dış işlerde çok kullanılan bir ayakkabı çeşididir.

Fotoğraf 333.Lastik Çizme

[Kaynak kişi: Eyüb GÜLEN, Maçka]

3. 2. 3. 7. 2. Deri Çizme

Deriden yapılmıştır ve Trabzon'un Tonya ilçesi'nde sıklıkla kullanılmaktadır.

Fotoğraf 334.Deri Çizme

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

Fotoğraf 335. Deri Çizme Dikleme Görünüm

[Kaynak kişi: Osman SEYHAN, Of]

3. 2. 3. 8. Çorap

Erkek çorapları iki çeşittir. Bunlardan ilki koyun yününden yapılan yün çorap diğeri de kıl çoraptır. “Fildegoz (Bir çeşit pamuk ipliği. İskoçya ipliği denilen ince ve sağlam pamuk ipliğinden dokunmuş) dokunmuş, yünle örülmüş, siyah beyaz ve kahverengi çoraplar giyilir”(Trabzon İl Yıllığı, 2006: 358).

3. 2. 3. 8. 1. Yün Çorap

Her yaştan erkeğin kullandığı bu çorap koyun yününden elde edilmekte ve yün ipten örülerek yapılmaktadır. Günümüzde de kullanılmakta olan bu çorap tek renk yani beyazdır. Ayrıca düz ve işlemezdir.

Fotoğraf 336.Yün Çorap

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

3. 2. 3. 8. 2. Kıl Çorap / Avcı Çorabı / Çoban Çorabı

Keçi kılından, yün ipten örülerek elde edilen bir çorap türüdür. Çorap su tuttuğu ve ayağa su geçirmediği için avcılar ve çobanlar tarafından çok kullanılmaktadır. Bu sebeple avcı çorabı ya da çoban çorabı da denilmektedir. Siyah renktedir.

Fotoğraf 337. Kıl çorap / Avcı Çorabı / Çoban Çorabı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fotoğraf 338. Kıl Çorap Yakından Görünüm

[Kaynak kişi: Şanver BEBEK, Beşikdüzü]

3. 2. 3. 8. 3. Tozluk

Tozluk, beyaz yün çorabın üzerine giyilen ayak kısmı olmayan bir çeşit çoraptır. Topuk kısmı eskiyen çoraplar ayak bileği hizasına kadar kesilip kesildiği yer yıpranmasın diye kıvrılır ve burası şiş ya da tığla onarılır. Böylece tozluk elde edilir. Tozluk yeni veya eski olabilir. Çorapları temiz tutmak için kullanılır.

Fotoğraf 339.Tozluk

[Kaynak kişi: Şanver BEBEK, Beşikdüzü]

3. 3. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Çocuk Giyim-Kuşam Unsurları

Çocuk alt beden giyim unsurları bölümünde Trabzon sahasında, derlemeler sonucu ulaşılan giyim-kuşam unsurlarına yer verilmiştir.

3. 3. 1. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Kız Çocuğu Giyim-Kuşam Unsurları

3. 3. 1. 1 Kırmalı Etek

Kız çocuklarının en çok giydiği alt beden giyim - kuşam unsurudur. Yetişkinlerin giydiği etekle bire bir aynı özellikleri gösterir. Düzköy, Şalpazarı ve Tonya'da Kız çocuklarında kırmalı etek kullanım halinde tespit edilmiştir.

Fotoğraf 340. Kız Çocuk İçin Kırmalı Etek

[Kaynak kişi: Sonay Bayraktar, Şalpazarı]

3. 3. 1. 2. Düz Etek

Düz etek, yetişkinlerin eskiyen ya da yıpranan etek ve fistanlarından küçültülerek dikildiği gibi yeni kumaş alınarak da dikilmektedir.

Fotoğraf 341. Çocuk İçin Düz Etek

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

3. 3. 1. 3. Kuşak

Düzköy ve Şalpazarı’nda, yetişkinler kuşaklarını eskitince çocuklara kuşak dikilmektedir.

Fotoğraf 342. Çocuk İçin Pamuklu Kuşak

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

3. 3. 1. 4. Peştemal

Çocuklar iki tür peştemal kullanırlar. Peştemal, kız çocuklarına eteklerini kirletmemeleri için bağlanır. Çocuklar için Düzköy’de Akçaabat’ta peştemal dikilmektedir. Eskiye yetişkin peştemalları çocuklara göre küçültülüp çocuk peştemalı elde edilir.

3. 3. 1. 4. 1. Filligoz / Kırkkalem Peştemal

Fotoğraf 343. Çocuk İçin Kırkkalem Peştemal

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

Fotoğraf 344. Çocuk İçin Kırkkalem Peştemalin Genel Görünümü

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

3. 3. 1. 4. 2. Kumaş Peştamal

Siyah kumaş istenilen ebatlarda kesilir kenarları kıvrıldıktan sonra üzerine iğne ve iplikle çeşitli motifler işlenir.

Fotoğraf 345. Çocuk Kumaş İçin Peştamal

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

Fotoğraf 346. Çocuk İçin Kumaş Peştemalin Genel Görünümü

[Kaynak kişi: Ayşe TÜRK, Akçaabat]

3. 3. 1. 5. Alaca Çorap / Andasa Çorabı / Fildegoz Çorap

Yetişkinlere örülen çoraplarla nitelik bakımından aynıdır. Boyutları açısından farklılık göstermektedir.

Fotoğraf 347. Çocuk İçin Alaca Çorap

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

3. 3. 1. 6. Naylon Ayakkabı

Kadınların giydiği naylon ayakkabıları küçültülmüş formlarıdır. Kız çocukları eve yakın çevrede bu ayakkabıyı giymektedir. Gündelik bir ayakkabıdır. Ev çevresi alanlarda deri vb. ayakkabılar giyilmektedir.

Fotoğraf 348. Kız Çocuğu İçin Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Hamiyet AKAN, Akçaabat]

3. 3. 2. Bedenin Alt Bölgesiyle İlgili Erkek Çocuğu Giyim –Kuşam Unsurları

3. 3. 2. 1. Kara Lastik

Erkek çocukları Köy içinde kara lastik giymektedir. Yetişkinlerin kara lastikleri ile biçim bakımından aynıdır sadece boyutları farklıdır. Erkek çocukları, kara lastiği bazen yalın ayak bazen de çorapla giymektedirler. Gündelik bir ayakkabı çeşididir.

Fotoğraf 349. Erkek Çocuğu İçin Kara Lastik

[Kaynak kişi: Veysel EFENDİOĞLU, Sürmene]

3. 3. 2. 2. Naylon Ayakkabı

Kara lastiğe biçimce benzeyen bu ayakkabı plastiktendir. Trabzon sahasında sadece gri renkte olanı kullanılmaktadır. Erkek çocukları ev çevresindeki alanlarda bu tip ayakkabıları giymektedir. Gündelik bir ayakkabıdır.

Fotoğraf 350. Erkek Çocuğu İçin Naylon Ayakkabı

[Kaynak kişi: Ömer FURTUN, Araklı]

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. BEDENİN BÜTÜNÜYLE İLGİLİ GİYİM-KUŞAM UNSURLARI

Bu bölümde, bedenin hem alt bölümüyle hem de üst bölümüyle ilgili giyim-kuşam unsurlarına yer verilmiştir.

4.1.Bedenin Bütünüyle İlgili Kadın Giyim-kuşam Unsurları

4.1.1.Entari / Fistan / Endare

Kadınların bellerinden aşağı giydikleri geniş ve uzun elbisenin adıdır (Pakalın, 1993a: 632).

Yeleğin veya cepkenin içine giyilen, uygun renkte, bol etekli elbisedir. Fistanın etek bölümü diz kapağından biraz daha aşağıya uzanır. Etek kenarları pilelidir. Fistan çeşitli renk desenlerde olabileceği gibi tek ya da çift renklerde de dikilmektedir. Bazen etek ve gömlek ayrı bir şekilde de dikilmektedir.

“Fistan adıyla bilinir. Oldukça uzun ve bolca dikilmiş, diz kapağına kadar inen ve dizlerden fırırlı bordo, yeşil, mavi, pembe ve kırmızı renklerden oluşan pazen, basma ve ipekli kumaşlardan dikilir. Öne peştemal bağlandığından öndeki pileler arkadaki pilelerden oldukça azdır. Genelde yaşlılar tarafından giyilir. Genç kızların çeyizinde mutlaka bulunur. Sade işlemez olduğu gibi işlemeli olanı da vardır” (Trabzon İl Yıllığı, 2006: 355.

Fistana, Tonya’da “Entari” adı verilirken; Şalpazarı’ nda ise “Kırmalı fistan” denilmektedir.

Fotoğraf 351. Fistan / Entari / Endare

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Tonyalı kadınlar çok renk ve motiflerin iç içe olduğu kumaşları sevmemektedirler. Bunun sebebi ise bu tip kumaşların renk ve şekil bakımından Tonya kadınlarına göre çok abartılı olmasıdır. Onlar bu tür kumaşları “Cingan işi” şeklinde adlandırmaktadırlar. Tonyalı kadının fistanı çift renkli olup, yakada kullanılan kumaş renginin , kol kısmında da olması mecburidir. Yaka ve kol kapağı mutlaka aynı renk kumaştan olmak zorundadır. Bu yakanın ismi yörede “Devirme yaka”dır. Yakanın hemen

altındaki pilelere “Kırma” denilir. Elbisenin arkasındaki büzgü pilelere ise “Fişek” denilir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

“Tonya kadınının evde sokakta çarşıda kısacası günlük hayatın her yerinde giydiği elbise bu elbisedir. Bunun sebebi ise eskiden insanların alım gücünün bu güne nispetle daha kısıtlı olmasıdır. Bunlarda renk uyumu çok önemlidir ve bugün bu elbisenin kullanımı kalkmıştır. Bu rnek elli yıl öncesinden günümüze taşınmış değerli bir numune niteliğindedir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 352. Fistan Robasında Fişek ve Kırma

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Elbisenin etek kısmındaki pileler Tonya’da “Forbela”; şalpazarı’nda “Kırma” olarak adlandırılır.

Fotoğraf 353. Fistan Eteğinde Forbela / Pile / Kırma

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Günümüzde bu elbisenin dışında modern dikiş makinelerinde dikilen allı güllü motiflerde elbiseler de fıstan olarak kullanılmaktadır. Bu fıstanlar genç kızlar yada yeni gelinler tarafından tercih edilmektedir. Kol altlarındaki yamaya “Beş” adı verilir. Bu yama, elbisenin gündelik işler sırasında daha rahat olmasını sağlar” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 354. Tonya İlçesi Fıstan

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

“Günümüz imkanlarıyla dikilen bu elbise (Fotoğraf 387) günümüzde daha çok genç kadınlarca giyilmektedir. Kollarında bazen burada olduğu gibi manşet kullanılırken bazen de lastikle büzdürülmektedir. Elbisenin robasındaki fişekler yerini fişeğin verdiği görüntüye benzer bir görüntü veren pratik su taşına bırakmıştır. Eskiden el ile yapılan pileler (Forbelalar) yerini ütü ile yapılmış düzgün ve eşit aralıklı pilelere bırakmıştır” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

“Buharlı ütülerin yaygın bir şekilde kullanılmaya başlamasıyla beraber forbelalar daha sık ve daha havalı bir hale gelmiştir. “Değişim dışarıdan müdahale olmaksızın, kendi içinde ve özgün bir biçimde yaşanmıştır. Fıstanlarda tercih edilen kumaşlar, kişinin ekonomik gücüne göre değişmektedir” (Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya).

Fotoğraf 355. Fistanın Etek Kısmı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Fistan bugün “Elbise” adıyla bildiğimiz giysidir. Özellikle, kız çocukları, genç kızlar ve genç kadınlar tarafından tercih edilir. İleri yaşlardaki kadınlar da sayıca az olmakla beraber bu giysiyi giymektedirler. Fistan, içliğin hemen üstüne giyilen bir kıyafettir. Özellikle sosyal hayat içinde, özel törenlerde, bayramlarda, düğünlerde, ev oturmalarında tercih edilen bir kıyafettir.

“Şalpazarı’nda her genç kızın dört beş fistanı vardır. Hepimizin kızken vardı”
(Kaynak Kişi: Enfiye Nazire ÖZENDİ, Şalpazarı).

Fistan değişik renklerde, çeşitli kumaşlarda olabilir. Kumaş seçiminde fistanda ütüye yatkınlık temeldir. Ütü tutmayan kumaşlar tercih edilmez. Fistanın belden aşağısı kırmalı etektir. Kırmalı etekte de kırma denilen pilelerin düzgün durması temel olduğundan kumaşın seçimi önemlidir. Yaptığımız derlemede atmış yedi yıllık bir fistanı (Fotoğraf 389) derleme şansımız oldu. Pembe renkteki fistan yaklaşık 60 yıllık bir fistandır. Şalpazarı sahasında tespit edilmiştir. Fistanın Fişekleri el işiyle yapılmıştır. Su taşı kullanılmamıştır.

Fotoğraf 356. Şalpazarı İlçesinde Derlenen Atmış Yedi Yıllık Fistan

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Fotoğraf 357. Fistanın Yakası, Astarı, Fişek

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Elde çevirme usulü çalışan kara makinede dikilen bu fistanın (Fotoğraf 390) yeşil yakasının kenarlarındaki sarı kumaş parçalarıyla yapılmış büzgü şeklindeki süsleme fişektir. Robada pileler görülmektedir.

Fotoğraf 358. Kol altı yaması / Peş'in Görünümü

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Belinde bel ayarı yapılması için ip ve benzeri bir şeylerle büzdürülmek üzere bir ara dikiş vardır.

Fotoğraf 359. Eteğin Belindeki Büzdürme İçin Ayrılmış Ara Dikiş

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Yaka kısmında (yani robada iç astar) kullanılmıştır. Bugünkü örneklerde olduğu gibi yakada bol nakışlar yoktur ama içindeki astar bugün de kullanılmaktadır.

Fotoğraf 360. Yakanın ve Robanın Astarı

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Eski fiştanlarda roba ve sutaşında kullanılan renkle; kol manşetinde kullanılan kumaşın, aynı olması şartına daha önce de değinmiştik. Bununla birlikte bu örnekte kol manşeti alakasız bir kumaştandır. Bunun sebebi ise ekonomik yetersizliklerdir. Günün şartlarında elde var olan ne ise, o kullanılmak zorunda kalınmıştır. “Elde ne varsa onu koyacak ne yapsın var mıydı bakalım. Yokmuştur. Elde bu kumaş vardı demek ki bunu koymuşlar. Zaman işte yokluk...” (Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı).

Fotoğraf 361. Kol Manşeti

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Fotoğraf 362. Fistan Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

“Günümüzde fistanlar geçmişe nazaran daha iyi makinelerde dikiliyor, kumaş seçeneği fazla, ara nakış olarak sutaşı kolaylığı var. Şimdi fistan dikmek daha kolay” (Kaynak kişi: Ali YAMAÇ, Şalpazarı).

Günümüzde Şalpazarı ve Tonya fistanları mahalli terzihanelerde günümüzün sunduğu imkanlar dahilinde dikilmektedir. Her renk ve kumaştan fistan diktirilebildiği gibi mağazalardan hazır bir şekilde satın almak da mümkündür.

Fotoğraf 363. Şalpazarı İlçesinde Yöresel Giyim Unsurları Dikiş Atölyesi Vitrini

[Kaynak kişi: Pembe YAMAÇ, Şalpazarı]

Şalpazarı ve Tonya fistanlarının ortak özellikleri pileli olmaları, yaka ve manşetlerdeki renklerin aynı olmasına özen gösterilmesi ve kullanılan motiflerin benzerliğidir.

Düzköy’de “Entari” olarak adlandırılan boydan elbiselerde pile yoktur. Zevke göre her kumaştan dikilebilmektedir. “Gelin olacak kızlar eskiden “Urba” denilen gelin alışverişe götürölüp gelin olacak kızın zevkine göre kumaş ya da basmalar alınmaktaydı. Sonra mahalle terzileri olurdu onlara verirlerdi. Basmaları çeşit çeşit entari olurdu. Biz de giyerdik. Yeni gelinken çok güzel olur giymesi. Kaçma giden kızlara da yapılır. Böyle çok olmaz belki ama yinede bir iki tane de olsa entari diktirirler” (Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy).

Fotoğraf 364. Düzköy İlçesi Fistan Örneği

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Yakadaki süslemelere Düzköy’de de “Fişek” denilmektedir. Yakanın içi astarlıdır.

Fotoğraf 365. Düzköy İlçesi Fistan Robasında Fişek (Mor renkte Üçgen Biçiminde)

[Kaynak kişi: Asiye ÖZTÜRK, Düzköy]

Tonya, Şalpazarı, Düzköy sahalarının dışındaki sahada tespit edilen entariler bugün elbise olarak adlandırdığımız giysiyle aynıdır.

Fotoğraf 366. Beşikdüzü İlçesi Fistan Örneği

[Kaynak kişi: Havva BEBEK, Beşikdüzü]

Fotoğraf 367. Maçka İlçesi Fistan rneği

[Kaynak kişi: Birnaz AYDEMİR, Maçka]

“Benim evlendiğim zaman bile etek, bluz daha çıkmamıştı. Düşün kırk bir yıl oldu ben gelin olalı. Benim zamanımda fistan vardı. Entari de vardı. Benim yedi tane fistanım vardı. eşit çeşit giyerdim” (Kaynak kişi: Zekiye AYGÜN, Arsin).

4.1.2.Üç Etek

Fistan ya da eteğin üzerine giyilen uzunca bir giysidir. Uzun bir ceket yada pardösü görüntüsündedir.

Eski kesim bir kadın entarisinin adıdır. Üç etek tabiri, entarinin belden aşağı kısmının üç ayrı yaprak, dilim halinde yapılmasından gelir. şalvar üstüne giyilirdi (Koçu, 1967: 236).

Fotoğraf 368. Üç Etek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Yöre insanının “Kutnu kumaş” adını verdiği bir cins kumaştan dikilir. Yakası her zaman hakim yakadır. Boyu ayak bileklerine kadar uzanır. Eskiden gelin olacak kızlara gelinlik olarak da giydirilen bu kıyafet daha sonra yerini fistana bırakmıştır. Bu kıyafetin altına eskiden fistan ya da etek giyilmekte ve üzerine kuşak sarılarak kullanılmaktaydı. Üç eteğin içi dışındaki renkle uyumlu bir astarlanmıştır. Bu olmazsa olmazdır.

Fotoğraf 369. Üç Etek Astarı

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Kolların altında fistan da olduğu gibi “Beş” denilen yama mevcuttur. Bu yama elbisenin gündelik işler sırasında rahat kullanılmasını sağlamaktadır.

Fotoğraf 370. Kol Altı Yaması / Beş

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Üçeteğin etek kısmında bir yırtmaç bulunmaktadır. Bu yırtmaç içine giyilen entari ya da eteğin, üçetekle uyumlu bir renkte olmasını zorunlu kılmaktadır.

Fotoğraf 371. Üç Eteğin Etek Kısımındaki Yırtmaç

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Üç eteğin arkadan görünümü de uzun tek parça bir elbiseyi andırmaktadır.

Fotoğraf 372. Üç Etek Arkadan Görünüm

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

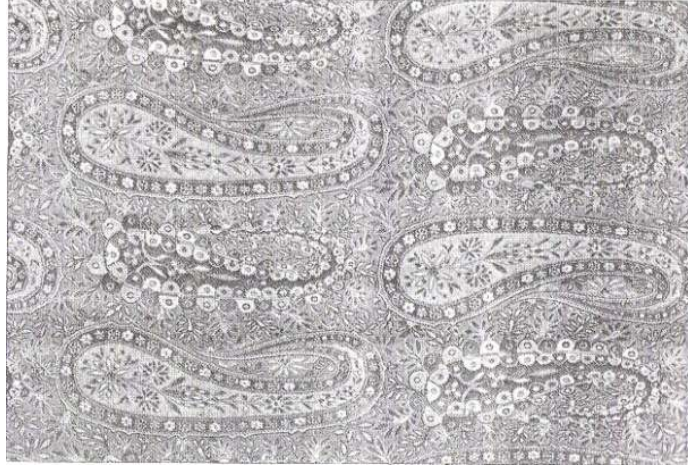
Kumaşın üzerinde bezeli olan motif yağmur damlalarını (Fotoğraf 373 ve Şekil 44) andırmaktadır.

Fotoğraf 373. Üç Etek Kumaşındaki Motifler

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Şekil 44. Gürün Şalı Motifleri

Kaynak: Akbil, 1970: 23

Tonya yöresi kadınları tarafından aktif bir biçimde giyilmeyen daha ziyade halk oyunları ekiplerinde kullanılan başka bir üçetek (Fotoğraf 374) daha saha çalışması sırasında derlenmiştir.

Fotoğraf 374. Üç Etek

[Kaynak kişi: Yusuf KURT, Tonya]

Araklı’ da Üçeteğe “Zibun” adı verilmektedir. Bu kıyafet (Fotoğraf 375) Araklı’da zibun ismiyle kullanılmaktadır.

Fotoğraf 375. Zibun / Üç Etek

[Kaynak kişi: Meryem TEKİNBAŞ, Araklı]

4.1.3.Gelinlik

4.1.3.1.Şalpazarı Gelinliği

Trabzon sahasında tespit ettiğimiz üç gelin kıyafetinden biri Şalpazarı ilçesi Geyikli köyünde giyilmiş bir kıyafettir. Bugün de beyaz gelinlik giyildikten sonra nostalji amaçlı giyilmektedir. Tamamen kullanımı terk edilmemiştir.

Fotoğraf 376. Şalpazarı Gelinliği

[Kaynak kişi: Sonay BAYRAKTAR, Şalpazarı]

Şalpazarı’nda tespit edilen bu gelinliğin parçalarına ilgili bölümlerde yer verileceği için burada sadece isimlerini zikretmekle yetineceğiz.

Başta bölgesiyle ilgili giyim unsurları (Giyilme sırasıyla): Fes, yazma, çember, çingil.

Bedenin üst bölgesi ile ilgili giyim-kuşam unsurları sırayla: İçlik, gömlek, yelek, çingil.

Vücudun Alt bölgesiyle ilgili giyim-kuşam unsurları: Don, kırmalı etek, ipek peştemal, direm kuşağı, gümüş kemer, naylon ayakkabı.

4.1.3.2. Araklı Gelinliği

Araklı Kayacık evlenecek kızların nostalji amaçlı olarak kısa bir müddet de olsa giydikleri bir gelinliktir. Kutnu kumaştan dikilmiştir. Başlığından çantasına bir bütündür.

Fotoğraf 377. Araklı Gelinliği

[Kaynak kişi: Havva TEKİNBAŞ, Araklı]

Araklı Kayalı köyünde tespit edilen bu gelinliğin parçalarına, ilgili bölümlerde yer verileceği için burada sadece isimlerini zikretmekle yetineceğiz.

Başta bölgesiyle ilgili giyim unsurları (Giyilme sırasıyla): Başlık, çift çember ve silecek.

Bedenin üst bölgesi ile ilgili giyim-kuşam unsurları sırayla: İçlik, gömlek, üçetek, göğüsçek

Vücutun alt bölgesiyle ilgili giyim- kuşam unsurları: Kutnu kumaştan don, yanar döner etek, pamuk kuşağı, şal kuşağı, gerilik, ipek bel kaytanları, beyaz çorap, naylon ayakkabı (Mutlaka mavi olmalıdır).

Trabzon'un tamamında yöresel gelinlikler yerine bugün bildiğimiz anlamda gelinlikler kullanılmaktadır. Yöresel gelinlikler isteğe bağlı olarak kınalarda ya da düğün sonrası günde hanımlar arasında gelin kızın tercihinine bağlı olarak giyilmektedir.

4.1.3.3.Çarşaf Gelinlik

Trabzon alan araştırmalar sırasında birçok ilçede kadınların gelinlik olarak siyah çarşaf giydikleri tespit edilmiştir. Siyah çarşaf ve peçeyle baba evinden çıkarılan genç kız bu gelinlikle eşinin evine girmektedir. Köylerdeki kadınlar çarşı, hastane, alış-veriş gibi ihtiyaçlarını karşılamak için şehre inmeleri gerektiğinde çok nadiren çarşaf giymektedirler. Genel olarak bu durumlar için atkı ve keşan kullanılmıştır.

“Yeni kumaştan çarşaf giydim gelinlik olarak. Başıma da bir gül tutturdular. Karşı köyden bu eve gelin geldim. Peçe olarak da başıma beyaz yazma attılar. Bazen siyah da atarlar. Elde ne varsa (Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka).

Fotoğraf 378. Çarşaf Gelinlik Genel Görünüm

[Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka]

Fotoğraf 379. Çarşaf Gelinlik

[Kaynak kişi: Ayşe TOSUN, Maçka]

4.2.Bedenin Bütünüyle İlgili Çocuk Giyim-Kuşam Unsurları

4.2.1. Fistan / Entari / Endare

Kız çocuklarının en çok giydiği kıyafetlerden biri de fistanıdır. Yetişkinlerin giydiği fistanla bire bir aynıdır. Tek farkı boyutları itibariyle daha küçük olmasıdır.

Fotoğraf 380. Kız Çocuğu Fistan

[Kaynak kişi: İnci ÖZTÜRK, Düzköy]

SONUÇ

Trabzon ili doğu-batı, kuzey-güney yönünde bir geçiş koridoru olması ve tarih boyu çeşitli zamanlarda liman kenti olarak ticarete önemli bir yere sahip olması nedeniyle zengin bir giyim-kuşam birikimine sahiptir.

Trabzon ilinde yapmış olduğumuz alan araştırmalarında derlemiş olduğumuz giyim-kuşam unsurları renk ve motif bakımından oldukça zengindir. Giyim-kuşam kültürü bakımından Trabzon geçmişiyle olan bağı henüz tam olarak koparmamıştır.

Yöresel giyim-kuşam unsurları sahilten yukarılara köylük sahalara çıkıldıkça artış göstermektedir. Sahilde ve ilçe merkezlerinde de yöresel giyim-kuşamın sürdürüldüğü ilçeler mevcuttur. Bu tip ilçelere Tonya ve Şalpazarı güzel birer örnek teşkil etmektedir.

Peştamal, Trabzon sahasında her ilçede mutlaka kullanılmıştır. Tüm ilçelerde, yüksek ve merkeze uzak köylerde bugün de kullanılmaktadır. Her ilçenin kendine has peştamal rengi ve kumaşı vardır. Akçaabat'ta sadece kumaş peştamal kullanılmakta iken, Tonya'da hem pamuklu kuşak hem de kumaş peştamal kullanılmaktadır. Tonya'da dokuma peştamal de günümüzde kullanılmaya devam etmektedir. Şalpazarı, Çarşıbaşı, Vakfikebir kırmızı-krem renkte peştamal bağlarken; Arsin, Sürmene, Yomra, Hayrat, Çaykara, Dernekpazarı, Araklı (Kayacık köyü hariç) ve Köprübaşı ilçelerinde bağlanan kırkkalem peştemaller siyah-kahverengi-yeşil kombinasyonludur. Tonya'da kullanılan kırkkalem peştemali kahverengi -siyah; yeşil- siyah; eflatun –siyah olmakla beraber en çok kahverengi ve siyah kombinasyonlu olanlar kullanılmaktadır. Beşikdüzü ve Maçka'da kahverengi-siyah peştamal kullanılmaktadır.

Keşan: Çarşıbaşı, Vakfikebir, Hayrat, Yomra, Çaykara, Dernekpazarı, Arsin, Araklı, Of ilçelerinde yoğun olarak kullanılmaktadır. Keşanın üzerinde yatay konumda bulunan motif çok eski bir Türk motifidir ve tarih boyunca farklı Türk boyları ve devletleri tarafından kullanılmıştır.

Akçaabat'ta sadece düğün ve özel günlerde giyilen gömlek ve etekten oluşan bir giysi tespit edilmiştir. Bu elbise beyaz pazen kumaştan dikilmektedir. Gömlek ve eteği

süslemek için çeşitli motifler kullanılmaktadır. Bu motifler arasında en yaygın olanları, hayvan ve bitki motifleridir. Türkler doğadan taklit ettikleri bitki ve hayvan motiflerini günlük hayatlarında süsleme amaçlı olarak sıklıkla kullanmışlardır.

Kadın iç giyiminde içlik ve don/şalvar kullanılmıştır. İçlik ketenden dokunmuş kumaştan elde edilirken don da genelde divitin denilen pazen kumaşlardan dikilmektedir. Araklı sahasında üst kısmı normal kumaştan etek altından görünecek kısımları dokumadan dikilmiş bir don tespit edilmiştir.

Emziren kadınların kullandığı, elbiseyi emzirmeler sırasında temiz tutmaya yarayan göğüscek Tonya ve Araklı sahalarında tespit edilmiştir.

Ayakkabı olarak kadınlar çarık, çapula, yemeni, cizlavet, kara lastik, naylon ayakkabı giyerken erkekler çarık, çapula, yemeni, deri çizme ve kara lastik giymektedirler. Deri çizme Türklerin Hunlardan bugüne sıklıkla tercih ettiği atlı bozkır kültürüne has bir ayakkabı türüdür. Bu çizme Trabzon'da da sıklıkla giyilmektedir.

Trabzon, giyim-kuşam unsurlarındaki renk ve motif zenginliği yönünden kültürümüzün izlerini taşımaktadır. Çok eski dönemlerde Türkler tarafından giyilen bir çok giyim-kuşam unsurunun bugün Trabzon'da kullanımını tespit etmek mümkündür. Türklerin zengin kültürel miraslarından biri olarak giyim-kuşam, Trabzon'da tüm canlılığıyla ve zengin motifleriyle varlığını sürdürmektedir.

Küreselleşme, insanları görüntü yönünden tek tipleştirmeye hızla devam etmekte ve bu hızlı değişim sürecinde, kültürel unsurlarımızı korumak her geçen gün daha da zorlaşmaktadır. Teknoloji ve hızlı hayat temposu ile geldiğimiz noktada, bu kayboluşu fark edebilmek oldukça güçtür.

Geleneksel giyim-kuşam unsurları, yerlerini hızla fabrika işi tekstil ürünlerine terk etmektedir. Halka ait olan bu giyim-kuşam unsurlarının tamamen yok olmadan kayda geçirilmesi şarttır. Halkbilim araştırma yöntem ve tekniklerini iyi bilen halkbilimciler ve gönüllüler tarafından hızla bu çalışmalar yapılmalıdır.

Türkiye'nin giyim-kuşam atlasının hazırlanması için geç kalmadan girişimlerde bulunmak gerekmektedir. Türkiye tüm iller bazında giyim-kuşam kültürü unsurları bakımından halkbilimciler tarafından taranmalı, alan araştırmaları sonucu elde edilen malzemeler hızla fişlenmeli ve fotoğraflarıyla birlikte kayda geçirilmelidir. Tüm illerden oluşturulacak uzman ekiplerce yürütülecek çalışmaların ardından ülkemizin giyim-kuşam atlası hazırlanmalıdır.

Günümüzde halk oyunları ekipleri tarafından kullanılan kostümler ait oldukları bölgelerin bire bir özelliklerini taşımamaktadır. Bu konuda otantik görünüm kazanması için asıl formda olmayan parçalar ve uygulamalar eklenmekte ya da var olan uygulama gereksiz ya da yeterince ilgi çekici bulunmadığı için kostümden çıkarılmaktadır. Bu tür uygulamalar her ne kadar iyi niyetlerle yapılsa da doğru değildir. Bu şekilde hem giyim-kuşam kültürü eksik ve yanlış tanıtılmakta hem de giyim-kuşam kültüründe yozlaşmaya neden olunabilmektedir. Halk oyunları çalıştırıcılarının, bu konuda hassas ve dikkatli olmaları gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- AKBİL, Pamir Fatma (1970), **Türk El Sanatlarından Örnekler**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- AKTAŞ, Cihan (2006), **Tanzimat'tan 12 Mart'a Kılık- Kıyafet ve İktidar**, İstanbul: Kapı Yay.
- Ana Britannica (1992a), "Hamail Maddesi", C. 16 s. 330-331
- ARTUN, Erman (2008), "Adana ve Osmaniye Halk Kültüründe Giyim-Kuşam Geleneği", **Halk Kültürü'nde Giyim-Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, s. 45-64).
- ATSIZ, Nihal (1972), **Oruç Beg Tarihi**, İstanbul: Tercüman Yayınları 1001 Temel Eser Dizisi No 5.
- AYGÜN, Necmettin (2005), **On Sekizinci Yüzyılda Trabzon'da Ticaret**, İstanbul: Serander Yay.
- AZCAN, İbrahim (2003), **Türk Modernleşmesi Sürecinde Trabzon Halkevi**, Trabzon: Serander Yay.
- Başlangıcından Bugüne On Bin Türk Motifi Ansiklopedisi** (t.y.), C. 1, Gözen Kitabevi –Yayınevi.
- BENEDICT, Ruth (2007), "Dress", **İnternational Encyclopedia of the Social Sciences**, Volume 5: MacMillan Library Reference.
-
- BİLGİN, Mehmet-Ö. Yıldırım (1990), **Sürmene**, İstanbul: Sürmene Belediyesi Kültür Yayını.
- BİLGİN, Mehmet, **Doğu Karadeniz-Tarih Kültür İnsan-**, Trabzon: Serander Yay.
- BOSTAN, Hanefi (2002), **XV-XVI. Asırlarda Trabzon Sancağında Sosyal ve İktisadi Hayat**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- CİHANOĞLU, Selim (2004), **Doğu Karadeniz Bölgesinde Oynanan Horonlar Karşılımlar-Barlar ve Halaylar**, Trabzon: İl Kültür ve Turizm Müd. Yay.
- CİRAVOĞLU, T. Vural (2009), **Trabzon Folkloru**, İstanbul: Trabzon Araştırmaları Vakfı Yay.
- ÇALIŞAL, Fatma (1996), **Trabzon'un Sürmene İlçesinde Giyilen Günlük Erkek Kıyafeti**, (Yayınlanmamış Lisans Tezi), Konya: Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi Giyim Endüstrisi ve Giyim Sanatları Eğitimi Bölümü, Giyim Sanatları Ana Sanat Dalı.
-

- ÇAPA, Mesut- ÇİÇEK. R (2004), **Yirminci Yüzyıl Başlarında Trabzon'da Yaşam**, Trabzon: Serander Yay.
- ÇELİK, Ali (1999), **Trabzon – Şalpazarı Çepni Kültürü**, Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.
- DARGA, Muhibbe (1976), **Eski Anadolu'da Kadın**, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- DEMİR, Necati (2006), “Trabzon Yöresinde Destan Kültürü ve Tarihi Alt Yapısı”, **Türkoloji Dergisi**, C.I, S. 1 s. 29- 44.
- DEVELİOĞLU, Ferit (2006), **Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat**, Ankara: Aydın Kitabevi.
- DORİNA, Neave (1978), **Eski İstanbul'da Hayat**, (Çev. : Osman ÖNDEŞ), İstanbul: Tercüman 1001 Temel Eser n. 128.
- DURGUN, H. Hüsnü- O. DURGUN- İ. SARI (2005), **Geçmişten Geleceğe Çaykara Dernekpazarı**, Trabzon: Çaykara ve Dernekpazarı Kültür Yardımlaşma Cemiyeti Yay.
- EMİROĞLU, Kudret-AYDIN, S (2003), **Antropoloji sözlüğü**, Neandertal İnsanı Maddesi, Ankara: Bilim ve Sanat Yay.
- ENGİNNER, Wenner (1998), “Giyim”, (Çev: Nebi ÖZDEMİR), **Milli Folklor Dergisi**, C. 5, S. 39, s. 92-96.
- ERGİN, Muharrem (1989), **Dede Korkut Kitabı**, C I, Ankara: TDK Yay.
-
- EROĞLU, İbrahim-RAMAZANOĞLU Y., GÜRSOY M., KAYA Z (1)., **Tarihi Coğrafyası Folkloru ile İlimiz Trabzon**, Trabzon: Basın Kitabevi Yay. Yayın No: 1.
- GÖKYAY, Ş. Orhan (2006), **Dede Korkudun Kitabı**, İstanbul: Kabalcı Yay.
- GÜLAY, Abdullah (2001), **Ağasar Çepni Kültürü “Geyikli”**, İstanbul: Geyikli Belediyesi Kültür Yay.
- HAHANOV, A (2004), **Panaret'in Trabzon Tarihi**, (Çev Enver Uzun), Trabzon: Eser Matbaacılık.
- Hamdi Bey et Marie et de Launay (1873), **Les Costumes Populaires de La Turquie Constantinople**, İstanbul.
- İNAN, Kenan (2001), “**Trabzon'un Fethi**”, Trabzon Tarihi Sempozyumu
- İslâm Ansiklopedisi** (2002b), Fes Maddesi, C. 12, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
-

- İslâm Ansiklopedisi** (2002a), Kıyafet Maddesi, C. 25, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- İslâm Ansiklopedisi** (2002c), Çapula Maddesi, C.10, Ankara:Türkiye Diyanet Vakfı Yay.
- KAFESOĞLU, İbrahim (1999), **Türk Milli Kültürü**, İstanbul: Ötüken Yay.
- KAİSER, Susan (1985), **The Social Psychology of Clothing**, New York: Macmillian Publishing Company.
- KILIÇ, Orhan (2000), “XVIII. Yüzyılın İlk Yarısında Trabzon Eyaletinin İdari Taksimatı ve Tevecihatı”, **Trabzon Tarihi Sempozyumu Bildirileri** (6-8 Kasım 2000), Trabzon.
- KIRZIOĞLU, Fahrettin (1993), **Osmanlıların Kafkas Ellerini Fethi** (1452-1590), Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.
- KIRZIOĞLU, Neriman (2001), **Altaylar’dan Tunaboyuna Türk Dünyası’nda Ortak Yanışlar (Motifler)**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- KIRZIOĞLU, Neriman Görgünay (1992), Anadolu’da Geleneksel Kadın Başlıkları, **4. Milletlerarası Türk Halk Kültürü Kongresi Bildirileri**, 5. Cilt, -Maddi Kültür-, Ankara: Kültür Bakanlığı HKAG Yay.
- KOÇU, R. Ekrem (1967), **Türk Giyim-kuşam Süslenme Sözlüğü**, Ankara: Sümerbank Yay.
- KÖSE, Nerin (2003), “Türk Düğünlerinde Gerdek Sonrası Duvak Geleneği”, **Milli Folklor Dergisi**, C. 8, S. 60, s. 92-109.
- KUTLU, M. Muhtar-ÖZMEN. A (2008), “Kimlik (ler) Sembolü Olarak Giyim, Kuşam ve Süslenme”, **Halk Kültürü’nde Giyim –Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, s. 309-314).
- LİGETİ, L (1986), **Bilinmeyen İç Asya**, (Çeviren: Sadrettin Karatay), Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayınları: 527.
- Meydan Larousse** (1990a), “Hamail Maddesi”, C. 5 s. 571-- Meydan Larousse, 1990 Muska maddesi, -C 9: 89).
- Meydan Larousse** (1990b), Elbise maddesi, İstanbul: C. 5, s. 192.
- MUMUCU, Ahmet (1988), **Tarih Açısından Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi**, İstanbul: İnkılap Kitabevi.
- ÖGEL, Bahattin (1971), **Türk Kültürünün Gelişme Çağları I**, İstanbul: MEB Basımevi.
- ÖGEL, Bahattin (1984), **İslamiyetten önce Türk Kültür Tarihi**, Ankara: TTK.

- ÖGEL, Bahattin (1985), **Türk Kültür Tarihine Giriş**, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- ÖKSE, A. Tuba (2008), "Eskiçağ Anadolu'sunun Günümüze Ulaşan Giysi Tipleri", **Halk Kültürü'nde Giyim –Kuşam ve Süslenme Uluslar Arası Sempozyumu Bildirileri**, Eskişehir, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Basımevi, s. 1-8).
- ÖKSÜZ, Melek (2006), **Onsekizinci Yüzyılın ikinci Yarısında Trabzon**, Trabzon: Serander Yay.
- ÖNGE, Ergül (1995), **Türk Giyim Tarihi**, Konya Selçuk Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesini Yaşatma Ve Geliştirme Vakfı Yayınları.
- ÖRNEK, S. Veis (1971), **Etnoloji Sözlüğü**, Ankara: Ankara Üniversitesi DTCF Yay.
- ÖZBAY, Murat (1997), "İlk Yazılı Belgelerimize Göre Türklerde Giyim", **Milli Folklor Dergisi**, C. 5, S. 34, s. 53-58.
- ÖZKAYA, Yücel (1985), **XVIII. Yüzyılda Osmanlı Kurumları ve Osmanlı Toplum Yaşantısı**, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.
- ÖZSAİT, Mehmet (2000), "İlk Çağ Tarihinde Trabzon ve Çevresi", **Trabzon Tarihi İlmi Toplantısı Bildirileri**, Trabzon, s. 35-47.
- ÖZTÜRK, Özhan (2009), Kültürel Çeşitliliğin Yansıdığı Kıyafetler, **Doğa Karadeniz Dergisi**, 2009 S. 13 S. s. 13-15.
-
- PAKALIN, M. Zeki (1993a), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 1. Cilt**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- PAKALIN, M. Zeki (1993b), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 2. Cilt**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- PAKALIN, M. Zeki (1993c), **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü 3. Cilt**, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- SAMİ, Şemsettin (2006), **Kamûs –ı Türkî**, İstanbul: Çağrı Yay.
- SÜMER, Faruk (1992), **Çepniler-Anadolu'nun Bir Türk Yurdu Haline Gelmesinde Önemli Rol Oynayan Oğuz Boyu**, İstanbul: Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.
- SÜMERKAN, M. Reşat (1998), **Trabzon Yöresi Geleneksel El Sanatları**, Trabzon: Trabzon Valiliği İl Kültür Müdürlüğü Yay.
- SÜSLÜ, Özden (2007) **Tasvirilere Göre Anadolu Selçuklu Kıyafetleri**, Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu AKM Yayınları: 342
-

TAN (1992), **Folklorik Halk Kıyafetleri**, Ankara: Güzel Sanatlar Müdürlüğü Yay.

TANSUĞ, Sabiha (1984), “Anadolu’da Geleneksel Türkmen Giyimi”, **Folklor ve Etnografya Araştırmaları**, İstanbul: Anadolu Sanat Yay.

TARAKÇIOĞLU, M. Reşit (1986), **Trabzon’un Yakın Tarihi**, Trabzon: KTÜ Basımevi

TEZCAN, Mahmut (1983), “Giyim Olgusuna Sosyo –Kültürel Bakış Ve Türklerde Giyim”, **Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Dergisi**, C. 16, S. 2, s. 255-276

TİZER, B. Gönül-SAPMAZ, N (1965), **Giyim Tarihi**, Ankara: Kız Teknik Öğretim Okulları Öğretmen Kılavuzları serisi, No: 194

Trabzon İl Yıllığı (2006), Trabzon: İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü yay.

Trabzon Resmi Web Sitesi (2009), http://www.trabzon.gov.tr/page_id, (20.05.2010)

TUĞLACI, Pars (1984), **Osmanlı Döneminde İstanbul Kadınları**, İstanbul: Cem yay.

TURAN, Şerafettin (1990) ,**Türkiye-İtalya İlişkileri**, I, İstanbul: Metis Yay.

TURGAY, A. Üner (1994), Trabzon, **Doğu Akdeniz’de Liman Kentleri** (1800-1914), İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yay

TÜRKOĞLU, Sebahattin (2002), **Tarih Boyunca Anadolu’da Giyim-kuşam**, İstanbul: Kendi Yayını

URL,“Trabzon’un Kültürel Gelişimi” (t.y.), <http://Trabzon2011.org/detay/29/Trabzon>, (01.06.2010)

UZUN, Enver (2006), **Trabzon’da Sinema Kültürü**, Trabzon: Eser ofset

UZUN, Enver (2007), **Trabzon Yer Adları**, Trabzon: Celepler Matbaası

UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı (1983), **Osmanlı Tarihi C II**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

ÜNVER, Süheyl (?), **50 Türk Motifi**, İstanbul: Doğan Kardeş Yay.

WILKINSON, Kathryn (2009), **Kökenleri ve Anlamlarıyla Semboller-İşaretler Binlerce Yıllık Görsel Bir Yolculuk**, İstanbul: Alfa Yay.

YAĞAN, Ş. Yüksel (1978), **Türk El Dokumacılığı**, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yay.

YATSENKO, A. Sergey (2009), “Early Turks: Male Costume in the Chinese Art-Second half of the 6th first half of the 8th cc.”,

YILMAZ, Şirin (1995), “Karacaoğlan Şiirlerinde Kadın Giysileri ve Süsleri I”, **Milli Folklor Dergisi** C. 4, S. 28, s. 73-75

- YILMAZ, Şirin (1995), “Karacaoğlan Şiirlerinde Kadın Giysileri ve Süsleri II”, **Milli Folklor Dergisi** C. 4, S. 29, s. 70-73
- YODER, Don (1972), “Folk Costume”, **Folklore and Folklife**, Chicago and London: University of Chicago Press, s. 295-323
- YÜCEL, Yaşar (1991), **Anadolu Beylikleri Hakkındaki Araştırmalar I**, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yay.

EK 1

KAYNAK KİŞİ KÜNYELERİ

AKÇAABAT

Adı soyadı: Alper BIRASOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1977- Almanya

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Sağlık Teknisyeni

Öğrenim Durumu: Yüksek Okul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: 3 yaşından beri Burada oturuyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: KTÜ’de çalışıyor. Sabah gidip akşam dönüyor. Yerleşik olarak Alsancak’ta yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı köy: Alsancak

Adı soyadı: Ayşe TÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1966 –Akçaabat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma var.

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Akçaabat’ın Erikli Köyünden Ortaalan Köyüne gelin gelmiş.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İş düşükçe.

Adı soyadı: İlknur BIRASOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1984 -Akçaabat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğma büyüme Ortaalan Köyü

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe.

Adı soyadı: Hediye ALTUNTAŞ

Doğum Yeri ve Yılı: 1957-Akçaabat

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Ortaalan köyünden Ambarcık köyüne gelin gelmiş.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Sema DURMUŞ

Doğum Yeri ve Yılı: 1980-Akçaabat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Ambarcık köyünden, Acısu köyüne gelin gelmiş.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Saliha DURMUŞ

Doğum Yeri ve Yılı: 1969 -Akçaabat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma var.

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Acısu köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Hamiyet AKAN

Doğum Yeri ve Yılı: 1972 -Akçaabat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Acısu köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 08. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

ARAKLI

Adı soyadı: Arzu YALÇIN

Doğum Yılı ve Yeri: 1987-Ankara

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: 10 Yıldır Araklı Küçükdere'de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Fevkiye FURTUN

Doğum Yeri ve Yılı: 1960-Sürmene

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Sürmene'nin Yukarıovalı köyünden Araklı Küçükdere'ye gelin gelmiş.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ömer FURTUN

Doğum Yılı ve Yeri: 1958-Araklı

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: İnşaat Ustası

Öğrenim Durumu: Emekli

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Araklı Küçükdere'de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Fikriye ÇEBİ

Doğum Yılı ve Yeri: 1929-ARAKLI

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma- yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Eşinin memuriyeti sebebiyle bir süre Giresun'da yaşamış Araklı Yolgören Mahallesine geri dönmüş. Şu anada da Burada yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: işi düştükçe

Adı soyadı: Dursun ÇEBİ

Doğum Yeri ve Yılı: 1926 -Araklı

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: evli

Mesleği: Emekli Banka memuru

Öğrenim Durumu: Ortaokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Bir süre Memuriyet için Giresun'da kalmış geri dönüp Araklı Yolgören Mahallesiine yerleşmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Havva TEKİNBAŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1980 Araklı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği:Olgunlaşma Enstitüsü Öğrencisi

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Araklı Kayacık Köyü'nde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10.04.2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık Sık

Adı soyadı: Gülcan TEKİNBAŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1983 Araklı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu:Bekâr

Mesleği: Olgunlaşma Enstitüsü Öğrencisi

Öğrenim Durumu: Lise Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Araklı Kayacık Köyü'nde Yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10.04.2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık Sık

ARSİN

Adı soyadı: Safiye ÖRNEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1943 Arsin

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Arsin Cudibey köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Esmâ CEYLAN

Doğum Yılı ve Yeri: 1941 Arsin

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Arsin’de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Zeliha KOÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1937 Arsin

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Arsin Cudibey köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Emine TERZİ

Doğum Yılı ve Yeri: 1934 Arsin

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: evli

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Arsin’de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ali Temel KOÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1931 Arsin

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma yazma var.

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Arsin Cudibey köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Süleyman Sırrı ŞEN

Doğum Yılı ve Yeri: 1953 Arsin

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ayakkabı ustası

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Trabzon merkezde yaşıyor. Arsin'e gidip geliyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 20. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor

BEŞİKDÜZÜ

Adı soyadı: Adem KILIÇOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1950 -Beşikdüzü

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: KTÜ'de Okutman

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: 1960 yılında öğrenim görmek için Beşikdüzü'nden ayrılmıştır. Beşikdüzü Çeşmeönü Köyüyle kültürel bağını koparmamış sıklıkla gidip gelmektedir. Trabzon'da oturuyor. Sık sık gidip geliyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon Merkezde ikamet etmektedir.

Adı soyadı: Bilgin AŞCI

Doğum Yılı ve Yeri: 1972-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Akkese Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Şengül TAN

Doğum Yılı ve Yeri: 1976-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Şalpazarı Düzgün Köyünden, Beşikdüzü Akkese Köyüne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Emine BEKÂR

Doğum Yılı ve Yeri: 1940-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma- yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Beşikdüzü Akkese köyünden Çeşmeönü köyüne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Şanver BEBEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1961-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Akkese köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Havva BEBEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1933-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma var, yazma yok.

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Akkese köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Fadime BEBEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1968- Tonya

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Ortaokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Tonya'dan Akkese köyüne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ayşe BEBEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1968-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Sabahat KILIÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1962-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Çakırlı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ayşe KILIÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1964- Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Şalpazarı'ndan Çakırlı köyüne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Nazife UZUNOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1934-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şahmelik Köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Mehmet DÜBÜŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1923-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Evli

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma var yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Dolanlı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Harbiye UZUNER

Doğum Yılı ve Yeri: 1932-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Kalegüney köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Gülizar DÜBÜŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1928-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Resul Köyünde oturmaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Hayriye DÜBÜŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1929-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma Yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Oğuz Belde'siden Dolanlı Köyüne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ahmet YILMAZ

Doğum Yılı ve Yeri: 1963- Beşikdüzü

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Zabıta Memuru

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Oğuz Beldesinde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Mustafa KILIÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1963- Beşikdüzü

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi ve Beşikdüzü Belediye'sinde Kemençe Öğreticisi

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Çakırlı Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Fehime UZUN

Doğum Yılı ve Yeri: 1928-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şahmelik Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ayşe UZUNER

Doğum Yılı ve Yeri: 1948-Beşikdüzü

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Şahmelik Köyünden Kalegüney köyüne gelin gelmiştir

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

ÇARŞIBAŞI

Adı soyadı: Halil SAKA

Doğum Yılı ve Yeri: 1972- Çarşıbaşı

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Keşan dokumacısı

Öğrenim Durumu: Ortaokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Kavaklı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Çarşıbaşı merkezde çalışıyor.

Adı soyadı: Salih Oğuz YÜKSEK

Doğum Yılı ve Yeri: 1962-

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Fotoğrafçı

Öğrenim Durumu: Yüksek okul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Küçükdere köyünden Öğrenim görmek için merkeze gelmiştir. Halen de Çarşıbaşı merkezde çalışmakta ve ikamet etmektedir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Şehir merkezinde yaşıyor.

Adı soyadı: Hayriye Kutlu

Doğum Yılı ve Yeri: 1953 Çarşıbaşı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Keşan dokumacısı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Çarşıbaşı Kavaklı köyünde oturuyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

ÇAYKARA

Adı soyadı: Zeki YÜCE

Doğum Yılı ve Yeri: 1960 Çaykara

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Esnaf

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Demirkapı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Havva YÜCE

Doğum Yılı ve Yeri: 1928-Çaykara

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Demirkapı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Vildan YÜCE

Doğum Yılı ve Yeri: 1985

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Laboratuvar Teknisyeni

Öğrenim Durumu: Yüksekokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu:

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon merkezde çalışıyor. Köyüyle kültürel bağını koparmamış, sık sık gidip geliyor.

DERNEKPAZARI

Adı soyadı: Saliha GÜVERCİN

Doğum Yılı ve Yeri: 1955 Dernekpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Dernekpazarı'nda yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Hayriye GÜVERCİN

Doğum Yılı ve Yeri: 1933 Dernekpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok.

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Dernekpazarı'nda yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi:

DÜZKÖY

Adı soyadı: Gürbüz ÖZTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1974 -Düzköy

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Belediyede İş Makinesi Operatörü

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Düzköy'de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: İnci ÖZTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1979-Düzköy

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Düzköy'de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Asiye ÖZTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1948 -Düzköy

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Düzköy’de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Aslı ÖZTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1927-Düzköy

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Düzköy’de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 05. 10

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ali Can ÖZTÜRK

Doğum Yılı ve Yeri: 1924-Düzköy

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Düzköy’de yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişki: İşi düştükçe

HAYRAT

Adı soyadı: Faik BAKOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1970-Hayrat

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: doğduğundan beri Meydanlıda yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Melahat Özşamlı

Doğum Yılı ve Yeri: 1958-Hayrat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Çaykur'da Sekreter

Öğrenim Durumu: Ortaokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'ünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Her gün iş için Hayrat merkeze iniyor.

Adı soyadı: Sırma KAYA

Doğum Yılı ve Yeri: 1929-Hayrat

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma- yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'nde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Şevket KAYA

Doğum Yılı ve Yeri: 1929-Hayrat

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'nde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 14. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ömer AYDEMİR

Doğum Yılı ve Yeri: 1950-Hayrat

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'nde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Muzaffer KAYA

Doğum Yılı ve Yeri: 1928-Hayrat

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'nde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Cahit TİRYAKİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1950-Hayrat

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Emekli Memur

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Pazarönü'nde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Mehmet SALTOĞLU
Doğum Yılı ve Yeri: 1970-Hayrat
Cinsiyeti: Erkek
Medeni durumu: Evli
Mesleği: Çaykur İşçisi
Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu
Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu:
Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010
Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Selafe BAKOĞLU
Doğum Yılı ve Yeri: 1940-Hayrat
Cinsiyeti: Kadın
Medeni durumu: Evli
Mesleği: Ev Hanımı
Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok
Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Yenimahalle'den Meydanlık'a gelin gelmiştir.
Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 04. 2010
Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İş düşükçe

KÖPRÜBAŞI

Adı soyadı: Naciye İMAMOĞLU
Doğum Yılı ve Yeri: 1949-Adapazarı
Cinsiyeti: Kadın
Medeni durumu: Bekâr
Mesleği: Ev hanımı
Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu
Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Adapazarı'ndan Köprübaşı Fidanlı'ya gelin gelmiştir. Trabzon merkezde oturuyor, Köyüyle kültürel bağını koparmamış, sık sık Fidanlı'ya gidip geliyor.
Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon merkezde ikamet ediyor.

Adı soyadı: Raciye İMAMOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1949-Adapazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Adapazarı'ndan Köprübaşı Fidanlı'ya gelin gelmiştir. Trabzon merkezde oturuyor, Köyüyle kültürel bağını koparmamış, sık sık Fidanlı'ya gidip geliyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon merkezde ikamet ediyor.

Adı soyadı: Saime HAYIROĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1947-Köprübaşı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Köprübaşı Fidanlı köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

MAÇKA

Adı soyadı: Nurcihan ÇALTULU

Doğum Yılı ve Yeri: 1975-Maçka

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Hemşire

Öğrenim Durumu: Üniversite mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduđu: Trabzon'da yaşamaktadır. Mačka Yukarıköy'le kültürel bağı sürmektedir. Aile büyükleri Yukarıköy'de ikamet ettikleri için sık sık gidip gelmektedir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih:

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon merkezde ikamet etmektedir.

Adı soyadı: Eyüb GÜLEN

Doğum Yılı ve Yeri: 1980 Mačka

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Memur

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: 17 yaşında Trabzon merkeze taşınmış. Hafta sonları köyü Gürgenagaç'a gidip geliyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 22. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor.

Adı soyadı: Nadiye GÜLEN

Doğum Yılı ve Yeri: 1949 Mačka

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma var

Ne Zamandan Beri Orada Oturduđu: Doğduğundan beri Mačka Gürgen ağaç köyünde yaşıyor

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 22. 05. 2010.

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Ayşe TOSUN

Doğum Yılı ve Yeri: 1940 Mačka

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Maçka Gürgenagaç köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 22. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

OF

Adı soyadı: Osman SEYHAN

Doğum Yılı ve Yeri: 1972-Of

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Memur

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Of Çamlıköyü'nde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 04. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sık sık

Adı soyadı: Ayşe SEYHAN

Doğum Yılı ve Yeri: 1979-Of

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Öğrenci

Öğrenim Durumu: Yüksek Lisans Öğrencisi

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Araklı'dan Of çamlıköyü'ne gelin gelmiştir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 04. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Öğrenimi sebebiyle her gün Of'tan Trabzon'a gelip gitmektedir.

Adı soyadı: Havva KELLEÇİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1943-Of

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma–yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Çamlıköyü’nden, Yazlık köyüne gelin gelmiştir. Doğma büyüme Of’tan dışarı çıkmamıştır. Halen Of Yazlık köyünde ikamet etmektedir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 04. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi Düşükçe Of merkeze inmektedir. Of dışına çıkmamıştır.

Adı soyadı: Yusuf TARAĞCI

Doğum Yılı ve Yeri: 1991-Of

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Halk Oyunları Öğretmeni

Öğrenim Durumu: Ortaokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Of’un Uluagaç Köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 04. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi için her güne Of merkeze gelmektedir.

SÜRMENE

Adı soyadı: Fevkiye HAYIROĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1960-Sürmene

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Yukarıovalı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düşükçe

Adı soyadı: Veysel EFENDİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1965-

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: İşçi

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Sürmene merkezde oturuyor hafta sonları Gültepe köyüne gelip, hafta sonlarını köyünde geçiriyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Sürmene merkezde ikamet ediyor.

Adı soyadı: Asiye EFENDİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1970-Sürmene

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Gültepe Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İş düştükçe

Adı soyadı: Safiye EFENDİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1970-Sürmene

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Konak Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İş düştükçe

Adı soyadı: Hüsamettin EFENDİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1929-Sürmene

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Çiftçi

Öğrenim Durumu: Okuma yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Gültepe Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşı düştükçe

Adı soyadı: Fatma EFENDİOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1931 -Sürmene

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma –yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Gültepe Köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşı düştükçe

Adı soyadı: Remzi İBRAHİMBAŞ

Doğum Yılı ve Yeri: 1959 -Sürmene

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Bıçak ustası, esnaf

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Trabzon merkezde yaşıyor. Sürmene’ye gidip geliyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 10. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor

ŞALPAZARI

Adı soyadı: Pembe YAMAÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1953-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Terzi

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Şalpazarı'n Kasımağzı köyünden Yanık köyüne gelin gitmiştir. Doğma büyüme Şalpazarı'nda yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 6. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Şalpazarı merkezde yöresel giyim elemanlarının dikildiği bir terzi atölyesi işletmektedir.

Adı soyadı: Ali YAMAÇ

Doğum Yılı ve Yeri: 1978-Şalpazarı

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Terzi

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı'nda yaşamaktadır. Çamlıca köyündendir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Şalpazarı merkezde çalışmaktadır.

Adı soyadı: Muhammet ATALAR

Doğum Yılı ve Yeri: 1986-Şalpazarı

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Terzi

Öğrenim Durumu: Üniversite öğrencisi

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı'nda yaşamaktadır. Güdüm köyündendir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Şalpazarı merkezde çalışmaktadır

Adı soyadı: Enfiye Nazire ÖZENDİ

Doğum Yılı ve Yeri: 1975-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Liseden Terk

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı Geyikli köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi Düşükçe

Adı soyadı: Sonay BAYRAKTAR

Doğum Yılı ve Yeri: 1969-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı Geyikli köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düşükçe

Adı soyadı: Havva CENGİZ

Doğum Yılı ve Yeri: 1933-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı Geyikli köyünde yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 04. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düşükçe

Adı soyadı: Kadriye BAYRAKTAR

Doğum Yılı ve Yeri: 1974-Şalpazarı

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: KTÜ’de Memur

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Şalpazarı Geyikli köyünde yaşamaktadır

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 06. 02. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Hafta içi Trabzon’da hafta sonu Şalpazarı’nda ikamet etmektedir.

TONYA

Adı soyadı: Yusuf KURT

Doğum Yılı ve Yeri: 1972-Tonya

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Halk Oyunları Öğretmeni

Öğrenim Durumu: Üniversite Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Üniversite yılları haricinde Tonya’dan ayrılmamıştır. Halen de Tonya’da yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 10. 2009

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Her gün Belediyedeki işi dolayısıyla Tonya merkeze inmektedir.

Adı soyadı: Hatça KARAGÜZEL

Doğum Yılı ve Yeri: 1980 -Tonya

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: KTÜ’de Memur

Öğrenim Durumu: Üniversite mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Memuriyet dolayısıyla Tonya’dan Trabzon merkeze yerleşmiştir. Tonya’yla kültürel bağı sürmektedir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 10. 2009

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Trabzon merkezde yaşamaktadır. Hafta sonları Tonya'ya gidip gelmektedir. Çayırıcı köyündendir. Aile büyüklerinin tamamı Tonya Çayırıcı Köyündedir.

Adı soyadı: Şehriban KURT

Doğum Yılı ve Yeri: 1953 -Tonya

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: İlkokul Mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Tonya'da yaşamaktadır.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 17. 10. 2009

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

TRABZON MERKEZ

Adı soyadı: Abdullah TABAKOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1959 -Trabzon

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Esnaf (Antikacı)

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Trabzon merkezde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 29. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor

VAKFIKEBİR

Adı soyadı: Mithat TAHMAZOĞLU

Doğum Yılı ve Yeri: 1979-Vakfikebir

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Esnaf

Öğrenim Durumu: Yüksek Okul mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Vakfikebir'de yaşamaktadır.

Deregöze köyündendir.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve Kasabayla Olan İlişkisi: Şehir merkezinde esnaftır.

Adı soyadı: Esmâ TAHMAZ

Doğum Yılı ve Yeri: 1912-Vakfikebir

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Bekâr

Mesleği: Ev Hanımı

Öğrenim Durumu: Okuma-yazma yok

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Sinanlı köyünde yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: İşi düştükçe

Adı soyadı: Kevser BEŞLİ

Doğum Yılı ve Yeri: 1980 -Almanya

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Halk Oyunları Çalıştırıcısı

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: 2 yaşındayken Vakfikebir'e gelmiş. 30 Yıldır burada yaşıyor. Rıdvanlı köyünden Vakfikebir merkeze gelin gelmiş.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 27. 03. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Vakfikebir merkezde oturuyor.

YOMRA

Adı soyadı: Abdurrahman Nafiz SAĞLAM

Doğum Yılı ve Yeri: 1952 Yomra

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Öğretmen

Öğrenim Durumu: Üniversite

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Yomra'da yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 15. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor.

Adı soyadı: Emine SAĞLAM

Doğum Yılı ve Yeri: 1957 Yomra

Cinsiyeti: Kadın

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Ev hanımı

Öğrenim Durumu: Lise mezunu

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Doğduğundan beri Yomra'da yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 15. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor

Adı soyadı: Sönmez SAĞLAM

Doğum Yılı ve Yeri: 1987 Trabzon

Cinsiyeti: Erkek

Medeni durumu: Evli

Mesleği: Öğrenci

Öğrenim Durumu: Üniversite

Ne Zamandan Beri Orada Oturduğu: Yomra'da yaşıyor.

Görüşmenin yapıldığı Tarih: 15. 05. 2010

Kent ve kasabayla Olan ilişkisi: Kentte yaşıyor.

ÖZGEÇMİŞ

1979 yılında Karabük’te doğdu. İlk orta ve lise tahsillerini Karabük Fevzi Çakmak Lisesi’nde tamamladı. 2002 yılında Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Halkbilimi bölümüne girmeye hak kazandı. 2006 yılında birincilik derecesiyle üniversiteden mezun oldu. Aynı yıl Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde yüksek lisans yapmaya hak kazandı. 2006-2007 döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi Milli Piyango Yabancı Diller Yüksekokulunda İngilizce Hazırlık sınıfını bitirdi. 2007-2008 döneminde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü bilimsel hazırlık derslerini tamamladı. 2008-2009 döneminde Karadeniz Teknik Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı bölümünde Doç. Dr. Kemal ÜÇÜNCÜ danışmanlığında yüksek lisansa başladı. Yüksek lisansı Halen devam etmektedir. Evli ve iki çocuk annesidir.